

SZYMON DREJ

Bohater dwóch narodów
Dviejų tautų didvyris
The Hero of Two Nations

SZYMON DREJ

Bohater dwóch narodów
Dviejų tautų didvyris
The Hero of Two Nations

Projekt „Śladami księcia Witolda” Nr SPF/PL/2009/45 jest wdrażany w ramach Celu 3: Europejska Współpraca Terytorialna Program Współpracy Transgranicznej „Litwa-Polska”, który ma na celu wspieranie zrównoważonego rozwoju obszaru przygranicznego Litwy i Polski, poprzez podniesienie ekonomicznej, społecznej i terytorialnej spójności. Program jest współfinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Leidinytas parengtas pagal projektą „Didžiojo kunigaikščio Vytauto pėdomis” Nr. SPF/PL/2009/45 vykdomą pagal Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos Smulkiųjų projektų fondą, skirtą skatinti tvarų Lietuvos ir Lenkijos pasienio regiono vystymąsi didinant ekonominę, socialinę ir teritorinę sanglaudą. Programą iš dalies finansuoja Europos Sąjungos Europos regioninės plėtros fondas.

The publication has been prepared under the project “The Traces of Grand Duke Vytautas” No. SPF/PL/2009/45 is implemented under the Objective 3: European Territorial Cooperation Cross-Border Cooperation Programme “Lithuania-Poland”, which aims at fostering the sustainable development of the Lithuania-Poland border region through enhanced economic, social and territorial cohesion. The programme is part-financed by the European Union European Regional Development Fund.

**EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND
NEIGHBOURS IN ACTION**

Na okładce: pieczęć majestatyczna Wielkiego Księcia Witolda
Viršelyje: Didžiojo kunigaikščio Vytauto majestotinis antspaudas
On the cover: Majestic Seal of the Grand Duke of Lithuania Vytautas

© Szymon Drej, 2011
© Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych w Olsztynie, 2011
© VšĮ „Konsultus mokymai“, 2011

ISBN 978-609-95271-0-9

SZYMON DREJ

Bohater dwóch narodów
Dviejų tautų didvyris
The Hero of Two Nations

MARIJAMPOLĖ 2011

SPIS TREŚCI

- Słowo wydawcy / 9
Prolog / 12
- I. Wstęp / 18
 - II. Kiejstut / 23
 - III. Ku władzy / 45
 - IV. Namiestnik Litwy i wielki książę litewski / 70
 - V. Sprawa żmudzka i Zakon Krzyżacki / 83
 - VI. Wielka wojna z Zakonem Krzyżackim (1409-1411) / 98
 - VII. Ku samodzielności / 143
 - VIII. Łabędzi śpiew / 162
 - IX. Epilog / 176
 - X. Bibliografia / 186
- Recenzje publikacji / 189

TURINYS

- Leidėjo žodis / 10
Pratarmė / 12
- I. Įvadas / 18
 - II. Kęstutis / 23
 - III. Einant link valdžios / 45
 - IV. Lietuvos vietininkas ir Lietuvos didysis kunigaikštis / 70
 - V. Žemaitijos klausimas ir Vokiečių ordinas / 83
 - VI. Didysis karas su Vokiečių ordinu (1409-1411) / 98
 - VII. Savarankiškumo link / 143
 - VIII. Gulbės giesmė / 162
 - IX. Epilogas / 176
 - X. Bibliografija / 186
- Leidinio recenzijos / 189

CONTENTS

- Publisher's word / 11
Preface / 12
- I. Introduction / 18
 - II. Kęstutis / 23
 - III. Towards power / 45
 - IV. The governor of Lithuania and the Grand Duke of Lithuania / 70
 - V. The matter of Samogitia and Teutonic Order / 83
 - VI. The great war against Teutonic Knights (1409-1411) / 98
 - VII. Towards independence / 143
 - VIII. The swan song / 162
 - IX. Epilogue / 176
 - X. Bibliography / 186
- Publication reviews / 189

Szanowni Państwo,

Poznajcie BOHATERA DWÓCH NARODÓW, Wielkiego Księcia Witolda, który łączy śladami swych wypraw terytoria Litwy i Polski.

W projekcie ŚLADAMI KSIĘCIA WITOLDA od Trok do Grunwaldu pragniemy przybliżyć historyczne i kulturowe dziedzictwo litewsko-polskiego pogranicza.

W formie popularno-naukowej publikacji prezentujemy Państwu osobę Wielkiego Księcia Witolda, współautora – razem z królem Władysław Jagiełłą - historycznego zwycięstwa pod Grunwaldem.

Zapraszamy do lektury.

Krzysztof Stachowski / Dyrektor Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych w Olsztynie, Polska

Grażyna Grejner / Kierownik projektu ŚLADAMI KSIĘCIA WITOLDA Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych w Olsztynie, Polska

Tomas Vasiliauskas / Dyrektor „Konsultus mokymai”, Litwa

Rita Kalinauskaitė / Asystent kierownika projektu ŚLADAMI KSIĘCIA WITOLDA „Konsultus mokymai”, Litwa

Gerbiamieji,

Susipažinkite su DVIEJŲ TAUTŲ DIDVYRIU, didžiuoju kunigaikščiu Vytautu, kuris savo žygių pėdsakais jungia Lietuvos ir Lenkijos teritoriją.

Projektu DIDŽIOJO KUNIGAİKŠČIO VYTAUTO PĖDOMIS, o jos eina nuo Trakų iki Griunvaldo, mes bandome Jus supažindinti su Lietuvos ir Lenkijos pasienio istoriniu ir kultūriniu paveldu.

Populiaraus mokslinio leidinio forma pristatome Jums asmenybę didžiojo kunigaikščio, kuris kartu su karaliumi Vladislovu Jogaila buvo istorinės Žalgirio mūšio pergalės bendraautorius.

Kviečiame skaityti.

Krzysztof Stachowski / Olštyno švietimo ir kultūros iniciatyvų centro direktorius, Lenkija

Grażyna Grejner
DIDŽIOJO KUNIGAİKŠČIO VYTAUTO PĖDOMIS
projekto vadovė
Olštyno švietimo ir kultūros iniciatyvų centras,
Lenkija

Tomas Vasiliauskas / „Konsultus mokymai“
direktorius, Lietuva

Rita Kalinauskaitė
DIDŽIOJO KUNIGAİKŠČIO VYTAUTO PĖDOMIS
projekto vadovės asistentė
„Konsultus mokymai“, Lietuva

Dear Ladies and Gentlemen,

Let us introduce you the HERO OF TWO NATIONS, the Grand Duke Vytautas, who unites the territories of Lithuania and Poland by the traces of his missions.

We wish to bring closer to you the historical and cultural heritage of the Lithuanian-Polish borderland by the project THE TRACES OF GRAND DUKE VYTAUTAS from Trakai to Grunwald.

We would like to present the figure of the Grand Duke Vytautas, the co-author – with the King Vladislovas Jogaila – of the historical victory by the Grunwald, in the form of a popular-scientific publication.

Have an interesting reading.

Krzysztof Stachowski / Director of the Centre of Education and Cultural Initiatives in Olsztyn, Poland

Grażyna Grejner / The Manager of the project THE TRACES OF GRAND DUKE VYTAUTAS The Centre of Education and Cultural Initiatives in Olsztyn, Poland

Tomas Vasiliauskas / Director of "Konsultus mokymai", Lithuania

Rita Kalinauskaitė / The Manager's Assistant of the Project THE TRACES OF GRAND DUKE VYTAUTAS "Konsultus mokymai", Lithuania

PROLOG
PRATARMÈ
PREFACE

Obszar Litwy właściwej – Auksztoty i Żmudzi był terytorium, którym bardzo żywo interesowali się m. in. zakonnicy krzyżacy. Znamienne, że w tym samym czasie (czyli od połowy XIII w. i w XIV w.) książęta litewscy i tamtejsze bojarstwo zaczęło wyraźnie dążyć do wzmocnienia, przede wszystkim swojej roli politycznej na omawianym obszarze, a z drugiej strony do uzyskania jak najbardziej widocznej i przy tym realnej przewagi (władzy) wśród lokalnego społeczeństwa. Wzrost dążeń możnowładczych i *de facto* separatystycznych, w pozytywnym tego słowa rozumieniu, w polityce niektórych kunigasów, zaczyna być widoczny od około połowy XIV stulecia, kiedy to z jednej strony Królestwo Polskie rządzone przez Kazimierza Wielkiego nie prowadziło wyraźnej polityki zagranicznej wobec zakonu krzyżackiego i Litwy z jednej strony, a z drugiej unika otwartych konfliktów, które mogłyby go powtórnie osłabić po okresie rozbitcia na dzielnice.

Od końca lat siedemdziesiątych

Tikrosios Lietuvos – Aukštaitijos ir Žemaitijos – teritorija ypač domėjosi kryžiuočių vienuoliai. Reikšminga tai, kad tuo pat metu (t. y. nuo XIII a. vidurio ir XIV a.) Lietuvos kunigaikščiai ir vietinė bajorija aiškiai siekė sustiprinti savo politinį vaidmenį aptariamose teritorijose, o taip pat pasiekti apčiuopiamą pranašumą (valdžią) vietos visuomenėje. *De facto* separatistinių (teigiama šio žodžio prasme) ir oligarchinių siekių didėjimas kai kurių kunigaikščių politikoje ryškėja nuo XIV šimtmečio vidurio. Tuomet Kazimiero Didžiojo valdoma Lenkijos karalystė ne tik nevykdė aiškios užsienio politikos kryžiuočių ordino ir Lietuvos atžvilgiu, bet ir vengė akivaizdžių konfliktų, galinčių vėl ją susilpninti padalinus į teritorijas.

Nuo XIV a. aštuntojo dešimtmečio pabaigos kryžiuočiai nuolat rengė ginkluotus žygius į Lietuvą. Iš vienos pusės, jie silpnino Lietuvos gynybinį potencialą, iš kitos – kaip parodė vėlesnioji istorija – stiprino kai kuriuos kunigaikščius tiek kovose, tiek lavi-

The area of actual Lithuania – the Highlands and Samogitia (Lith. Aukštaitija and Žemaitija) – was once territory the monks crusaders were interested in. In the same period (from the second half of the 13th century into the 14th century) the dukes of Lithuania and the local boyars (noblemen) started enforcing their political role, as well as gaining an advantage within the local community. In some of the dukes' politics, the rise of oligarchic aspirations and separatism *de facto* (in the positive sense) started being noticeable from about the 14th century, when on the one hand the Kingdom of Poland, which was ruled by Casimir the Great, did not lead explicit foreign policy in relation to Teutonic Order and Lithuania, and on the other hand it tried to avoid open relationship, which could again weaken it after dividing it into districts.

From the end of the seventh decade of the 14th century the Crusaders led regular armed crusades in the territory of Lithuania – in Polish called

XIV w. Krzyżacy urządzali regularne wyprawy zbrojne – *rejzy* – na terytorium Litwy. Z jednej strony powodowało to nadwątlenie potencjału obronnego tejże Litwy, ale z drugiej strony – jak pokazała późniejsza historia – hartowało to poszczególnych kunigasów zarówno w boju jak i w obyciu politycznym, na arenie środkowoeuropejskiej. Coraz częściej przestawali się zwyczajnie obawiać tych najazdów i nauczyli się z nimi żyć i radzić. Również coraz częściej zaczęli odpłacać tym samym, najeżdżając pograniczne i nie tylko zamki krzyżackie i pustosząc ziemie pruskie pod władzą Zakonu. Osłabili w ten sposób te ośrodki krzyżackie, które mogły zagrozić wówczas Litwie i wzrostowi jej potęgi i samodzielności. To doprowadziło Litwę do *apogeu*m rozwoju pod koniec XIV w. Jej przedstawiciel, książę Jagiełło otrzymał koronę Królestwa Polskiego. Z jednej strony właśnie ta korona, a z drugiej stosunki wewnętrzne na Litwie nie należały odtąd do najłatwiejszych. Ciągłe kłótnie, waśnie, spory politycz-

nant jų politinius įgūdžius Vidurio Europoje. Jie ne tik ėmė mažiau baimintis šių užpuolimų, bet ir išmoko su jais gyventi bei susidoroti. Vis dažniau atsikirsdavo tuo pačiu, užpuoldami pasienio ir kitas kryžiuočių pilis, niokodami ordino valdomas prūsų žemes. Taip jie silpnino kryžiuočių centrus, anais laikais kėlusius pavojų Lietuvai, neleidusius vystytis jos galiai ir savarankiškumui. XIV a. pabaigoje Lietuva pasiekė savo vystymosi aukščiausiąją tašką. Jos atstovas kunigaikštis Jogaila gavo Lenkijos karalystės karūną. Kita vertus, po Jogailos karūnavimo vidaus santykių klausimai Lietuvoje paaštrėjo. Galiojant unijai su Lenkija ir kovojant su bendru priešu, kuriuo buvo kryžiuočių ordinas, buvo neišvengiamu nuolatinių vaidų, kivirčių, politinių ir giminių ginčų, o sąjungos tai buvo sudaromos, tai vėl išardomos (tačiau ne visiškai).

Lietuvių vadų tarpusavio antipatijas sumaniai skatino kryžiuočių vienuoliai, o mažesnių ir didesnių lietuvių kunigaikščių vadovavimo ambi-

“rejza”. On the one hand they weakened Lithuania’s defensive potential, but on the other hand they toughened some of the dukes during their fights and political skills in the Central European arena, as could be seen later. They simply were not afraid of the invasions anymore and learnt to live and manage them. They went ahead with repaying for the actions of the enemies by invading the neighbouring and even further away Teutonic castles, as well as by devastating Prussian lands under the authority of the Order. Hereby they weakened the Teutonic centres and posed a threat to Lithuania and to the growth of its power and independence. Lithuania reached apogee of development in the end of the 14th century. The representative of Lithuania; Duke Jogaila put on the crown of the Kingdom of Poland. The crown on the one hand and Lithuania’s internal relationships on the other were not easy to deal with. Continuing quarrels, political and ancestral disputes, allies and anti-allies were being interrupted

ne i rodowe, sojusze i antysojusze były tylko, i to nie do końca, przerywane na czas unii z Polską i walki ze wspólnym wrogiem jakim był – też nie zawsze – zakon krzyżacki.

Wzajemne animozje wśród przywódców litewskich były umiejętnie podsycane przez zakonników krzyżackich, zaś ambicje przywódcze mniejszego i większego formatu książąt litewskich zaspokajane kolejnymi obietnicami wsparcia militarnego lub poparcia politycznego ich planów i dążeń.

Ciężkie, okrutne i często splątane losy książąt litewskich i ich udział w polityce środkowoeuropejskiej zawdzięczają niewątpliwie Jagielle, jego polityce i uwikłaniom monarchii polskiej z początków XV w. ale taki obraz byłby zbyt prosty i krzywdzący, dla ambitnego Jagiełły. Zatem jest to tylko jedna strona medalu, Druga to przede wszystkim fakt wielkości i potęgi monarchii pod rządami Jagiełły i wsparcia dla Litwy w ciężkich czasach, zresztą

cijos buvo tenkinamos žadant paremti kare arba politiškai palaikyti jų planus ir siekius.

Sunkius, žiaurūs ir dažnai raizgius lietuvių kunigaikščių likimus jiems dalyvaujant Vidurio Europos politikoje lėmė, be abejonės, Jogaila, jo XV a. pradžios politika ir lenkų monarchijos peripetijos. Tačiau toks vaizdas būtų pernelyg paprastas ir įžeistų ambicingą Jogailą. Nereikėtų pamiršti monarchijos didybės ir galios valdant Jogailai ir jo pagalbos Lietuvai sunkiais, įvairiai interpretuojamais laikais.

Turėdamas neabejotiną politinį talentą ir įžvalgumą, Vytautas, tapęs Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, turėjo tarnauti Lenkijos karaliui ir jo karalystei. Tačiau Vytauto ambicijas palaidojo pralaimėjimas totoriams prie Vorklos. Jis turėjo – noromis ar nenoromis – kreiptis į Jogailą palikimo ir pagalbos, svajodamas apie visišką „karaliaus“ savarankiškumą. Nors Jogaila ir Vytautas turėjo bendrą politinių ir karo siekių prieš Žalgirio

only for the period of the union with Poland and during the war with their common enemy – the Teutonic Order.

Mutual animosity between the Lithuanian leaders was fomented by the Crusaders, and the ambitions of the less powerful dukes of Lithuania were fulfilled by constant promises of military or political support for their plans and aspirations.

Jogaila, his politics, complications in the Polish Monarchy from the 15th century were undoubtedly the reason for difficult, cruel and often tangled destinies of the dukes of Lithuania, as well as their role in the Central European politics. But this kind of image would be too simple and discriminating for ambitious Jogaila, that was only one side of the medal, whereas the other presented the magnitude and power of the Monarchy under the authority of Jogaila and his support for Lithuania during hard times, which anyway are interpreted differently.

również różnie interpretowanych.

To dzięki niewątpliwemu talentowi politycznemu i przewidywaniom Witold, już jako Wielki Książę Litewski, miał służyć królowi polskiemu i jego królestwu. Ambicje Witolda pogrzebała jednak klęska z Tatarami nad Workslą. Musiał – chciał czy też nie – zwracać się do Jagiełły o wsparcie i pomoc, choć czynił to niechętnie, marząc o pełnej samodzielności jako „króla”. Wspólne dążenie polityczne i militarne w dobie przedgrunwaldzkiej i samego Grunwaldu nie uchroniły jednak Jagiełły od krnąbrności Witolda, czego dowiódł po klęsce grunwaldzkiej Zakonu i dalszych walkach przeciwko Krzyżakom, a szczególnie w okresie oblężenia Malborka. To wkrótce zostało potwierdzone polityką Witolda na Litwie i jego dalszym dążeniami do samodzielności. Kolejne unie z Królestwem Polski były prawie wyłączenie konsekwencją pewnego rodzaju gry politycznej. Pełne połączenie państw stało się mitem na długie lata. Śmierć Witolda – zresztą według

mūši ir jo metu, Vytautas elgėsi savarankiškai. Tai liudija tas faktas, kad po ordino pralaimėjimo Žalgirio mūšyje, jis ir toliau kovojo su kryžiuočiais, ypač Malborko apgulties metu. Tai patvirtina ir Vytauto politika Lietuvoje bei tolesni jo savarankiškumo siekiai. Paskesnės unijos su Lenkijos karalyste buvo tam tikro tipo politinio žaidimo pasekmės. Visiškas valstybių susijungimas tapo mitu ilgiems metams. Vytauto mirtis – pagal jo paskutinę valią – turėjo šią padėtį nutraukti. Tačiau taip neįvyko.

Vytautas the Grand Duke of Lithuania with his unquestionable political talent and his expectations was supposed to serve the King of Poland and his Kingdom, however, his ambitions were restrained by the failure in the Battle of the Vorksla River with the Tatars. Despite his unwillingness he was forced to turn to Jogaila for support and assistance, though he did that unwillingly with his hope for independence as a “king”. Their common political and military aspirations, however, did not protect Jogaila from Vytautas’ disobedience before and during the Battle of Grunwald, which proved after the failure of Grunwald and subsequent fights with the Crusaders, especially during the Siege of Malbork. It was soon confirmed by Vytautas’ politics in Lithuania and his further striving for independence. The successive unions with the Kingdom of Poland were nearly exclusively the consequence of a political game. The fusion of the two nations became a myth for many years. The death of

jego ostatniej woli – miała ten stan przerwać. Tak się jednak nie stało.

* * *

Przedstawione przez młodego historyka Szymona Dreja opracowanie jest bardzo poważną próbą syntetycznego i przy tym bardzo potrzebnego popularno-naukowego przedstawienia dziejów Litwy i jej sytuacji politycznej, wewnętrznej i międzynarodowej, patrząc głównie na jej dzieje za rządów księcia Witolda alias Aleksandra.

W jasny, przy tym prosty, a także – na ile to było możliwe – precyzyjny sposób – autor osiągnął zamierzony przez siebie cel.

Polecam Państwu niniejsze opracowanie z pełną świadomością jego fachowości, ale jednocześnie proszę o refleksje i dalsze historyczne przemyślenia.

Dr Jan Gancewski

* * *

Jauno istoriko Szymono Drejaus parašyta monografija – tai rimtas bandymas nušviesti Lietuvos politinę, vidaus bei tarptautinę padėtį, ypač sutelkiant dėmesį ties jos istorija valdant Vytautui alias Aleksandriui.

Užsibrėžtą tikslą autorius pasiekė rašydamas aiškiai, paprastai ir pakankamai tiksliai.

Neabejoju šios knygos profesionalumu, todėl rekomenduoju ją perskaityti. Tuo pačiu kviečiu ir jus pasidalinti savo mintimis ir istoriniais svarstymais.

Dr. Jan Gancewski

Vytautas was supposed to change this state, according to his last will, however, it did not happen.

* * *

The study carried out by young historian Szymon Drey is a hard effort to make an absolutely indispensable popular-scientific presentation of the history of Lithuania, as well as its political, internal and international situation, looking mainly at the part of the history under the power of Vytautas alias Alexander.

The author achieved his aim in a simple and, as much as it was possible, precise and clear manner.

I strongly recommend to you this study, as I am absolutely sure about its value and at the same time I encourage you to share your thoughts and further historical considerations.

Dr Jan Gancewski

J

Wstęp
Įvadas
Introduction

W XIV wieku Litwa była ostatnim pogańskim państwem europejskim. Politycznie dzieliła się na dwie części – Litwę „wysoką”, czyli położoną nad górnym Niemnem Aukštotę, i dolną, czyli leżącą nad dolnym tej rzeki biegiem Żmudź, będącą pod częściową zależnością od litewskich książąt. Oprócz tych dwóch pogańskich krain pod panowaniem litewskich władców znajdowały się ogromne obszary, na które składały się chrześcijańskie, prawosławne księstwa ruskie zarządzane przez ochrzczonych w obrządku wschodnim litewskich kunigasów. Podwaliny pod ten osobliwy, pogańsko-chrześcijański konglomerat położył Mendog, najwybitniejszy spośród licznych litewskich książątek XIII wieku. Mendogowi udało się wysunąć na pierwsze miejsce w państwie i zjednoczyć, około 1235 roku, dotychczasowe niezależne związki plemienne. Dokonał tego przez zgładzenie swych rywali, kniaziów Bulewiczów – Wisimunta, Edywiła i Sprudejki. Walcząc nieustannie z inflanckim Zakonem Ka-

XIV amžiuje Lietuva buvo paskutinė pagoniška valstybė. Politiškai ji buvo padalinta į dvi dalis – „aukštąją“ Lietuvą, esančią prie viršutinio Nemuno, Aukštaitiją, ir „žemąją“, esančią žemupyje, t. y. Žemaitiją, iš dalies pavaldžią Lietuvos kunigaikščiams. Be šių dviejų pagoniškų kraštų lietuvių valdovai valdė didžiules teritorijas, apimančias krikščioniškas stačiatikių Rusios kunigaikštystes, kuriose šeiminkavo pagal Rytų apeigas pakrikštyti lietuvių kunigaikščiai. Pamatus šiam savitam, pagonių ir krikščionių konglomeratui padėjo Mindaugas, žymiausias iš daugelio XIII a. Lietuvos kunigaikštelių. Mindaugui pavyko užimti pirmąją vietą valstybėje ir apie 1235 m. suvienyti ligšiolines nepriklausomas gentis. Tai jam pavyko padaryti nužudžius savo konkurentus, kunigaikščius Bulionius – Vismantą, Edivilą ir Sprudeiką. Nuolat kovodamas su Livonijos kalavijuočių ordinu, o vėliau – po jo pralaimėjimo 1236 m. mūšyje prie Šiaulių ir kalavijuočiams tapus priklausomiems nuo kryžiuočių

In the 14th century Lithuania was the last pagan country in the whole Europe. It was politically divided into two parts – the “higher” Lithuania, settled by the upper part of the river Nemunas – the Highlands (Aukštaitija), and the “lower” Lithuania, settled by the lower part of the river – Samogitia (Žemaitija), which partly depended on the Dukes of Lithuania. These two lands were not the only ones being under the control of Lithuanian rulers – Lithuanians ruled huge territories including Christian, Orthodox Kingdoms of Russia, being under the control of the Dukes, having been baptized by the southern rites. The foundations for this peculiar, pagan-Christian conglomeration were laid by Mindaugas – the most outstanding Duke of all the Dukes of Lithuania in the 13th century. Mindaugas managed to become the first figure in the country and to unify about the year 1235 hitherto prevailing independent tribal relations. He did that by slaying his opponents – knyazes (noblemen) Bulioniai:

walerów Mieczowych, a następnie – po ich klęsce w 1236 roku w bitwie pod Szawlami i uzależnieniu mieczowców od Krzyżaków – z rycerzami Najświętszej Marii Panny, zdecydował się w roku 1251 na przyjęcie chrztu, by wytrącić Krzyżakom z ręki argumenty o nawracaniu niewiernych. Dzięki temu otrzymał od papieża zgodę na koronację i przeprowadził ją w 1253 roku. Ten pierwszy ochrzczony władca Litwy rychło jednak porzucił chrześcijaństwo, zaś w dziesięć lat po przyjęciu korony zginął zamordowany przez wrogich mu książąt.

Dzieło umacniania potęgi młodego, pogańskiego państwa litewskiego kontynuował Giedymin, który zasiadł na tronie wielkoksiążęcym w roku 1316, po śmierci swego brata – Witenesa. Założyciel dynastii nazwanej później Giedyminowiczami zdołał, wykorzystując osłabienie Złotej Ordy, podbić ogromne obszary na południowy wschód od Litwy. Dzięki tym podbojom, umiejętnie popartym korzystnymi mariażami, Giedymin stał się

– su Švenčiausiosio Mergelės Marijos riteriais, 1251 m. pasiryžo priimti krikštą tam, kad iš kryžiuočių galėtų atimti argumentus dėl netikinčiųjų atvertimo į tikėjimą. Iš popiežiaus gavęs sutikimą, 1253 m. buvo karūnuotas. Vis dėlto šis pirmasis pakrikštytas Lietuvos valdovas greitai išsižadėjo krikščionybės ir praėjus dešimčiai metų po karūnavimo buvo nužudytas priešiška nusiteikusių kunigaikščių.

Jaunosios Lietuvos pagoniškos valstybės galios stiprinimą tęsė Gediminas, kuris 1316 m. įžengė į didžiųjų kunigaikščių sostą po savo brolio Vytenio mirties. Dinastijos, vėliau pavadintos Gediminaičiais, steigėjas sugėbėjo pasinaudodamas Aukso ordos susilpnėjimu, užkariauti didžiules teritorijas, esančias į pietryčius nuo Lietuvos. Šiuos nukariavimus dar labiau sustiprino naudingos santuokos, ir Gediminas tapo Vitebsko, Palenkės, Voluinės ir Kijevo valdovu. Išmintingas valdovas daug kartų žadėjo popiežiui priimti krikštą pagal lotynų papročius, kad galėtų remti tiek tradicinius kul-

Vismantas, Edivilas and Sprudejka. In his recurrent fights with the Livonian Brothers of the Sword, and later – after their failure in 1236 in the Battle of Saule and after making the Brothers dependent on the Crusaders – in 1251 he decided to baptize together with the knights of Blessed Virgin Mary in order to deploy the Crusaders the arguments related to conversion of the faithless. By dint of this act Mindaugas obtained from the Pope his consent to coronation and was crowned in 1253. However, the first baptized ruler of Lithuania soon abandoned Christianity, and in ten years after the coronation he was killed by the Dukes' enemies.

Later Gediminas continued empowering the young pagan Lithuania. After his brother Vytenis' death in 1316 he came to the throne of the Grand Duchy. The founder of the dynasty, later called Gediminids, managed to conquer huge territories in the southern East by taking advantage of the weakened Golden Horde. Ge-

panem Witebska, Podlasia, Wołynia i Kijowa. Mądry władca wiele razy obiecywał papieżowi przyjęcie chrztu w obrządku łacińskim, popierając zarazem i tradycyjne kultury na Litwie, i prawosławie na rządzonych przez swych kniaziów ziemiach ruskich. Kiedy Giedymin umierał w roku 1341, podzielił państwo pomiędzy synów: Monwida, Kiejstuta, Narymunta, Koriata, Lubarta, Jawnutę i Olgierda. Początkowo w stolicy Litwy – Wilnie ster rządów dzierżył książę Jawnuta, lecz już w roku 1344 Kiejstut wraz z Olgierdem dokonali zamachu, stanu obalając nieudolnego podobno familianta. Od tej pory na wielkksiążęcym tronie zasiadał Olgierd. Pomimo przewodniej roli w państwie wielkiego księcia Olgierda, drugim co do znaczenia kniazem był Kiejstut, który otrzymał w spadku po Giedyminie Troki. Taki dualizm niósł ze sobą poważne niebezpieczeństwo wojen domowych, których było mnóstwo w innych średniowiecznych krajach Europy, jednakże obydwaj władcy Litwy żyli ze sobą w przykładowej zgo-

tus Lietuvoje, tiek stačiatikybę savo kunigaikščių valdomose Rusios žemėse. Prieš mirtį, 1341 m., Gediminas valstybę padalino sūnums: Mantvydui, Kęstučiui, Narimantui, Karijotui, Liubartui, Jaunučiui ir Algirdui. Iš pradžių Lietuvos sostinėje Vilniuje valdė kunigaikštis Jaunutis, tačiau jau 1344 m. Kęstutis kartu su Algirdu pasikėsino į valdžią, nuversdami tikriausiai nevykėlį giminaitį. Nuo tol didžiųjų kunigaikščių soste sėdėjo Algirdas. Nepaisant svarbiausios didžiojo kunigaikščio Algirdo rolės valstybėje, antras pagal reikšmę buvo Kęstutis, kuris iš Gedimino paveldėjo Trakus. Toks dualizmas kėlė rimtą pilietinių karų, kurių begalė vyko kitose Viduramžių Europos valstybėse, pavojų. Tačiau abu Lietuvos valdovai tarpusavyje gyveno pavyzdinčiai taikiai, kartu vadovaudami valstybės politikai. Pastaroji buvo išskirtinai sudėtinga. Iš vienos pusės reikėjo išlaikyti Rusios stačiatikių žemių valdymą, iš kitos – remti gimtuosius baltų kultus. Todėl vyresnieji Algirdo sūnūs buvo pakrikštyti pagal

diminas took possession of Vitebsk, Podlesie, Volhynia and Kiev through all these conquests based on advantageous marriages. The wise ruler had many times promised the Pope to be baptized by the Latin rites in order to support both the traditional Lithuanian cults and the Orthodox Church on the Russian lands being under the control of his knyazes (noblemen). In 1341 (when Gediminas died) he divided the country among his sons: Manvydas, Kęstutis, Narimuntas, Karijotas, Liubartas, Jaunutis and Algirdas. Initially the country was controlled by the Duke Jaunutis (from the capital of Lithuania – Vilnius), but in 1344 Kęstutis and Algirdas carried out assassination and overthrew their brother, who was supposedly incompetent. Afterwards Algirdas came to the throne of the Grand Duchy. Despite the leading role of the Grand Duke Algirdas, knyaz Kęstutis was of second importance. After Gediminas' death he obtained Trakai. This kind of dualism posed a serious threat to civil wars, frequently erupting in

dzie, razem kierując polityką państwa. Ta zaś była wyjątkowo skomplikowana. Z jednej strony należało utrzymać panowanie nad ruskimi ziemiami prawosławnymi, z drugiej popierać rodzime kultury bałtyjskie. Z tego powodu starsi synowie Olgierda ochrzczeni byli w obrządku wschodnim i dzięki temu władali z ramienia ojca księstwami ruskimi. Młodszy z kolei, z drugiej żony, przeznaczony do panowania nad ziemiami litewskimi, pozostawał w pogaństwie. Ci pogańscy książęowie to Skirgiełło, Korybut, Korygiełło, Wigunt, Świdrygiełło i wreszcie przyszedł wielki książę litewski i król Polski Jagiełło. Rodzime kultury popierał również książę trocki Kiejstut, którego małżonka, Biruta, była pogańską kapłanką porwaną podobno, według romantycznej, choć niepotwierdzonej legendy, przez Kiejstuta ze świętej góry w Połdże. W tej wierze trocka para książęca wychowywała też jej ulubionego syna – przyszłego wielkiego księcia Witolda.

Rytų papročius ir tėvo įgalioti valdė Rusios kunigaikštystėse. Jaunesnieji, kitos žmonos vaikai, kuriems buvo pavesta valdyti lietuvių žemes, liko pagonimis. Šie pagonių kunigaikščiai – tai Skirgaila, Kaributas, Karigaila, Vyngantas, Švitrigaila ir pagaliau būsimasis Lietuvos didysis kunigaikštis bei Lenkijos karalius Jogaila. Gimtuosius kultus taip pat rėmė Trakų kunigaikštis Kęstutis. Jo situotinė buvo pagonių vaidilutė Birutė, kurią pagal romantišką, nors nepatvirtintą legendą, Kęstutis tikriausiai pagrobė iš jos švento kalno Palangoje. Pagal tokį tikėjimą kunigaikščių pora augino savo mylimą sūnų – būsimąjį didįjį kunigaikštį Vytautą.

Medieval Europe, however, the two rulers of Lithuania get on well with each other and controlled the country unanimously, whereas the politics of Lithuania was complicated. The rulers had to retain their control over the Russian Orthodox lands, as well as to support the native Baltic cults. Due to this the eldest sons of Algirdas were baptized by the Eastern rites and gained control over the Russian lands, whereas the youngest sons (of the second wife) ruled the Lithuanian lands and remained pagans. The pagan sons were Skirgaila, Koribut, Karigaila, Vyngantas, Švitrigaila and finally the future Grand Duke of Lithuania and the King of Poland Jogaila. The Duke of Trakai Kęstutis also supported the native cults – his wife Biruta was the pagan priestess, having been kidnapped by Kęstutis from the saint hill in Palanga, according to a romantic, but unverified legend. They brought up their beloved son – the future Grand Duke Vytautas.

//

Kiejstut

Kęstutis

Kęstutis

Pieczęć Kiejstuta z roku 1379

1379 m. Kęstučio antspaudas

Seal of Kęstutis from the year 1379

Witold przyszedł na świat około roku 1350. Niewiele wiemy o jego latach młodzieńczych. Pomimo wychowania w pogaństwie szybko poznał zasady chrześcijaństwa, choć, jak zobaczymy dalej, nigdy nie przywiązywał do nich wielkiego znaczenia. W owym czasie zarówno na dworze w Trokach, jak i w Wilnie, wielu było chrześcijan, z którymi musiał się stykać młody Witold. Siostra Witolda, księżna Anna Danuta, wyszła za mąż za księcia mazowieckiego Janusza, zaś jej chrzestnym ojcem został ostródzki komtur Günter von Hohenstein. Ochrzczone były również obydwie żony Witolda i obie – zarówno Juliana, jak i Anna, choć jako księżniczki ruskie wyznawały prawosławie, dokonały później konwersji na obrządek łaciński. Witold od najmłodszych lat zaprawiany był przez swego ojca Kiejstutę, głównego obrońcę Litwy przed krzyżackim naporem, do rzemiosła wojennego. Walczył zarówno u boku ojca, jak i wielkiego księcia Olgierda, zresztą ramię w ramię ze swym stryjecznym bratem i

Vytautas atėjo į pasaulį apie 1350 m. Nedaug žinome apie jo jaunystės metus. Be pagoniško auklėjimo greitai pažino krikščionybės principus, ir, kaip pamatysime vėliau, niekada neteikė jiems didelės reikšmės. Tais laikais tiek Trakų dvare, tiek Vilniuje, buvo daug krikščionių, su kuriais jaunajam Vytautui ko gero teko susitikti. Vytauto sesuo, kunigaikštienė Ona Danutė, ištekėjo už Mazovijos kunigaikščio Jonušo, tačiau jos krikštatiui tapo Osterodės komturą Giunteris fon Hohensteinas (vok. Günter von Hohenstein). Pakrikštytos buvo ir abi Vytauto žmonos – tiek Julijona, tiek Ona. Būdamos Rusios kunigaikštienėmis, išpažino stačiatikybę, vėliau perėjo į katalikų tikėjimą pagal lotynų apeigas. Kęstutis, kuris buvo pagrindinis Lietuvos gynėjas nuo kryžiuočių spaudimo, savo sūnų Vytautą nuo mažumės pratino prie kario amato. Jis kovojo tiek šalia tėvo, tiek ir didžiojo kunigaikščio Algirdo, taip pat kovose padėjo savo pusbroliui ir jaunystės laikų draugui Jogailai. Tačiau pirmą

Vytautas was born about the year 1350. Little is known about his youth. Despite his upbringing in paganism he soon was introduced to the principles of Christianity, although he never attached importance to them. In those times many Christians, whom young Vytautas must have met, lived both in Trakai and in Vilnius. Vytautas' sister Duchess Anna Danuta married the Masovian Duke Janusz and her godfather was Günter von Hohenstein – the komtur (commander) of Ostroda. The two Vytautas' wives Juliana and Anna were also baptized, however, they were Russian Duchesses and were Orthodox, but later they both converted to Latin rites. Vytautas was trained from his childhood by his father Kęstutis – the main defender of Lithuania against the Crusaders and military crafts. He fought with his father and the Grand Duke Algirdas, as well as his cousin and friend Jogaila. However, he received his first task quite late – only when he was twenty seven years old. In 1377 Lithuania again faced “rejzy”

przyjacielem z młodości lat – Jagiełłą. Pierwsze samodzielne zadanie wojenne otrzymał jednak dość późno, miał bowiem już niemal dwadzieścia siedem lat. W roku 1377 na Litwę uderzyła kolejna z wielkich krzyżackich rejs, dowodzona tym razem przez marszałka Gottfrieda von Linden. Choć Krzyżacy corocznie urządzali najazdy na litewskie, pogańskie ziemie, pałac, grabiąc i porywając mieszkańców, to jednak tym razem doszli aż pod samo Wilno, na którego zdobycie jednak się nie poważyli. W odpowiedzi sędziwy Kiejstut wysłał syna, który w niszczącym pochodzie, podstępem spalił wszystkie krzyżackie zapasy, pochowane przez najeźdźców na powrotną drogę i rozmieszczone po leśnych kryjówkach. W wyprawie tej dotarł Witold, „młodzieniec dzielny i obrotny”, jak pisał o nim Jan Długosz, aż do Wystruci, zwanej przez Krzyżaków Insterburgiem. Dzięki tej akcji, jak podaje krzyżacki kronikarz Wigand, wojsko zakonne w odwrocie z litewskiej ziemi cierpiało srogi głód. Nie był to

savarankišką karinę užduotį gavo pakankamai vėlai, jam buvo beveik sukakę dvidešimt septyneri metai. 1377 m. į Lietuvą surengtas eilinis didžiųjų kryžiuočių *Litauenreisen* (Vokiečių ordino kariuomenės žygis), šįkart vedamas maršalo Gotfrido fon Lindeno (vok. Gottfried von Linden). Invazijas į Lietuvos pagonių žemes, degindami, plėšdami ir grobdami gyventojus, kryžiuočiai rengdavo kasmet, tačiau šį kartą jie nuėjo iki pat Vilniaus, vis dėlto jo užkariauti nesiryžo. Kaip atsaką į šį užpuolį senyvas Kęstutis išsiuntė į žygį sūnų, kuris klasta sudegino visas užpuolikų maisto atsargas, miško slaptavietėse paslėptas kelionei namo. Šio žygio metu Vytautas, „narsus ir nuovokus jaunuolis“, kaip apie jį rašė Janas Dluogošas, pasiekė patį Įsrutį, kryžiuočių vadinamą Insterburgu. Kaip nurodo kryžiuočių kronikininkas Vygandas, ordino armija grįždama iš Lietuvos žemių kentė didįjį badą. Gal tai nebuvo triumfas, prilyginamas pergalei mūšyje, bet sėkmė, pasiekta klasta ir išdaiga, tai yra

(armed crusades), which this time were commanded by the marshal Gottfried von Linden. Although the Crusaders invaded the pagan lands of Lithuania every year, burnt and robbed them, kidnapped their inhabitants, this time they managed to reach Vilnius, but did not manage to capture it. In response to the invasions Kęstutis sent his son, who burnt by deceit the Crusaders' reserves hidden and kept for the road back in the forest hideouts. During this crusade Vytautas, “a smart and courageous young man”, as Jan Długosz wrote about him, reached Chernyakovsk (as Crusaders called it Insterburg). According to the Teutonic annalist Wigand, on their road back the army suffered severe famine. It was not supposedly such a triumph as a victory in a battle, however, it was the success achieved by deceit and through cunning acts, that is, by means that the Grand Duke was going to use many more times in the future.

The same year 1377 Algirdas died. He was buried according to all the

może triumf na miarę zwycięstwa w boju, ale sukces osiągnięty podstępem i fortelem, czyli narzędziami, którymi często będzie się posługiwać przyszły wielki książę.

W tym samym, 1377 roku, zmarł Olgierd. Pochowano go według wszelkich zasad pogańskiego obyczaju, oddając płomieniom jego ciało wraz z ulubionymi sokołami, końmi, bronią. Po śmierci Olgierda jego następcą na tronie wileńskim został, za zgodą Kiejstuta, Jagiełło. Od tej pory, po latach zgodnych rządów Kiejstuta i Olgierda, stosunki w państwie litewskim zaczęły się stopniowo psuć. Miała na to niewątpliwie wpływ różnica wieku między nowym wielkim księciem, liczącym dwadzieścia kilka lat, a sędziwym władcą trockim Kiejstutem, który się zbliżał do osiemdziesiątki. Jagiełło był bez wątpienia człowiekiem nowych czasów i dostrzegał potrzebę zmian. Rozumiał konieczność zbliżania się do Zachodu, co było możliwe jedynie poprzez przyjęcie chrztu. Kiejstut natomiast to przedstawiciel „starej” Litwy,

priemonėmis, kuriomis dažnai naudosis būsimasis didysis kunigaikštis.

Tais pačiais 1377 metais mirė Algirdas. Jis buvo palaidotas pagal visas pagonių apeigas, o jo kūnas sudegintas kartu su sakalais, arkliais, ginklais. Po Algirdo mirties jo įpėdiniui Vilniaus soste, Kęstučiui sutikus, tapo Jogaila. Nuo šiol, po Kęstučio ir Algirdo taikių valdymo metų, santykiai Lietuvos valstybėje palaipsniui pradėjo blogėti. Be abejonės, tam įtakos turėjo amžiaus skirtumas tarp naujojo didžiojo kunigaikščio, kuriam buvo vos daugiau nei dvidešimt, ir senyvo Trakų valdovo Kęstučio, kuris artėjo prie aštuoniasdešimties. Jogaila išties buvo naujųjų laikų žmogus ir matė pokyčių poreikį. Jis suvokė būtinybę artintis prie Vakarų, o tai buvo įmanoma tik priimant krikštą. Kęstutis – tai „senosios“ Lietuvos atstovas. Nors paskutines dienas skaičiuojantis valdovas galėjo to nepastebėti, bet ši Lietuva turėjo išeiti kartu su juo.

Po Algirdo mirties, matydamas

principles of paganism, i.e. his body was burnt together with his favorite falcons, horses and weapons. After Algirdas' death the heir to the throne of Vilnius became Jogaila (by Kęstutis' consent). In this point of history, after many years of successful reign of the brothers Kęstutis and Algirdas, the relationships in Lithuania started gradually deteriorating. The reason for that was undoubtedly the difference in age between the new Grand Duke, who was about twenty years old, and the aged ruler of Trakai Kęstutis, who was nearly eighty years old. Jogaila was the man of new times and saw many aspects of political life that needed to be changed. He realized the need of approaching the West and the only way to do that was to baptize. However, Kęstutis was the representative of "the old" Lithuania, which was supposed to have gone away together with him, even if he did not want to admit that.

After Algirdas' death Teutonic Order became more active and decided to take an opportunity of attacking. In

która, choć dobiegający kresu swych dni władca mógł tego nie dostrzegać, odejść musiała wraz z nim.

Po śmierci Olgerda uaktywnił się Zakon Krzyżacki, widząc w zmianie na wielkoksiążęcym tronie okazję do ataku. W 1378 roku komtur pomocniczy z Wystruci – Wigand z Baldersheimu – uderzył zbrojnie na Litwę i pustoszył położony nad Niemnem kraj. Równoległe najazd zorganizował marszałek Gotfryd z Lindy i atakując wzdłuż Narwi, dotarł aż do Kowna. W tym samym roku zaatakował Litwinów także krajowy mistrz inflancki, ponadto komtur Bałgi oraz komtur Ostródy Burkhard von Mansfeld. W odpowiedzi Kiejstut, symulując niemoc i chorobę, by uspić czujność przeciwnika, urządził niespodziewanie wyprawę odwetową, paląc zamek Eckersberg, czyli dzisiejsze Okartowo. Przy okazji do niewoli dostał się okartowski starosta, Krzyżak Jan Surbach. Swoim uświęconym obyczajem planowali Litwini pojmanego jeńca spalić na stosie, czemu jednak sprzeciwił się sam Kiejstut.

po kyčius didžiųjų kunigaikščių soste, suaktyvėjo Vokiečių ordinas, ir ieškojo progos užpulti. 1378 metais Įsruties pagalbinis komturas – Vygandas iš Baldersheimo (vok. Wigand Baldersheim) – ginkluotas atakavo Lietuvą ir niokojo prie Nemuno esantį kraštą. Tuo pat metu užpuolimą organizavo ir maršalas Gotfridas iš Lindeno. Jis atakuodamas ties Narevu, pasiekė patį Kauną. Tais pačiais metais lietuvius užpuolė Livonijos šalies magistras ir Balgos bei Ostrerodės komturas Burkhardas fon Mansfeldas (vok. Burkhard von Mansfeld). Kęstučio atsakas buvo gudrus: kad užmigdytų priešą budrumą, jis apsimetė bejėgiu ir ligotu, ir netikėtai surengė revanšistinę žygį, degindamas Eckersbergo pilį, t. y. šiandieninį Okartovą. Progai pasitaikius į nelaisvę paimtas Okartovo seniūnas kryžiuotis Janas Surbachas. Pagal tradicines apeigas lietuviai planavo pagautą belaisvį sudeginti ant laužo, tačiau tam paprieštaravo pats Kęstutis.

Nors Trakų kunigaikštis ban-

1378 the komtur from Chernyakovsk – Wigand from Baldersheim – stroke Lithuania and ravaged the whole country by the river Nemunas. At the same time marshal Gottfried from Linde organised an invasion and reached Kaunas during his attack along the river Narew. The same year Lithuania was also attacked by the Livonian Master, the komtur of Balga and Ostroda – Burkhard von Mansfeld. In response to the attacks Kęstutis organised an unexpected retaliatory strike, by simulating weakness and illness in order to reduce the opponent's watchfulness, and burnt the castle Eckersberg, now called Okartowo. The prefect of Okartowo, the crusader Jan Surbach, was taken captive by chance. The Lithuanians were planning to burn him at the stake by habit, but Kęstutis objected to this intention.

Despite the Duke's attempts of retaliation it was absolutely clear that after all the years of struggle and variable success the Order finally gained the strategic initiative. Meanwhile Vy-

Pomimo prób odwetu ze strony księcia trockiego widać było wyraźnie, że w trwających ze zmiennym szczęściem wieloletnich zmaganiach, to Zakon przejął inicjatywę strategiczną. W tym czasie Witold, otrzymawszy od ojca w zarząd Grodno, pilnie uczył się rządzenia oraz zasad sprawowania władzy. W roku 1379 niewątpliwie wkroczył już Witold do świata polityki. Znękany krzyżackimi najazdami starzejący się Kiejstut zawarł 29 września w Trokach z wielkim mistrzem Winrychem von Kniprode rozejm, mający obowiązywać przez dziesięć lat. Sygnatariuszem tego paktu był również Jagiełło oraz właśnie książę Witold, który na dokumencie przywiesił swą pierwszą znaną pieczęć: *S(igillum) Vitaute*. Po zawarciu rozejmu wszystko na pozór wydawało się być w najlepszym porządku: nękana *rejmami* Litwa zyskiwała aż dziesięć lat wytchnienia, zaś między księciem trockim a Jagiełłą panowała niczym nie zmacona harmonia. Tymczasem jednak Jagiełło wkrótce miał zdradzić swego stryja, oddając

dė keršyti, buvo akivaizdu, kad per daugelį metų su permaininga sėkme trunkančiomis pergalėmis, būtent Vokiečių ordinas perėmė strateginę iniciatyvą. Tuo metu Vytautas iš tėvo gavęs valdyti Gardiną, stropiai mokėsi valdžios ir valdymo taisyklių. 1379 metais Vytautas įžengė į politikos pasaulį. Išvargintas kryžiuočių senstantis Kęstutis rugsėjo 29 dieną Trakuose su didžiuoju magistru Vinrichu fon Kniprode (vok. Winrich von Kniprode) sudarė paliaubas, turėsančias galioti dešimt metų. Šį paktą taip pat pasirašė Jogaila ir Vytautas, kuris ant dokumento pakabino savo pirmąjį žinomą antspaudą: *S(igillum) Vitaute*. Sudarius paliaubas viskas iš pirmo žvilgsnio atrodė kuo puikiausiai: kryžiuočių antpuolių kankinama Lietuva net dešimt metų turėjo pertrauką, o tarp Trakų kunigaikščio ir Jogailos viešpatavo niekieno nedrumsčiama ramybė. Tačiau Jogaila netrukus išduos savo dėdę, palikdamas jį kryžiuočiams ir likimo valiai. Kokios buvo šitokio netikėto nelojalumo

tautas, who received Grodno from his father, was intensively learning the principles of power and ruling.

In 1379 Vytautas made the first step towards the world of politics. Tired of all the invasions of the Crusaders and aging Kęstutis signed an armistice on September 29 in Trakai with the Master Winrich von Kniprode, which was supposed to remain valid for the next ten years. The signatory of the pact was also Jogaila, as well as the Duke Vytautas, who affixed his first known seal *S(igillum) Vitaute* for the first time. After signing the armistice everything seemed to be in the perfect order: Lithuania finally gained ten years of respite after the harassing crusades, and the Duke of Trakai and Jogaila preserved complete harmony between them. However, Jogaila would soon betray his uncle by giving him as a prey to the Crusaders. What were the reasons of such an unexpected Jogaila's disloyalty towards his uncle and at the same time towards Vytautas? It appeared that the ten

go na pastwę Krzyżakom. Jakie były powody tej nagłej nielojalności Jagiełły względem stryja, a jednocześnie i Witolda? Otóż nie ulega wątpliwości, że dziesięcioletni rozejm był tylko pozornie korzystny dla wielkiego księcia. Obejmował on bowiem, ze strony zakonnej, m.in. ziemię warmińską i szczycieńską, zaś ze strony litewskiej Podlasie oraz ziemie ruskie, zatem obszary schryścianizowane. Układ nie dotyczył natomiast, kontrolowanych głównie przez Jagiełłę, ziem pogańskich Litwy i Żmudzi, które tym samym wydane zostały na łup krzyżacki. Było to zatem zwycięstwo starego trockiego kniazia, które zabezpieczało jego posiadłości, pozostawiało zaś jednocześnie Jagiełłę samego ze swymi problemami na wschodzie. Otóż w tym czasie zbuntował się przeciw Jagielle brat jego Andrzej, książę połocki. Chcąc zrzucić z połockiego tronu Andrzeja, wielki książę wysłał przeciw niemu innego swego brata – Skirgiełłę. W tym celu zawarł, w lutym 1380 roku, krótki rozejm z mistrzem inflanckim Wilhel-

priežastys dēdēs ir tuo pačiu Vytauto atžvilgiu? Nekyla net abejonės, kad dešimt metų trunkančios paliaubos buvo naudingos tik didžiajam kunigaikščiui. Paliaubos iš ordino pusės galiojo Varmijos ir Ščecino žemėms, o iš Lietuvos pusės - Palenkės ir Rusios žemėms, t. y. sukrikščionintoms teritorijoms. Susitarimas negaliojo Jogailos kontroliuojamoms Lietuvos ir Žemaitijos pagonių žemėms, kurios kaip grobis buvo atiduotos kryžiuočiams. Taigi tai buvo senojo Trakų kunigaikščio pergalė, nes jo žemės buvo saugojamos, o Jogaila buvo paliktas su savo problemomis Rytuose. Tuo pačiu metu prieš Jogailą sukilo jo brolis Andrius, Polocko kunigaikštis. Norėdamas nuo Polocko sosto nuversti Andrių, didysis kunigaikštis prieš jį išsiuntė savo kitą brolių – Skirgailą. Norėdamas netrukdomas kariauti prieš Polocką, 1380 metų vasario mėnesį sudarė trumpas paliaubas su Livonijos magistru Vilhelmu fon Breimersheimu (vok. Wilhelm von Breimersheim). Iš paliaubu

years armistice was undoubtedly useful only for the Grand Duke. From the Teutonic side it marked the lands of Warmin and Szczytno, while from the Lithuanian side – Podlasie and Russian lands, therefore the Christianized territories. However, the agreement had not included the pagan lands of Lithuania and Samogitia being under the control of Jogaila, which eventually fell a prey to the Crusaders. Thus that was the victory of the old knyaz of Trakai, securing his possession and leaving Jogaila alone with his problems in the East. Meanwhile Jogaila's brother Andrew – the Duke of Polock – raised a rebellion against him. In order to topple Andrew from the throne of Polock the Grand Duke sent against him another brother – Skirgaila. With this aim in 1380 February he signed a short armistice with the Master of the Order Wilhelm von Breimersheim in order to make Polock free. Jogaila did not include in the armistice the lands of Kęstutis and Vytautas. That was one of the first acts of the Grand Duke be-

mem von Breimersheim, chcąc mieć wolną rękę w sprawie Połocka. Z rozejmu Jagiełło wykluczył ziemie Kiejstuta i Witolda. Była to pierwsza ze zdrad wielkiego księcia względem swego stryja. Do drugiej, znacznie poważniejszej, doszło pod koniec maja 1380 roku. Wówczas to Jagiełło spotkał się w nadgranicznej puszczy, w Dawidyszkach, z wysokimi rangą przedstawicielami Zakonu, wśród których znajdował się wielki szpitalnik oraz komturzy: elbląski i tczewski. Oficjalny powód spotkania brzmiał: polowanie. Istotnie, przez dwa dni bawiono się hucznie i urządzano łowy. Jednocześnie jednak trwały sekretne narady, które zakończyły się 31 maja wystawieniem tajnego dokumentu, wprost wymierzonego przeciw Kiejstutowi. Na mocy tego układu Zakon zobowiązywał się nie popierać księcia Andrzeja oraz dopomóc Skirgielle w walkach ze zbuntowanym połockim władcą. Rozejm miał obowiązywać także w przypadku konfliktu między Krzyżakami a Kiejstutem. By zaś stary książę niczego

Jogaila pašalino Kęstučio ir Vytauto žemes. Tai buvo pirmas kartas, kai didysis kunigaikštis išdavė savo dėdę. Antroji, žymiai svarbesnė, išdavystė, padaryta 1380 metų gegužės mėnesio pabaigoje. Tuo metu pasienio girioje, Dovydiškėse, Jogaila susitiko su aukšto rango ordino atstovais, tarp kurių buvo didysis špitolininkas ir Elbingo bei Diršau komturai. Oficialia susitikimo priežastimi vadinta medžioklė. Išties dvi dienas buvo triukšmingai linksminamasi ir medžiojama. Tuo pat metu vyko slapti pasitarimai, kurie gegužės 31 dieną baigėsi dokumento, tiesiogiai nutaikyto prieš Kęstutį, surašymu. Pagal šį susitarimą, ordinas įsipareigoja neremti kunigaikščio Andriaus ir padėti Skirgailai kovojant su sukilusiu Połocko valdovu. Paliaubos taip pat turėjo galioti esant konfliktui tarp kryžiuočių ir Kęstučio. Tam, kad senasis kunigaikštis nieko neįtartų, ordinas galėjo užpulti netgi Jogailos žemes, o didysis kunigaikštis ateiti į pagalbą savo dėdei! Savaimė suprantama, ne

trayal in relation to his uncle. The second time in 1380 in the end of May the Grand Duke betrayed them even more seriously. Jogaila then met important representatives of the Order in the frontier forest in Dovydiškės. Among them Jogaila met the hospitaller and the komturs of Elbląg and Tczew. The official reason of the meeting was hunting. They indeed were having revelry and enjoying hunting the whole two days, however, at the same time they were having secret deliberations till May 31, which ended with a drafted document against Kęstutis. According to the terms of the agreement the Order was obliged not to support the Duke Andrew and help Skirgaila in the battles with the rebellious ruler of Polock. The armistice was also supposed to be valid in case of any raising conflicts between the Crusaders and Kęstutis. The Order had even the right to invade Jogaila's territories, whereas the Grand Duke had the right to come along with assistance to his uncle so that the old Duke would not suspect

się nie domyślił, Zakon mógł nawet najjeźdźać ziemie Jagiełły, zaś wielki książę przychodzić z pomocą swemu stryjowi! Rzecz jasna nie całą potęgą, lecz niewielkimi siłami, dla zachowania pozorów. W ten sposób Zakon zbliżył się do osiągnięcia swego celu, jakim od początku była Żmudź, lądowe połączenie między pruskimi i inflanckimi posiadłościami Krzyżaków, pozostawiona teraz na pastwę losu wobec nieuchronnego konfliktu między dwoma najważniejszymi litewskimi kniaziami. Co w tym czasie robił Witold? Według kronikarzy polował beztrzesko wspólnie z Krzyżakami i wielkim księciem w Dawidyszkach, kompletnie nie domyślając się, że między jednym turem a drugim Jagiełło skrycie konspiruje przeciw jego ojcu. Pogląd to rozpowszechniony, choć niekoniecznie w zupełności prawdziwy. Pewnym jest, że Witold został zaproszony na polowanie, by ukryć przed trockim kniazem właściwy cel zjazdu w Dawidyszkach. Pewnym jest i to, że nie został do-

visu pajėgumu, o tik nedidelėmis pajėgomis. Tokiu būdu ordinas priartėjo prie savo tikslo. Juo nuo pat pradžių buvo Žemaitijos, kuri jungė prūsų ir Livonijos kryžiuočių žemes, užkariavimas. Esant neišvengiamam konfliktui tarp dviejų įtakingiausių Lietuvos kunigaikščių, Žemaitija būtų palikta likimo valiai. Ką tuo metu veikė Vytautas? Pagal metraštininkus, nerūpestingai medžiojo kartu su kryžiuočiais ir didžioju kunigaikščiu Dovydiškėse, visai neįtardamas, kad Jogaila slapčia rezga suokalbį prieš jo tėvą. Toks yra paplitęs požiūris, tačiau nėra aišku, ar jis teisingas. Neabejotina, kad Vytautas buvo pakviestas į medžioklę tam, kad nuo Trakų kunigaikščio būtų nuslėpta tikroji suvažiavimo Dovydiškėse priežastis. Neabejotina yra ir tai, kad Vytautas turėjo bent jau įtarti, kad Jogaila nepakenčiamų vienuolių-riterių draugijoje laiką leido ne vien dėl malonios vyrų pramogos. Tikriausiai Vytautas įtarė, kad tarp Kęstučio ir jo brolieno brendo konfliktas, kuris netrukus gali

anything! The invasions, of course, were not full power – just to keep up appearances. That was the strategy the Order used to achieve its set goal, initially – to conquer Samogitia, the land connecting the Prussian and Livonian possessions of the Crusaders, left to its own fate with an unavoidable conflict between the two most influential knyazes of Lithuania. What was Vytautas doing meanwhile? According to annalists, Vytautas was hunting with the Crusaders and the Grand Duke in Dovydiškės and could not even imagine Jogaila's organised conspiracy against his father. Such an opinion is popular, however, not necessarily true. It is known that Vytautas had been invited on hunting in order to conceal from the knyaz of Trakai the actual aim of the meeting in Dovydiškės. It is also well known that Vytautas knew nothing about the secret deliberation or its matters. Though Vytautas must have suspected that Jogaila's meeting with the Crusaders was not just for pleasure and manly entertainment in the com-

puszczony do ściśle tajnych narad i nie znał ich treści. Pewnym jest jednak i to, że musiał przynajmniej podejrzewać, iż Jagiełło nie spotkał się z Krzyżakami dla czystej przyjemności, męskiej rozrywki uprawianej w towarzystwie zniechęconych wszak mnichów-rycerzy. Prawdopodobnie Witold się domyślał, że między Kiejstutem a jego bratankiem narasta konflikt, który wkrótce może wybuchnąć. Będąc z natury człowiekiem przebiegłym, postanowił się zatem nie mieszać i poczekać, co przyniesie najbliższa przyszłość.

Po zawarciu układu w Dawidyszkach mógł Jagiełło wszystkie swoje myśli skierować ku polityce wschodniej. Tak też istotnie zrobił. Nie przewidział jednak, że Zakon Krzyżacki okaże się jeszcze bardziej przebiegły od niego. Oto bowiem o treści układu z wielkim księciem, zawartym przeciw Kiejstutowi, Krzyżacy natychmiast powiadomili... trockiego kniazia. Dokołał tego, za wiedzą władz zakonnych, komtur Günter von Hohenstein. W ten

įsiliepsnoti. Iš prigimties būdamas gudrus žmogus, jis nusprendė nekliudyti ir palaukti, ką gi atneš artima ateitis.

Sudaręs sutartį Dovydiškėse, Jogaila savo mintis galėjo nukreipti į Rytų politiką. Iš esmės jis taip ir pasiėgė. Tačiau jis nenumatė, kad Vokiečių ordinas buvo labiau klasingas nei jis pats – apie susitarimą su didžiuoju kunigaikščiu, sudarytą prieš Kęstutį, kryžiuočiai pranešė... Trakų kunigaikščiai. Tą padarė, žinant ordino valdžiai, komtūras Günteris von Hohensteinas. Tokiu būdu, tarpusavyje supriešindamas du galingiausius kunigaikščius, ordinas susilpnino Lietuvos politiką. Išgirdęs apie sulaužytą priesaiką, Kęstutis nutarė rusčiai išsižadėti brolo. Kai pasiskundė Vytautui, šis supykęs pareiškė, kad netiki slaptu kryžiuočių ir Jogailos susitarimu. O Kęstutis tikėjo. Ir pagal savo stilių slapčia ruošėsi pasikėsinti į valdžią. Proga pasitaikė greitai. Didysis kunigaikštis, kaip jau buvo minėta, susikoncentravo ties

pany of the monks-knights, who had long been enemies. Probably Vytautas realized about the arising conflict between Kęstutis and his nephew, which could soon break out. As Vytautas had always been shrewd in nature, he decided to stay aside and wait until the near future brings news.

After entering into agreement in Dovydiškės Jogaila could direct all his thoughts towards the Eastern politics, and that is what he actually did. However, he could not predict the Order would even be shrewder than he was, since the Crusaders decided to inform about the agreement against Kęstutis... the knyaz of Trakai. It was done by the komtur Günter von Hohenstein. The Order's actions were the way to implement his politics of weakening Lithuania through stirring the hatred between the two most powerful Dukes of Lithuania. Kęstutis must have been furious about his nephew's betrayal. But when he told everything Vytautas, the latter replied resentfully he would not believe in existing of such a se-

sposób Zakon realizował politykę osłabiania Litwy przez skłócenie ze sobą jej dwóch najpotężniejszych *kunigasów*. Srodze musiał wyrzekać Kiejstut na wiarołomstwo bratanka. Kiedy się jednak poskarżył Witoldowi, ten oburzony stwierdził, że nie wierzy w istnienie tajnego porozumienia Krzyżaków z Jagiełłą. Kiejstut jednak wierzył. I, w swoim stylu, szykował potajemnie zamach stanu. Okazja nadarzyła się szybko. Wielki książę bowiem, jak wspomniano, skoncentrował się na polityce wschodniej, nie bardzo interesując się swą rodzimą Litwą. Zawarł przymierze z chanem Mamajem, skierowane przeciwko księciu moskiewskiemu Dymitrowi. Do ligi przyłączył się także książę Oleg riazkański. Jagiełło na czele swych zastępów wyruszył ku Donowi, by się połączyć ze swym sojusznikiem Mamajem. Nie doszło jednak do tego. Prawdopodobnie zarówno książę litewski, jak i książę Oleg nie zamierzali czynnie wspierać Mamaja. Niewykluczone też, że książę Oleg dokładnie informował Dymitra o

Rytų politiką, pernellyg nesidomėdamas savo gimtąja Lietuva. Sudarė sutartį su chanu Mamajumi, nukreiptą prieš Maskvos kunigaikštį Dimitrijų. Prie sutarties taip pat prisijungė Riazanės Olegas. Jogaila su savo būriais išvyko Dono kryptimi tam, kad susijungtų su savo sąjungininku Mamajumi. Tačiau taip neįvyko. Tikėtina, kad tiek Lietuvos kunigaikštis, tiek kunigaikštis Olegas neketino aktyviai palaikyti Mamajaus. Neatmetama ir tai, kad kunigaikštis Olegas išsamiai informavo Dimitrijų apie priešų persikėlimus. Kai 1380 m. rugsėjo 8 d. vyko žymus mūšis Kulikovo lauke, Jogaila buvo netoliese, galbūt viena diena kelio nuo mūšio lauko, tačiau neišvyko į pagalbą Mamajui. Maskvos kunigaikštis Dimitrijus pasiekė triuškinančią pergalę, laimėdamas prieš totorius, po kurios gavo užtarnautą Dono pravardę, o didysis kunigaikštis „dėl akių“ sutriuškino nedidelį Rusios dalinį, vėliau patraukė į Vilnių. Tuo metu Kęstutis turėjo ginti Lietuvą nuo kryžiuočių spau-

cret agreement between the Crusaders and Jogaila. Kęstutis believed, so he started planning *coup d'état* and soon the occasion arose. The Grand Duke focused more on the Eastern politics, as was mentioned before, and was not much concerned with Lithuania. He formed an alliance with khan Mamai against the Duke of Moscow Dmitry. The Duke Oleg of Riazan also joined the ally. Jogaila with his patrols set off on Don in order to unite with his ally Mamai. However, they did not unite. Probably neither the Duke of Lithuania, nor the Duke Oleg intended to support Mamai. It is also possible that knyaz Oleg informed Dmitry about the opponent's actions. When in 1380, September 8 the Battle of Kulikovo was raging, Jogaila was staying nearby, supposedly one day way from the place of the battle, however he did not provide any help for Mamai. Dmitry of Moscow won an outstanding victory against the Tatars and later acquired the nickname he deserved "Donskoy", whereas the Grand Duke defeated a

ruchach wroga. Toteż gdy się toczyła słynna bitwa na Kulikowym Polu, 8 września 1380 roku, Jagiełło przebywał w pobliżu, podobno o jeden dzień drogi od pola bitwy, ale nie ruszył na pomoc Mamajowi. Dymitr moskiewski odniósł druzgocące zwycięstwo nad Tatarami, od którego otrzymał zasłużony przydomek Doński, zaś wielki książę, dla zachowania pozorów, rozbił niewielki oddział ruski, po czym się wycofał do Wilna. Tymczasem Kiejstut musiał bronić Litwy przed naporem krzyżackim. Zakonnicy organizowali jedną *rejzę* za drugą, uprowadzając jeńców i biorąc wielkie łupy. Nikogo zatem nie mogło dziwić, że książę trocki zorganizował typową wyprawę odwetową, jakich wiele przedsiębrał w ciągu swego długiego życia. Zebrał bojarów i wyruszył na Prusy. Natomiast Witolda odesłał w tym czasie do Grodna... Szybkim marszem dotarł Kiejstut nad pruską granicę, po czym zawrócił i... jeszcze szybciej pomaszerował wprost na Wilno, które zajął 1 listopada 1381 roku. Ponieważ nikt

dimo. Vienuoliai organizavo vieną žygį po kito, išvesdami belaisvius ir užvaldydami didelius grobius. Todėl nieko neturėjo stebinti, kad Trakų kunigaikštis ir vėl surengė keršto žygį, kokių begalę suorganizavo per visą savo ilgą gyvenimą. Surinko bajorus ir išvyko į Prūsiją. Vytautą tuomet išsiuntė į Gardiną... Paskubomis Kęstutis pasiekė prūsų sieną, vėliau pasuko atgal ir... dar greičiau nužygiavo tiesiu keliu į Vilnių, kurį užėmė 1381 m. lapkričio 1 d. Kadangi jo niekas ten nelaukė, niekas ir nepasipriešino. Juo labiau, kad Jogailos armijos būriai, vadovaujant kunigaikščiui Skirgailai, tuo metu bandė apsupti Polocką. Vilniaus pilyje pagautas ne tik Jogaila, bet ir jo motina, kunigaikščio Algirdo našlė. Archyve rastas „nenuginčijamas kaltės įrodymas“ – pasirašytas didžiojo kunigaikščio kryžiuočių medžioklės metu Dovydiškėse. Kęstutis sušaukė bajorų tarybą, kuriai parodė išdavikišką aktą, ir vėliau jis buvo paskelbtas didžiuoju kunigaikščiu. Galbūt būsimasis Žalgirio mūšio nu-

small Russian troop, to keep up appearances, and withdrew to Vilnius. In the meantime Kęstutis had to defend Lithuania from the Crusaders. The monks organised armed crusades one after another; they kept ravishing the captives and taking huge loots. Therefore the fact that the Duke of Trakai organised a typical retaliatory strike (that he had undertaken plenty of times during his long life) was not unexpected. He gathered the boyars and set off to Prussia, meanwhile Vytautas was sent to Grodno... Kęstutis soon reached the Prussian border and then marched even faster to Vilnius. On 1 November 1381 he captured it. Nobody opposed him, because nobody expected him, all the more since the nucleus of Jogaila's army was in Polock at that time, under Skirgaila's command. Jogaila, as well as his mother – knyza Algirdas' widow – were caught in the castle of Vilnius. In the archive there was also found corollary – the document signed by the Grand Duke and the Crusaders during the hunting in

się go tam nie spodziewał, nikt też nie stawiał mu oporu, zwłaszcza że trzon armii Jagiełły, pod wodzą księcia Skirgiełły, zajęty był wtedy obleganiem Połocka. W wileńskim zamku pojmano nie tylko Jagiełłę, ale też jego matkę, wdowę po kniaziu Olgierdzie. Odnaleziono również w archiwum „dowód koronny” – dokument podpisany przez wielkiego księcia z Krzyżakami podczas łowów w Dawidyszkach. Kiejstut zwołał radę bojarów, której okazał zdradziecki akt, po czym został okrzyknięty wielkim księciem. Nie wiadomo, czy przyszedł zwycięzca spod Grunwaldu nie zakończyłyby życia z rozkazu swego stryja, gdyby nie Witold, który natychmiast po przewrocie pojawił się na wileńskim dworze i, prawdopodobnie, wstawił się za Jagiełłą. W ogóle Kiejstut obszedł się ze stronnikami Olgierdowego syna nadzwyczaj łagodnie. Życie postradał jedynie Wojdyłło, wyniesiony przez wielkiego księcia do najwyższych godności i ożeniony z jego siostrą Marią, a posądzony o nakłanianie Jagiełły do konszachtów

galėtojas būtų baigęs gyvenimą pagal savo dėdės įsakymą, jeigu ne Vytautas, kuris tučiuojau po perversmo pasirodė Vilniaus dvare ir, tikriausiai, užstojo Jogailą. Iš tiesų Kęstutis su Algirdo sūnaus šalininkais pasiėlgė ypač švelniai. Gyvybę prarado tik Vaidila, didžiojo kunigaikščio iškeltas į garbingiausias pareigas ir apvesdintas su jo seserimi Marija. Jis buvo teisiamas dėl to, kad įkalbinėjo Jogailą slapta vesti derybas su kryžiuočiais. Pats Jogaila buvo ne tik išlaisvintas, bet ir gavo Vitebską bei Krėvą, t.y. žemes, anksčiau priklausiusias jo tėvui Algirdui. Netrukus išvyko ten kartu su Algirdo našle, kunigaikštienė Julijona. Kelyje juos lydėjo kunigaikštis Vytautas. Iš pradžių senyvo Kęstučio valdymas didžiuojų kunigaikščių soste klostėsi sėkmingai. Kunigaikštį Skirgailą, kuris Jogailos įgaliotas šturmavo Polocką, paliko armija, nes ji pripažino naujo didžiojo kunigaikščio vadovybę. Skirgaila turėjo ieškoti prieglobsčio Livonijoje. Kęstučiui taip pat pavyko pagerinti santykius

Dovydiškės. Kęstutis formed the council of the boyars, revealed them the act of betrayal and was declared the Grand Duke. The future victor of the Grunwald may have ended his life at his uncle's command but for Vytautas, who appeared in Vilnius immediately after the overturn, and most probably defended Jogaila. Generally Kęstutis treated Jogaila's supporters extremely gently. Only somebody by the name of Wojdyłło, who had been exalted by the Grand Duke and married his sister Mary, later accused of inducing Jogaila of entering into collusion with the Crusaders, lost his life. Jogaila himself was not only released but he also received the lands of Vitebsk and Kreva, that is, the lands originally belonging to his father Algirdas. Soon he went there with Algirdas' widow – the Duchess Julianna. The Duke Vytautas accompanied them in the journey. At first ruling of the aged Kęstutis on the throne of the Grand Duchy looked successful. The Duke Skirgaila was abandoned by his army, while the army

z Krzyżakami. Sam Jagiełło został nie tylko uwolniony, ale otrzymał Witebsk i Krewo, czyli ziemie należące pierwotnie do jego ojca – Olgierda. Wkrótce wyruszył tam razem z wdową po Olgierdzie, księżną Julianną. W drodze towarzyszył im książę Witold. Początkowo rządy sędziwego Kiejstuta na wielkksiążęcym tronie zapowiadały się pomyślnie. Szturmujący Połock z ramienia Jagiełły książę Skirgiełło został opuszczony przez swoje wojska, które uznały zwierzchnictwo nowego wielkiego księcia i odstąpiły od oblężenia. Skirgiełło musiał szukać schronienia w Inflantach. Udało się również Kiejstutowi uspokoić stosunki z Moskwą, z którą zawarł porozumienie. Nie musiał zatem toczyć wojny na dwa fronty i mógł się skupić na walce z głównym wrogiem Litwy, za którego słusznie uważał Krzyżaków. Krótco jednak trwało powodzenie rządów Kiejstutowych. Jagiełło, tak wspaniałomyślnie potraktowany, nie zamierzał się godzić ze sprowadzeniem go do roli jednego z kniaziów, których na Litwie

su Maskva, su kuria jis sudarė su tartį. Nuo šiol jis neprivalėjo kariauti dviem frontais ir galėjo susitelkti kovai su pagrindiniu Lietuvos priešu, kokių pagrįstai laikė kryžiuočius. Neilgai truko Kęstučio sėkmingas vadavimas. Jogaila, su kuriuo buvo taip tauriai pasielgta, neketino taikytis su paprasto kunigaikščio role, kokių Lietuvoje buvo daug. Netrukus sukilo vienas iš Jogailos šalininkų – Severėnų Naugardo kunigaikštis Kaributas Dimitrijus – jis atsakė mokėti mokesčius i didžiųjų kunigaikščių išdą. Norėdamas ar nenorėdamas Kęstutis išvyko tramdyti maištingo kunigaikščio, palikęs Lietuvos vadovavimą Vytauto rankose. Išvyko turbūt su skaudančia širdimi, kadangi tuo metu jam labiau rūpėjo persekioti kryžiuočius ir apsupti Jurbarko pilį. Jogailai įsakė sekti paskui jį kartu su pagalbiniais būriais, neaišku, ar dėl pagalbos, ar labiau dėl to, kad jo nepaleistų iš akių. Tačiau būsiamasis Lenkijos karalius, turėdamas kitą planą, neprijungė prie didžiojo kunigaikščio

acknowledged the supremacy of the new Grand Duke and withdrew the siege. Skirgaila was forced to ask for asylum the Duchy of Livonia. Kęstutis also managed to improve his relationships with Moscow and to sign an agreement. He did not need to run the war on two front lines and finally was able to focus on the fight with the main Lithuania's enemy, whom he considered being the Crusaders. Unfortunately, Kęstutis' success was short-term. So much magnanimously treated Jogaila did not want to be one of the knyazes of Lithuania. Shortly afterwards one of Jogaila's followers – the Duke of the North Novgorod Kori-but Dmitry – and refused to pay taxes to the treasury of the Grand Duchy. Kęstutis left the power to Vytautas and unwillingly set out to subdue the unruly knyaz. He did not want to go, because he was busy with bullying the Crusaders and besieging the castle of Jurbarkas, meanwhile Jogaila was told to follow him with extra troops, however, the reason is still unknown:

Zrekonstruowany zamek w Trokach

Rekonstruota Trakų pilis

Reconstructed castle in Trakai

było mnóstwo. Wkrótce zbuntował się jeden ze stronników Jagiełły – książe Nowogrodu Siewierskiego Korybut Dymitr – i odmówił płacenia podatków do wielkoksiążęcego skarbcza. Chcąc nie chcąc, wyruszył Kiejstut poskromić niesfornego kniazia, zostawiwszy rządy litewskie w ręku Witolda. Wyruszył zapewne z ciężkim sercem, gdyż zajęty był wówczas swym ulubionym nękaniem Krzyżaków i oblegał zamek Jurbork. Jagiella z kolei rozkazał podążać ze sobą wraz z oddziałami posiłkowymi, nie wiadomo, czy do pomocy, czy też raczej po to, by mieć go na oku. Przyszły król Polski nie dołączył jednak do wojsk wielkiego księcia, które zresztą poniosły na Siewierszczyźnie porażkę, tracąc przeszło pięciuset wojowników. Miał bowiem inny plan.

Ledwo sędziwy Kiejstut wyruszył do walki z Korybutem, co nastąpiło 25 maja 1382 roku, już Jagiełło fortem zdobył stolicę Litwy, Wilno. Podobno część mieszczan wpadła do wileńskiego zamku, ścigając przestępcę. Kiedy zaskoczone stráže przepuściły tak

armijos, kuri, beje, Severėnų krašte pralaimėjo, prarasdama per penkis šimtus karių.

Vos tik senyvas Kęstutis išvyko kovoti su Kaributu, o tai įvyko 1382 m. gegužės 25 d., Jogaila gudrumu užėmė Lietuvos sostinę Vilnių. Kalbama, kad dalis miestelėnų pateko į Vilniaus pili, persekiodami nusikaltėlių. Kai užklypta sargyba praleido tiek pabėgėlių, tiek persekiotojus, tie vieningai išsitraukė ginklus ir išžudė įgulą. Sąmokslininkams vadovavo Hanulas, iš Rygos kilęs Vilniaus miestietis, krikščionių bendruomenės, kuri buvo palanki Jogailai, atstovas. Jogaila, informuotas apie užimtą valdžią, birželio 12 dieną iš Vitebsko atvyko į Vilnių ir iš Hanulo atsiėmė raktus nuo miesto vartų. Šioje situacijoje labiausiai nuvylė kunigaikštis Vytautas. Ne tik todėl, kad tinkamai nesaugojo Vilniaus, su šeima būdamas savo mėgstamuose Trakuose, bet ir todėl, kad apie perversmą sužinojo vienas iš paskutiniųjų. Paskubom subūrė ginkluotą būrį ir išvyko į Vilnių, no-

whether Vytautas needed help or he wanted to have an eye on Jogaila. However, the future King of Poland did not join the army of the Grand Duke, anyway defeated in Siewerszczyzna by loosing over five hundred warriors. He had another plan.

On 25 May 1382 already aged Kęstutis set out to fight with Koribut, meanwhile Jogaila captured the capital of Lithuania – Vilnius. Some of the city dwellers were said to enter the castle and chase the traitor. As soon as startled guard let in the escaper, as well as the chasers, they took the arms and murdered the whole garrison. Somebody by the name Hanul, who was the dweller of Vilnius descended from Riga and the representative of the Christian community in favour of Jogaila, took the lead over the conspirators. As soon as Jogaila had found out about the successful coup, on June 12 he arrived from Vitebsk to Vilnius and took the key of the city gate. The one who failed in this situation was the Duke Vytautas. He did not take care of

uciekiniera, jak i ścigających, ci zgodnie dobyli broni i wymordowali załogę. Na czele spiskowców stał niejaki Hanul, wileński mieszczanin pochodzący z Rygi i reprezentant gminy chrześcijańskiej, która sprzyjała Jagielle. Uwiadomiony o powodzeniu zamachu stanu, 12 czerwca przybył z Witebska do Wilna Jagiełło i odebrał od Hanula klucze od bram miasta. W tej całej sytuacji najbardziej zawiódł książę Witold. Nie tylko, że nie pilnował należycie Wilna, przebywając z rodziną w swych ulubionych Trokach, ale o przewrocie dowiedział się jako jeden z ostatnich. Naprędce zmontował oddział zbrojny i wyruszył do Wilna, chcąc odbić stolicę z Jagiełłowych rąk. Pod murami miasta poniósł jednak druzgocącą klęskę i musiał uciekać. Początkowo uszedł do Trok, jednak wobec nadchodzących z zachodu Krzyżaków porzucił trocką twierdzę i schronił się aż w Grodnie. Jagiełło nie czekał, aż Witold z Kiejstutem zbiorą ponownie siły do dalszej walki. Natychmiast obległ Troki przy pomocy swego wiernego brata – Skir-

redamas atsikovoti sostinę iš Jogailos rankų. Tačiau prie miesto sienų patyrė triuškinantį pralaimėjimą ir turėjo bėgti. Iš pradžių grįžo į Trakus, tačiau dėl besiartinančių iš Vakarų kryžiuočių paliko Trakų tvirtovę ir pasislėpė net Gardine. Jogaila nelaukė, kol Vytautas su Kęstučiu vėl suburs pajėgas tolesnei kovai. Nedelsdamas apsupo Trakus, pasitelkdamas savo ištikimo brolio Skirgailos pagalbą. Prie Trakų apsistojo Jogailai talkinantys kryžiuočių būriai, kuriems vadovavo maršalas Kunas fon Hattenšteinas (vok. Kuno von Hattenstein). Dėl šitokio pranašumo Trakų tvirtovės gynėjai atidavė pilį Jogailai, kuris joje įkurdino kunigaikštį Skirgailą. Tuo metu Vytautas iš Gardino nuvyko pastiprinimo į Voluinę pas ištikimą Kęstučio sąjungininką ir jo brolių Liubartą. Nepaisant Algirdaičio greitos reakcijos, ši pagalba buvo pavėluota. Kęstutį šiuo sunkiu momentu išdavė net jo žentas, Mazovijos kunigaikštis Jonušas, kuris naudodamasis sumišimu, smogė Palenkei ir užėmė Drohi-

Vilnius, while staying in his favourite place with the family – Trakai, and he was one of the last people to find out about the coup. He hastily organised the armed forces and set out to Vilnius with the aim of regaining the capital from Jogaila. Unfortunately he was defeated by the town and was forced to withdraw. He tried to escape to Trakai at first, but then he left the castle, when he had found out about the approaching Crusaders, and took shelter only in Grodno. Jogaila could not wait any longer for Vytautas and Kęstutis regaining power for the fight. He immediately besieged the castle of Trakai with the help of his loyal brother Skirgaila. The troops of the Crusaders also moved towards Trakai controlled by the marshal Kuno von Hattenstein. The defenders of the castle were forced to give up and left it to Jogaila, who in turn settled there his brother the Duke Skirgaila, meanwhile Vytautas arrived to Grodno for reinforcement troops for Volhynia to his loyal ally Kęstutis and his brother

gieiły. Pod Trokami stały również posiłkujące Jagiełłę oddziały krzyżackie pod dowództwem marszałka Kuno von Hattensteina. Na skutek takiej przewagi obrońcy trockiej twierdzy poddali zamek Jagielle, który osadził w nim księcia Skirgieiłę. Tymczasem Witold udał się do z Grodna po posiłki na Wołyn do wiernego sprzymierzeńca Kiejstuta i jego brata, Lubarta. Wobec jednak szybkiej akcji Olgierdowicza pomoc ta okazała się spóźniona. Kiejstuta w tej trudnej chwili zdradził nawet jego własny zięć, książę Janusz mazowiecki który, korzystając z zamieszania, uderzył na Podlasie i zajął pograniczne zamki Drohiczyn i Mielnik, zaś inne zniszczył. Przymierzał się nawet do oblężenia Brześcia, jednak podobno zarządził odwrót dowiedziawszy się, że znajduje się tam jego „kochana teściowa” Biruta, odesłana przez Kiejstuta dla ochrony przed litewską pożogą wojenną. Ostatni ratunek dla Witolda i Kiejstuta mógł zatem przyjsć ze Żmudzi. Tam też udał się stary książę i zebrał pokażne wojsko

čino ir Melniko pasienio pilis, o kitas sunaikino. Taikėsi net Brestą apsupti, tačiau tikriausiai pasitraukė sužinojęs, kad ten yra jo „mylima uošvienė“ Birutė, Kęstučio išsiųsta saugotis nuo lietuvių karo gaisrų. Paskutinytis Vytauto ir Kęstučio išsigelbėjimas galėjo ateiti iš Žemaitijos. Ten nuvyko senasis kunigaikštis ir surinko parodomąją armiją, sudarytą iš karingiausių pagonių žemaičių. Tie iš pradžių norėjo likti ištikimi Jogailai ir išsiuntė jam paklausimą, ar jis ketina teigiamas, kadangi keli tūkstančiai žemaičių susibūrė pakludami Trakų kunigaikščio įsakymui. Pradėjęs vadovauti šiai armijai, Kęstutis prie Kauno susijungė su būriais, kuriuos atvedė Vytautas. Visi kartu rugpjūčio pradžioje, apsupo Skirgailos saugomą savo pačių Trakų pilį. Tuo metu apsupamam Skirgailai į pagalbą iš vienos pusės atėjo Jogaila, o iš kitos - jam padedantis Livonijos magistras Vilhelmas fon Frimersheimas (vok.

Liubartas. However, the prompt action of the son of Algirdas made the reinforcement belated. Kęstutis was betrayed in such a difficult moment even by his son-in-law the Duke Janusz the Masovian, who took an advantage of the turmoil and stroke Podlasie, afterwards captured the neighbouring castles Drohiczyn and Mielnik, while the other castles were ruined by him. He even intended to capture Brest, however, he gave up this idea as he had found out about his “dear mother-in-law” Biruta staying there, who had been sent there by Kęstutis in protection against military conflagrations. Vytautas’ and Kęstutis’ last resort could come from Samogitia. That was the place where the old Duke arrived to gather a considerable army with brave pagan warriors from Samogitia. They planned initially to be loyal to Jogaila and sent a letter asking about his intention to baptize. The Duke’s answer is still unknown, however, it must have been affirmative, as several thousands of Samogitian warriors

łożone z bitnych pogańskich Żmudzinów. Ci początkowo chcieli dochować wierności Jagielle i wysłali do niego pytanie, czy zamierza się ochrzcić. Nie wiadomo, jaka była odpowiedź księcia, chyba jednak twierdząca, skoro kilka tysięcy Żmudzinów stanęło pod rozkazami kniazia trockiego. Stanąwszy na czele tej armii, Kiejstut połączył się pod Kownem z oddziałami, które przyprowadził Witold, i razem w początkach sierpnia oblegli swój własny trocki zamek broniony przez Skirgiełłę. Tymczasem z odsieczą obleganemu Skirgielle przybył z jednej strony Jagiełło, z drugiej zaś posiłkujący go landmistrz inflancki Wilhelm von Vrimerheim. Przewaga Jagiełły była druzgocąca, mimo to Kiejstut szykował się do walnej rozprawy, która być może miała być ostatnią z jego bitew. Wówczas do obozu trockiego księcia przybyli parlamentariusze Skirgiełły. Poprosili Kiejstuta, by dla osiągnięcia porozumienia wysłał do obozu Jagiełły Witolda, zapewniając mu jednocześnie osobiste bezpieczeństwo. Witold

Wilhelm von Vrimerheim). Jogailos persvara buvo triuškinanti, nepaisant to, Kęstutis rengėsi lemiamam mūšiui, kuris jam galėjo būti paskutinytis. Tuo metu į Trakų kunigaikščio stovyklą atvyko Jogailos pasiuntiniai. Jie paprašė Kęstučio, kad susitarimui pasiekti jis išsiųstų į Jogailos stovyklą Vytautą, tuo pačiu jam užtikrindami asmeninį saugumą. Vytautas susitiko su didžiuoju kunigaikščiu, kuris dabar būdamas padėties šeiminku, rodė savo draugiškumą ir užtikrino norintis susitarti. Žadėjo palikti senajam kunigaikščiui Trakus ir susitaikyti su juo. Kęstutis ir Vytautas patikėjo Jogailos kilnumu, panašiai kaip ir visa jų armija, kuri iš naujo prisiekė jam ištikimybę. Siekdami nustatyti brolžudiškos kovos pabaigimo terminą, iš Trakų visi nuvyko į Vilnių. Čia Jogaila jau nebuvo toks mielas. Nedelsdamas įkalino senyvą kunigaikštį, vėliau surakintą grandinėmis ir akylai stebint Skirgailai eskortavo į Krėvos pilies bokštą. Vytautas laikinai liko Vilniuje, tikriausiai taip pat gerai saugo-

obeyed to the knyaz of Trakai. Kęstutis took the lead of the army and joined Vytautas' troops near Kaunas, then, in the beginning of August they besieged their own castle, which was being defended by Skirgaila. At that moment Jogaila came to Skirgaila's relief from one side and the Livonian landlord Wilhelm von Vrimerheim from another side. Jogaila's predominance was crushing, nevertheless Kęstutis was preparing for a total rout, which possibly could have been the last of his battles. Then Skirgaila's negotiators arrived to the Duke's camp by Trakai. They asked Kęstutis to send to Jogaila's camp Vytautas, in order to come to an agreement and ensured personal safety. Vytautas met the Grand Duke, who now controlled the situation, and proved his friendly attitude as well as his willingness to reach an agreement. He promised to leave Trakai to the old Duke and reconcile with him. As a result Kęstutis and Vytautas believed his grace, as well as their army, which again pledged their loyalty to him.

spotkał się z wielkim księciem, który, będąc teraz panem sytuacji, zapewnił go o chęci porozumienia i swej przyjaźni. Obiecał zostawić staremu księciu Troki i pojednać się z nim. Kiejstut i Witold zdali się zatem na łaskę Jagiełły, podobnie jak i cała ich armia, która zaprzysięgła mu ponownie wierność. Z Trok udano się do Wilna celem dopracowania warunków zakończenia bratobójczej walki. Tu Jagiełło nie był już tak miły. Natychmiast uwięził sędziwego kniazia, po czym w kajdanach i pod czujnym okiem Skirgiełły odeskortował do wieży zamkowej w Krewie. Witold chwilowo pozostał w Wilnie, z pewnością równie dobrze pilnowany. Po czterech dniach od wtrącenia Kiejstuta do krewskiej wieży ponownie przyjechał do niego w odwiedziny Skirgiełło. Nie zastał go już jednak przy życiu. Zagadka jego śmierci nie została wyjaśniona. Niechętny Jagiello Jan Długosz podaje, że z rozkazu wielkiego księcia Kiejstuta udusił jego podczaszy Proksa wraz ze swym bratem Bilgenem oraz niejacy:

mas. Praėjus keturioms dienoms nuo Kęstučio įkalinimo Krėvos bokšte, jo aplankyti vėl atvyko Skirgaila. Tačiau jo gyvo jau neužtiko. Jo mirties mįslė nebuvo įminta. Jogailai nepalankus Janas Dluogošas nurodo, kad didžiojo kunigaikščio įsakymu Kęstutį uždusino jo pataurininkis Prokša su savo broliu Bilgeniu ir kažkokie: Mastis, Gedka, Krėvietis, Kučiukas ir Lisica. Apie tai, kad Kęstutį nužudė didysis kunigaikštis, taip pat kalbama *Lietuvos metraštyje* ir *Vytauto skunde*, kuri redagavo kryžiuočiai. Kiti šaltiniai nurodo, kad pralaimėjimo palaužtas Kęstutis pats pasikėsinò į savo gyvybę. Kaip buvo iš tiesų, neaišku. Tačiau jeigu iš tikrųjų Jogaila liepė uždusinti Trakų kunigaikštį, keista, kad nepasirūpino, jog taip atsitiktų ir jo sūnui – natūraliam tėvo mirties keršytojui – kunigaikščiui Vytautui.

Iš Krėvos Kęstučio kūną į Lietuvos sostinę pargabeno Skirgaila. Čia jam surengtos įspūdingos laidotuvės pagal senovines apeigas. Ant stulpo, aprengtas šarvais, kartu su savo žirgais,

Afterwards they all went to Vilnius in order to finally set all the terms of ending the fratricidal fights between them. However, from this moment Jogaila changed and was not so kind as before. He imprisoned the aged knyaz, put him in chains and escorted him to the castle tower in Kreva under the supervision of Skirgaila. Vytautas temporarily stayed in Vilnius, but surely was kept an eye on. Four days after Kęstutis' imprisonment in the castle tower in Kreva Skirgaila came back to see him. Unfortunately he was not alive anymore. An inexplicable enigma of his death still remains unriddled. Jan Długosz, ill-disposed towards Jogaila, writes that Kęstutis was strangled at Jogaila's command by his cup-bearer Proksa and cup-bearer's brother Bilgen as well as somebody by the names of: Mostew, Getko, Krewlanin, Kuczuk and Lisica. The sources that write about Kęstutis' slay by the Grand Duke are *The Lithuanian Chronicle* (Kronika litewska) and the so-called *Vytautas' Complaint* (Skarga Witolda)

Mostew, Getko, Krewlanin, Kuczuk i Lisica. O zgładzeniu Kiejstuta przez wielkiego księcia mówi także *Kronika litewska* oraz tzw. *Skarga Witolda*, zredagowana przez Krzyżaków. Inne źródła podają, że złamany porażką Kiejstut sam się targnął na swoje życie. Jak było naprawdę, nie wiadomo. Jeśli jednak Jagiełło istotnie kazał udusić trockiego kniazia, dziwne, że nie zadbał, by spotkało to także jego syna – naturalnego mściciela śmierci ojca – księcia Witolda.

Z Krewa ciało Kiejstuta przywiózł do stolicy Litwy Skirgiełło. Tu wyprowadzono mu wspaniałą pogrzeb według starodawnego obrządku. Na stosie, ubrany w zbroję, w towarzystwie swych wierzchowców, ulubionych psów, szat i kosztowności spłonął niezłomny litewski wojownik, uparcie trzymający się dawnych bogów. Wraz z nim odejść musiała dawna, pogańska Litwa.

mėgstamiausiais šunimis, apdarais ir brangenybėmis, sudegė nenugalimas Lietuvos karys, atkakliai laikėsis senųjų dievų. Kartu su juo išnyko ir senovinė pagonių Lietuva.

edited by the Crusaders. According to other sources Kęstutis himself made an attempt to his life. However, the truth is still unknown. If Jogaila indeed ordered to strangle the knyaz of Trakai, the fact that his son – the avenger of his father's death – did not meet the same destiny, would seem odd.

Kęstutis' body was taken from Kreva to the capital of Lithuania by Skirgaila. He had a respectable funeral ceremony in the time-honoured ritual. The valiant warrior of Lithuania, worshipping pagan gods, was clothed in armour and burnt together with his palfreys, favourite dogs, garments and valuables. The old pagan Lithuania had gone with him.

///

Ku władzy
Einant link valdžios
Towards power

Do opróżnionego po śmierci Kiejstuta więzienia w Krewie kazał Jagiełło odesłać księcia Witolda. Nie spełniły się zatem ani obietnice wielkiego księcia, ani też marzenia Witolda, by otrzymać schedę po ojcu, czyli księstwo trockie. Witold traktowany był z należyтым szacunkiem, niczego mu nie brakowało, oprócz wiadomości o swym dalszym losie. Musiał mieć jednak dosyć dużą swobodę, skoro w trakcie swej niewoli upraszał wielkiego mistrza Zakonu, by ten wstawił się za nim u wielkiego księcia. Jagiełło jednak pozostał głuchy na prośby dostojnika zakonnego. Obmyślił zatem Witold chytry plan ucieczki. Jagiełło zezwalał żonie księcia, księżnej Annie, wraz z dwiema służkami, na przychodzenie na noc do męża i zostawanie do rana. Służące również mogły towarzyszyć księżnej. Pewnego ranka, jak co dzień, Anna wyszła od Witolda i udała się poza zamek. Po pewnym czasie straża weszły do celi więźnia i zastali tam... niekompletnie ubraną służącą księżnej. Sam Witold, przebrany w

Po kunigaikščio Kęstučio mirties į tuščią kalėjimą Krėvoje Jogaila liepė nusiųsti kunigaikštį Vytautą. Tad neišsipildė nei didžiojo kunigaikščio pažadai, nei Vytauto svajonės po tėvo mirties paveldėti turtą, t. y. Trakų kunigaikštiją. Nors kalėjime su Vytautu buvo elgiamasi pagarbiai ir jam nieko netrūko, jis nežinojo, kas jo laukia. Vis dėl to jis tikriausiai turėjo nemažai laisvės, nes įkalinimo metu prašė didžiojo ordino magistro, kad šis užstotų jį didžiajam kunigaikščiui. Tačiau Jogaila liko kurčias aušto rango vienuolio prašymams. Todėl Vytautas sugalvojo gudrų pabėgimo planą. Jogaila leisdavo kunigaikščio žmonai, kunigaikštieni Onai, kartu su dviem tarnaitėmis ateiti nakčiai pas vyrą ir likti ten iki ryto. Tarnaitės taip pat galėjo būti su kunigaikštieni. Vieną rytą, kaip ir kiekvieną dieną, Ona išėjo iš kalėjimo. Po kurio laiko į kalinio kamerą įėjusi sargyba užtiko ten... ne visai apsirengusią kunigaikštienės tarnaitę. Pats Vytautas, persirengęs moteriškais apdarais, pergudravo

After Kęstutis' death Vytautas was sent by Jogaila to the same prison in Kreva where his father died. Therefore neither the Grand Duke's promises, nor Vytautas' dreams to receive father's inheritance – the Duchy of Trakai – were fulfilled. Vytautas was treated respectfully, he had everything he needed, except the knowledge about his future. However, he must have enjoyed comparatively a lot of freedom, since during his capture he begged the grand Master of the Order to intercede with the Grand Duke on Vytautas' behalf. Jogaila, however, did not react to his request. Thus Vytautas worked out a plan of escape. Jogaila allowed the Duke's wife Anna and her two maids to stay at his room for nights till the very morning. The maids as well were allowed to keep their mistress a company. Once in the morning, as every day, Anna came out of Vytautas' room and aimed at the back of the castle. In a moment the guard came into the cell and found there... the duchess' maid being not fully dressed. Vytautas himself outwitted

niewieście szaty, przechytrzył strażę i zbiegł. Ponieważ ucieczka była przygotowana wcześniej, na nic się zdał pościg. Korzystając z rozstawnych koni, Witold zbiegł już dostatecznie daleko: na Mazowsze, do swego szwagra księcia Janusza. Jagiełło chyba istotnie miał słabość do stryjecznego brata, a trzymał go w celi, bo tak nakazywała racja stanu. Nie tylko nie uwięził księżnej Anny w charakterze zakładniczki ani jej nie ukarał, lecz łaskawie pozwolił ruszyć w ślad za mężem.

Książę Janusz przyjął uciekinierów z należytym książęcej parze szacunkiem, lecz chłodno. Udzielił Witoldowi schronienia, ale kategorycznie odmówił pomocy przeciw Jagielle. Nie dał mu też żadnej ziemi ani zamku we władanie. Zawiedziony w swej ambicji Witold zwrócił zatem wzrok ku Krzyżakom, którzy jako jedyni spośród żywo zaangażowanych w politykę litewską, będąc w dodatku dostatecznie blisko, mogli dopomóc mu w odzyskaniu ojcowizny, a być może zapewnzić tron wielkiego księcia. Istotnie, wiel-

sargybą ir pabėgo. Kadangi pabėgimo planas buvo paruoštas iš anksto, pavyti bėglio nepasisėkė. Jodamas atsarginiaus arkliais, Vytautas nukeliavo pakankamai toli: į Mazoviją, pas savo svainį kunigaikštį Jonušą. Jogaila turbūt jautė simpatiją savo pusbroliui, nors ir laikė jį vienuokę, kaip to reikalavo valstybės interesai. Jis ne tik neįkalino kunigaikštienės Onos kaip įkaitės, bet ir maloniai leido jai vykti vyrui iš paskos.

Kunigaikštis Jonušas priėmė pabėgėlius su tinkama pagarba kunigaikščių porai, tačiau šaltokai. Suteikė Vytautui prieglobstį, bet kategoriškai atsisakė padėti veikti prieš Jogailą. Nedavė jam nei jokios žemės, nei pilies valdyti. Nusivylęs ambicingasis Vytautas akis nukreipė į kryžiuočius, kurie vieninteliai aktyviai buvo įsitraukę į Lietuvos politiką, be to, būdami pakankamai arti, galėjo jam padėti atgauti tėviškę, ir galbūt užtikrinti didžiojo kunigaikščio sostą. Išties didysis magistras priėmė Vytautą išskėstomis rankomis, juk

the guard and ran away in the maid's clothes. They tried to chase the Duke, but unsuccessfully, as the escape had been planned in good time. Vytautas managed to ran away quite far, as he had used the horse. He reached Masovia, the place where his brother-in-law Janusz lived. Jogaila must have had a soft spot for his cousin, but he had kept him imprisoned only due to the terms of the agreement. He neither imprisoned Vytautas' wife as a hostage, nor punished her. He kindly let her go to find her husband.

The Duke Janusz gave the ducal couple a reception, but a very cool one. He provided Vytautas with the shelter, however, he categorically refused to perform any acts against Jogaila. He did not hand over any land or castle into Vytautas' possession. Disappointed Vytautas then focused on the Crusaders, who were the only ones engaged into the politics of Lithuania, and were near enough to help him regain his homeland, or even the throne of the Grand Duchy. Indeed, the Master of the Order

ki mistrz przyjął Witolda z otwartymi ramionami, mogąc teraz wykorzystać go do legitymizacji planowanego od dawna podporządkowania sobie Żmudzi. Nie omieszkał jednak czynić Witoldowi drobnych złośliwości. Oto na oświadczenie księcia, że chce złożyć Zakonowi hołd, odpowiedział marszałek Konrad Zöllner von Rotenstein i zarzucił Witoldowi, że przybywa jako wygnaniec, pozbawiony Wilna i całego księstwa, gdy zaś był panem sytuacji, niespieszno mu było do układów z Krzyżakami. Pomimo tego oddano Witoldowi we władanie jeden z pogranicznych zamków, do którego wkrótce przybyła jego żona oraz kilkoro litewskich książąt, krewnych Witolda, w tym jego brat Towciwiłł. Zakon jednak nie do końca ufał nowemu sprzymierzeńcowi. Dodał mu bowiem do pomocy, czy też raczej do pilnowania, dwóch rycerzy-mnichów: Henryka Cleena i Jana Rabe. Celem działalności pozbawionego księstwa księcia miała być Żmudź, gdzie wkrótce zaczął werbować stronników do walki z Ja-

galėjo jį išnaudoti senai planuotam Žemaitijos užgrobimui. Tačiau nepraleido progos daryti Vytautui smulkių niekšybių. Kai kunigaikštis pareiškė, kad jis pageidauja atiduoti pagarbą ordinui, maršalas Konradas Ciolneris fon Rotenšteinas (vok. Zöllner von Rotenstein) jam atsakė, kad jis yra kaip tremtinys, netekęs Vilniaus ir visos kunigaikštystės, ir papriekaištavo, esą kai buvo situacijos šeimininkas, neskubėjo derėtis su kryžiuočiais. Nepaisant to, Vytautui atiduota valdyti viena iš pasienio pilių, į kurią netrukus atvyko jo žmona ir keletas Lietuvos kunigaikščių, Vytauto giminių, taip pat ir jo brolis Tautvilas. Tačiau ordinas ne iki galo pasitikėjo naujuoju sąjungininku. Jam pagelbėti, o gal labiau saugoti davė du riterius-vienuolius: Henriką Cleeną ir Janą Rabe'ą. Netekęs kunigaikštystės Vytautas siekė užgrobti Žemaitiją, taigi netrukus pradėjo verbuoti šalininkus kovai su Jogaila. Proga karui pasitaikė jau netrukus. Jogaila sužinojo, kad Vytautas kursto žemaičius į

gave him a warm welcome, because he knew he could use him to capture Samogitia. However, they used the opportunity to commit some mean acts in relation to him. In response to the Duke's willingness to pay homage to the Order, the marshal Konrad Zöllner von Rotenstein reproached Vytautas with his intention to ask for shelter and considered him as an exile, which had lost Vilnius and the whole Grand Duchy, whereas being a master of the situation he had never thought of any agreement with the Crusaders. In spite of that Vytautas was given the right to rule one of the neighbouring castles, where soon his wife and children arrived, as well as several Dukes of Lithuania – Vytautas' relatives, including his brother Towciwill. Nevertheless, the Order could not fully trust a new ally, therefore Vytautas was given two knights (monks) to help him, or rather keep an eye on him; these were Henry Cleen and John Rabe. The Duke of the lost Duchy intended to reach his aim – capture Samogitia, so soon he

giełłą. Okazja do wojny nadarzyła się już wkrótce. Jagiełło dowiedział się, że Witold buntuje Żmudzinów, toteż na prośby Zakonu o przyjęcie go z powrotem do łask odpowiedział odmownie. Jednocześnie dla załatwienia spornych spraw między wielkim księciem a Zakonem wyznaczono spotkanie 19 lipca 1383 r. na wyspie rzeki Dubissy. Ze względu na fakt, że woda w rzece była niska, wielki mistrz nie był w stanie dopłynąć do oczekującego na niego Jagiełły. Wobec odmowy przybycia księcia do unieruchomionych Krzyżaków, podobno skutek sprzeciwu rady książęcej, poselstwo zakonne się wycofało. Odmowę Litwinów poczytano za afront i 30 lipca wypowiedziano Jagielle wojnę, planując uderzenie jednocześnie od strony pruskiej i inflanckiej. Witoldowi nakazano werbowanie armii z wiernych wojowników żmudzkich. Ze stronników księcia pochodzących z tej krainy sformowano pokaźny oddział, liczący ponoć trzy tysiące wojowników. Uzbrojono ich, dano wierzchowce i odzież. W towarzystwie Krzy-

kovą prieš jį, todėl į ordino prašymus elgtis su Vytautu maloniai atsakė neigiamai. Tuo pat metu sutvarkyti ginčytinus klausimus tarp didžiojo kunigaikščio ir ordino 1383 m. liepos 19 d. paskirtas susitikimas Dubysos upės saloje. Tuo metu vandens lygis upėje buvo žemas, todėl didysis magistras negalėjo priplaukti prie jo laukiančio Jogailos. Tikriausiai kunigaikščio tarybai pasipriešinus, ir kunigaikščiui atsisakius vykty pas negalinčius plaukti kryžiuočius, ordino pasiuntiniai pasitraukė. Lietuvių atsisakymas traktuotas kaip akibrokštas, ir liepos 30 dieną Jogailai paskelbtas karas. Smogti jam buvo planuota iš Prūsijos ir Livonijos pusės. Vytautui liepta verbuoti armiją iš žemaičių karių. Iš kunigaikščio šalininkų, kilusių iš šio krašto, suformuotas pavyzdinis būrys, kurį sudarė, rodos, trys tūkstančiai karių. Jie apginkluoti, duoti žirgai ir drabužiai. Lydima kryžiuočių armija persikėlė per Nemuną, o vėliau sustojo ties Trakais, kurie užkariauti iš dviejų pusių. Iš vienos pusės

started recruiting the supporters for the fight against Jogaila. The occasion arose very soon. Jogaila found out that Vytautas had incited the Samogitians to fight against him, therefore he gave a negative response to the Crusaders' request to condescend to Vytautas. In the meantime they arranged the meeting on July 19, 1383 on the island of the river Dubysa in order to settle the matters in dispute between the Grand Duke and the Order. The Master was not able to reach the island due to the fact that the level of water in the river was very low. The Order was eventually forced to withdraw, as the Duke had refused to come to the Crusaders' place. Therefore the Lithuanians' refusal to come was considered as an offence and on July 30 the Crusaders declared Jogaila a war and planned to strike from both the Prussian and the Livonian sides. Vytautas received a command to recruit an army of loyal warriors from Samogitia. A considerable troop was formed of the Duke's backers, coming from Samogitia. The

żaków wyprawa wyruszyła Niemnem, a następnie stanęła pod Trokami, które wzięto w dwa ognie. Z jednej strony stał wielki mistrz, z drugiej Witold na czele Żmudzinów. Przeprowadzono armaty, z których bito do murów zamkowych. Wreszcie, po krótkim szturmie, obrońcy Trok złożyli broń, zapewniając sobie wolność osobistą. Stara Kiejstutowa twierdza znalazła się w rękach jego syna. Zakon jednak nie pozostawił Witolda na trockich włościach, lecz skierował go na stolicę całej Litwy – Wilno. Krzyżacy wspólnie z Witoldem spalili miasto, nie zdołali jednak zdobyć dobrze bronionych zamków i musieli się wycofać. Pomimo sukcesu, jakim było zdobycie Trok, cała wyprawa skończyła się fiaskiem. Wkrótce po wycofaniu wojsk krzyżacko-żmudzinijskich Jagiełło wraz ze swym bratem odbił Troki, chociaż pozostawiona na straży zamku krzyżacka załoga broniła się aż sześć tygodni.

Tymczasem wciąż przebywający na wygnaniu u Krzyżaków Witold dojrzał do podjęcia życiowej decyzji. Postano-

ustoją didysis magistras, iš kitos – vadovaujantis žemaičiams Vytautas. Atgabentos patrankos, iš kurių šauta į pilies sienas. Po trumpo puolimo Trakų gynėjai pasidavė, tuo užsiti-krindami asmeninę laisvę. Senojo Kęstučio tvirtovė atsirado jo sūnaus rankose. Tačiau ordinas nepaliko Vytauto Trakų dvare, o nukreipė jį į Lietuvos sostinę – Vilnių. Kryžiuočiai kartu su Vytautu sudegino miestą, tačiau jiems nepavyko užkariauti gerai saugomų pilių, ir jie turėjo pasitraukti. Nepaisant sėkmės, o ja buvo Trakų užkariavimas, visas žygis baigėsi pralaimėjimu. Netrukus pasitraukus kryžiuočių ir žemaičių armijai, Jogaila su savo broliu atkovojo Trakus, nors saugoti pilį palikta kryžiuočių įgula gynėsi net šešias savaites.

Tuo metu vis dar būdamas kryžiuočių tremtinys Vytautas subrandino gyvybiškai svarbų sprendimą. Jis nusprendė krikštytis. Galbūt ši mintis jam nebuvo nauja, tačiau paskutinis žygis į Lietuvą tikriausiai paskubino šį sprendimą. Tuomet

troop consisted of nearly three thousand warriors, who were given the arms, the horses and the clothes. The troops arrived by Nemunas to Trakai and captured it. The first part of the army consisted of the Master's warriors, while the second consisted of Vytautas' Samogitian warriors, who fired a gun and demolished the walls of the castle. Finally the defenders seized fire in order to ensure their personal freedom. The old fortress of Kęstutis was taken by his son. The Order, however, did not leave Vytautas on the land of Trakai – he directed him towards the capital of Lithuania – Vilnius. The Crusaders and Vytautas burnt the town, however they did not manage to capture the well defended castles and were forced to withdraw. The whole mission ended in fiasco with the exception of Trakai. Soon after the withdrawal of the Teutonic-Samogitian army Jogaila and his brother recaptured Trakai, although the guard of the castle had been defending it for six weeks.

Meanwhile Vytautas, still exiled

wił przyjąć chrzest. Prawdopodobnie myśl ta kiełkowała w jego głowie od pewnego czasu, lecz być może ostatnia wyprawa na Litwę przyspieszyła tę decyzję. Wielu było podówczas w stolicy Zakonu – Malborku zachodnioeuropejskich rycerzy, którzy jako goście wyprawiali się wraz z Krzyżakami na Litwę. Nie mieli oni zamiaru walczyć ramię w ramię z pogańskim barbarzyńcą. Witold musiał zatem wraz ze swymi Żmudzinami stawać do boju w pewnym oddaleniu od trzonu wojsk zakonnych. Z pewnością bolało to tak ambitnego i przekonanego o własnej wartości człowieka, jakim był książę. Chrzest odbył się 21 października 1383 roku w Tapiawie. Matką chrzestną kniazia została żona sołtysa krzyżackiego, ojcem chrzestnym zaś komtur Ragnety Wigand von Baldersheim, stąd Witold otrzymał na chrzcie imię Wiganda.

Pomimo chrztu, sprawy „Wiganda” nie wyglądały najlepiej. Po stracie Trok Krzyżacy osadzili go w niewielkim zamku Marienburg – nie mylić

ordino sostinėje Marienburge buvo daug Vakarų Europos riterių, kurie kaip svečiai kartu su kryžiuočiais rengdavo žygius į Lietuvą. Jie nenorėjo kovoti vienos gretos kartu su pagonių barbarais. Todėl Vytautas su savo žemaičiais turėjo stoti į kovą kiek atitolęs nuo kryžiuočių armijos centro. Be abejonės, toks ambicingas ir dėl savo vertės įsitikinęs žmogus koks buvo kunigaikštis, dėl to pergyveno. Jis pasikrikštijo 1383 metų spalio 21 d. Tepliavoje. Kunigaikščio krikštamote tapo kryžiuočio seniūno žmona, o krikštatėviu - Ragainės komturas Vygandas von Baldersheimas, todėl Vytautui suteiktas krikšto vardas Vygandas.

Nepaisant krikšto, „Vygando“ reikalai nebuvo geri. Netekus Trakų, kryžiuočiai jį įkurdino nedidelėje Marienburgo (nepainioti su to paties pavadinimo ordino sostine!) pilyje. Iš čia jis turėjo vadovauti Lietuvos užkariavimo kampanijai. Iš tikrųjų ordinas žadėjo padėti kunigaikščiui mūšiuose, tačiau Vytautas turėjo už tai

and sheltered by the Crusaders, finally made a life decision – he decided to baptize. He must have thought about it for a long time, however, the last journey to Lithuania hastened the decision. Many of the Western European Knights, coming to Lithuania with the Crusaders as the guests, were staying in the capital of the Order – Malbork. They did not intend to fight together with a pagan barbarian. Therefore Vytautas and his Samogitian warriors had to start the fight somewhat farther from the nucleus of the Teutonic army. The Duke, ambitious and confident about his personal importance, must have been sorry about such a situation. Vytautas was baptized on 21 October 1383 in Tapiawa. His godmother was the Teutonic prefect's wife, and his godfather was the komtur of Ragnet Wigand von Baldersheim, therefore Vytautas acquired the name of Wigand.

Despite the baptism “Wigand” did not manage quite well. When he lost Trakai the Crusaders settled him in

z Malborkiem! – skąd miał dowodzić akcją podboju Litwy. Zakon obiecał wprawdzie dopomóc księciu w walkach, lecz Witold musiał zapłacić za to straszłą cenę. Przede wszystkim miał książę zostać lennikiem Krzyżaków, ponadto przy ujściu Wilii do Niemna miała powstać krzyżacka warownia. Witold zgodził się również na znaczne ustępstwa terytorialne względem swych sojuszników, w tym przede wszystkim na oddanie Żmudzi. Ponadto wszystkie ziemie kniazia, w razie wymarcia jego potomków, miały przypaść Zakonowi Krzyżackiemu. Mimo podpisania dokumentu przez obie zainteresowane strony, a traktującego o wyżej wymienionych ustępstwach w zamian za pomoc, Krzyżacy nie kwapili się ze wsparciem dla coraz bardziej znieczierpliwionego księcia. Zamiast tego rozpoczęli budowę murowanego zamku zwanego Marienwerder – tym razem nie mylić z Kwidzynem – usytuowanego na wyspie naprzeciw Kowna. W tym czasie Witold, siedząc w swym skromnym, drewnianym Marienburgu

sumokėti labai didelę kainą. Visų pirma, kunigaikštis turėjo tapti kryžiuočių vasalu, be to, ten, kur Neris įteka į Nemuną, turėjo atsirasti kryžiuočių tvirtovė. Vytautas savo sąjungininkams sutiko atiduoti nemažai teritoriją, o pirmiausia - Žemaitiją. Be to, visos kunigaikščio žemės, mirus jo palikuonims, turėjo atitekti Vokiečių ordinui, nepaisant to, kad abi suinteresuotos šalys pasirašė dokumentą, kuriame buvo minimos pirmiau išvardytos nuolaidos mainais už pagalbą. Kryžiuočiai neskubėjo padėti vis labiau nekantraujančiam kunigaikščiui. Vietoj to pradėjo statyti mūrinę pilį, vadinamą Marienverderiu (vok. Marienwerder) (šįkart nepainioti su kitu Marienverderiu (Kwidzynu), kuris pastatytas saloje prie Kauno). Tuo metu Vytautas sėdėdamas savo kuliame mediniame Marienburge prie Dubysos, tikriausiai vis labiau jautėsi vienišas. Kryžiuočiai žiūrėjo į jį su panieka, jis jiems reišė ne daugiau kaip paprastas komtūras. Tad nieko nuostabaus, kad įgriso jam tokia vieš-

the small castle in Marienburg – not Malbork! Vytautas was supposed to be in command of the action of the defeat of Lithuania in that castle. The Order promised him to provide assistance in the battles, however, the cost of such help was exorbitant. First of all the Duke was supposed to become a liege of the Crusaders, moreover the Tautonic fortress was supposed to be build on the estuary of the rivers Neris and Nemunas. Vytautas agreed to make major territorial concessions in respect of his allies, particularly by giving up Samogitia. Besides, all the knyaz's territories would have been inherited by Teutonic Order in case of all the descendants' death. Despite the agreement signed by the two parties, and setting out all the concessions in return for assistance, the Crusaders were not eager to support Duke, who was gradually becoming impatient. Instead of providing support for Vytautas they started building a stone castle called Marienwerder (not the same as Kwidzyn), situated on the is-

nad Dubisą, czuł się zapewne coraz bardziej osamotniony. Krzyżacy traktowali go lekceważąco, niewiele więcej znaczył, niż zwykły komtur. Toteż nic dziwnego, że sprzykrzyła mu się taka gościna. Pomimo czujnej opieki krzyżackiej rozpoczął więc potajemne układy z Jagiełą. Wielki książę litewski chętnie się zgodził na powrót Witolda, obiecując mu zwrot części należących do niego uprzednio ziem. Kiejstutowicz nie byłby jednak sobą, gdyby swej ucieczki z Prus nie okraślił dodatkowo spletanym Krzyżakom psikusiem. W początkach lipca 1384 roku Witold zjawił się na czele swego oddziału pod zamkiem Jurbork i poinformował zaskoczonych zakonników, że Jagieło ze Skirgiełą przedsięwzięli łupieżczą wyprawę i wkrótce staną pod murami zamku. Nie dał się zaprosić na wieczerzę, lecz rozbił w pobliżu obóz. Kiedy zaś wysłał ku bramom niejakiego Sudemunta ze zbrojnymi, a zakonnicy wpuścili ich do środka, Litwini rzucili się na nich i pozabijali. Natychmiast zjawił się książę, zamek

pagė. Nepaisant budrios kryžiuočių priežiūros pradėjo slaptas derybas su Jogaila. Lietuvos didysis kunigaikštis noriai sutiko, kad Vytautas sugrįžtų, žadėdamas jam grąžinti anksčiau jam priklausiusių žemių dalį. Tačiau Kęstutaitis nebūtų savimi, jeigu savo pabėgimo iš Prūsijos papildomai nepagražintų kryžiuočiams iškrėsta išdaiga. 1384 m. liepos pradžioje Vytautas kartu su savo būriu pasirodė prie Jurbarko pilies ir nustebusiems vienuoliams pranešė, kad Jogaila su Skirgaila surengė plėšikišką žygį, ir netrukus bus prie pilies sienų. Nesutiko prašomas atvykti vakarienės, o netoliese įrengė stovyklą. Jis prie vartų pasiuntė Sudimantą su ginkluotais kariais, o kai vienuoliai įsileido juos į vidų, lietuviai puolė juos ir nužudė. Tučiuojau pasirodė kunigaikštis, kuris sudėgino pilį, o kryžiuočius paėmė į nelaisvę. Tarp pagautų belaisvių buvo du pakankamai svarbūs - komtūras Markvardas fon Zalcbachas (vok. Markward von Salzbach) ir grafas Reineke. Panašus likimas

land by Kaunas, meanwhile Vytautas, staying in his modest wooden castle of Marienburg by the river Dubysa, must have felt very lonely. The Crusaders treated him disrespectfully, because he meant little for them, nearly as much as a simple komtur. His dissatisfaction with such hospitality was not surprising. Despite the protection that Vytautas had been receiving from the Crusaders, he started secret debates with Jogaila. The Grand Duke of Lithuania gave a warm welcome to Vytautas by promising him to return the territories the Duke had once possessed. The son of Kęstutis would not be himself but for the fact of playing a trick before escaping from Prussia. In the beginning of July of 1384 Vytautas appeared in Jurbarkas in front of the monks with the troop and informed them about the predatory invasion of Jogaila and Skirgaila and their arrival to the castle. He refused to stay for the supper and set up a camp nearby. Vytautas sent a man by the name Sudemut with the armed forces, the monks let them in, and the

spalił, zaś Krzyżaków wziął do niewoli. Wśród pojmanych jeńców dwóch było dość znacznych – komtur Markward von Salzbach oraz hrabia Reineke. Podobny los spotkał również zamek Marienburg, w którym do tej pory urzędował Witold. Ta drewniana forteczka poszła wkrótce z dymem. Inne warownie zakonne, w porę przestrzeżone, uniknęły podobnego losu. Po tej akcji Witold przybył do Wilna, gdzie złożył hołd Jagielle, rzecz znamienna, jako poganin, a nie świeżo ochrzczony Wigand. W zamian za skrucę otrzymał księżę we władanie Grodno oraz Brześć, czyli dawne Kiejstutowe dzielnice. Jedynie najważniejsza z nich – Troki, pozostawała w rękach Skirgiełły. Powody tej nagłej łaskawości wielkiego księcia były zapewne dwójakie. Po pierwsze, Jagiełło, co daje się wyczuć z całej skomplikowanej wzajemnej historii tych dwóch wybitnych postaci, szczerze lubił swego stryjecznego brata, z którym wychowywał się od najmłodszych lat. Po drugie, wielki księżę nie mógł wówczas pozwolić

ištiko ir Marienburgo pilį, kurioje iki šiol tarnavo Vytautas. Ši medinė tvirtovėle netrukus sudegė. Kitos laiku apsaugotos ordino tvirtovės išvengė tokio likimo. Po šios kampanijos Vytautas atvyko į Vilnių ir pagerbė Jogailą, verta pabrėžti, kaip pagonis, o ne ką tik pakrikštytas Vygandas. Vietoj atgailos, gavo valdyti Gardiną ir Brestą, t. y. senąsias Kęstučio teritorijas. Vienintelė ir svarbiausia iš jų – Trakai – liko Skirgailos rankose. Tokios staigios malonės priežastys buvo tikriausiai dvejopos. Visų pirma, Jogaila, kaip galima nujausti iš visos sudėtingos šių dviejų žymių asmenybių tarpusavio istorijos, nuoširdžiai mylėjo savo pusbrolių, su kuriuo augo nuo vaikystės. Antra, didysis kunigaikštis tuo metu negalėjo Lietuvoje leisti įsipliksti pilietinio karo židiniui. Jau tada jis turėjo kitą, tolimesnį planą. Ketino pasikrikštyti ir tapti karaliumi, vesdamas Lenkijos karalienę Jadvygą. Iš pradžių Vilniaus dvare buvo svarstoma, ar priimti krikščionybę pagal Rytų ap-

Lithuanians attacked and slew them. The Duke appeared immediately, burnt the castle and captured the Crusaders. They took among the captives two considerably significant figures – the count Markward von Salzbach and the count Reineke. The castle Marienburg, having been ruled by Vytautas, met the very same destiny – it went up in smoke. The other fortresses of the monks, having been defended in due time, avoided such a destiny. After this kind of action Vytautas arrived to Vilnius in order to pay homage to Jogaila, significantly, as a pagan – not as a just baptized Wigand. In exchange to repentance the Duke received Grodno and Brest under his control, that is, the former territories of Kęstutis. However, the most important land – Trakai – still had remained in possession of Skirgaila. Unfortunately the reasons for such kindness were two-fold. Firstly, Jogaila dearly loved his cousin, with whom he had been brought up from the very early days of his life, as can be seen from the whole complicated

sobie na pozostawienie na Litwie zarzewia wojny domowej. Miał bowiem już wtedy inny, bardziej dalekosiężny plan. Zamierzał się ochrzcić i zostać królem, wstępując w związku małżeńskie z królową Polski Jadwigą. Początkowo się jeszcze zastanawiano na dworze wileńskim, czy przyjąć chrzest w obrządku wschodnim, za pośrednictwem Moskwy, czy też w obrządku łacińskim, poprzez Królestwo Polskie. Ostatecznie wybór padł jednak na Polskę. Rokowania zaczęto z pewnością już długo przed powrotem Witolda do ojczyzny, prawdopodobnie w kwietniu 1383 roku. W imieniu małoletniej królowej Jadwigi rokowania prowadzili sprawujący nad nią opiekę panowie małopolscy. Do oficjalnych rozmów doszło w 1385 roku, kiedy wielki książę wysłał oficjalne poselstwo do Krakowa. W jego składzie znaleźli się książęta Skirgiełło, Borys oraz Hanul, będący podówczas starostą wileńskim, który dopomógł wcześniej Jagielle w opanowaniu tamtejszego zamku. Poselstwo odniosło zamierzony skutek.

eigas tarpininkaujant Maskvai, ar pagal lotynų apeigas, tarpininkaujant Lenkijos karalystei. Tačiau galutinai pasirinkta Lenkija. Derybos tikriausiai pradėtos seniai, dar prieš Vytautui sugrįžtant į tėvynę, galbūt 1383 m. balandžio mėnesį. Nepilnametės Jadvygos vardu derybas vedė ja besirūpinantys Mažosios Lenkijos ponai. Oficialios derybos prasidėjo 1385 m., kai didysis kunigaikštis išsiuntė oficialius pasiuntinius į Krokuvą. Čia buvo kunigaikščiai Skirgaila ir Borisas bei minėtasis Hanulas, tuo metu einantis Vilniaus seniūno pareigas, anksčiau Jogailai padėjęs užvaldyti tenykštę pilį. Pasiuntiniai patyrė planuotą sėkmę. Mažosios Lenkijos riterija sutiko su Lietuvos ir Lenkijos politine santuoka. Siekdami pabaigti formalumus, pasiuntiniai nukeliavo į Vengriją, kad savo sutikimą išreikštų Jadvygos motina, karalienė Elžbieta. Ši neklidė, nepaisant to, kad Jadvyga būdama ketverių jau buvo sužadėta su Austrijos kunigaikščiu Vilhelmu.

Unijos aktą didysis kunigaikštis

history of the two notable figures. Secondly, the Grand Duke could not take liberty of leaving Lithuania with the seeds for civil war. He already had had a more far-reaching plan. Jogaila was planning to baptize and become a king after the marriage with the Queen of Poland Jadwiga. Initially he was wondering if it was better to baptize in the Eastern ritual through Moscow, or in the Latin ritual through Poland. Eventually he chose Poland. The negotiations, however, had started long before the return of Vytautas to the homeland in April of 1383. Jadwiga was minor at that time, therefore her carers conducted the negotiations on behalf of the young lady. The official negotiations began in 1385, when the Grand Duke had sent the official deputation to Cracow. These were Skirgaila, Boris and Hanul, at that time being the prefect of Vilnius (he had helped Jogaila to capture the castle). Eventually the deputies reached the intended aim. The knights of Lesser Poland (Małopolska) agreed to the political Lithuanian-

Markward von Salzbach, fragment obrazu Jana Matejki „Bitwa pod Grunwaldem”

Makvardas fon Zalcbachas, Jano Mateikos paveikslo „Žalgirio mūšis” fragmentas

Markward von Salzbach, fragment of the painting by Jan Matejko “The Battle of Grunwald”

Małopolskie rycerstwo zgodziło się na litewsko-polski mariaż polityczny. Dla dopełnienia formalności posłów skierowano jednak na Węgry, by zgodę wyraziła także matka Jadwigi, królowa Elżbieta. Ta nie stawiała przeszkód, pomimo, że Jadwiga poślubiona była, jako czterolatka, księciu austriackiemu Wilhelmowi.

Akt dopełnienia unii wielki książę wystawił 14 sierpnia 1385 roku w Krewie. Na mocy tego układu Jagiełło obiecywał, w zamian za rękę Jadwigi, ochrzcić siebie i swój kraj, który wraz z ziemiami ruskimi miał zostać „przyłączony na wieczny czas” do Polski. Ze strony Litwy do układu swoje pieczęcie przystawili także książęta: Korybut, Lingwen, Skirgiełło i Witold. 11 stycznia 1386 roku nastąpiło spotkanie w Wołkowysku, gdzie posłowie Królestwa Polskiego doręczyli wielkiemu księciu informację o jego warunkowej preelekcji na króla polskiego. W niecały miesiąc później, 2 lutego, Jagiełło zjawił się w Lublinie, a tam tłumnie przybyłe rycerstwo okrzyknęło księ-

paskelbė 1385 m. rugpjūčio 14 d. Krėvoje. Remiantis šiuo susitarimu, Jogaila mainais už Jadvygos ranką žadėjo pasikrikštyti ir pakrikštyti savo kraštą, kuris kartu su Rusios žemėmis turėjo būti „amžinai prijungtas“ prie Lenkijos. Iš Lietuvos pusės susitarime savo antspaudus uždėjo kunigaikščiai: Kaributas, Lengvenis, Skirgaila ir Vytautas. 1386 m. sausio 11 d. Volkovyske įvyko susitikimas, kuriame Lenkijos karalystės pasiuntiniai informavo didįjį kunigaikštį apie jo sąlyginius rinkimus tapti Lenkijos karaliumi. Nepraėjus nė mėnesiui, vasario 2 dieną, Jogaila pasirodė Liubline, kuriame gausiai atvykusi riterija išrinko kunigaikštį Lenkijos karaliumi. Iš Liublino iškilminga svita nuvyko į Krokuvą, kurioje surengtos trys svarbios ceremonijos: Jogailos ir jo giminių krikštas, sutuoktuvės su karaliene Jadvyga ir karūnavimas. Krikšto metu Jogaila iš savo krikštėvio, kunigaikščio Vladislovo Opoliečio, gavo vardą Vladislovas. Kitiems kunigaikščiams taip pat buvo suteikti

Polish marriage. In order to complete the formalities the deputies went to Hungary to obtain Jadwiga's mother's (Queen Elizabeth) consent. The Queen did not pose any obstacles despite the fact that Jadwiga, being four years old, had been espoused to the Duke of Austria Wilhelm.

The Act of the completion of the Union was introduced in Krewa by the Grand Duke on 14 August 1385. By virtue of the contract Jogaila committed himself to baptize himself and his country in exchange for the marriage with Jadwiga. By this act the country and the Russian lands were supposed to “be attached to Poland for ever and ever”. The contract was also sealed by the Dukes: Koribut, Lingwen, Skirgaila and Vytautas. On 11 January 1386 the meeting took place in Volkovysk, where the deputies of the Kingdom of Poland delivered the Grand Duke the message about his conditional pre-election to the Polish throne. Nearly a month later on February 2 Jogaila arrived to Lublin and the knights met

cia królem Polski. Z Lublina uroczysty orszak podążył do Krakowa, w którym przeprowadzono jednocześnie trzy ważne ceremonie: chrzest Jagiełły i jego krewnych, ślub z królową Jadwigą oraz koronację. Na chrzcie Jagiełło otrzymał od swego ojca chrzestnego, którym był książę Władysław Opolczyk, imię Władysław. Inni książęta również przyjęli chrześcijańskie imiona: Korygiełło odtąd zwał się Kazimierzem, Świdrygiełło – Bolesławem, Wigunt – Aleksandrem. Przy tej okazji ochrzcił się także... Witold, i to już po raz trzeci. Po swym pierwszym chrzcie zdążył bowiem jeszcze przyjąć chrzest w obrządku prawosławnym jako Aleksander. Tym razem pozostał już przy tym imieniu, stąd jego dokumenty zaczynały się od słów: *Aleksander alias Witold* – Aleksander albo Witold. Tym podwójnym imieniem nazywa go też Jan Długosz w swoich *Rocznikach*.

Negocjacje litewsko-polskie i uroczystości krakowskie odbywały się w czasie dla Litwy tragicznym. Zakon nie przebaczył Witoldowi zdrady oraz

krikščioniški vardai: Karigaila nuo šiol vadinosi Kazimieru, Švitrigaila – Boleslovu, Vyngantas – Aleksandru. Šia proga taip pat pasikrikštijo... Vytautas, ir net trečią kartą. Pirmą kartą pasikrikštijęs pagal stačiatikių apeigas gavo Aleksandro vardą. Šį kartą pasirinko tą patį vardą, nuo šiol jo dokumentai prasidėdavo žodžiais: *Alexander alias Witold* – Aleksandras arba Vytautas. Šiuo dvigubu vardu jį taip pat vadina Janas Dluogošas savo *Metraščiuose*.

Lietuvos ir Lenkijos derybos bei Krokuvos išskilmės vyko Lietuvai tragišku laikotarpiu. Ordinas neatleido Vytautui neištikimybės ir sudėgintų pilių. Be to, kurstant kunigaikščiui, 1384 m. lietuviai užvaldė ordino tvirtovę Marienverderį, pats atgailaujantis kunigaikštis čia taip pat aktyviai dalyvavo. 1385 m. rugpjūčio mėnesį Lietuvą užklupo didelis Vokiečių ordino antpuolis, kuris pasiekė net Vilnių. Nieko nepadėjo Skirgailos ir Vytauto pastangos Neryje sutvirtinti brastas, kad kryžiuočiai negalėtų at-

him proclaiming as the King of Poland. After Lublin the royal suite proceeded to Cracow, where three important ceremonies were held: Jogaila's and his relatives' baptism, the marriage ceremony and coronation. Baptized Jogaila acquired his new name Vladislovas from his godfather the Duke Vladislovas of Opole. The other Dukes obtained Christian names as well: Karigaila – Casimir, Švitrigaila – Boleslaw, Wigunt – Alexander. On that occasion Vytautas was also baptized – the third time. The first Vytautas' baptism was performed in the Orthodox ritual and given the name Alexander. This time Vytautas chose the same name, thus his documents starting with the words: *Alexander alias Vytautas* – Alexander or Vytautas. Jan Długosz as well calls him by this double name in his *Annals*.

The Lithuanian-Polish negotiations and the ceremonies in Cracow took place during the tragic period for Lithuania. The Order did not forget Vytautas' betrayal and the fact he had burnt their castles. In October, 1384 at

Chrzest Litwy, obraz Jana Matejki
Lietuvos krikštas, Jano Mateikos paveikslas
The baptism of Lithuania, the painting by Jan Matejko

spalenia zamków. Ponadto z poduszczenia księcia w listopadzie 1384 roku Litwini opanowali warownię zakonną Marienwerder, przy czynnym udziale skruszonego kniazia. W sierpniu 1385 roku na Litwę spadła straszliwa *rejza*, która dotarła aż za Wilno. Nic nie pomogły akcje Skirgiełły i Witolda, którzy ufortyfikowali brody na Wilii, chcąc odciąć Krzyżakom odwrót. Ci bowiem, w porę widać uwiadomieni, wrócili okreżną drogą, wioząc setki brańców i wielkie łupy. Sytuacja wewnętrzna Litwy również była bardzo poważna. Krzyżacy bowiem doprowadzili do buntu, który przy ich pomocy wzniecił książę Andrzej oraz Światosław smoleński. Toteż nic dziwnego, że Witold oraz inni Jagiełłowi bracia, którzy mieli pozostać w Polsce jako zakładnicy porozumienia, natychmiast po uroczystościach krakowskich wysłani zostali z wojskiem w celu stłumienia powstania. Szybko też uporali się z buntownikami. 29 kwietnia 1386 roku nad rzeką Wechrą stoczono bitwę, w której bezwarunkowe zwycięstwo

sitraukti. Pastarieji, matyt, laiku in-formuoti, grįžo aplinkkeliu veždami šimtus belaisvių ir didelius grobius. Situacija Lietuvos viduje taip pat buvo labai rimta. Kryžiuočiai sukėlė maištą, kurį jiems padedant pakurstė kunigaikštis Andrius ir Smolensko Sviatoslavas. Tad nieko nuostabaus, kad Vytautas ir kiti Jogailos broliai, turėję likti Lenkijoje kaip susitarimo įkaitai, nedelsdami po Krokuvos išskilmių su armija buvo išsiųsti siekiant užgniaužti sukilimą. Greitai susitvarkė su maištininkais. 1386 m. balandžio 29 d. prie Vechros upės įvyko kautynės, kuriose besąlygišką pergalę nuskyne kunigaikščiai: Vytautas, Skirgaila, Kaributas ir Lengvenis. Kovoje žuvo kunigaikščiai-maištininkai Smolensko Sviatoslavas ir Ivanas. Su kunigaikščiu Andriumi susidorota kitais metais, Skirgailai užkariavus Polocką. Jis maištininką įkalino ir surakinantą grandinėmis išsiuntė Jogailai. Polocko kunigaikštija atiteko ištikimiausiam Lenkijos karaliaus broliui, t. y. Skirgailai, kuris nuo šiol

the Duke's instigation the Lithuanians captured the fortress of the monks Marienwerder, with the attendance of the contrite knyaz. In August, 1385 Lithuania suffered a crusade reaching even Vilnius. The actions of Skirgaila and Vytautas were ineffective. Fortifying the fords of the river Neris with the aim of blocking the returning Crusaders did not help, since they must have been informed about it, and took detour, carrying hundreds of captives and the booty. The internal situation of Lithuania was serious as well. The Crusaders caused a revolt, which was started up by the Duke Andrew and Swiatoslaw Smolenski. Therefore Vytautas and other Jogaila's brothers, who were supposed to stay in Poland as the captives by virtue of the agreement, were sent with the army in order to suppress the revolt immediately after the ceremonies in Cracow. They also quickly handled the rebels. On April 29, 1386 a battle by the river Wechra began with the eventual victory of the Dukes: Vytautas, Skirgaila, Koribut and Lingwen.

odnieśli książęta: Witold, Skirgiełło, Korybut i Lingwen. W walce ponieśli śmierć książęta-buntownicy, Światosław smoleński i Iwan. Z samym księciem Andrzejem rozprawiono się w roku następnym, kiedy to Skirgiełło zdobył Połock, zaś buntownika uwięził i w kajdanach odesłał Jagielle. Księstwo połockie przypadło najwierniejszemu z braci króla Polski, czyli właśnie Skirgiełło, który też od tej pory zaczął być wynoszony ponad innych członków rodzeństwa i tytułowany nawet najwyższym księciem Litwy.

To wywyższenie Skirgiełły, choć zupełnie naturalne, nie było z pewnością w smak ambitnemu aż do przesady Witoldowi. Choć od swego powrotu wiernie stał przy Jagielle, ten nie tylko faworyzował swego rodzonego brata, ale nie oddał nawet synowi Kiejstuta jego ojcowizny, czyli Trok. Nic zatem dziwnego, że Witold i Skirgiełło nie przepadali za sobą. Często też dochodziło pomiędzy nimi do kłótni. Tę wżajemną niechęć podsycił więziony przez Witolda Markward von Salzbach. W

pradėtas garbinti labiau nei kiti broliai ir seserys, bei tituluojamas netgi aukščiausiu Lietuvos kunigaikščiu.

Šis Skirgailos išaukštinimas, nors visiškai natūralus, nebuvo malonus perdėtai ambicingam Vytautui. Nors sugrižęs Vytautas buvo ištikimas Jogailai, šis ne tik neprotegavo savo tikro brolio, bet net negražino Kęstučio sūnui jo tėviškės, t. y. Trakų. Tad nieko nuostabaus, kad Vytautas ir Skirgaila nemėgo vienas kito. Jie dažnai tarpusavyje nesutardavo. Šį abipusį nenuolankumą kurstė Vytauto kalinamas Markvardas fon Zalcbachas. Į susipykusių kunigaikščių ginčą teko įsikišti pačiam karaliui, kuris privertė pusbrolius susitaikyti. Tai įvyko 1389 m. gegužės 29 d., kai Vytautas Liubline prisiekė karaliui, kad jis susitaikys su broliu ir netikės nuogirdomis ir skundikais. Nepaisant tariamos santaikos, kryžiuočiai kaip ir anksčiau leisdavo nuodus į kunigaikščio Vytauto ausis. Ambicingasis kunigaikštis galų gale leidosi įtikinamas pradėti rengti bendrą lietuvių sukilimą prieš savo pus-

The Dukes-rebels Swiatoslaw Smolenski and Ivan died during the battle. The next year the enemies settled accounts with the Duke Andrew, after Skirgaila had captured Polock. He clapped the rebel in irons and sent him to Jogaila. The Duchy of Polock fell under control of the most loyal brother of the King of Poland – Skirgaila, who started to be praised, from that time on, more than other siblings and even was titled the Grandest Duke of Lithuania.

The ambitious Vytautas undoubtedly was not happy for such an exaltation of Skirgaila, though that was the matter of course. Despite his loyalty towards Jogaila from the very moment of arrival, Jogaila not only favoured his brother, but also did not return the son of Kęstutis his heritage – Trakai. Thus Vytautas and Skirgaila were not fond of each other, which was not a surprise. They often happened to quarrel. This mutual aversion was often fed by the captured by Vytautas Markward von Salzbach. The King himself intervened between the feuding Dukes – it was

sporze pomiędzy zwaśnionymi książętami interweniować musiał sam król, który przymusił stryjecznych braci do pojednania. Nastąpiło to 29 maja 1389 roku, kiedy to Witold w Lublinie przyrzekł królowi, że pogodzi się z bratem i nie będzie dawał wiary podszeptom i donosicielom. Pomimo tej pozornej zgody, Krzyżacy nadal sączyli jad w uszy księcia Witolda. Ambitny książę dał się w końcu przekonać Zakonowi i rozpoczął planowanie ogólnolitevskiego powstania przeciw swemu stryjcznemu bratu. Powstanie rozpoczęło się na Wołyniu, zostało jednak szybko stłumione, podobnie jak i inne zaplanowane w tym czasie wystąpienia. Nie udał się również zamach na Wilno, które Witold próbował opanować podstępem. Otóż w tym czasie na wileńskim zamku odbywało się wesele jednej z księżniczek. Witold załadował wozy pożywieniem, które miało zostać ofiarowane na wesele. W wozach wszelako poukrywani byli zbrojni z zadaniem opanowania zamku. Zaprzęgi zostały jednak przeszukane, zaś Witoldowi wo-

broli. Sukilimas prasidėjo Voluinėje, tačiau jis buvo greitai užgniaužtas panašiai kaip ir kiti tuo metu suplanuoti išpuoliai. Taip pat nepavyko pasikėsinti į Vilnių, kurį Vytautas bandė užvaldyti klasta. Tuo metu Vilniaus pilyje vyko vienos iš kunigaikštyčių vestuvės. Vytautas į vežimus prikrovė maisto, skirto padovanoti vestuvių progą. Iš tikrųjų vežimuose buvo pasislėpę ginkluoti kariai, kurie turėjo užvaldyti pilį. Tačiau kinkiniai buvo apžiūrėti, o Vytauto kariai suimti. Kunigaikščio planams žlugus, liko vienintelis ir patikrintas pabėgimo kelias – pas kryžiuočius. Pastarieji antrą kartą priėmė kunigaikštį, tačiau šįkart jie buvo labiau apdairūs, ir pareikalavo įkaitų. Pagal naują sutartį su kryžiuočiais, Vytautas noromis nenoromis turėjo įduoti savo brolius kunigaikščius Joną ir Žygimantą, taip pat žmoną ir savo seserį Ringailę ir netgi šimtą bajorų. Be to, jis buvo priverstas pasirašyti dokumentą, patvirtinantį visus jo ankstesnius pažadus. Jis taip pat įsipareigojo grąžin-

him who forced the cousins to reconcile with each other. It happened on 29 May 1389 in Lublin, when Vytautas promised the King to reconcile with his cousin and would not believe any dubious talks of the informants. Despite this apparent reconciliation the Crusaders kept poisoning the Duke Vytautas. The ambitious Duke eventually was persuaded by the Order and started planning a full-scale rebellion against the whole of Lithuania and his cousin. It rose up in Volhynia, but soon was crushed, similarly to other riots organised at that time. The coup against Vilnius, which Vytautas had led by deceit, was also unsuccessful, as one of the duchesses' marriage was being celebrated in the castle at that time. Vytautas loaded wagons with the food for the wedding and hid there various arms in order to capture the castle. Unfortunately the guard searched the horse-drawn carts and Vytautas' warriors apprehended. Due to all the failures of the Duke's plans he had the only way of escape left – the Crusaders. They ac-

jownicy ujęci. Wobec niepowodzenia książęcych planów pozostawała jedyna i sprawdzona droga ucieczki – do Krzyżaków. Ci po raz drugi przyjęli księcia, tym razem jednak byli o wiele bardziej przezorni. Zażądali mianowicie zakładników. Rad nierad, musiał dać Witold jako porękę nowego przymierza z Zakonem swych braci – książąt Iwana i Zygmunta a także żonę i swą siostrę Ryngałłę oraz aż stu bojarów. Ponadto został zmuszony do wystawienia pisemnego dokumentu potwierdzającego wszystkie swoje obietnice z poprzedniej ucieczki oraz zobowiązał się do zwrotu żywności i wszelkich sum, które Zakon siłą rzeczy musiał na niego wydać. Rozłokowawszy litewskich kniaziów po różnych grodach, by mieć ich na oku, Krzyżacy przygotowywali kolejną *rejzę*, która spadła na Litwinów pod koniec lata 1390 roku. Wzięło w niej udział wielu gości zakonnych z zachodniej Europy, których Zakon nieustannie przekonywał o pozorności chrztu króla Władysława i całej Litwy. Na tę wyprawę przybyło nawet

ti maistą ir visus pinigūs, kuriuos ordinas buvo jam išleidęs. Išskirstę Lietuvos kunigaikščius skirtinguose miestuose, kad galėtų juos stebėti, kryžiuočiai surengė eilinę žygį, kuris užgriuvo Lietuvą 1390 m. pabaigoje. Jame dalyvavo daug ordino svečių iš Vakarų Europos. Juos ordinas nuolat įtikinėdavo apie tariamą karaliaus Vladislovo ir visos Lietuvos krikštą. Į šį žygį atvyko netgi riterija iš tolimosios Anglijos, kuriai vadovavo grafas Derbis, būsimasis karalius Henrikas IV, taip pat prancūzai ir flamandai. Kunigaikštis Vytautas vadovavo žymiam žemaičių būriui. Smogta vienu metu iš dviejų pusių. Viena armija, vadovaujama būsimo didžiojo magistro Konrado Valenrodo, žengdama išilgai Neries upės, Eišiškių apylinkėse laimėjo mūšį su brastą saugančiu Skirgaila. Pagrindinė smogiamoji jėga plaukė valtimis Nemunu ir Nerimi. Abi armijos susitiko prie pat Vilniaus. Prasiđėjo laipsniškas apsupimas. Šiuo sunkiu momentu lietuviai nebuvo vieni. Pagrindinę Vilniaus

cepted Vytautas again, however, this time they were much more prudent – they insisted on providing them with the captives. Though reluctantly, he had to send to the Crusaders his brothers – the Dukes Ivan and Sigismund, his wife, and his sister Ringailė, as well as a hundred boyars. Moreover he was forced to present them a document confirming all his promises from the previous escape and was obliged to return all the food and money, which the Order had spent on him. Having settled the knyazes of Lithuania in various towns, in order to keep an eye on them, the Crusaders started preparing for the next crusade in the end of the summer of 1390. A lot of guests from the Western Europe attended the crusade, and they were being constantly convinced about the appearance of the baptism of the King Vladislovas and the whole Lithuania. Moreover, the knights from far England, being in command of the count Derby (the future King Henry IV), as well as the representatives of France and Flandria, arrived in order to attend

Wilno w XVI stuleciu

Vilnius XVI šimtmetyje

Vilnius in the 16th century

rycerstwo z dalekiej Anglii dowodzone przez hrabiego Derby, przysłego króla Henryka IV, ponadto Francuzi i Flandryjczycy. Książę Witold miał pod swoją komendą znaczny oddział Żmudzinów. Uderzono jednocześnie z dwóch stron. Jedna armia, pod wodzą późniejszego wielkiego mistrza Konrada Wallenroda, idąc wzdłuż rzeki Wilii, stoczyła zwycięską bitwę z broniącym brodu w okolicach Wejszyszek Skirgiełłą. Główny tron uderzeniowy natomiast płynął łodziami Niemnem i Wilią. Obydwe armie spotkały się pod samym Wilnem. Rozpoczęło się regularne oblężenie. W tych trudnych chwilach Litwini nie byli jednak sami. Głównego zamku wileńskiego broniła załoga polska osadzona tam przez Jagiełłę pod dowództwem Klemensa Moskorzewskiego. Ten zamek, murowany, ocalał. Padł natomiast jeden z dwóch zamków dolnych, zbudowany z drewna. Był on broniący przez brata Władysława Jagiełły – Korygiełłę. Podczas oblegania Wilna dochodziło do wielu okrucieństw. Ponoć mieszczan wileń-

pių gynė ten įkurdinta Jogailos lenku įgula, vadovaujama Klemenso Moskorzevskio. Ši mūrinė pilis išliko. Tačiau krito viena iš žemutinių pilių, pastatyta iš medžio. Ją gynė Vladislovo Jogailos brolis Karigaila. Tikriausiai jis buvo paimtas į kryžiuočių nelaisvę, o vėliau pakartas. Vilniaus apsuptys būdavo žiaurios. Vilniaus miestiečius šia proga sumaudavo ant stulpo.

Nepaisant sėkmės, t. y. vienos iš pilių užkariavimo, ordinui nepavyko užimti Lietuvos sostinės. Po penkių apsupimo savaitių kryžiuočių armija turėjo atsitraukti nuo Vilniaus. Tad žygis baigėsi nesėkme. Tuo metu Malborke mirė didysis ordino magistras Konradas Ciolneris (vok. Konrad Zöllner). Jo įpėdiniu tapo Konradas Valenrodas (vok. Konrad Wallenrod), kuris buvo geresnis politikas nei vadas. Nepaisant to, kad neturėjo didelio karinio talento, magistras Konradas neatsisakė politikos, pagrįstos grobiškais lietuvių užpuolimais. 1391 m. surengtas eilinis didelis žygis. Nepaisant didelių pajėgų ir gausių svečių

this crusade. The Duke Vytautas had a whole division of the Samogitian warriors under his command. They stroke from two sides at the same time. The first army, being under the command of the future Grand Master Konrad Wallenrod, led a successful battle by the river Neris, and defeated Skirgaila (attempting to defend the ford near Wejszyszki). However, the main attack was planned on the rivers Nemunas and Neris. Both armies met just by Vilnius. As a result a prolonged siege started. However, Lithuania was not left alone at those difficult moments. The main Vilnius castle was being defended by the Polish garrison, having been settled there by Jogaila under Klemens Moskorzewski's command. The castle escaped destruction, because of its stone walls. Nonetheless one of the two lower castles was destroyed, as it was wooden. Vladislovas Jogaila's brother Karigaila had been guarding it. People had suffered many cruelties during the siege of Vilnius. Many townsmen of Vilnius had been impaled on that occasion.

skich powbijano przy tej okazji na pal.

Pomimo sukcesu, jakim było zdobycie jednego z zamków, Zakonowi nie udało się zająć stolicy Litwy. Po pięciu tygodniach oblężenia wojska krzyżackie musiały odstąpić od Wilna. Wyprawa zatem zakończyła się fiaskiem. W czasie jej trwania zmarł w Malborku wielki mistrz Zakonu Konrad Zöllner. Jego następcą został Konrad Wallenrod, lepszy polityk niż wódz. Pomimo braku wielkich talentów wojskowych mistrz Konrad nie porzucił polityki nękania Litwinów grabieżczymi najezdami. Zorganizowana w 1391 roku kolejna wielka wyprawa, mimo zaangażowania znacznych sił i licznych zachodnioeuropejskich gości, szukających na Litwie sławy rycerskiej, nie przyniosła spodziewanych efektów. Oddalały się po raz kolejny marzenia Witolda o władaniu Litwą, choćby i w charakterze wasala Krzyżaków. Nic więc dziwnego, że książę zaczął sondować potajemnie warunki, na mocy których mógłby ponownie pojednać się z Władysławem Jagiełłą. Również

iš Vakarų Europos, Lietuvoje ieškantių riterių šlovės, žygis neatnešė laukiamo efekto. Nors Vytautas ir buvo kryžiuočių vasalu, eilinį kartą jo svajonė valdyti Lietuvą tolo. Tad nieko nuostabaus, kad kunigaikštis slapčia pradėjo nagrinėti sąlygas, pagal kurias vėl galėtų susitaikyti su Vladislovu Jogaila. Taip pat ir iš Lenkijos karaliaus pusės buvo matyti aiškus noras susitarti. Nors kryžiuočiai aky-lai stebėjo kiekvieną Vytauto žingsnį, tai jam nesukliudė slapta derėtis su Lenkijos monarchu. Tuo metu nutiko viena labai romantiška istorija, nors ji visais atžvilgiais tikroviška. Pavedus Jogailai, pas tremtyje esantį Lietuvos kunigaikštį atvyko naujai paskirtas Plocko vyskupas Henrikas, netikras Mazovijos kunigaikščiu brolis. Oficialus vizito tikslas buvo pasiuntinybė pas ordiną, neoficialus – pokalbiai su Vytautu. Viešnagės pas kunigaikštį metu jam pastatytoje kryžiuočių pilyje Ritersverderyje (vok. Ritterswerder), jaunasis vyskupas, dar neturintis aukštesnių dvasininko įšventinimu,

The Order did not manage to conquer the capital of Lithuania – Vilnius, in spite of the success they enjoyed by having captured one of the castles. After five weeks of the siege the Teutonic army was forced to withdraw from Vilnius. Therefore the crusade ended in fiasco. During the crusade the Grand Master of the Order Konrad Zöllner died in Malbork. The successor of the Master was Konrad Wallenrod, being rather a better politician than chief. Despite the lack of the military talents the Master Konrad did not refuse the politics of torturing the Lithuanians by rapacious invasions. The next crusade arranged in 1391 did not give any expected results, in spite of the forces engaged and numerous guests from the Western Europe, seeking knightly fame. Vytautas' dreams about ruling Lithuania, at least as a vassal of the Crusaders, were slowly shattering. Therefore the Duke attempted to find out the conditions, under which he could reunite with Vladislovas Jogaila, which was not surprising at all. The

i ze strony polskiego króla widać było wyraźną chęć porozumienia. Choć Krzyżacy czujnie strzegli każdego ruchu Witolda, nie przeszkodziło mu to w tajnych rokowaniach z polskim monarchą. Przy okazji wydarzyła się historia wielce romantyczna, choć ze wszech miar prawdziwa. Oto w tajnej misji, z polecenia Jagiełły, przybył do litewskiego księcia na wygnaniu, świeżo mianowany biskup płocki Henryk, przyrodni brat książąt mazowieckich. Oficjalnym celem wizyty było posłowanie do Zakonu, nieoficjalnym zaś rozmowy z Witoldem. Podczas gościnny u księcia w zbudowanym dla niego przez Krzyżaków zamku Ritterswerder, młody biskup, nie mający jeszcze wyższych święceń kapłańskich, zakochał się bez pamięci w Ryngalle, której natychmiast się oświadczył. Witold wydał zgodę na małżeństwo i wkrótce niedoszły biskup się ożenił. Jednocześnie spełnił chyba misję, z którą wysłał go Jagiełło, bo niebawem Witold opracował plan opuszczenia strony krzyżackiej. Tym razem nie było to jednak

beprotiškaiki įsimylėjo Ringailę, kuriai nedelsdamas pasipiršo. Vytautas pritarė vedyboms ir netrukus Henrikas, atsisakęs vyskupystės, vedė. Tuo pat metu turbūt įvykdė savo misiją, su kuria jį išsiuntė Jogaila, kadangi Vytautas nedelsdamas parengė planą kaip palikti kryžiuočių kraštus. Tačiau šį kartą pabėgti nebuvo taip paprasta kaip 1384 metais. Juk ordinas paėmė daug kunigaikščio ištikimybės įkaitų, ir gerai juos saugojo. O aplink pirštą apvyniojęs kryžiuočius Vytautas buvo jau ne kartą. Norėdamas užmigdyti kryžiuočių budrumą, 1392 m. gegužės mėnesį Vytautas, padedant jam atsiųstiems komturams ir anglų riterijai, surengė didelį žygį į Lietuvą. Žygio metu nugalėtas kunigaikštis Kaributas. Tokiais veiksmais Vytautas sugebėjo užmigdyti ordino riterių budrumą, todėl jie ėmė siųsti jam visoje Prūsijoje laikomus įkaitus. Galų gale ordino rankose liko tik tikrasis kunigaikščio brolis Žygimantas. Jo išvaduoti Vytautui nepavyko. Pasvarstęs, kad Žygimantui

King clearly expressed his willingness to renew the relationships as well. Although the Crusaders were watching every step of Vytautas, he managed to enter into negotiations with the Polish monarch. A very romantic story emerged then, which was unbelievably true. Once a bishop of Plock by the name of Henry (just appointed a bishop) – a half-brother of the Dukes' of Masovia – sent on his secret mission by order of Jogaila, came to the exiled Duke of Lithuania. The official aim of the visit was mandating, while the unofficial one was to have debates with Vytautas. During the visit at the Duke's castle Ritterswerder, built by the Crusaders, a young bishop without any high ordinations fell in love with Ringailė and soon proposed her. Vytautas gave consent to their marriage and soon an unrealized bishop got married. By this act the mission, on which he had been sent, was conducted in some way, since Vytautas developed a plan of leaving the Crusaders. However, this time escaping was not as easy as in

tak proste jak w roku 1384, wszak Zakon wziął licznych zakładników książęcej wierności i dobrze ich pilnował. Od czego jednak były fortele, których znajomością już nie raz błysnął litewski książę. Chcąc uśpić krzyżacką czujność, w maju 1392 roku zorganizował dużą *rejzę* na Litwę, którą odbył przy pomocy przysłanych mu komturów i angielskiego rycerstwa. Podczas wyprawy pokonano w bitwie księcia Korybuta. Takimi czynami zdołał Witold uśpić czujność zakonnych rycerzy, toteż odsyłali mu oni stopniowo trzymanych po całych Prusach zakładników. W końcu jedynie rodzony brat księcia Zygmunt pozostawał w rękach Zakonu. Jego wydobyć się Witoldowi nie udało. Uznawszy jednak, że Zygmuntowi ze strony Krzyżaków raczej nic nie grozi, powtórzył książę swój figiel z poprzedniej ucieczki. Tym razem udało mu się spalić aż trzy krzyżackie zamki – Metenburg, Nowe Grodno oraz swą własną siedzibę, Ritterswerder.

5 sierpnia 1392 roku w Ostrowie, w pobliżu Grodna, spotkał się książę Wi-

iś krzyżoocių pusės niekas negresia, kunigaikštis pakartojo ankstesnio pabėgimo pokštą. Šikart jam pavyko sudėginti net tris krzyżoocių pilis – Metenburgą, Naująją Gardiną ir nuosavą buveinę Rittersverderį.

1392 m. rugpjūčio 5 d. Astravoje netoli Gardino, kunigaikštis Vytautas susitiko su savo pusbroliu Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu Vladislavu. Įvyko seniai dviejų pusių lauktas susitaikymas. Jogaila ne tik atleido kunigaikščiui senus prasižengimus, bet ir gražino jam visą Kęstučio teritoriją kartu su Trakais, iki šiol valdomais Skirgailos, kuris, nors ir būdamas visada ištikimas, kaip jo vietininkas Lietuvoje nepateisino karaliaus lūkesčių. Be to, Vytautas iš karaliaus gavo Lucką ir kitas žemes. Iš savo pusės malonę pelnęs kunigaikštis pasirašė dokumentą, kuriame prisiekė ištikimybę Jogailai. Panašų aktą taip pat pasirašė Vytauto žmona kunigaikštienė Ona. Sunkiausiai buvo su Skirgaila, turėjusiu netekti Trakų ir su tuo susijusios sen-

1384, as the Order had captured numerous hostages and watched them carefully. The Lithuanian knyaz, however, had used a cunning trick many times. In May of 1392 he organised a crusade to Lithuania, led with the help of the sent komturs and the English knights, in order to put the Crusaders off their guard. The Duke Koribut was defeated in the battle, which was Vytautas' act aiming at putting the knights off their guard. As a result they began sending one by one all the captives from all over Prussia. Finally the Duke's brother Sigismund was the only one left in the Order's hands. Vytautas did not manage to set him free. Nevertheless he repeated the same action as the previous time after having ascertained that Sigismund would not be in danger. This time he managed to burn as many as three castles belonging to the Crusaders: Metenburg, new Grodno and his own residence – Ritterswerder.

On 5 August 1392 in Ostrow near Grodno the Duke Vytautas had a meeting with his cousin, the King of Po-

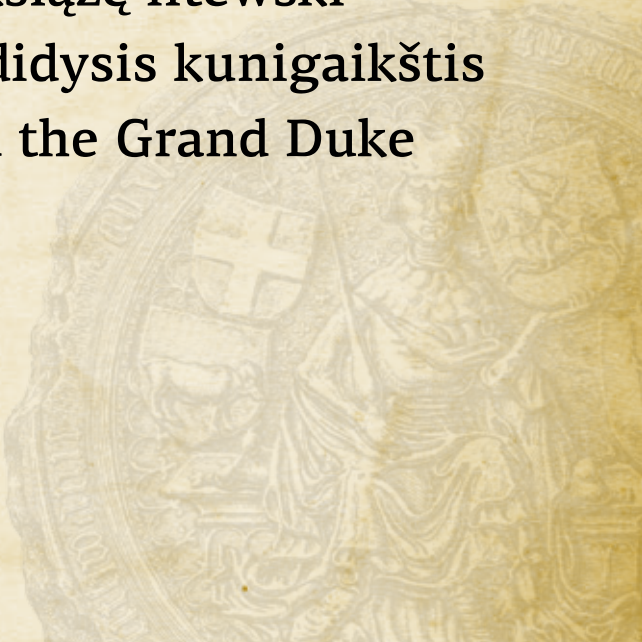
told ze swym stryjecznym bratem, królem polskim i wielkim księciem litewskim Władysławem. Doszło do dawno wyczekiwanej przez obie strony zgody. Jagiełło nie tylko wybaczył księciu dawne odstępstwa, lecz przywrócił mu całą Kiejstutową dzielnicę, łącznie z Trokami, dzierzonymi dotychczas przez Skirgiełłę, który choć niezmiennie wierny, zawiódł oczekiwania króla jako jego namiestnik na Litwie. Ponadto Witold otrzymał także od króla Łuck, oraz inne ziemie. Ze swej strony przywrócony do łask książę podpisał dokument, w którym zaprzysiął wierność Jagielle. Podobny akt podpisała także żona Witolda, księżna Anna. Najtrudniejsza była jednak sprawa ze Skirgiełłą, który miał stracić Troki, a co za tym idzie rolę księcia seniora wobec innych licznych litewskich *kunigasów*. Ostatecznie jednak pod koniec roku doszło, za pośrednictwem króla, do zgody pomiędzy Witoldem i Skirgiełłą. Ten drugi, w zamian za dawną Kiejstutową siedzibę, miał otrzymać od Witolda pomoc w zawładnięciu Kijowem.

joro kunigaikščio rolės lyginant su daugeliu kitų Lietuvos kunigaikščių. Metų pabaigoje, tarpininkaujant karaliui, Vytautas ir Skirgaila pagaliau susitaikė. Mainais už seną Kęstučio rezidenciją, Vytautas turėjo padėti Skirgailai užkariauti Kijevą.

land and the Grand Duke of Lithuania, Vladislovas. The two parties had finally reached an agreement. Jogaila forgave the Duke all his faults and returned him all the territories that once had belonged to Kęstutis, including Trakai, despite the fact that the loyal Duke Skirgaila had failed to satisfy the King's expectations, as his governor of Lithuania. Moreover Vytautas received from the King Luck and other lands. After getting into the King's good graces the knyaz signed a document swearing fealty to Jogaila. Quite a similar act was also signed by Vytautas' wife, the Duchess Anna. However, the most important matter concerned the Duke Skirgaila, who was supposed to lose Trakai, thus also the position of the senior duke among the other dukes of Lithuania. Eventually in the end of the year the Dukes Vytautas and Skirgaila reached an agreement by the agency of the King. Vytautas promised to help Skirgaila to capture Kiev in exchange of the former residence of Kęstutis.

N

Namiestnik Litwy i wielki książę litewski
Lietuvos vietininkas ir Lietuvos didysis kunigaikštis
The governor of Lithuania and the Grand Duke
of Lithuania

Wraz z powrotem na Litwę stał się Witold, po otrzymaniu Trok, najważniejszym litewskim księciem, seniorem wszystkich innych królewskich braci i namiestnikiem Litwy z ramienia króla Władysława. Nie oznacza to jednak, że wraz z Kiejstutowym dziedzictwem został jednocześnie wielkim księciem litewskim, którego to tytułu wciąż używał Jagiełło. Swą władzę zwierzchnią nad Litwą podkreślał zresztą polski władca, nie oddając stolicy – Wilna, w ręce żadnego z licznych książąt, lecz osadzając w nim polskiego namiestnika. Witold używał tytułu „książę litewski” (*Dux Lithuaniae*), podczas gdy król Władysław pozostawał nadal jego zwierzchnikiem.

Krzyżacy nie mogli wybaczyć ponownego odstępstwa księcia trockiego. Nic dziwnego. Nie tylko utracili wybudowane dużym nakładem sił i środków trzy zamki, lecz ponadto wydali na wiarołomnego sojusznika zawrotną kwotę 50 tysięcy grzywien, które Witold wydał na utrzymanie siebie i swojego dworu. Wkrótce po ucieczce

Grįžęs į Lietuvą ir atgavęs Trakus, Vytautas tapo svarbiausiu Lietuvos kunigaikščiu, visų kitų karaliaus brolių valdovu ir Lietuvos vietininku, įgaliotu karaliaus Vladislovo. Tačiau tai nereiškia, kad su Kęstučio paveldėtais turtais jis tuo pačiu metu tapo ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Šiuo titulu nuolat naudojosi Jogaila. Savo aukščiausiąją valdžią Lietuvos ir Lenkijos valdovas įrodė tuo, kad sostinės Vilniaus neatidavė nė vienam iš daugelio kunigaikščių, o įkurdino jame lenkų vietininką. Vytautas naudojosi titulu „Lietuvos kunigaikštis“ (*Dux Lithuaniae*), o karalius Vladislovas kaip ir anksčiau liko jo valdovu.

Kryžiuočiai negalėjo atleisti Trakų kunigaikščiui dar vieno nuklydimo. Nieko nuostabaus. Juk jie ne tik prarado tris pilis, kainavusias daug pastangų ir lėšų, bet ir neištikimam sąjungininkui išleido stulbinančią sumą – 50 tūkstančių grivinų. Šiuos pinigus Vytautas panaudojo sau ir savo dvarui išlaikyti. Netrukus po

After having arrived to Lithuania and obtained Trakai Vytautas became the most important Duke in the whole Lithuania, the lord of all the other royal brothers and the governor of Lithuania on behalf of the King Vladislovas. That did not mean, however, that he became the Grand Duke of Lithuania due to his father Kęstutis' inheritance. This title was still occupied by Jogaila. He emphasized his authority by not leaving the capital of Lithuania – Vilnius – to any of the Dukes of Lithuania, and by settling there a Polish governor. Vytautas used the title “the Duke of Lithuania” (*Dux Lithuaniae*) while Vladislovas continued to be his superior.

The Crusaders could not forgive the Duke of Trakai another escape. No wonder. They lost three castles, which they had built with a lot of effort and resources, as well as spent on a perfidious ally an enormous amount of 50 thousand fines, which Vytautas had spent for his own needs and the maintenance of the castle. Soon after

księcia ruszyła kolejna krzyżacka *rejza* dowodzona przez marszałka Zakonu Engelharda Rabego. Rabe szybkimi marszami dotarł do Suraża, w którym przebywał książę Henryk, niedoszły biskup, ze swą niedawno poślubioną małżonką Ryngałą. Po krótkim oblężeniu zamek padł, zaś małżonkowie musieli się ratować ucieczką. W następnym roku Zakon podjął kolejną wielką wyprawę na Litwę zdobywając m.in. Grodno, uprowadzając setki jeńców i biorąc ogromne łupy. Witold nie mógł zapobiec krzyżackim *rejzom*, jego oczy były bowiem wówczas zwrócone w innym kierunku – na wschód, gdzie potężna Moskwa z zięciem księcia – Wasylem, ożenionym z córką Witolda Zofią, poczyniała sobie coraz śmieiej zagarniając podległe do tej pory litewskim kniaziom ziemie. Ważna była również sprawa dwóch republik miejskich – Nowogrodu i Pskowa. W tym pierwszym mieście udało się osadzić Witoldowi księcia Lingwena. Wynikła stąd wojna pomiędzy republiką Wielkiego Nowogrodu a księstwem mo-

kunigaikščio pabėgimo kryžiuočiai surengė eilinį žygį, vadovaujamą ordino maršalo Engelhardo Rabe. Rabe paskubomis pasiekė Suražą, kuriame buvo kunigaikštis Henrikas ir jo sutuoktinė Ringailė. Po trumpai trukusios apgulties pilis krito, o situotiniai privalėjo bėgti. Kitais metais ordinas surengė eilinį didelį žygį į Lietuvą užkariaudamas Gardiną, išvesdamas šimtus belaisvių ir paimdamas didelius grobius. Vytautas negalėjo užkirsti kelio kryžiuočių žygiams, nes jo žvilgsnis tuo metu buvo nukreiptas kita kryptimi – į Rytus. Galingoji Maskva su kunigaikščio žentu Vasilijumi, kuris buvo vedęs Vytauto dukterį Zofiją, veikdavo vis drąsiau užgrobdama iki šiol Lietuvos kunigaikščiams pavaldžias žemes. Svarbus buvo dviejų miestų respublikų reikalas – Naugardo ir Pskovo. Šiame pirmame mieste Vytautui pavyko įkurdinti kunigaikštį Lengvenį. Dėl to kilo karas tarp Didžiojo Naugardo respublikos ir Maskvos kunigaikštijos, reiškiančios teises į mies-

the Duke's escape the Order organised the next crusade led by the marshal of the Order Engelhard Rabe. Rabe quickly reached Suraz, the place where the Duke Henry, the unrealized bishop, stayed with his spouse Ringailė. The castle was ruined after a short siege, whereas the couple was forced to run. The next year Teutonic Order again arranged a crusade to Lithuania and captured Grodno, hundreds of captives and took huge booty. Vytautas was not able to stop the crusades, since his eyes were directed towards the East. Powerful Moscow with the Duke's son-in-law Wasyl, married to Vytautas daughter Sofia, kept seizing the territories belonging to Lithuanian knyazes. The matter of other two towns – Novgorod and Pskov – was as important too. Vytautas managed to settle the Duke Lingwen in Novgorod. Thus a war between the Republic of the Veliky Novgorod and the Duchy of Moscow, standing for the right to the town, erupted. The war ended in peace and Lingwen stayed in Novgorod, al-

skiewskim, roszcującym sobie prawa do miasta. Zakończyła się ona pokojem, w wyniku którego Lingwen pozostał w Nowogrodzie, choć musiał się zrzec na rzecz Moskwy pewnych ziem. Tymczasem nad Litwą zawisło kolejne niebezpieczeństwo wojny domowej. Otóż w Witebsku król Władysław osadził swego protegowanego, byłego sokolniczego Fedora Wesnę. Przeciwno takiemu wywyższeniu człowieka nie pochodzącego z rodu Giedymina zbuntował się ambitny królewski brat – Świdrygiełło. Zadanie poskromienia Świdrygiełły Władysław zlecił Witoldowi. Książę trocki najechał ziemie królewskiego brata. W stłumieniu buntu nie wziął natomiast udziału wezwany na pomoc przez Witolda książę Korybut. Po poskromieniu Świdrygiełły uderzył zatem namiestnik Litwy na Korybuta, którego pojmał i odesłał w kajdanach królowi polskiemu. Kolejne zarzewie wojny domowej pojawiło się na Podolu. Zbuntował się tam książę Fedor Koriatowicz, który zbiegł na Węgry do króla Zygmunta. Tutaj potrzeb-

ta. Karas baigėsi taika, ir Lengvenis liko Naugarde, nors turėjo atsisakyti žemių Maskvos naudai. Tuo metu Lietuvai iškilo eilinis pilietinio karo pavojus. Vitebske karalius Vladislovas įkurdino savo proteguotą buvusį sakalininką Fiodorą Vesną. Prieš tokį žmogaus, nekilusio iš Gedimino dinastijos, išaukštinimą sukilo ambicingas karaliaus brolis Švitrigaila. Švitrigailą sutramdyti Vladislovas patikėjo Vytautui. Trakų kunigaikštis užvaldė ir karaliaus brolio žemes. Maištą gesinant nedalyvavo Vytauto į pagalbą šaukiamas kunigaikštis Kaributas. Sutramdęs Švitrigailą, Lietuvos vietininkas smogė Kaributui, kurį pagavo ir, surakintą grandinėmis, išsiuntė Lenkijos karaliui. Paskesnis pilietinio karo židinys atsirado Podolėje. Ten sukilo kunigaikštis Teodoras Karijotaitis, pabėgęs į Vengriją pas karalių Zigmantą. Čia buvo reikalingi ne tik Vytauto veiksmai, bet ir Lenkijos pastiprinimas. 1394 m. pagrindinės Podolės tvirtovės buvo užimtos. Rūpintis Podole Jogaila pa-

though he was supposed to renounce some of the territories for Moscow. In the meantime Lithuania was in danger of the civil war again. King Vladislovas settled in Vitebsk his protégé, the former falconer Fedor Vesna. Such an exaltation of the man, who was not descended from the Gediminid dynasty, incited an ambitious royal brother Švitrigaila. Thus Vladislovas charged Vytautas with the task to subdue the royal brother. Vytautas in turn asked the knyaz Koribut for assistance, but he refused to help. After subduing Švitrigaila the governor of Lithuania stroke Koribut – the Duke caught and shackled him, then sent to the King of Poland. The next step of the civil war was made in Podole. The Duke Fedor Koryatovich rose up and ran away to Hungary under the shelter of the King Sigismund. In this situation the help of the armed forces of Poland were indispensable – in 1394 they captured the most important citadels of Podole. The actions by Podole were taken under control of the voivode of

ne było działaniem już nie tylko samego Witolda, ale i posiłków polskich, które w 1394 roku zajęły najważniejsze podolskie twierdze. Pieczę nad Podolem powierzył Jagiełło wojewodzie krakowskiemu Spytkowi z Melsztyna. Po Podolu przyszedł czas na uporządkowanie stosunków w Smoleńsku, gdzie Witold osadził księcia Hleba. Kiedy jednak ten raz i drugi nie posłuchał poleceń i ostrzeżeń litewskiego namiestnika, wyruszył Witold w 1395 roku z całą potęgą na Smoleńsk, uwięził Hleba zaś na smoleńskim tronie osadził dwóch oddanych sobie książąt: Wasyla Borejkwicza i Jamonta. Walki domowe toczone przez Witolda w latach 90. XIV stulecia układają się w przemyślany plan uporządkowania stosunków litewskich, podniesienia rangi namiestnika z ramienia Jagiełły oraz wzięcia w karby niesfornych i skłonnych do intrygowania litewskich i ruskich książąt.

Powodzenia wojenne i coraz mocniejsza pozycja Witolda skłoniły go do próby uniezależnienia się od swego

vedė Krokuvos vaivada Spitekui iš Melštino. Po Podolės atėjo laikas sureguliuoti santykius Smolenske, kuriame Vytautas įkurdino kunigaikštį Glebą. Kai šis dukart nepakluso Lietuvos vietininko nurodymams ir įspėjimams, 1395 m. Vytautas išvyko su visa kariuomene į Smolenską, įkalino Glebą, o Smolensko soste įkurdino du jam atsidavusius kunigaikščius: Vasilių Boreikaitį ir Jomantą. Vytauto vykdomi pilietiniai mūšiai XIV šimtmečio paskutiniajame dešimtmetyje klostėsi pagal apgalvotą planą siekiant sureguliuoti Lietuvos santykius, pakelti vietininko rangą ir, įgaliojus Jogailai, sutramdyti nepaklusnius ir linkusius intriguoti Lietuvos ir Rusios kunigaikščius.

Sėkmė karuose ir vis stiprėjanti Vytauto padėtis lėmė tai, kad jis pabandė tapti nepriklausomas nuo savo pusbrolio ir nuo Lenkijos karalystės. Pretekstas nutraukti ryšius su Lenkija buvo nesutarimai su karaliene Jadviga. Karalienė, įkalbėta Mažosios Lenkijos oligarchų, pareikalavo iš

Poland Spytek from Melsztyn. After Podole the Duke's actions were directed towards the relationships with Smolensk. Vytautas settled the Duke Hleb there. When this time Hleb did not obey to the orders and warnings of the governor, in 1395 Vytautas with the armed forces set off to Smolensk, imprisoned Hleb, and enthroned there two loyal dukes: Wasyl Boreykovich and Jomantas. The civil fights led by Vytautas in the 90s of the 14th century form a clever plan of improving the relations in Lithuania, getting to a high rank and controlling the indocile knyazes of Lithuania and Russia.

A military success as well as the strong position of Vytautas inclined him to the attempt of gaining independence from his cousin and from the Kingdom of Poland. Vytautas found a pretext for suspending relations with Poland – disagreements with the Queen of Poland Jadviga. The Queen, who had risen to power with the help of the magnates of Lesser Poland, demanded from the Duke paying her

Wielki książę litewski Witold, fragment obrazu Jana Matejki „Bitwa pod Grunwaldem”

Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas, Jano Mateikos paveikslo „Žalgirio mūšis” fragmentas

The Grand Duke of Lithuania Vytautas, fragment of the painting by Jan Matejko “The Battle of Grunwald”

stryjecznego brata, jak i od Królestwa Polskiego. Pretekstem do zerwania z Polską były nieporozumienia z królową Jadwigą. Królowa, podpuszczona przez małopolskich możnowładców zażądała od księcia wypłacania jej rocznych czynszów z Litwy i Rusi, które to ziemie miał jakoby Jagiełło zapisać jej jako wiano. W odpowiedzi Witold zebrał na wielką radę całą litewską i ruską starszyznę, która odmówiła płacenia czynszu Jadwidze. Jednocześnie książę, mając w perspektywie dalekosiężne plany wobec Tatarów, postanowił ułożyć się z Zakonem Krzyżackim i zawrzeć pokój. W tym celu w październiku 1398 roku odbyto wielki i uroczysty zjazd na wyspie Salin. W zjeździe wzięli udział ze strony Zakonu sam wielki mistrz oraz krajowy mistrz inflancki, ponadto biskupi warmiński i sambijski a także szereg krzyżackich dostojników. Ze strony księcia sprawę litewską reprezentowali liczni zaproszeni przez Witolda książęta. Dnia 12 października zawarto przymierze. W myśl jego postanowień

kunigaikščio mokėti jai metinius činšus iš Lietuvos ir Rusios. Atseit šias žemes Jogaila turėjo jai užrašyti kaip kraitį. Atsakydamas Vytautas sukvietė į didžiąją tarybą visus lietuvių ir Rusios vyresniusius, kurie atsisakė mokėti činšą Jadvygai. Tuo pat metu kunigaikštis nutarė susitarti su Vokiečių ordinu ir sudaryti su jais taiką, kad galėtų vykdyti perspektyvius planus totorių atžvilgiu. Tuo tikslu 1398 m. įvyko didelis ir iškilmingas suvažiavimas Salyno saloje. Jame iš ordino pusės dalyvavo pats didysis magistras ir krašto Livonijos magistras, be to, Varmijos ir Sambijos vyskupai, taip pat daug aukštų kryžiuočių pareigūnų. Iš kunigaikščio pusės lietuviams atstovavo daugelis Vytauto pakviestų kunigaikščių. Spalio 12 dieną sudaryta sutartis. Pagal jos nuostatas, Vytautas užleido kryžiuočiams Žemaitiją ir žadėjo padėti statant dvi pilis pasienyje. Mainais kryžiuočiai žadėjo padėti kunigaikščio planuojamame žygyje prieš totorius. Vienos puotos metu bajorai

annual rent from Lithuania and Russia – the lands, which Jogaila was supposed to make over to her as a dowry. In response to Jadwiga's demand Vytautas gathered all the Lithuanian and Russian seniors refusing to pay the rent. The Duke also decided to cooperate with Teutonic Order and establish peace in order to start implementing his plans in relation to the Tatars. Therefore in October of 1398 a large formal meeting took place on the island called Saline. The Grand Master of the Order and the Livonian Master, as well as the bishops of Warmin and Sambia, a number of Teutonic dignitaries attended the meeting. Lithuania was represented by a number of the Dukes of Lithuania, invited by Vytautas. On October 12 the parties formed an alliance. According to the agreement Vytautas passed the Crusaders the territory of Samogitia and promised to help in building two castles on the border. In exchange the Crusaders promised Vytautas their military assistance in the planned Tatar invasion.

Witold ustępował Krzyżakom Żmudz i obiecywał pomoc w budowie dwóch granicznych zamków. W zamian Krzyżacy przyrzekli pomoc wojskową w planowanej przez księcia wyprawie tatarskiej. Podczas jednej z uczt Witoldowi bojarzy okrzyknęli go królem Litwy. W zjeździe wzięli też udział pełnomocnicy Jagiełły, którzy, w myśl instrukcji królewskich, nie przeszkodzili w zawarciu porozumienia.

Zabezpieczywszy Litwę od krzyżackich *rejz*, jakkolwiek za ogromną cenę, zaczął organizować Witold wielką wyprawę tatarską. W istocie była ona wymierzona przeciwko Moskwie i miała na celu odebranie moskiewskiemu księciu tatarskiego jarłyku, który sprawiał, że na ziemiach ruskich był on niejako namiestnikiem chana. Chcąc przejąć jarłyk dla siebie, Witold wszedł w porozumienie z ówczesnym chanem – Tochtamyszem, którego ze Złotej Ordy wypędził wielki zdobywca – Tamerlan (Timur Chromy), osadzając w charakterze nowego chana Timura Kutługa. Tochtamysz pilnie poszukiwał

Vytautą paskelbė Lietuvos karaliumi. Suvažiavime taip pat sudalyvavo Jogailos įgaliotiniai, kurie pagal karaliaus instrukciją nesutrukdė sudaryti sutartį.

Sumokėjęs didelę kainą, kad apsaugotų Lietuvą nuo kryžiuočių antpuolių, Vytautas pradėjo rengti didelį žygį prieš totorius. Iš esmės žygis buvo nutaikytas prieš Maskvą, o jo tikslas - iš Maskvos kunigaikščio atimti totorių „jarlyką“, t.y. duoklę. Rusios žemėse Maskvos kunigaikštis elgėsi tartum chano vietininkas. Norėdamas, kad „jarlykas“ atitektų jam, Vytautas pradėjo tartis su tuometiniu chanu Tochtamyšu, kurį iš Aukso ordos išvijo didysis užkariautojas Tamerlanas (Timūras), o naujuoju chanu įkurdino Timūrą Kutlugą. Tochtamyšas karštligiškai ieškojo sąjungininkų, kad galėtų atgauti prarastą paveldimą turtą. Kai kreipėsi į Vytautą, abu valdovai greitai susitarė. Mainais už pagalbą kare Tochtamyšas žadėjo pripažinti Lietuvos valdymą Rusios žemėse, į kurias pretenzi-

During one of the feasts the boyars acclaimed Vytautas as the king of Lithuania. Jogaila's representatives attended the meeting as well, however, they followed the King's instructions and did not interfere in signing the agreement.

Having ensured protection against Teutonic crusades, however a high cost, Vytautas started organising a great Tatar invasion. The invasion was actually aimed at Moscow and was supposed to end in extorting the Tatar jarligh from the Duke of Moscow, which gave him the right to perform the function of the khan's governor in the Russian territories. In order to take the jarligh Vytautas started debates with the then khan Tokhtamysh, later dethroned and expelled from the Golden Horde by the great conqueror Tamerlane (Timur the Lame), who declared a new khan Kutlug Timur. Tokhtamysh had eagerly been searching any allies to regain the heritage and when he met Vytautas they quickly came to terms. In exchange to military assist-

sojuszników do odzyskania utraconego dziedzictwa, kiedy więc się zwrócił do Witolda, obaj władcy szybko doszli do porozumienia. W zamian za pomoc wojskową Tochtamysz obiecał uznanie panowania litewskiego nad ruskimi ziemiami, do których pretensje rościła sobie również i Moskwa. Już w 1397 roku, a zatem rok przed układem salińskim, odbył Witold zwycięską wyprawę na Tatarów i zwyciężył Orde Azowską. Również w kolejnym roku wybrał się książę na wojnę, mając do pomocy, oprócz posiłków polskich, także i Krzyżaków, którzy wykonywali tym samym postanowienia salińskie. Echa wypraw dotarły do uszu papieża, który wyraził zgodę na ogłoszenie krucjaty przeciw niewiernym. W roku 1399 zebrano ogromną armię. Znaleźli się w niej, oprócz Litwinów, Krzyżacy pod wodzą Markwarda von Salzbach, Wołosi, Tatarzy, Rusini oraz posiłki polskie ze znakomitymi rycerzami, a wśród nich wojewoda krakowski Spytko z Melsztyna, kasztelan nakielski Sędziwój z Ostroroga i Jan Głowacz z Leżenic,

jas taip pat reiškė Maskva. Jau 1397 m., prieš metus iki Salyno susitarimo, Vytautas surengė sėkmingą žygį prieš totorius ir nugalėjo Azovo ordą. Kitais metais kunigaikštis išsiruošė į karą, be lenkų pastiprinimo dar turėdamas ir kryžiuočius, kurie tuo pačiu vykdė Salyno įsipareigojimus. Žygių aidai pasiekė popiežiaus ausis, kuris sutiko paskelbti kryžiaus žygį prieš netikinčiuosius. 1399 m. suburta didžiulė armija. Joje be lietuvių buvo kryžiuočiai, vadovaujami Makvardo fon Zalcbacho, valakai, totoriai, Rusios gyventojai ir lenkų pastiprinimas su žymiais riteriais, o tarp jų - Krokuvos vaivada Spitekas iš Melštino, Nakelio kaštelionas Sendzivojus iš Ostrorogo ir Janas Glovačas iš Leženicų, Lenčicos seniūnas. Kare tikriausiai būtų dalyvavę daugiau lenkų riterijos, jeigu ne karalienė Jadvyga, kuri, kaip teigia Janas Dluogošas, rodos, numatė pralaimėjimą. Karinė bazė šiai didžiulei armijai įkurta Kijeve, kuriame visą birželį būrėsi kariai, sventingai sutinkami Vytauto. Galų

ance Tokhtamysh promised Vytautas his acknowledgment of Lithuanian dominance over Russian lands, which Moscow had long been struggled to receive a right to them. As soon as in 1397, the year before the Saline Treaty, Vytautas successfully invaded the Tatars and defeated the Azov Horde. The next year the Duke started a war with the help of reinforcement troops and the Crusaders, fulfilling the Saline Treaty obligations. When the Pope found out about the invasions he supported the crusade declaration against the faithless. In 1399 a huge army was gathered. It was built up not only of the Lithuanian warriors, but also of the Crusaders under Markward von Salzbach command, of the warriors of Volos, Tatars, Russians and the Polish reinforcement troops, among them the voivode of Cracow Spytko from Melsztyn, the castellan of Naklo by the name of Sedziwoj from Ostroroga and the prefect Jan Glowacz from Lezenice. Many more warriors would have fought in the war, but Jadwiga,

starosta łączycki. W wojnie wzięłoby zapewne udział znacznie więcej polskiego rycerstwa, gdyby nie królowa Jadwiga, która, jak chce Jan Długosz, miała ponoć widzenie zwiastujące klęskę. Bazę wypadową dla tej ogromnej armii urządzono w Kijowie, gdzie przez cały czerwiec zbierało się wojsko, podejmowane gościnnie przez Witolda. Wreszcie po zebraniu wojsk wyruszył książe na nieprzyjaciela. Przeprowadził się przez Dniepr, Zimną Wodę, Psioł i Sułę, by 12 sierpnia stanąć nad rzeką Worskłą, gdzie dalszą drogę zagrodzili mu Tatarzy. Nie było pośród nich Timura, lecz wódz Edygej. Ten chytrze prowadził rokowania z Witoldem, czekając na przybycie posiłków pod wodzą samego Timura. Kiedy przybył Kutług, odrzucił żądania litewskiego kniazia i dwie godziny przed zachodem słońca uderzył całą potęgą na uczestników krucjaty, którzy, nie mogąc sforsować brodu, wycofali się na pewną odległość i nie zdążyli ustawić się ponownie w szyku bitewnym. Początkowo wojska chrześcijańskie mężnie stawiały czoła

gale subūrės armiją kunigaikštis išvyko užkariauti prieš. Persikėlė per Dneprą, Zimną Vodą, Psiolą ir Sulą, o rugpjūčio 12 dieną atsidūrė prie Vorsklos upės, čia kelią pastojo totoriai. Tarp jų nebuvo Timūro, o tik vadas Edigėjus. Šis gudriai vedė derybas su Vytautu, laukdamas pastiprinimo vadovaujant pačiam Timūriui. Kai atvyko Kutlugas, jis atmetė Lietuvos kunigaikščio reikalavimus ir dvi valandas prieš saulei nusileidžiant visu pajėgumu smogė kryžiaus karo dalyviams, kurie, negalėdami paspartinti brastų statybos, atsitraukė tam tikru atstumu ir nespėjo išsirikiuoti. Iš pradžių krikščionių armija drąsiai priešinosi totoriams. Tačiau po kurio laiko susilpnėjo ir pasitraukė. Totoriai įspūdingai nugalėjo ir surengė tikrąsias krikščionių riterijos žudynes. Namo sugrįžo tik ketvirtadalis riterių. Tikriausiai atmetęs kryžiuočių įkalbinėjimus bėgti, kovos lauke žuvo Spitekas iš Melštino; taip pat Janas iš Leženicų ir kiti garsūs riteriai. Žuvo netgi keliasdešimt Lie-

according to Jan Długosz, apparently had a vision portending a failure. In Kiev a military base was established for this huge army, where Vytautas made it a welcome for the whole June. After gathering the whole army Vytautas could finally start off towards the foe. They crossed the Dnepr, the Cold Water, Psioł and Sula, and on August 12 reached the river Vorskla, but later were stopped by the Tatars. Timur was not with them, but Vytautas met the commander Edigey. The commander cunningly led the negotiations with Vytautas and was waiting for reinforcement troops under the command of Timur himself. When Kutlug came he rejected Vytautas' requests and two hours before the sunset stroke the warriors of the crusade very hard. They could not cross the ford, therefore they slightly drew back, but did not manage to set up for the fight in time. Initially the Lithuanian army fought valiantly against the Tatars, however, later their courage faltered and they were forced to withdraw. The

Tatarom. Po pewnym jednak czasie zachwiały się i cofnęły. Tatarzy odnieśli ogromne zwycięstwo i urządzili prawdziwą rzeź chrześcijańskiego rycerstwa, z którego powróciła do domów ledwie czwarta część. Na placu boju poległ Spytko z Melsztyna, podobno odmawiając ucieczki, do której namawiali go Krzyżacy, zginął także Jan z Leżenic i inni znaczni rycerze. Życie straciło aż kilkudziesięciu litewskich i ruskich kniaziów. Sam książe Witold wraz ze swym bratem Zygmuntem, Markwardem von Salzbach i innymi Krzyżakami uszedł z pola bitwy i uniknął śmierci. W pogoni za pierchającą armią Edygej doszedł aż do Kijowa, paląc po drodze wsie i biorąc wielkie łupy.

Kłęska nad Worskłą zachwiała potęgą Litwy i Witolda. Cała władza i poważanie, którymi cieszył się książę rozsypała się w ciągu kilku godzin pod ciosami tatarskich szabel. Rozwiały się również marzenia księcia o koronie królewskiej i niezależności od Polski. Z osłabienia Litwy zaczęli natych-

tuvos ir Rusios kunigaikščių. Pats kunigaikštis Vytautas su savo broliu Žygimantu, Makvardu fon Zalzbachu ir kitais kryžiuočiais paliko mūšio lauką ir išvengė mirties. Vydamasis bėgančią armiją, Edigėjus nujojo iki Kijevo, pakeliui degindamas kaimus ir pasisavindamas didelius grobius.

Pralaimėjimas prie Vorsklos pakirto Vytautą ir Lietuvos valdžią. Visa galia ir pagarba buvo išbarstyta per kelias valandas kertant totorių kardams. Išsisklaidė kunigaikščio svajonės apie karaliaus karūną ir nepriklausomybę nuo Lenkijos. Nedelsdami Lietuvos susilpnėjimu pradėjo naudotis artimiausi kaimynai, visų pirma ordinas, tuometinis kunigaikščio sąjungininkas. Kryžiuočiai neatsakė savo planų pavergti žemaičius, kuriuos Vytautas atidavė pagal Salyno nuostatus. Jie nustojo talkinti kunigaikščiui kovojant prieš totorius.

Sudužus svajonėms apie Lietuvos galią ir nepriklausomybę nuo

Tatars defeated the Lithuanian army by carrying out a bloody massacre of the Christian knights. Only one fourth of the army returned home. The warrior Spytko from Melsztyn, who refused to escape, died on the battlefield, as well as Jan from Lezenice and other noble knights. The battle took several dozen of the Lithuanian and Russian knyazes. Vytautas himself with his brother Sigismund, and Markward von Salzbach, as well as other Crusaders escaped from the battlefield and avoided death. Edigey reached Kiev in pursuit of the running army, burning all the villages on his road and taking huge booty.

The failure by Vorskla weakened the power of Lithuania and Vytautas himself. The whole power, which the knyaz had enjoyed, went away in a couple of hours, due to the Tatar sword stroke. All Vytautas' dreams about the royal crown and independence shattered. The neighbours immediately took advantage of Lithuania's weakness, mainly the Order, the former

miast korzystać sąsiedzi, w tym przede wszystkim Zakon, ówczesny sprzymierzeniec księcia. Krzyżacy nie odstępili bowiem od ujarzmiania Żmudzinów, od których Witold odstąpił postanowieniami salińskimi, przestali jednak posyłkować księcia i odmówili pomocy przeciw Tatarom.

Wobec załamania się marzeń o potędze Litwy w oderwaniu od Królestwa, książę wybrał drogę najbardziej rozsądną. Zdecydował się na ponowne zbliżenie z królem Władysławem. Wkrótce po klęsce nad Worskłą stryjeczni bracia rozpoczęli negocjacje, których końcowym dokumentem był akt unii wileńskiej, wystawiony przez Witolda 18 stycznia 1401 roku. W myśl jego postanowień Witold oficjalnie stawał się wielkim księciem litewskim. Zlikwidowano zatem istniejący do tej pory urząd namiestnika. Litwa stała się odrębnym od Królestwa Polskiego państwem, co jednocześnie przekreślało postanowienia krewskie, choć Witold władał nią jako wasal Władysława Jagiełły, w myśl zasad

karalystės, kunigaikštis pasirinko protingiausią kelią. Jis vėl nusprendė suartėti su karaliumi Vladislovu. Netrukus po pralaimėjimo prie Vorsklos pusbroliai pradėjo derybas, kurių galutiniu dokumentu tapo Vilniaus unijos aktas, Vytauto pasirašytas 1401 m. sausio 18 d. Remiantis juo, Vytautas tapo Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Tokiu būdu buvo likviduota iki tol egzistavusi vietininko institucija. Lietuva tapo atskira valstybe, priklausoma nuo Lenkijos karalystės. Remiantis šiuo aktu, buvo panaikintos Krėvos nuostatos, nors Vytautas pagal feodalinės teisės valdė Krėvą kaip Vladislavo Jogailos vasalas. Tai atsispindėjo jo titule. Vytautas oficialiai galėjo vadintis Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, o Jogaila tapo „vyriausiuoju kunigaikščiu“ (*princeps supremus*). Redaguojant paskutinę Vilniaus unijos versiją, taip pat dalyvavo lietuvių bajorai. Unijoje atsirado toks įrašas: jeigu karalius Vladislovas mirs nesulaukęs palikuonių, o tai buvo labai tikėtina,

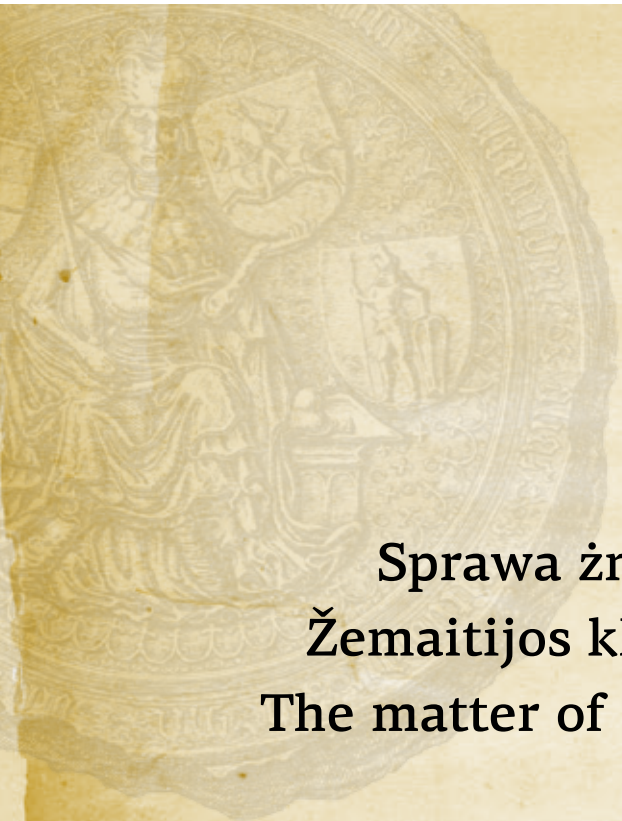
ally of the Duke. The Crusaders did not miss the opportunity to enslave the Samogitians, when Vytautas withdrew. They stopped providing assistance in the fight against the Tatars.

Having considered the weakness of Lithuania and its inability to gain independence the Duke chose the most reasonable way. He decided to renew his relations with the King Vladislovas. Soon after the defeat by Vorskla the cousins initiated the negotiations and ended them with the document – the Act of Vilnius, presented by Vytautas on 18 January 1401. Vytautas officially became the Grand Duke of Lithuania. The post of the governor was officially liquidated. Lithuania became a separate country, independent from the Kingdom of Poland. By this union the decisions of Křeva were annulled, although Vytautas was the ruler of Křeva, as the vassal of Vladislovas, according to the principles of feudalism. After all it influenced Vytautas' title. Since Vytautas officially could be called the Grand Duke of

feudalnych. Znalazło to zresztą odbicie w tytulaturze. O ile Witold oficjalnie mógł się nazywać wielkim księciem litewskim, o tyle Jagiełło zarezerwował dla siebie tytuł „księcia najwyższego” (*princeps supremus*). W redagowaniu ostatecznej wersji unii wileńskiej brali udział również litewscy bojarzy. Znalazł się tam bowiem zapis, że w przypadku bezpotomnej śmierci króla Władysława, co było wówczas bardzo prawdopodobne w związku ze śmiercią królowej Jadwigi w roku 1399, panowie polscy nie wybiorą nowego władcy bez porozumienia z litewskim rycerstwem. Układ wileński został potwierdzony przez radę koronną w Radomiu.

1399 m. mirus karalienei Jadvygai, lenkų ponai neišrinkus naujo valdovo nesusitarę su lietuvių riterija. Vilniaus susitarimą patvirtinto Karūnos taryba Radome.

Lithuania, Jogaila reserved a new title for himself – “the Grandest Duke” (*princeps supremus*). The final version of the Act of Vilnius was edited by the boyars of Lithuania as well. The Act included an entry, stating that in case of the heirless death of the King Vladislovas, which was highly probable, since his wife the Queen Jadwiga died in 1399, the lords of Poland would not elect a new ruler without consent of the Lithuanian knights. The Act of Vilnius was ratified by the Council of the Crown in Radom.

V

Sprawa żmudzka i Zakon Krzyżacki
Žemaitijos klausimas ir Vokiečių ordinas
The matter of Samogitia and Teutonic Order

Po układzie salińskim, na mocy którego Witold oddawał Zakonowi Krzyżackiemu Żmudź, Krzyżacy błyskawicznie przystąpili do opanowywania i ujarzmiania pogańskiej wciąż ludności żmudzkiej, przy wydatnej, początkowo, pomocy samego księcia. W 1399 roku, gdy Żmudzini szykowali się do żniw, Zakon najechał ich ziemie i spalił zboże. Podobna *rejza*, przy czynnym udziale samego księcia, powtórzyła się rok później. Wobec takiej bezwzględności krzyżackiej, Żmudzini zaczęli masowo uciekać na Litwę, gdzie znajdowali schronienie. Nie było to zresztą trudne. Wielu Żmudzinów posiadało krewnych i przyjaciół na ziemiach rządzonych przez księcia Witolda. Chcąc zapobiec zbiegostwu Krzyżacy wprowadzili w podbijanym kraju radykalne kroki. Zamknęli granice z Litwą, zabronili handlu, zaś od księcia zaczęli się domagać wydania licznych zbiegów. Początkowo Witold, ściśle wykonując postanowienia salińskie, ochoczo dostarczał Zakonowi uciekinierów. Po pewnym jednak czasie,

Po Salyno sutarties, pagal kurią Vytautas kryžiuočiams atidavė Žemaitiją, šie žaibiškai pradėjo užkariauti ir pavergti Žemaitijos žmones, iš pradžių labai padedant pačiam kunigaikščiui. Žemaičiai tuo metu vis dar buvo pagonys. 1399 m., kai žemaičiai ruošėsi pjūčiai, ordinas užpuolė jų žemes ir sudegino grūdus. Panašus žygis aktyviai dalyvaujant pačiam kunigaikščiui pasikartojo po metų. Patyrę kryžiuočių negailestingumą, žemaičiai pradėjo masiškai bėgti į Lietuvą, kurioje rasdavo prieglobstį. Tai nebuvo sunku. Dauguma žemaičių turėjo giminių ir draugų kunigaikščio Vytauto valdomose žemėse. Norėdami užkirsti kelią pabėgėliams, kryžiuočiai užkariautame krašte ėmėsi radikalių priemonių. Uždarė sienas su Lietuva, uždraudė prekiauti, o iš kunigaikščio pradėjo reikalauti atiduoti gausius bėglius. Iš pradžių Vytautas, griežtai laikydamasis Salyno nuostatų, noriai teikdavo ordinui pabėgėlius. Tačiau po kurio laiko, tikriausiai veikiamas

After the Saline Treaty, by virtue of which Vytautas passed Samogitia to the Order, the Crusaders started violently capturing and enslaving the pagan Samogitians, initially with the help of the Duke himself. When in 1399 Samogitians were preparing for the reaping time the Order invaded their lands and burnt the crops. A very similar “*rejza*” recurred a year later, again with the attendance of the Duke. The Samogitians started running away to Lithuania and found there a shelter. It was not actually difficult. Many Samogitians’ relatives and friends lived on the territories ruled by the Duke Vytautas. In order to prevent the Samogitians’ escape the Crusaders decided to take very radical steps. They closed the borders with Lithuania, prohibited trading, and demanded giving out numerous runaways. At first Vytautas was readily delivering the fugitives, obeying to the decisions of Saline Treaty. However, later he stopped, most probably under the impact of the public opinion formed on

prawdopodobnie pod wpływem opinii publicznej oburzającej się na okrucieństwo rycerzy-mnichów, przestał wydawać zbiegów. Nic nie pomogły aż trzy poselstwa krzyżackie do księcia w celu załatwienia sprawy żmudzińskich uchodźców. Witold, chytrze się zasłaniając układem salińskim, argumentował, że zobowiązał się jedynie do ekstradycji zbiegłych chłopów, nie zaś bojarów. Nic zatem dziwnego, że nagle znacznie wzrosła liczba bojarskich rodów na Żmudzi. Kiedy Zakon coraz natrączywiej naciskał na księcia, ten w gniewie miał odpowiedzieć: „jeszcze ja nie jestem waszym poddanym, abym pod przymusem miał spełniać waszą wolę”. Wobec takiego nieprzejednanego stanowiska Witolda Krzyżacy odwołali się do jego książęcej rady. Ta jednak bez wahania poparła stanowisko swego suzerena. Burzliwe spory z poselstwami Zakonu zakończyć się miały jeszcze dramatyczniej. W pewnym bowiem momencie, na kolejne żądania wydania zbiegów, uniesiony gniewem książę miał jakoby powiedzieć: „I ja

visuomenės nuomonės, pykstančios dėl riterių-vienuolių žiaurumo, nuostojo gražinti bėglius. Žemaitijos pabėgėlių klausimo nepavyko išspręsti ir po trijų pasiuntinių vizitų pas kunigaikštį. Vytautas, gudriai prisidengdamas Salyno sutartimi, argumentavo, kad įsipareigojo gražinti tik pabėgusius valstiečius, o ne bajorus. Tad nieko nuostabaus, kad staiga žymiai padidėjo Žemaitijos bajorų giminių skaičius. Kai ordinas vis įkyriau spaudė kunigaikštį, šis supykęs atsakė: „dar nesu jūsų pavaldinys, kad verčiamas turėčiau vykdyti jūsų valią“. Dėl tokios nepalenkiamos Vytauto pozicijos, kryžiuočiai kreipėsi į jo kunigaikščio tarybą. Ši be dvejonų parėmė savo suzereno poziciją. Audringi ginčai su ordino pasiuntiniais baigėsi dar dramatiškiau. Eilinių kartą reikalaujant išduoti bėglius, įniršęs kunigaikštis pasakė: „ Aš visus žemaičius išsiųsiu į Žemaitiją, į jų šalį ir tėvynę, kad jie galėtų ginti savo laisvę, kurią turi nuo senų senovės“.

the basis of cruelty they suffered from the knights-monks. The three Teutonic legations to the Duke did not help to come to terms. By the Saline Treaty Vytautas provided the Order with the arguments by telling that he committed himself only to the extradition of the peasants, and not the boyars. Thus no wonder that the number of the noble families in Samogitia rapidly increased. The Order consistently pressed the Duke, so he would just say: “I am not subject to you, so I am not going to obey your will under compulsion”. Because of Vytautas’ such an uncompromising stance the Crusaders decided to turn to the Duke’s council. However, the council supported their suzerain. Fierce disputes with the legations of the Order were going to end even more dramatically. When Vytautas again was demanded to give away the fugitives he would burst out in anger and say: “I will send all the Samogitians to their homeland and make them protect their freedom they had enjoyed for centuries”. Vytautas’

wam wszystkich Żmudzinów odeśle do Żmudzi, do ich kraju i ojczyzny, aby tam bronili swojej wolności, której od wieków używają”. Nieprzejednana postawa Kiejstutowicza sprawiła, że ludność uciskanej Żmudzi wkrótce jawnie wystąpiła przeciw Krzyżakom. Stało się to podobno jeszcze w trakcie pobytu poselstwa zakonnego u księcia, który celowo przewlekał rozmowy, jednocześnie wysyłając oddziały żmudzkie do walki z wrogiem. Z przyzwoleniem zatem Witolda spalono zakonne zamki, wzięto licznych jeńców, których odesłano księciu, by mógł w zamian za nich wymieniać pozostających w rękach krzyżackich zakładników. Jednocześnie zarówno Zakon, jak i książę litewski przystąpili do akcji dyplomatycznej. Litwini wystosowali do władców Europy zachodniej skargę, w której informowali o okrucieństwie Krzyżaków względem Żmudzinów, z kolei wielki mistrz rozesłał do tych samych władców swoją wersję wydarzeń, w której odsądzał księcia od czci i wiary, zarzucając mu, nie bez pew-

Nenuolaidi Kęstutaičio pozicija lėmė, kad engiami Žemaitijos žmonės netrukus aiškiai pasisakė prieš kryžiuočius. Tai tikriausiai įvyko ordino pasiuntiniams dar esant pas kunigaikštį. Jis sąmoningai delėsė derybas, tuo pat metu išsiųsdamas žemaičių būrius kovai su priešu. Vytautui leidus buvo sudegintos ordino pilys, paimta daug belaisvių. Šie buvo nusiųsti kunigaikščiui, kad jis galėtų mainais už juos iškeisti kryžiuočių rankose likusius įkaitus. Tuo pat metu tiek ordinas, tiek Lietuvos kunigaikštis pradėjo diplomatinius veiksmus. Lietuviai pateikė Vakarų Europos valdovams skundą, kuriame informavo apie kryžiuočių žiaurumą žemaičių atžvilgiu, o didysis magistras tiems patiems valdovams išsiuntė savo įvykių versiją, kurioje pasmerkė kunigaikštį kaip amoralų, kaltindamas jį anksčiau sudarytų susitarimų nesilaikymu. Tačiau diplomatija lieka diplomatija, o faktas yra tai, kad jau 1400 m. Vytautas vėl užkariavo Žemaitiją. Tokiu būdu jis

uncompromising stance made the oppressed Samogitians resist the Crusaders. Supposedly it happened during the Teutonic legation's staying at the Duke's, who deliberately deferred the negotiations, and simultaneously was sending the Samogitian troops to fight against the enemy. By Vytautas' consent the castles of the Order were burnt, many people taken captive and sent to the Duke in order to exchange them for the Samogitians captured by the Crusaders. At the same time both the Order and the Duke of Lithuania started diplomatic actions. Lithuanians sent the rulers in the Western Europe a complaint informing about the Crusaders' cruelty in relation to Samogitians, whereas the Grand Master sent his own version of the events to the same rulers in Europe, where he provided his judgment in relation to the Duke's dishonesty and unfaithfulness, as well as accused him, in some way justly, of violation of the terms of all the treaties. The fact is that in 1400 Samogitia again fell under control

nych racji, zdradę zawartych wcześniej układów. Dyplomacja dyplomacją, faktem jest, że już w roku 1400 Żmudź ponownie została opanowana przez Witolda, który w ten sposób choć trochę powetował sobie tęgie lanie nad Worskłą.

Fiasko rokowań między Litwą i Zakonem sprawiło, że Krzyżacy ponownie zaczęli się szykować do wojny z Litwą. Tym razem jednak na przeszkodzie stali Polacy, złączeni z Litwinami unią w Krewie. W związku z tym wielki mistrz Konrad von Jungingen wysłał do króla Władysława w poselstwie dwóch komturów. Ich misja miała jeden cel: ustalenie, czy w razie nieuchronnego konfliktu z Litwą Jagiełło poprze swego krewniaka? Król nie dał wyraźnej odpowiedzi i starał się jak mógł przeciągnąć sprawę, co też mu się udało, gdyż rozmowy toczyły się aż do jesieni 1401 roku, kiedy to ze względu na pogodę niepodobna było już urządzić jakiegokolwiek wyprawy na Litwę. Jednocześnie nie omieszkał Władysław posłać Witoldowi pomocy

nors šiek tiek atsirevanšavo už stiprą išvanojimą prie Vorsklos.

Lietuvos ir ordino derybų nesėkmė lėmė, kad kryžiuočiai vėl pradėjo ruoštis karui su Lietuva. Šįkart jiems sutrukdė lenkai, su lietuviais sujungti Krėvos unija. Atsižvelgdamas į tai, didysis magistras Konradas fon Jungingenas (vok. Konrad von Jungingen) kaip pasiuntinius išsiuntė du komturus pas karalių Vladislovą. Jų misija turėjo vieną tikslą: nustatyti, ar esant neišvengiamam konfliktui su Lietuva Jogaila parems savo giminaitį? Karalius nesuteikė aiškaus atsakymo ir kaip galėdamas stengėsi uždelsti šį reikalą. Tai jam pavyko, kadangi derybos vyko netgi iki 1401 m. rudens, kai dėl oro jau buvo neįmanoma rengti didesnį žygį į Lietuvą. Tuo pat metu Vladislovas nepamiršo Vytautui nusiųsti karinės pagalbos kryžiuočių agresijos atveju. Be karinio spaudimo, ordinas prieš Vytautą panaudojo dar kitą kozirį – kunigaikštį Švitrigailą. Šis kunigaikštis, jauniausias karaliaus

of Vytautas and by this regaining he compensated his failure by Vorskla.

The failure in negotiations between Lithuania and Teutonic Order brought a new war with Lithuania. However, this time the Kingdom Poland posed an obstacle, which was the Act of Kreva. Due to that the Grand Master of the Order Konrad von Jungingen sent his two komturs to the King Vladislovas. The aim of their mission was to find out if Jogaila would support his relative in case of conflict with Lithuania. The King did not give any clear answer and attempted to prolong the discussion of the matter, which he did successfully, because the negotiations continued till the fall of the year 1401 – the time when the weather was not in favour of any journeys to Lithuania. Nevertheless Vladislovas remembered to send Vytautas military assistance in case of the Teutonic aggression. Apart from the military pressure the Order took an advantage of the Duke Svitrigaila against Vytautas. The Duke Svitrigaila – the youngest Jogaila's

wojskowej w razie agresji krzyżackiej. Oprócz nacisków militarnych, Zakon wykorzystał przeciw Witoldowi inną jeszcze kartę przetargową – księcia Świdrygiełłę. Książę ten, najmłodszy brat króla Jagiełły, od lat był wrogiem Witolda. Osadzony przez Władysława na Podolu, nie był z pewnością zadowolony z wielkksiążęcego tytułu stryjecznego brata polskiego monarchy. Nawiązał zatem tajne kontakty z Krzyżakami. Do jawnej zdrady doszło w styczniu 1402 roku. Świdrygiełło, podobnie jak i Witold, proszony był do Krakowa na ślub Jagiełły z Anną Cylejską. Posłał na wesele swój orszak, sam zaś, przebrany za kupca, udał się prosto do Malborka, gdzie wielki mistrz przyjął go z otwartymi ramionami, planując wykorzystać przeciw Witoldowi, zupełnie jak kiedyś samego wielkiego księcia przeciw Jagielle. W dniu 2 marca zawarto porozumienie, w myśl którego Zakon miał dopomóc księciu w opanowaniu Litwy, w zamian za co ten uznawać miał nad sobą protektorat krzyżacki i, co ważniejsze,

Jogailos brolis, jau seniai buvo Vytauto priešas. Vladislovo teisiamas dėl Podolės, jis tikriausiai nebuvo patenkintas, kad Lenkijos monarcho pusbrolis turėjo didžiojo kunigaikščio titulą. Todėl jis užmezgė slapta kontaktą su kryžiuočiais. Aiški išdavystė įvyko 1402 m. Švitrigaila, kaip ir Vytautas, buvo kviečiamas į Krokuvą, kurioje vyko Jogailos ir Onos iš Cilės tuoktuvės. Jis išsiuntė į vestuves svitą, o pats, perrengtas pirkliau, nuvyko tiesiai į Marienburgą. Čia didysis magistras priėmė jį išskėstomis rankomis, planuodamas prieš Vytautą panaudoti Švitrigailą panašiai kaip kadaise patį didįjį kunigaikštį prieš Jogailą. Kovo 2 dieną sudarytas susitarimas, pagal kurį ordinas turėjo padėti kunigaikščiui užvaldyti Lietuvą, o šis mainais turėjo pripažinti kryžiuočių protektoratą, ir kas svarbiausia, galutinai kryžiuočiams „parūpinti“ žemaičių žemes. Sukilęs Švitrigaila buvo įkurdintas Prūsijoje Bezlavkų pilyje, jam parūpinti visi būtini patogumai

brother – had been Vytautas’ enemy for years. He was not satisfied with his settlement in Podole by Vladislovas, nor with the title of Vytautas, who had become a Grand Duke. Therefore he established a secret contact with the Crusaders. An evident act of betrayal was taken in 1402. Svitrigaila, similarly to Vytautas, was invited to Cracow to attend Jogaila’s and Anna Cylejska’s wedding ceremony. He sent his retinue to the ceremony, but he himself went to Malbork, disguised as a merchant. The Grand Master gave him a warm welcome, since he had been planning to use Svitrigaila against Vytautas in an absolutely similar way as he had once used the Grand Duke against Jogaila. On March 2 both parties entered into treaty under which the Order committed itself to help the Duke in seizing Lithuania, and the Duke committed himself to accept Teutonic protectorate, as well as help them finally gain Samogitia. Teutonic Order settled rebellious Svitrigaila in the castle Bezlavki in Prussia, provided

ostatecznie „załatwić” Krzyżakom ziemię żmudzka. Zbuntowany Świdrygiełło został osadzony w Prusach na zamku w Bezlawkach, zaopatrzonego we wszelkie niezbędne luksusy i szykowane się do wojny z Litwą. W 1402 roku na ziemię wielkiego księcia spadły niszczące zakonne *rejzy*. Krzyżacy uderzyli na Miedniki i Oszmianę. Wyprawili się również i na samo Wilno, gdzie Świdrygiełło obiecał dokonać zamachu stanu przy pomocy kilku przekupionych wileńskich mieszczan. Zdradę jednak w porę wykryto, a wielki książę kazał przykładowo ściąć spiskowców. W początkach 1403 roku zaatakowali Krzyżacy Merecz i Troki, biorąc jeńców i łupy. Nie próżnował też i Witold, który w odpowiedzi w maju 1402 roku, siłami Żmudzinów, zdobył i spalił Kłajpedę, w następnym zaś roku, posiłkowany przez swego stryjecznego brata, zdobył Dyneburg i Jurbork. Równocześnie z otwartą wojną wrogowie prowadzili ostry spór na międzynarodowej arenie dyplomatycznej. Tutaj bezsprzecznie zwycięzcą był

ir tuo pat metu rengiamasi karui su Lietuva. 1402 m. didžiojo kunigaikščio žemėms kirto niokojantys ordino žygiai. Kryžiuočiai smogė Medininkams ir Ašmenai. Susiruošė ir į Vilnių, kur Švitrigaila žadėjo pasikėsinti į valdžią padedant keliems pirktiems Vilniaus miestiečiams. Tačiau išdavystė laiku buvo atskleista, o didysis kunigaikštis griežtai nurodė nukirsti samokslininkams galvas. 1403 m. pradžioje kryžiuočiai atakavo Merkinę ir Trakus, imdami belaisvius ir grobį. Netingėjo ir Vytautas, kuris atsakydamas 1402 m. gegužės mėnesį žemaičių jėgomis užkariavo ir sudegino Klaipėdą, o kitais metais, padedant pusbroliui, užkariavo Daugpilį ir Jurbarką. Atvirai kariaudami, priešai tuo pačiu metu aršiai ginčijosi tarptautinėje diplomatinėje arenoje. Čia neginčijamu nugalėtoju buvo didysis kunigaikštis. 1402 m. Vytautui pakursčius, atsirado taip vadinamas Žemaičių skundas, kuris plačiai pasklido Vakarų Europos dvaruose, pasiekė net patį popiežių.

him with indispensable luxuries, and started preparing for the war against Lithuania. In

1402 the Grand Duke and country suffered from devastating crusades. The Crusaders invaded Medininkai and Asmhyany. They also reached Vilnius, as Svitrigaila had once promised to invade it with the help of several bribed townsmen. The betrayal, however, was uncovered, whereas the Grand Duke ordered to behead the conspirators. In the beginning of the year 1403 the Crusaders attacked Merkinė and Trakai, and took the captives as well as the loot. Vytautas did not idle his time as well – in reply to the attack with the help of Samogitians he captured and burnt Klaipėda in 1402, while the next year he conquered Daugavpils and Jurbarkas, reinforced by his cousin. Simultaneously with the war the enemies were drawn into dispute on the international diplomatic arena. That is why the Grand Duke celebrated a victory in this situation. In 1402 the so-called Samogitians' Complaint was

wielki ksiązę. W 1402 roku powstała, z inspiracji Witolda, tzw. skarga Żmudzinów, która, szeroko kolportowana na zachodnioeuropejskich dworach, dotarła aż do samego papieża. W dokumencie tym Żmudzini skarżyli się na wiarołomstwo Krzyżaków, oskarżali ich o celowe opóźnianie chrztu, by móc bezkarnie mordować i eksploatować rdzenną ludność. Zarzucali im morderstwa i gwałty. Skarga kończyła się apelem o chrzest, który miałby zostać przyjęty za pośrednictwem Polski. Pismo ludności żmudzkiej wywarło na zachodzie ogromne wrażenie. Pod jego wpływem papież Bonifacy IX wydał w dniu 9 września 1403 roku bullę zakazującą Krzyżakom walk ze Żmudzią. Był to ogromny cios dla całej polityki zakonnej wobec Żmudzinów. Chcąc nie chcąc, zostali oni zmuszeni do ponownego wejścia w układy z wielkim księciem. Próbowali początkowo pominąć przy tym Jagiełłę, ten jednak podczas spotkania w Lublinie wymógł na Witoldzie przyrzeczenie, że ksiązę nie zawrze z Zakonem osobnego układu

Šiame dokumente žemaičiai skundėsi, kad kryžiuočiai laužo priesaiką, kaltino juos sąmoningu krikšto vėlinimu tam, kad galėtų nebaudžiami žudyti ir išnaudoti vietinius žmones. Kaltino juos žmogžudystėmis ir prievartavimais. Skundas baigėsi kreipimusi dėl krikšto, kuris turėjo būti priimtas tarpininkaujant Lenkijai. Žemaitijos žmonių laiškas Vakaruose padarė didžiulį įspūdį. Dėl jo įtakos popiežius Bonifacas IX 1403 m. rugsėjo 9 d. paskelbė bulę, draudusią kryžiuočiams kovoti su Žemaitija. Noromis nenormis jie buvo priversti vėl tartis su didžiuoju kunigaikščiu. Iš pradžių jie bandė sąmoningai neįtraukti į šį reikalą Jogailos, tačiau šis susitikimo metu Liubline išreikalavo iš Vytauto pažadą, kad kunigaikštis su ordinu nesudarys atskiros taikos sutarties be karaliaus sutikimo. Nepaisant tarpusavio įtarimų ir kaltinimų, abi susipykusios pusės susitiko bendrame suvažiavime, kuris įvyko Dubysos saloje 1403 m. Iš kryžiuočių pusės atvyko pats

created from Vytautas' inspiration. The document reached many countries of the Western Europe and eventually arrived to the Pope. The document aimed at showing the Samogitians' dissatisfaction with the Crusaders' perfidy, the deliberate delay of baptism, the reason of which was unpunished assassination and exploitation of the indigenous population. The document ended in appeal for Christianity adoption from the Kingdom of Poland. The letter prepared by the Samogitians made a huge impression on the Western Europe. On 9 September 1403 the Pope Boniface IX under the influence of the complaint issued an edict prohibiting the Crusaders any fights with Samogitia. Though unwillingly, they were forced to enter into peace treaty with the Grand Duke. At first they tried to disregard Jogaila in this matter, however, the King met in Lublin Vytautas and extracted from him a promise not to enter a separate peace treaty with the Order without the royal knowledge and consent. Due to mutual suspicion

pokojowego bez wiedzy i zgody królewskiej. Wobec wzajemnych podejrzeń i oskarżeń, obie zwaśnione strony zgodziły się na wspólny zjazd, który się odbył na wyspie Dubissie we wrześniu 1403 roku. Ze strony krzyżackiej przybył sam wielki mistrz, towarzyszący mu krajowy mistrz inflancki oraz książę-renegat Świdrygiełło. Witold przybył w otoczeniu licznej świty, wraz z wojskiem. Asystowali mu także posłowie Jagiełły. Zjazd skończył się ogólną awanturą i skandalem. Przeciwno Witoldowi Krzyżacy wytoczyli najcięższe oskarżenia, nie zgodzili się na usunięcie z Prus Świdrygiełły, zaś książę odmówił oddania Żmudzi, tłumacząc się brakiem zgody swego stryjecznego brata. Podczas obrad litewskiemu władcy ubliżył komtur Markward von Salzbach. Oburzeni tym zachowaniem Krzyżaka litewscy bojarzy wyzwali go na pojedynek, komtur jednak nie stał się w oznaczonym miejscu i czasie. Witold miał jednak nigdy nie wybaczyć Markwardowi i w przyszłości wywrzeć na nim srogą zemstę w niezbyt

didysis magistras, jį lydintis krašto Livonijos magistras ir kunigaikštis renegatas Švitrigaila. Vytautas atvyko gausios svitos apsuptyje kartu su kariuomene. Jam asistavo Jogailos pasiuntiniai. Suvažiavimas baigėsi bendru triukšmu ir skandalu. Vytautui kryžiuočiai pateikė sunkiausių kaltinimus ir nesutiko iš Prūsijos išvyti Švitrigailos, o kunigaikštis atsisakė atiduoti Žemaitiją motyvuodamas tuo, kad nėra jo pusbrolio sutikimo. Pasitarimo metu Lietuvos valdovą įžeidė komtūras Makvardas fon Zalcbachas. Tokiu kryžiuočio poelgiu lietuvių bajorai pasipiktino, tad iškvietė jį į dvikovą, tačiau komtūras nustatytu laiku paskirtoje vietoje nepasirodė. Vytautas neatleido Makvardui ir ateityje žiauriai jam atkeršijo ne visai pagal riterio tradicijas.

Nepaisant nevykusių derybų Dubysoje, abi šalys palengva linko sudaryti susitarimą. Kryžiuočiai tiesiog pareiškė, kad mainais už atiduotą Žemaitiją visiškai nepalaikys Švitri-

and accusation both parties agreed to a convention, which took place on the island Dubysa in September of 1403. The Grand Master himself and the Livonian Master came to the meeting, as well as the Duke-renegade Svitrigaila. Vytautas arrived with a large retinue and the army. He was also accompanied by Jogaila's envoys. The convention ended in a general scandal. The Crusaders made serious accusations against Vytautas. They did not agree to remove Svitrigaila from Prussia, whereas the Grand Duke refused to give up Samogitia by explaining it with the lack of his cousin's consent. During the meeting the komtur Markward von Salzbach offended the Duke. The Lithuanian boyars were outraged at the Crusader's behaviour and challenged him to a duel, however, the komtur did not appear in the arranged place and time. Vytautas should not have forgiven Markward his behaviour and have revenge on him in the future in a not very chivalrous way.

Despite the unsuccessful nego-

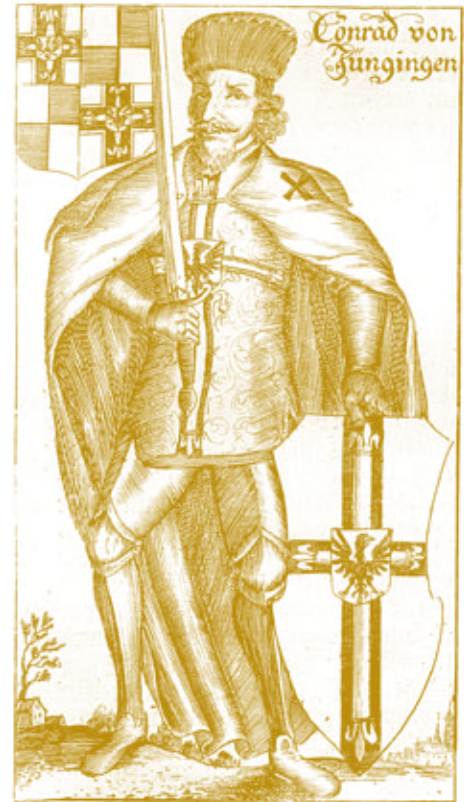
rycerskim stylu.

Pomimo fiaska rozmów na Dubisie, obie strony powoli skłaniały się do zawarcia porozumienia. Krzyżacy sugerowali wręcz, że w zamian za ponowne oddanie im Żmudzi ostatecznie odstąpią od popierania sprawy Świdrygiełły. W tym celu zorganizowano kolejny zjazd – tym razem w Raciążu, gdzie spotkano się w maju 1404 roku. Podczas tego spotkania zawarto ostateczne, jak się wówczas wydawało, porozumienie, na mocy którego Zakon ponownie otrzymywał w swe władanie Żmudź. Ponadto Jagiełło i wielki książę mieli zmusić Żmudzinów do złożenia hołdu Krzyżakom i wydania zakładników. W zamian Zakon godził się na wykup przez Polskę, za sumę 40 tysięcy florenów, Dobrzyń, bezprawnie zastawionego przez Władysława Opolczyka. Pokój został zawarty osobno przez Polskę, w dniu 22 maja, i osobno przez Wielkie Księstwo Litewskie dzień później. Jakie były powody tej nagłej zmiany frontów i ponownego odstąpienia sprawy żmudzkiej?

gailos reikalų. Šiuo tikslu surengtas kitas suvažiavimas – šikart Racionže 1404 m. gegužės mėnesį. Šio susitikimo metu galutinai sudarytas, kaip tuomet atrodė, susitarimas, pagal kurį ordinas vėl įgavo teisę valdyti Žemaitiją. Be to, Jogaila ir didysis kunigaikštis turėjo priversti žemaičius pareikšti pagarbą kryžiuočiams ir išduoti įkaitus. Mainais ordinas sutiko Lenkijai už 40 tūkstančių florenų išpirkti Dobrynę, kurią neteisėtai užstatė Vladislovas Opolietis. Lenkija sudarė taiką gegužės 22 dieną, o Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė - vieną dieną vėliau. Kokios buvo šio staigaus frontų keitimo ir pasikartojusio Žemaitijos atsisakymo klausimo priežastys? Abiejų Gedimainičių sudaryta Racionžo sutartis buvo tik tariama didžiojo magistro Konrado fon Jungingeno pergalė. Nors taiką Janas Dlugošas vertino kritiškai, kuris manė, kad Dobrynę reikėjo išplėsti iš kryžiuočių jėga, nei Lenkijos valstybė, nei juo labiau Didžioji Kunigaikštystė nebuvo pa-

tiations in Dubysa both parties were slowly working towards agreement. The Crusaders were implying outright that in exchange of Samogitia they would ultimately stop supporting the matter of Svitrigaila. Another convention was arranged – this time in Raciaz in May of 1404. During this meeting the parties finally reached an ultimate agreement, as it seemed, under which the Order regained Samogitia. Moreover Jogaila and the Grand Duke were supposed to force the Samogitians pay homage to the Crusaders and give them captives. The Order agreed to give Poland Dobrin, which had been captured by Vladislovas of Opole, for the ransom of 40 thousand florins. Peace was established separately by Poland on May 22, and the next day – by the Grand Duchy of Lithuania. What were the reasons for such a rapid change of fronts and withdrawal from the matter of Samogitia? The treaty in Raciaz signed by the two Gedimnids was only a “false” victory of the Grand Master Konrad von Jungingen.

Wielki mistrz Konrad von Jungingen, ryc. Z XVI w
Didysis magistras Konradas fon Jungingenas, XVI a. piešinys
The Grand Master Konrad von Jungingen, the picture of the 16th century

Otóż układ raciąski zawarty przez obu Giedyminowiczów był tylko pozornym zwycięstwem wielkiego mistrza Konrada von Jungingena. Chociaż pokój został surowo oceniony przez Jana Długosza, który uważał, że Dobrzyń należało wydrzeć Krzyżakom siłą, ani państwo polskie, ani tym bardziej Wielkie Księstwo nie było jeszcze gotowe na wielką wojnę z Zakonem. Sami panowie polscy nie chcieli wówczas zadzierać z Krzyżakami, którzy stali u szczytu swej potęgi. Toteż zjazd w Nowym Korczynie bez zbędnego oporu ustalił na wykup Dobrzynia sześciokrotny pobór, czyli podatek w wysokości 12 groszy z łanu. Do pokoju za cenę Żmudzi dążył też i sam Witold, zaangażowany w sprawy wschodnie i chcący spokoju na zachodzie. Nie było go z resztą w Raciążu, gdzie pojawił się osobiście i król Władysław, i wielki mistrz Konrad, przysłał jedynie swoich pełnomocników, którzy podpisali dokumenty w imieniu księcia.

W trakcie gdy Jagiełło układał się w Raciążu z Krzyżakami, a następnie

sirouošusi dideliam karui su ordinu. Patys lenkų ponai tuo metu nenorėjo prasidėti su kryžiuočiais, kurių galia pasiekė viršūnę. Todėl suvažiavimas Naujajame Korčyne be būtino pasipriešinimo Dobrynei išpirkti nustatė šešis kartus renkamus mokesčius, t. y. 12 grašių mokestis nuo lano. Pats Vytautas siekė taikos ir už tai buvo pasirengęs sumokėti Žemaitija. Jis buvo įsitraukęs į Rytų reikalus ir norėjo taikos Vakaruose. Racionže pasirodė pats karalius Vladislovas ir didysis magistras Konradas, o Vytautas atsiuntė tik savo įgaliotinius, kurie kunigaikščio vardu pasirašė dokumentus.

Kai Jogaila siekė susitarti su kryžiuočiais Racionže, o vėliau jį kvietimu svečiavosi Torunėje, kai turnyre nugalėjo Dobeslavas iš Olesnicos, o patį karalių pamazgomis apipylė kažkokia virėja, Vytautas su didele armija buvo prie Smolensko, kuris tuo metu atsiskyrė nuo Lietuvos. Jį lydėjo kunigaikščiai: Lengvenis, Kaributas ir laikinai su šeima susi-

Although Jan Długosz, considering that Dobryn should have been taken from the Crusaders by force, evaluated the peace treaty critically, neither Poland, nor the Grand Duchy of Lithuania was ready for the big war against the Crusaders. The Dukes of Poland themselves did not want to provoke the Crusaders being at the height of power. The meeting in Nowy Korczyn without a needless defiance approved the six times higher ransom payment for Dobryn, which meant 12 pennies for a field. Vytautas himself aimed at establishing peace and was ready to pay as much as Samogitia. He was engaged in the eastern affairs and wanted peace in the West. Unlike the King Vladislovas and the Grand Maaster Konrad Vytautas did not attend the meeting in Raciaz, but only sent his representatives, who signed the documents on behalf of the Duke.

In the meantime when Jogaila led negotiations with the Crusaders in Raciąż and met them in Thorn (where Dobieslaw from Olesnica won the tour-

gościł na ich zaproszenie w Toruniu, gdzie zwycięstwo w turnieju odniósł Dobiesław z Oleśnicy, sam zaś król został przez pewną kucharkę oblany pomyjami, Witold z wielką armią stał pod Smoleńskiem, który tymczasem odpadł od Litwy. Towarzyszyli mu książęta: Lingwen, Korybut oraz chwilowo pogodzony z rodziną Świdrygiełło. W Smoleńsku bronił się dzielnie książę Jerzy, który nie dopuścił do zdobycia miasta. Kiedy pozornie zniechęcone oddziały Witoldowe się wycofały, Jerzy, pozostawiwszy w zamku żonę z dziećmi, udał się po pomoc do Wasyla, do Moskwy. Na to tylko czekał wielki książę, który natychmiast ponownie zjawił się pod murami miasta, uwiadomiony o nieobecności kniazia Jerzego przez swoich popleczników w Smoleńsku. Ci zaś, 26 czerwca 1404 roku, wydali mu miasto. Witold osadził w nim polską załogę dowodzoną przez polskiego namiestnika. Po opanowaniu Smoleńska przyszedł czas na ekspansję w kierunku potężnych Nowogrodu Wielkiego i Pskowa. W tej pierwszej

taikęs Švitrigaila. Smolenske narsiai gynėsi kunigaikštis Jurijus, kuris neleido užkariauti miesto. Kai tariamai atgrasinti Vytauto būriai pasitraukė, Jurijus, pilyje palikęs žmoną su vaikais, kreipėsi pagalbos į Vasilijų Maskvoje. To tik ir laukė didysis kunigaikštis, kuris nedelsdamas pasirodė prie miesto mūrų. Jo talkininkai Smolenske pranešė apie kunigaikščio Jurijaus išvykimą. 1404 m. birželio 26 d. talkininkai atidavė jam miestą. Vytautas jame įkurdino lenkų įgulą, vadovaujamą lenkų vietininko. Užvaldžius Smolenską, atėjo laikas ekspansijai galingo Didžiojo Naugardo ir Pskovo kryptimi. Didžiąjame Naugarde Vytautui pavyko įkurdinti Jogailos brolių Lengvenį, o Pskovas rado pavojingą sąjungininką – Vytauto žentą Maskvos kunigaikštį Vasilijų, kuris Lietuvai paskelbė karą ir pirmas pradėjo agresyvius žingsnius. Tačiau dabar Vytautui pagelbėti galėjo ne tik lenkų būriai, bet ir kryžiuočiai, įsipareigoję padėti pagal Racionžo sutartį.

nement) the King was poured slops over him by a cook, and Vytautas stood with his large army near Smolensk, which was separated from Lithuania. Dukes Lingwen, Koribut and Svitrigaila (temporarily reconciled with the family) accompanied Vytautas. Smolensk then was being defended by the Duke George. When the discouraged troops of Vytautas withdrew the Duke George left his wife and children in the castle, and went to Moscow to ask for help Wasyl. The Duke's absence was exactly what the Grand Duke had been waiting for. He immediately approached to walls of the town as soon as he found out from his supporters in Smolensk about George's absence. On 26 June 1404 they captured the town. Vytautas settled there the Polish garrison under the command of the Polish governor. After Smolensk had been captured Vytautas started expansion towards powerful towns of Veliky Novgorod and Pskov. He managed to settle Jogaila's brother Lingwen in Veliky Novgorod, whereas Pskov found a

republice udało się Witoldowi osadzić brata Jagiełły – Lingwena, jednak Psków znalazł groźnego sojusznika w osobie zięcia Witolda – księcia moskiewskiego Wasyla, który wypowiedział Litwie wojnę i pierwszy rozpoczął kroki zaczepne. Miał teraz jednak Witold do pomocy nie tylko oddziały polskie, ale i Krzyżaków, zobowiązanych do pomocy w myśl postanowień rąciaskich. W latach 1406 i 1407 dwukrotnie uderzał wielki książę na Moskwę i wojował z Pskowem. Podczas jednej z tych wypraw, w 1406 roku dopuścił się podobno ogromnych okrucieństw, opisanych przez latopis pskowski. Stojąc mianowicie pod Woroneżem miał rzekomo wysłać mieszkańcom miasta dwie łodzie pełne dziecięcych zwłok, by tym szybciej zmusić mieszkańców do uległości. Ostatnia wyprawa, podjęta przez Witolda w wielkim stylu w roku 1408, była związana z kolejnym odstępstwem wiarołomnego Świdrygiełły, który teraz, zamiast Krzyżaków, znalazł sobie protektora w osobie Wasyla moskiewskiego. Ze sobą pociągnął

1406 ir 1407 m. didysis kunigaikštis du kartus smogė Maskvai ir kariavo su Pskovu. Vieno iš šių žygių metu 1406 m. jis griebėsi didelių žiaurumų, aprašytų Pskovo metraštyje. Panašų, kad būdamas prie Voronežo, išsiuntė gyventojams dvi valtis, prikrautas vaikų kūnų, kad šie greičiau pasiduotų. Paskutinis didelis Vytauto žygis, įvykęs 1408 m., buvo susijęs su eiline klastingo Švitrigailos niekšybe, kuris dabar vietoj kryžiuočių rado kitą globėją – Maskvos Vasilijų. Į savo pusę Švitrigaila patraukė daug jam palankių kunigaikščių. Į pagalbą didžiajam kunigaikščiui pajudėjo Vokiečių ordino būrys, kurį sudarė 1800 raitelių. Pastiprinimui iš Lenkijos pusės vadovavo karalystės maršalka Zbignevas iš Bžezios. Priešiškos armijos susitiko prie Ugros upės. Nė viena iš šalių nesukbėjo pradėti kovos. Todėl nuspręsta sudaryti amžinąją taiką, dalinančią Vytauto ir jo žento Vasilijaus I įtakos zonas. Lietuviai iš šių kelerius metus trunkančių kovų išėjo perga-

strong ally – Vytautas son-in-law the Duke of Moscow Wasyl, who declared war and made the first provocative steps. However, Vytautas had not only Polish troops to help him, but also the Crusaders, committed to providing assistance following the treaty in Raciaz. In the years 1406 and 1407 the Grand Duke attacked Moscow twice and fought against Pskov. In 1406 during one of these invasions he inflicted extreme cruelties, which were described in the annals of Pskov. While staying near Voronezh he had to send the inhabitants of the town two boats of the children corpses, in order to make them comply. The last invasion was launched by Vytautas in 1408. It was related to another treacherous Švitrigaila's escape. This time instead of the Crusaders he found another protector – Wasyl from Moscow. He also dragged many knyazes along with him. A large troop with 1800 horses was sent by Teutonic Order to help the Grand Duke. The marshal of the Kingdom Zbigniew from Brzez led the

Świdrygiełło wielu sprzyjających mu książków. Na pomoc wielkiemu księciu ruszył duży oddział Zakonu Krzyżackiego, liczący 1800 koni. Posiłkami polskimi dowodził marszałek Królestwa Zbigniew z Brzezia. Do spotkania wrogich armii doszło nad rzeką Ugrą. Żadna ze stron nie kwapiła się jednak do boju. Postanowiono zawrzeć zatem wieczysty pokój, rozgraniczający strefy wpływów Witolda i jego zięcia Wasyla I. Litwini z tych kilkuletnich zmagania wyszli zwycięsko. Pozostawał przy nich Smoleńsk, Nowogród, ponadto Psków musiał przyjąć litewskiego namiestnika.

lingai. Jiems liko Smolenskas, Nau-gardas, be to, Pskovas turėjo priimti Lietuvos vietininką.

Polish reinforcement troops. The armies met by the Ugra River, however, neither of the parties was eager to start the fight. Therefore they decided to establish perpetual peace under which the zone of Vytautas' and his son-in-law Wasyl's influence were delimited. During all the long-term struggles Lithuanians celebrated many victories. They managed to keep Smolensk, Novgorod, while Pskov was forced to admit the Lithuanian governor.

V

Wielka wojna z Zakonem Krzyżackim (1409-1411)

Didysis karas su Vokiečių ordinu (1409-1411)

The great war against Teutonic Order (1409-1411)

Po pokoju zawartym z zięciem – kniazem moskiewskim Wasylem, mając zabezpieczone wschodnie teryny swego rozległego państwa, mógł wielki książę ponownie skierować cały swój wysiłek na zachód. A sytuacja tutaj nie wyglądała najlepiej. W 1407 roku urząd wielkiego mistrza Zakonu Krzyżackiego objął wojowniczy Ulrich von Jungingen. W rok później kolejne niepokoje wznicił niesforni, jak zawsze, Żmudzini, pod „błahym” pretekstem panującego w ich kraju głodu. Tym razem Witold wystąpił w charakterze obrońcy uciśnionych braci. Nowy wielki mistrz, człowiek realizujący swe plany z żelazną wolą, nie tylko nie złagodził kursu wobec swej nowej prowincji, ale nakładał na Żmudź coraz to nowe ciężary i obowiązki. Jednocześnie całkowicie zamknął granicę z Litwą, zakazując podróżowania, chyba za specjalnym pozwoleniem, oraz wzajemnego handlu. Zarządzenia wielkiego mistrza wprowadzał wójt żmudzki – Michał Kuchmeister. Żmudzini natomiast domagali się od Zakonu dla sie-

Po taikos, sudarytos su žentu – Maskvos kunigaikščiu Vasilijumi, turėdamas užtikrintas savo plačios valstybės Rytų teritorijas, didysis kunigaikštis galėjo vėl nukreipti savo jėgas į Vakarus. O čia situacija neatrodė geriausia. 1407 m. Vokiečių ordino didžiojo magistro pareigas užėmė Ulrichas fon Jungingenas (vok. Ulrich von Jungingen). Metais vėliau eilinius neramumus kaip visada pakurstė maištingi žemaičiai „nesvarbiu“ pretekstu – dėl jų krašte viešpataujančio bado. Šįkart Vytautas pasirodė kaip engiamų brolių gynėjas. Naujasis didysis magistras, žmogus, realizuojantis savo planus geležine valia, ne tik nesusėlinino strategijos savo naujos provincijos atžvilgiu, bet ir uždėjo Žemaitijai naujų našų ir įpareigojimų. Tuo pat metu visiškai uždarė sienas su Lietuva, drausdamas tarpusavyje prekiauti, taip pat keliauti, nebent tik turint specialų leidimą. Didžiojo magistro potvarkius įvesdavo Žemaitijos vaitas – Mykolas Kuchmeisteris (vok. Michael Kuchmeister). Žemaičiai iš ordino

After having established peace with his son-in-law – knyaz of Moscow Wasyl, and ensured possession of the eastern territories of his vast land, the Grand Duke could focus all his efforts on the West, while the situation did not look promising there. In 1407 the position of the Grand Master of Teutonic Order devolved upon belligerent Ulrich von Jungingen. The following year unruly Samogitians stirred up renewed unrests, under the trifling pretext of famine in their country. This time Vytautas appeared as a defender of the oppressed brothers. The new Grand Master – the person implementing his plans with an iron will – was not only ruthless to the people living in his new province, but also placed new burdens and responsibilities over Samogitia. At the same time he completely sealed the border with Lithuania and prohibited travelling, except when having a special permission, as well as mutual trading. The executive part of the Grand Master's government was led by the Samogitian pre-

bie prawa chełmińskiego i traktowania ich na równi ze szlachtą i wolnymi chłopami ziemi chełmińskiej.

Wobec tej ostrej polityki Zakonu Witold zwrócił się z oficjalnym zapytaniem o powody tych decyzji, a jednocześnie, w porozumieniu ze swym stryjecznym bratem, szykował się do wojny. Ta została prawdopodobnie postanowiona już jesienią 1408 roku w Nowogródku, gdzie obaj władcy spotkali się na tajnej naradzie. Do rozstrzygnięcia zbrojnego dążył również wojowniczy Ulrich von Jungingen. Na razie jednak wszystkie strony konfliktu, wymieniając się listami, udawały zdziwienie z powodu nagłego pogorszenia się wzajemnych relacji. Kiedy jednak w maju 1409 roku na Żmudzi wybuchło powstanie, Witold nie wahał się poprzeć go w pełni oficjalnie. Wysłał Żmudzinom swego starostę, Rumbolda Wolimuntowicza, który miał za zadanie przyszykowanie kraju do wojny. Dla Zakonu najpilniejszym pytaniem było, czy za cenę wojny król Władysław wesprze sprawę swego

reikalavo sau Kulmo teisės ir traktuoti juos su bajorija bei Kulmo žemės valstiečiais kaip lygius su lygiais.

Dėl tokios radikalios ordino politikos ir jos priimtų sprendimų Vytautas, susitaręs su savo pusbroliu, rengėsi karui. Dėl jo tikriausiai buvo nuspręsta jau 1408 m. rudenį Naugarduke, kur abu valdovai susitiko slapta pasitarti. Išspręsti susidariusią padėtį siekė ir karingasis Ulrichas fon Jungingenas. Kol kas visos konfliktuojančios pusės, apsiikeisdamos laiškais, apsimetinėjo, kad tebisi staigiu tarpusavio santykių atšalimu. Tačiau kai 1409 m. gegužės mėnesį prasidėjo žemaičių sukilimas, Vytautas neabejodamas parėmė jį oficialiai. Jis išsiuntė žemaičiams savo seniūną Rumbaudą Valmantaitį, kurio užduotis buvo paruošti kraštą karui. Labiausiai ordinui rūpėjo klausimas, ar karo kaina karalius Vladislovas palaikys savo pusbrolių ir visą Lietuvą? Tuo tikslu pas Jogailą kelis kartus buvo atvykę kryžiuočių pasiuntiniai. Jogaila kiekvieną kartą išsisukdavo nuo atsakymo pranešdamas pasiuntiniams,

fect Michael Kuchmeister. However, Samogitians insisted on the Kulm law and on treating them equally to noblemen and free peasants of the land of Kulm.

Due to the Order's extreme politics Vytautas posed a question of the reasons for those decisions, while preparing for the war together with his brother. The two rulers made a decision to start a war most probably in the autumn of 1408 in Novogrudok on a secret meeting. Armed settlement was also the aim of the militant leader Ulrich von Jungingen. As yet all sides of the conflict were sending letters to each other and pretended to wonder why relations among them deteriorate. However, when in 1403 an uprising broke out in Samogitia Vytautas did not hesitate to support it officially. He sent his prefect Rumbolt Wolimuntowicz to the Samogitians with the task to prepare them for the war. The most urgent question for the Order was if the King Vladislovas would support his cousin and

stryjecznego brata i całej Litwy? W tym celu kilka razy do Jagiełły udawały się krzyżackie poselstwa. Jagiełło dawał każdorazowo odpowiedź wymijającą, informując posłów, że musi zasięgnąć opinii rady koronnej, która miała się zebrać w Łęczycy w dniu 17 lipca. Istotnie, w tym dniu zebrani „w wielkiej liczbie prałaci i panowie polscy” powzięli decyzję o wsparciu Litwy całą potęgą Królestwa Polskiego. Aby zakomunikować Krzyżakom tę decyzję, wybrano poselstwo, na którego czele stanął arcybiskup gnieźnieński Mikołaj Kurowski. Ten nie przebierający w słowach kapłan na groźby von Jungingena, że zaatakuję Witolda, odparł wprost: „Przestań straszyć nas, mistrzu, wojną litewską: jeśli ty bowiem wybierzesz się na Litwę, bądź pewnym, że król nasz Prusy zbrojno nawiedzi. Nieprzyjaciół Litwy my za swoich uważamy wrogów. Na ciebie więc zwrócimy oręż, jeżeli Litwę zaczepisz”. Prawdopodobnie te pochopne z pozoru słowa zostały wcześniej uzgodnione z Jagiełłą, by sprowoko-

kad dėl nuomonės šiuo klausimu turi kreiptis į Karūnos tarybą, turėjusią susirinkti liepos 17 dieną Lenčicoje. Iš tiesų, šią dieną susirinkusių „daug lenkų vyskupų ir ponų“ nutarė paremti Lietuvą visa Lenkijos karalystės jėga. Šią žinią pranešti kryžiuočiams buvo pasirinkti pasiuntiniai, kuriems vadovavo Gniezno arkivyskupas Mikalojus Kurovskis (Mikołaj Kurowski). Šis dvasininkas į von Jungingeno grasinimus užpulti Vytautą nerinkdamas žodžių tiesiai atsakė: „Nustok mus gąsdinti, magistre, Lietuvos karu: jeigu tu išsi-ruošį į Lietuvą, būk tikras, kad mūsų karalius ginkluotas aplankys Prūsiją. Lietuvos priešus mes laikome savo priešais. Į tave nukreipsime ginklus, jei paliesi Lietuvą“. Tikriausiai šie iš pirmo žvilgsnio spontaniškai išsakytą žodžiai iš anksto buvo suderinti su Jogaila, kad būtų galima išprovokuoti didįjį magistrą. Tai visiškai pavyko, nes Ulrichas atsakė: „Dėkoju tau, maloningasis tėve, kad nenuslėpei nuo manęs savo karaliaus ketinimų. Aš iš tavo kalbos supratau ir esu tikras, kad

the whole Lithuania for the cost of war. Teutonic legations visited Jogaila several times with the aim of finding out the answer for this question. Every time Jogaila gave evasive answers and informed the envoys about the need to ask the royal council for their opinions. The council was supposed to meet in Leczyca on July 17. Indeed “a great number of Polish prelates and noblemen” gathered that day in order to make a decision about supporting Lithuania with all the forces of the Kingdom of Poland. The legation was established with the archbishop of Gniezno Mikolaj Kurowski at the head, which had to announce the Crusaders their decision. The bishop spoke bluntly and when threatened by von Jungingen, who said would attack Vytautas, he answered straightly: “Stop threatening us, Master, with the Lithuanian war: if you attack Lithuania – be sure to expect our King’s armed visit in Prussia. Lithuania’s enemies are out enemies too. If you attack Lithuania we will use our arms

wać wielkiego mistrza. Udało się to w pełni, Ulrich bowiem odparł: „dziękuję ci, ojczyzna przynajwielebniejszy, że nie utaiłeś przede mną zamiarów twego króla. Ja, twoją mową objaśniony i upewniony, raczej na głowę samą niż na członki cios swój wymierzę; ziemię osiadłą niż pustą, miasta i włości raczej niż lasy nawiedzić wolę; wojnę zamierzoną przeciw Litwie na Królestwo Polskie obrócić”. Wielka wojna, która, odwlekana od wielu lat, wisiała przecież nad Litwą i Polską, stała się faktem.

Jako pierwsi działania ofensywne podjęli Krzyżacy. Już 6 sierpnia wielki mistrz formalnie wypowiedział wojnę Jagielle. Król otrzymał wypowiedzenie wojny 14 sierpnia w Korczynie, zaś w dwa dni później Zakon uderzył na Kujawy, Krajnę i ziemię dobrzyńską. Równoległe z tym atakiem wojska zakonne, operując z Nowej Marchii, dokonały najazdu na północno-zachodnią Wielkopolskę. W wyniku tej akcji ciężko ucierpiała ziemia dobrzyńska, dość szybko i sprawnie opanowana przez

geriau smūgį nukreipsiu į galvą nei į kūno narius; žemę sėslią labiau nei tuščią, miestus ir valsčius labiau nei miškus trokštu aplankyti; planuojamą karą prieš Lietuvą nukreipsiu į Lenkijos karalystę“. Didysis karas, pakibęs virš Lietuvos ir Lenkijos, ir atidėliotas daug metų, tapo faktu.

Pirmieji karo veiksmus pradėjo kryžiuočiai. Jau rugpjūčio 6 dieną didysis magistras oficialiai paskelbė karą Jogailai. Karalius pranešimą apie karo pradžią gavo rugpjūčio 14 dieną Korčine. Po dviejų dienų ordinas smogė Kujavams, Krainai ir Dobrynės žemei. Tuo pačiu metu atakuodama ir vykdydama operaciją Naujoje Marchijoje (vok. Neumark), ordino armija užpuolė Šiaurės-Vakarų didžiąją Lenkiją. Po šios kampanijos smarkiai nukentėjo Dobrynės žemė, gan greitai ir tiksliai užvaldyta kryžiuočių. Dobrynės miestas ir pilis buvo užkariauti, sudeginti, o gynėjai – riterija ir miestiečiai - išžudyti. Panašus likimas ištiko Rypiną, Lipną ir Bobrovníkus. Pusbroliai turbūt iš pradžią nesitikėjo,

against you”. Presumably he had earlier agreed with Jogaila to utter these precipitous words in order to provoke the Grand Master. Eventually they managed to do it, as Ulrich replied: “Thank you, my most Reverend Father, for not concealing from me your King’s intentions. After you have informed and assured me I would rather blow to the heart, than to the limbs; I would rather visit settled lands than unsettled, rather towns than forests; I will turn the war on Lithuania into a war on the Kingdom of Poland”. The great war, which had been brewing above Lithuania and Poland for so many years, became a fact.

The Crusaders were the first to start with offensive acts. On August 6 the Grand Master formally declared a war. The King received the declaration on August 14 in Korczyn, and two days later the Order stroke Kuyavia, Krajna and the territories of Dobrin. At the same time the armies of the monks attacked the north-western Greater Poland, operating from the

Krzyżaków. Miasto i zamek Dobrzyń zostały zdobyte, spalone, zaś obrońcy – rycerstwo i mieszczenie, wycięci. Podobny los spotkał Rypin, Lipno i Bobrowniki. Stryjeczni bracia chyba zostali początkowo zaskoczeni krzyżacką gotowością do wojny, Jagiełło bowiem natychmiast wysłał Mikołaja Kurowskiego z propozycją zawarcia rozejmu. Krzyżacy nie zgodzili się jednak na zawieszenie broni i zaatakowali Złotorię. Po kilku dniach oblężenia wielki mistrz sprowadził z Torunia „niewiasty i dziewice”, które przy dźwiękach muzyki przyglądały się ostatniej fazie oblężenia i agonii obrońców twierdzy. Silny atak na ziemię dobrzyńską połączony został z uderzeniem na Bydgoszcz, wziętą podstępem w wyniku zdrady mieszczan niemieckiego pochodzenia, którzy otworzyli komturom człuchowskiemu i tucholskiemu, bramy miasta. Dopiero wówczas zaczęło naprędce się zbierać pospolite ruszenie Wielkopolan, które zamierzało odbić utracone miasto. Nie próżnował również i sam polski monarcha, który połączył się

kad kryžiuočiai bus taip gerai pasirengę kariauti, kadangi Jogaila nedelsdamas išsiuntė Mikalojų Kurovskį su pasiūlymu sudaryti paliaubas. Tačiau kryžiuočiai nesutiko sudėti ginklą ir užpuolė Złotoriją. Praėjus kelioms apgulties dienoms didysis magistras iš Torunės atgabeno „moteris ir mergeles“, kurios skambant muzikai buvo priverstos žiūrėti į apsupties baigtį ir į tvirtovės gynėjų agoniją. Tuo pat metu buvo smarkiai atakuojama Dobrynės žemė ir smogiama Bydgoščiui, kuris buvo užkariautas klasta. Išdavikai – vokiečių kilmės miestiečiai, kurie atidarė miesto vartus Čluchovo ir Tucholio komtūrams. Tuomet greitai pradėta burti visuotinį Didžiosios Lenkijos karinį šaukimą. Ketinta atkovoti prarastą miestą. Netinginiavo ir pats Lenkijos monarchas, kuris susijungė su Didžiosios Lenkijos lenkais prieš Lenčicos, kad vėliau paskubomis prietų prieš Bydgoščiaus, kurį užkariavo po aštuonių intensyvaus šturmo dienų. Tiksliai nežinoma, ką tuo metu veikė Vytautas. Galbūt rugsėjį Lenčicoje

Neumark (known as the New March). The lands of Dobrin suffered severely, as a result of the action, and were defeated by the Crusaders quickly and operationally. The town and the castle of Dobrin were captured and burnt, whereas their defenders – the knights and townsmen – killed. The towns of Rypin, Lipno and Bobrowniki faced the same. The cousins must have been startled by the Crusaders' operational readiness at first, whereas Jogaila immediately sent Mikolaj Kurowski with his proposal of armistice. However, the Crusaders refused to suspend their arms and attacked Złotoria next. After the several days' siege the Grand Master fetched from Torun "the women and the maids", who were forced to observe by the sound of music the siege and the defenders of the fortress in agony in the final phase of the siege. After the attack of Dobrin the Order also stroke Bydgoszcz, taken by deceit as a result of the treachery of the townsmen, descended from Germany, having opened the gates of the town to

z Wielkopolanami pod Łęczycą, by następnie szybkim marszem podejść pod Bydgoszcz, którą zdobył po ośmiu dniach intensywnego szturmowania. Nie wiemy, co dokładnie robił w tym czasie Witold. Być może spotkał się we wrześniu z Jagiełłą w Łęczycy, być może jednak nie przybył na umówione spotkanie. Po zdobyciu Bydgoszczy bowiem miał przybyć do króla Witol-dowy poseł – Jakub Gliniany, który zawiadomił króla, że Kiejstutowicz nie jest w stanie przyjąć mu z pomocą w tym roku i doradza zawieszenie broni. Obiecywał jednak Witold przez swego wysłannika, że w roku kolejnym, 1410, z całą potęgą ruszy wraz z bratem do boju.

Zdobycie Bydgoszczy przez oddziały polskie zakończyło działania wojenne w 1409 roku. Zawarto zawieszenie broni mające obowiązywać do 24 czerwca 1410 roku, do zachodu słońca. Zgodnie z rozejmem godzono się oddać sprawy sporne pod osąd króla czeskiego Wacława Luksemburczyka. Znamiennie jednak, że sama Żmudz zosta-

susitiko su Jogaila, galbūt neatvyko į sutartą susitikimą. Po Bydgoščiaus užkariavimo pas karalių atvyko Vytauto pasiuntinys – Jokūbas iš Glinianų. Jis karaliui pranešė, kad Kęstutaitis šiais metais negali jam padėti ir siūlo sudėti ginklus. Tačiau per savo pasiuntinį Vytautas žadėjo kitais, 1410 metais, visu pajėgumu išsiruosti kovoti kartu su broliu.

Lenkų būriai, užkariavę Bydgoščių, 1409 m. baigė karo atakas. Susitarimas sudėti ginklus turėjo galioti iki 1410 m. birželio 24 d. iki nusileis saulė. Remiantis paliaubomis, sutarta ginčytinus klausimus pavesti spręsti Čekijos karaliui VACLAVUI LIUKSEMBURGIČIUI. Svarbu tai, kad pati Žemaitija iš paliaubų buvo išbraukta, o tai reiškė, kad kryžiuočiai ne karo metu gali vėl bandyti Žemaitiją atkovoti. Abi šalys, nepaisant paliaubų sutarties, rengėsi sprendžiamajam mūšiu kitą vasarą. Tuo metu Lietuvoje eilinius rūpesčius didžiajam kunigaikščiui kaip visada kėlė Švitrigaila. Susitaręs su kryžiuočiais, kunigaikštis sukir-

the komturs of Tuchola and Czluchow. Not before this event general levy of the Greater Poland was conscripted in order to take back by force their town. The monarch of Poland himself did not idle his time – he joined the Greater Poland near Leczyca to march towards Bydgoszcz, which was defeated by him in eight days of intensive attack. Nobody knows what Vytautas was doing meanwhile. Possibly in August he met with Jogaila in Leczyca, or maybe he did not come to the arranged place. After taking Bydgoszcz Vytautas' envoy Jakub Gliniany had to visit the King. He informed the King of Kęstutis being unable to help him that year and recommending him to suspend the arms. Nevertheless Vytautas promised to set off with his brother the following year 1410 and assist with his all power.

In 1409 the Polish troops ended their military operation in Bydgoszcz. They declared a temporary ceasefire up to the sunset of 24 June 1410. Following the armistice the parties agreed

Władysław Jagiełło, król Polski, według Jana Matejki „Portret królów Polskich

Vladislovas Jogaila, Lenkijos karalius, “Lenkijos karalių portretas “ pagal Janą Mateiką

Vladislovas Jogaila, the King of Poland, “Portrait of Polish Kings” based on Jan Matejko

ła z rozejmu wyłączona, co oznaczało, że Krzyżacy mogą w trakcie przerwy w działaniach wojennych próbować odbić ziemię żmudzka. Obie strony, pomimo sądu rozjemczego, szykowały się jednak do walnej rozprawy następnego lata. Tymczasem na Litwie kolejnych kłopotów wielkiemu księciu przysparzał, jak zwykle, Świdrygiełło. Działając w pełnym porozumieniu z Krzyżakami, pobuntował księżę przeciw Witoldowi kilkoro krewniaków. Ten jednak wykrył spisek, kazał przykładnie ściąć buntowników, zaś samego prowodyrę uwięził w Krzemieńcu, gdzie księżę zasłużenie odsiedział aż dziewięć lat. Ukazanie Świdrygiełły odbyło się za wiedzą i pełnym poparciem Jagiełły. W ogóle przez cały okres Wielkiej Wojny zachowywał się Witold jak prawdziwy mąż stanu, ściśle współdziałając ze swym stryjecznym bratem w celu odniesienia ostatecznego zwycięstwa. W końcu listopada 1409 roku obaj władcy spotkali się na ściśle tajnej naradzie w Brześciu Litewskim. Celem spotkania miało być

šino keletą giminaičių prieš Vytautą. Tačiau šis atskleidė sąmokslą, griežtai liepė nukirsti galvas maištininkams, o patį vadeivą įkalino Kremenece, kur kunigaikštis užtarnautai atsėdėjo netgi devynerius metus. Švitrigaila buvo nubautas su Jogailos žinia ir visiškai jam pritariant. Apskritai, per visą didžiojo karo laikotarpį Vytautas elgėsi kaip tikras politikas, Jis glaudžiai bendradarbiavo ir veikė kartu su savo pusbroliu, siekiant galutinės pergalės. 1409 m. lapkričio pabaigoje abu valdovai susitiko ypač slapta pasitarti Lietuvos Breste. Susitikimo tikslas - parengti karo kampanijos strategiją 1410 metams. Pirmasis suvažiavimo vietoje pasirodė Vytautas, Jogaila atvyko dieną vėliau. Didysis kunigaikštis išvyko pasitikti monarcho įveikęs net mylios atstumą. Tai buvo pagarbos Jogailai ženklas, priešingu atveju šio įvykio specialiai nepabrėžtų Janas Dlugošas. Pasitarime leista dalyvauti tik Mykolui Trombaj, karaliaus kancleriui. Galbūt kai kuriuose pokalbiuose taip pat dalyvavo totorių vadas Dželal-ed-Di-

on passing the subject matter under the judgment of the King of Bohemia Wenceslaus of Luxembourg. Remarkably, however, Samogitia was not engaged in the agreement, which meant that during the ceasefire the Crusaders could try to capture the land Samogitia. Despite the ceasefire both parties were preparing for the following year war. In the meantime Svitrigaila, as usually, added trouble to the Grand Duke of Lithuania. Acting on behalf of the Crusaders he incited his several relatives against Vytautas. Vytautas, however, uncovered the conspiracy and ordered to behead the rebels, whereas the leader was imprisoned in Kremenets for nine years, and deservedly so. Svitrigaila was punished to the King Jogaila's knowledge and total support. In general Vytautas behaved very bravely throughout the whole war. He cooperated with his cousin with the aim of gaining absolute victory. In the end of November of 1409 the rulers arranged a secret meeting in Brest. The aim of the meeting was

opracowanie strategii kampanii wojennej na rok 1410. Pierwszy na miejscu zjazdu pojawił się Witold, Jagiełło przybył dzień później. Wielki książę wyjechał na spotkanie monarchy aż na odległość całej mili. Było to podkreślenie szacunku należnego Jagielle, inaczej bowiem faktu tego nie podkreśliłby specjalnie Jan Długosz. Do narady dopuszczono jedynie Mikołaja Trąbę, podkanclerzego królewskiego. Być może w części rozmów uczestniczył także przywódca Tatarów Dżelal-ed-Din, sprzymierzeniec wielkiego księcia i kandydat do tronu chańskiego. Trudno jednak przypuszczać, żeby był on wtajemniczony we wszystkie plany stryjecznych braci. Narada, jak wspomniano, była ściśle tajna, niepodobna zatem ustalić jej postanowień. Możemy jednakże, na podstawie późniejszych wydarzeń, próbować odtworzyć jej najważniejsze konkluzje. Przede wszystkim zdecydowano się na przeniesienie wojny na teren państwa zakonnego, poprzez marsz wprost na jego stolicę – Malbork. Po drugie, po-

nas, didžiojo kunigaikščio sąjungininkas ir kandidatas į chano sostą. Tačiau nepanašu, kad jam buvo atskleisti visi pusbrolių planai. Pasitarimas, kaip jau minėta, buvo labai slaptas, tad jo sprendimai nežinomi. Vis dėlto, remdamiesi vėlesniais įvykiais, galime bandyti atkurti jo svarbiausias išvadas. Visų pirma, nuspręsta perkelti karą į ordino valstybės teritoriją žygiuojant tiesiai į jos sostinę – Marienburgą. Antra, nuspręsta neskirstyti karo į du frontus – lietuvių ir lenkų, o sujungti jėgas, to kryžiuočiai tikriausiai nesitikėjo. Armijos būrimosi vieta pasirinktas Červinkas prie Vyslos, į ją reikėjo atvykti „puikios konstrukcijos“ specialiu pontoniniu tiltu. Jo statybos pavesotos „meno specialistui meistriui Jaroslavui“, kuris prieš šios užduoties triūsė iki pat pavasario. Bresto pasitarimas vyko aštuonias arba devynias dienas, vėliau abu vadai, sutarę dėl bendro veiksmų plano, išsiskirstė į namus.

Tuo metu karalius Vaclovas priėmė sprendimą, kuris turėjo sutaikyti susipukusias puses. Pasiuntiniai pasirodė

to develop a strategy of the military campaign in 1410. Vytautas was the first to arrive to the meeting, whereas Jogaila came a day later. The Grand Duke went to meet the monarch as far as a mile. That was an act of respect for Jogaila, otherwise Jan Długosz would not emphasize it in such a way. Only royal vice-chancellor Mikolaj Traba was admitted to the meeting. Perhaps the leader of the Tatars Jalal ad-Din, the Grand Duke's ally and the candidate for the throne of the khanate, may have attended a part of the meeting. Nevertheless it is unlikely that he was let into cousins' secrets. The meeting, as has been already mentioned, was highly secret, therefore the decisions of that meeting are unknown. Despite that it is possible to recreate the most important conclusions according to later events. First, the actions of the war were to take place on the territory of the Order, towards its capital – Malbork. Second, the Polish and Lithuanian armies were to be united, which the Crusaders must have expected.

stanowiono nie dzielić wojny na dwa teatry – litewski i polski, lecz połączyć siły, czego Krzyżacy najprawdopodobniej się nie spodziewali. Na miejsce koncentracji armii wybrano Czerwińsk nad Wisłą, którą miano przebyć przy pomocy specjalnego mostu pontonowego „wspaniałej konstrukcji”. Jego budowę zlecono „biegłemu w sztuce mistrzowi Jarosławowi”, który trudził się nad tym zadaniem aż do wiosny. Narada brzeska trwała osiem-dziewięć dni, po czym obydwaj wodzowie, ustalwszy wspólny plan działań, rozjechali się do domów.

Tymczasem zbliżał się moment wydania przez króla Wacława wyroku, mającego pogodzić zwaśnione strony. Posłowie zjawili się na dworze czeskiego monarchy. Wyrok był jednak łatwy do przewidzenia. Wacław Luksemburczyk, podobnie jak i Zygmunt, wyraźnie sprzyjał Zakonowi. Toteż postanowienia wyroku, przyznającego m.in. Krzyżakom Żmudź i zabraniającego Jagielle używania tytułu księcia pomorskiego, zostały przez stronę pol-

Čekijos monarcho dvare. Sprendimą buvo lengva numatyti. Vaclovas Liuksemburgietis, panašiai kaip ir Zigmantas, aiškiai buvo palankus ordinui. Tad sprendimo nuostatas, pripažįstančias kryžiuočiams Žemaitiją ir draudžiančias Jogailai naudotis Pamario kunigaikščio titulu, Lenkija ir Lietuva su pasipiktinimu atmetė. Didžiajam kunigaikščiui atstovavo žymus lietuvių riteris dvaro maršalas Butrimas ir Vytauto sekretorius Mikalojus Cebulka, su jais buvo pasielgta blogiausiai. Didysis kunigaikštis buvo eliminuotas iš derybų ir apibūdintas kaip „netikinčiųjų“ vadas. Lenkijos ir Lietuvos delegatai labai įsižeidė, kai sprendimas buvo skaitomas vokiečių kalba. Kai pasiuntiniai į tai atkreipė dėmesį, sprendimą nuspręsta perskaityti čekų kalba. Pasipiktinusi delegacija paliko nesveitingą Čekijos karaliaus durą. Pasiruošimas karui tęsėsi, įskaitant ir medžioklę visoje karalystėje. Vyko ir karštligiškos diplomatinės procedūros, šįkart susijusios su karaliaus Vaclovo broliu Zigmantu. Tarp Vengrijos ir Lenkijos tuo

The chosen place for the concentration of the army forces was Czerwińsk upon Vistula. The army was supposed to cross it through the “wonderful construction” pontoon bridge. “The versed in art Jaroslaw” was commissioned to build the bridge – he was toiling at this task till the very spring. The conference in Brest took eight to nine days, and after it the two rulers left home, having decided upon their plan.

Meanwhile the moment had come when the King Wenceslas had to pronounce the verdict, by which the arguing parties were supposed to reconcile. The envoys arrived to the monarch's court in order to hear the verdict, however, it was easily predictable. Wenceslas of Luxembourg, similarly to Sigismund, was known to strongly favour the Order. Therefore the decisions of the verdict, according to which Samogitia had to come under the Crusaders' governance and Jogaila was prohibited from using the title of the Pomeranian Duke, were overruled

sko-litewską z oburzeniem odrzucone. Najgorzej potraktowano wówczas wielkiego księcia, reprezentowanego przez znanego litewskiego rycerza Butryma, marszałka dworu Witolda oraz notariusza księżęcego Mikołaja Cebulkę. Wielki książę został wyłączony z rokowań i określony jako wódz „niewiernych”. Polskich i litewskich delegatów nadto obrażono, odczytując wyrok po niemiecku. Kiedy posłowie zwrócili na to uwagę, postanowiono odczytać im królewskie orzeczenie po czesku. Oburzona delegacja opuściła niegościnniej dwór króla czeskiego. Przygotowania wojenne trwały zatem nadal, obejmując m.in. ogromne, zarządzone w całym Królestwie łowy. Wciąż jednak trwały gorączkowe zabiegi dyplomatyczne, związane tym razem z bratem króla Wacława – Zygmuntem. Między Węgrami a Polską panował wówczas pokój, obowiązujący do 1413 roku. Wiele jednak wskazywało, że gdy przyjdzie do otwartej wojny z Krzyżakami, król Zygmunt, posiadający w swym skarbcu głównie dużo wolnego

metu viešpatavo taika, galiojusi iki 1413 m. Tačiau įvykiai rodė, kad prasiėdės atviras karas su kryžiuočiais, o karalius Zigmantas, tuo metu turėdamas tuščią išdą ir materialiai priklausomas nuo kryžiuočių, nesilaikys paliaubų sąlygų. Apie tai bylojo slapsti Zigmanto Liuksemburgiečio ir magistro Ulricho suvažiavimai, kurių nepraleido lenkų „žvalgyba“. Norėdamas sužinoti galutinę Vengrijos monarcho poziciją, Jogaila nusiuntė pas jį Vytautą, o pats laukė žinių Naujajame Sonče. Abu valdovai susitiko pavasarį Kežmaroke. Vytautas Jogailos ir savo vardu atvežė labai brangių dovanų, tarp kurių keliasdešimt sakalų, arklių, brangių kailinių bei stalo servizų ir pan. Gobšus Zigmantas noriai priėmė dovanas, tačiau net negalvojo laikytis paliaubų su Lenkija. Tai jis visiškai nuoširdžiai pripažino. Suvažiavimo metu Kežmaroke Vengrijos valdovas taip pat bandė, tikriausiai patartas kryžiuočių, žinojusių apie Kęstutaičio savimeilę ir ambicijas, įkalbėti jį palikti Jogailą ir sudaryti antilenkišką sąjungą mainais

by the Polish-Lithuanian party with indignation. The Grand Duke, who was represented by a well-known Lithuanian knight Butrym, the marshal of the Duke's court, and his notary Mikolaj Cebulka, was then treated at the worst. The Grand Duke was excluded from the negotiations and described as the leader of “the disloyal”. The delegates of Poland and Lithuania were deeply insulted by reading the verdict in German. When the envoys took notice of it the ruling was then read in Czech. The delegation, being resentful about such behavior, left inhospitable King's residence. Then the military preparations were still continuing, including as well the nationwide hunting. Other diplomatic procedures were also enduring, i.e. the matter of the King Wenceslas' brother – Sigismund. A peace prevailed then between Hungary and Poland, being in force till 1413. Nonetheless there were many signs indicating that the King Sigismund, having a lot of space in his treasury and getting the soldier's pay from the

miejscu i będący na krzyżackim żołdzie, nie dotrzyma warunków rozejmu. Przemawiały za tym także potajemne zjazdy Zygmunta Luksemburskiego z wielkim mistrzem Ulrichem, które nie uszły uwadze polskiego „wywiadu”. W celu wybadania ostatecznego stanowiska węgierskiego monarchy Jagiełło wysłał doń Witolda, sam zaś oczekiwał na wieści w Nowym Sączu. Obaj władcy spotkali się wiosną w Kieżmarku. Witold przywiózł w imieniu Jagiełły i swoim niezwykle bogate dary, w tym kilkadziesiąt sokołów, koni, drogich futer, drogocennych zastaw stołowych itd. Pazerny Zygmunt chętnie przyjął dary, ani myślał jednak dochowywać rozejmu z Polską, co zresztą oświadczył z rozbrajającą szczerością. Podczas zjazdu w Kieżmarku węgierski władca próbował także, zapewne z namowy Krzyżaków, którzy dobrze znali próżność i ambicję Kiejstutowicza, namówić go do opuszczenia Jagiełły i zawarcia antypolskiego sojuszu za cenę korony królewskiej. Witold obiecał, że zastanowi się nad propozycją

už karaliaus karūną. Vytautas žadėjo pamąstyti apie Zigmanto pasiūlymą, tačiau kai grįžo į savo būstinę, karštingai pradėjo ruoštis kelionei. Ir tuomet įvyko keistas dalykas. „Atsitiktinai“ netoli nakvynės namų, kur nakvojo karaliaus Vladislavo išsiųsta delegacija, kilo pavojingas gaisras. Kažkas pakurstė vengrus prieš pasiuntinius. Tikriausiai tai buvo kryžiuočių sumanytas pasikėsinimas į didžiojo kunigaikščio gyvybę, kuriam pritarė Zigmantas Liuksemburgietis. Lenkų delegacija, vadovaujama Vytauto, paskutiniu momentu paspruko į Naująją Sončą, iš kurio didysis kunigaikštis išsamiai informavo apie Kežmaroko derybų eigą ir nesėkmes.

Palikęs Naująją Sončą, Vytautas skubiai vyko į Lietuvą. Ją pasiekė per keturias dienas ir nedelsdamas pradėjo intensyviai ginkluotis, pusbroliaiui siųsdamas pinigų verbuoti samdytus riterius. Tuo pat metu netinginiavo kryžiuočių šnipai, kurie raportavo didžiajam maršalui apie tai, kad kunigaikštis yra Breste. Tada maršalas

Crusaders, would not observe the armistice conditions when an open war erupted against the Crusaders. Sigismund's secret meetings with the Grand Master Ulrich called attention as well. Jogaila sent Vytautas to Hungary in order to find out the monarch's final stance, while the king himself stayed in Nowy Sącz expecting any news. In spring the rulers met in Kesmark. In behalf of Jogaila Vytautas brought several dozens of falcons, horses, expensive furs, valuable tableware etc. as a gift. Greedy Sigismund accepted all the gifts, however, he did not even think of agreeing to armistice with Poland, which he stated frankly. During the meeting in Kesmark the ruler of Hungary, most probably exhorted by the Crusaders knowing perfectly about his vanity and ambitions, tried to encourage Vytautas to leave Jogaila and enter into anti-Polish alliance for the cost of the crown. Vytautas promised to consider Sigismund's offer, but when he returned to his residence he started frantically preparing for departure.

Zygmunt Luksemburczyk, „z łaski Bożej cesarz rzymski, po wieki August, król Węgier, Czech, Dalmacji, Chorwacji, Ramy, Serbii, Galicji, Lodomerii, Kumanii i Bułgarii”, obraz autorstwa Antonio Pisanello

Zigmantas Liuksemburgietis, „Dél Dievo malonés Romos imperatorius, per amžius Augustas, Vengrijos, Čekijos, Dalmatijos, Kroatijos, Ramos, Serbijos, Galicijos, Lodomerijos, Kumanijos ir Bulgarijos karalius”, Antonio Pisanello paveikslas

Sigismund of Luxembourg, “by the grace of God, emperor of Rome, August for ever, the King of Hungary, Bohemia, Dalmatia, Croatia, Raam, Serbia, Galicia, Lodomeria, Cumania, Bulgaria”, the painting by Antonio Pisanello

Zygmunta, lecz kiedy powrócił do swej kwatery, zaczął gorączkowo szykować się do wyjazdu. I wtedy nastąpiła rzecz dziwna. Akurat „przypadkiem” w pobliżu gospody, gdzie nocowała wysłana przez króla Władysława delegacja, wybuchł groźny pożar. Ponadto ktoś podburzył gmin węgierski przeciwko posłom. Był to zapewne zamach na życie wielkiego księcia, przygotowany przez Krzyżaków, za wiedzą Zygmunta Luksemburskiego. Delegacja polska na czele z Witoldem niemal w ostatniej chwili dała drapaką wprost do Nowego Sącza, gdzie wielki książę zdał pełną relację z przebiegu i fiaska kieżmarskich rokowań.

Po opuszczeniu Nowego Sącza Witold spiesznie udał się na Litwę, do której dotarł już czwartego dnia i natychmiast przystąpił do intensywnych zbrojeń, przesyłając również stryjcznemu bratu pieniądze na werbunek rycerzy zaciężnych. Tymczasem nie próżnowali krzyżacy szpiedzy, którzy donieśli wielkiemu marszałkowi, że książę przebywa w Brześciu. Marsza-

surengė greitą žygį, kurio tikslas – nužudyti arba pašalinti Vytautą. Tačiau šis sugebėjo pasislėpti ir išnešti sveiką kailį. Išgąsdinti galimo keršto, kryžiuočiai nusprendė su didžiuoju kunigaikščiu sudaryti trumpas paliaubas. Šios paliaubos Vytautui buvo labai naudingos, kadangi jis jau buvo pasiruošęs išvykti į susitikimą su pusbrolio armija. Kariuomenė greitai judėjo į sutartą susibūrimo vietą – link Červinsko. Birželio 24 dieną į Volbožą atvažiavo karalius Vladislovas. Ten jo laukė suburta nemaža liaudies ginkluotųjų pajėgų dalis, samdoma čekų armija, vadovaujama Jano Sokolo, gurguolės, patrankos. Trūko tik Mažosios Lenkijos lenkų, turėjusių prisijungti prie pagrindinės armijos prie Vyslos upės. Kadangi tą dieną baigėsi ginklų sudėjimo terminas su kryžiuočiais, stiprus lenkų būrys, vadovaujamas Inovroclavo seniūno Boroveco, pasislėpė Torunės miškuose ir, kai saulė nusiėjo, padegė netoli miesto esančius kaimus. Šio incidento liudytojais buvo pats didysis magistras ir Vengrijos

Then something strange happened. At this very moment fire broke out “by chance” near the inn, where the delegation, sent by the King Vladislovas, was staying for the night. Somebody had incited Hungarian communities against the envoys. It must have been an attempt on the Grand Duke’s life, arranged by the Crusaders to Sigismund’s from Luxembourg knowledge. The Polish delegation under Vytautas command made a bolt for Nowy Sacz, where the Grand Duke gave a full account of the negotiations and fiasco in Kesmark.

After leaving Nowy Sacz, Vytautas made his way to Lithuania. He reached it in four days and immediately started preparing armaments, as well as sending his cousin money for recruitment of the mercenary knights. The Teutonic spies did not idle away their time. As soon as they found out about the Duke’s arrival to Brest, they informed the marshal about it. Therefore the marshal quickly arranged an expedition in order to slay or seize

łek zorganizował zatem szybką wyprawę, by zgładzić bądź ująć Witolda, który zdołał się jednak schronić i ująć cało. Przestraszeni możliwym odwetem Krzyżacy zdecydowali się na zawarcie z wielkim księciem krótkiego rozejmu. Rozejm ten był Witoldowi jak najbardziej na rękę, był on bowiem już gotów, by wyruszyć na spotkanie z armią stryjecznego brata. Ta zaś posuwała się szybko na miejsce umówionej koncentracji – ku Czerwińskowi. Dnia 24 czerwca do Wolborza zjechał król Władysław. Czekala tam na niego zgromadzona znaczna część sił zbrojnych pospolitego ruszenia, czeskie wojska zaciężne pod dowództwem Jana Sokoła, taborzy, armaty. Brakowało jedynie Małopolan, którzy mieli dołączyć do głównego trzonu armii dopiero nad Wisłą. Ponieważ tego dnia upływał termin zawieszenia broni z Krzyżakami, silny oddział polski pod dowództwem starosty inowrocławskiego Borowca ukrył się w toruńskich borach i gdy zaszło słońce, podpalił leżące opodal grodu wsie. Świadkiem tego zajścia był sam

karaliaus Zigmanto pasiuntiniai, tuo metu buvę Torunėje. Dėl šių įvykių vengrų pasiuntiniai, tarp kurių buvo ir lenkas, tarnavęs karaliui Zigmantui, taip pat Transilvanijos vaivada Štiboras iš Štibožicu, buvo išsiųsti su susitaikymo misija prašyti Jogailos pratęsti paliaubų terminą dešimčiai dienų. Lenkijos karalius noriai sutiko sudėti ginklus, tai jam leido nebijant netikėtų antpuolių judėti link Prūsijos sienos. O žygis buvo greitas. Iš Volbožo išžygiuota birželio 26 dieną, ketvirtadienį, ir apsisotą Liubochnioje. Kitą dieną karaliaus kariuomenė nakvojo Vysokinicuose, o dar kitą dieną apsisotą stovykloje netoli tvenkinio prie Sejmicų. Birželio 29 dieną nužygiuota iki Kozlovo kaimo prie Bzuros.

Kadangi Lenkijos kariuomenės žygis į susitikimo vietą Červinske mums puikiai žinomas iš Jano Dlugošo pasakojimo, didžiojo kunigaikščio Vytauto armijos žygį galima atkurti tik iš užuominų. Norėdamas užtikrinti savo plačių valdų saugumą, kunigaikštis tikriausiai paliko dalį Rusios bajorų gin-

the Duke, however, he the latter managed to take shelter and get away. The Crusaders were then afraid of revenge and decided to enter into a short-term armistice with the Grand Duke. This armistice was to Vytautas' advantage, since he had been already prepared for the meeting with the cousin's army, which quickly approached the place of concentration – Czerwinsk upon Vistula. On June 24 King Vladislovas came to Wolborz. A great part of the armed forces of general levy, the Czech troops under Jan Sokol's command, as well as the army service columns and cannons were awaiting the King. The Lesser Poland was only missing, as they had to join the army only by the Vistula. That day was the last day of ceasefire, therefore a strong Polish troop under command of the prefect of Inowroclaw Borowiec hid in the woods of Thorn and after the sunset they set the neighboring villages on fire. The Grand Master himself and the envoys of the Hungarian King Sigismund were the witnesses of this incident,

wielki mistrz i posłowie króla węgierskiego Zygmunta, przebywający wówczas w Toruniu. Pod wrażeniem pożaru posłowie węgierscy, wśród których był i Polak w służbie króla Zygmunta, wojewoda siedmiogrodzki Ścibor ze Ściborzyc, wysłani zostali z misją wyjednania u Jagiełły przedłużenia rozejmu na kolejne dziesięć dni. Król Polski chętnie się zgodził na to zawieszenie broni, pozwalało mu ono bowiem bez obaw o niespodziewany atak posuwać się ku granicy pruskiej. A pochód to był szybki. Z Wolborza wyruszono 26 czerwca, we czwartek i zatrzymano się w Lubochni. Dzień później wojska królewskie nocowały w Wysokinicach, zaś kolejnego dnia zatrzymano się obozem w pobliżu stawu w Sejmicach. W dniu 29 czerwca osiągnięto wieś Kozłowo nad Bzurą.

O ile pochód wojsk polskich na umówione miejsce spotkania w Czerwińsku jest nam doskonale znane dzięki relacji Jana Długosza, o tyle pochód armii wielkiego księcia Witolda można odtworzyć jedynie z pewnym

ti sienos su totoriais, jei šie užpultų. Taip pat jis apsaugojo sieną su Livonija. Kaune ir Vilniuje laikinai stovėjo stiprios gynybinės įgulos. Siekdamas suklaidinti kryžiuočius, kaip visuomet gudrus Vytautas liepė kai kuriems būriams imtis agresyvių veiksmų. Tikriausiai ši kariuomenė pavyzdinčiai atliko pavestą užduotį, kadangi komitūro pavaduotojas Karaliaučiaus pilyje birželio 27 dieną pranešė apie lietuvių įsiveržimą „su didele kariuomene“. Gegužės 26-28 dienomis didysis kunigaikštis leido laiką savo pilyje Trakuose, ir elgėsi taip tarsi neplanuotą vykti toliau nei į medžioklę. Tomis dienomis ne tik patvirtino anksčiau minėtas paliaubas su ordinu, bet ir priėmė Kristupą Gersdorfą, Vengrijos karaliaus Zigmanto pasiuntinį. Tuo metu tiek gurguolė, tiek patrankos, paliko pilį ir išvyko „nežinoma kryptimi“. O visa Lietuvos kariuomenė išsiruošė į karą birželio 3 dieną, apie tai šnipai pranešė kryžiuočiams. O šie nuolat įtardami, kad Jogailos ir Vytauto kariuomenės veiks nepriklausomai

as they were in Thorn at that time. Having been impressed by the fire the Hungarian envoys, among them being a Polish man doing service to the King Sigismund and the governor of Siedmiogrod Scibor from Sciborzyc, were sent to Jogaila with the mission of extending the period of ceasefire for the next ten days. The King of Poland kindly agreed to their request, as he could easily move towards Prussia without any fears of being attacked, and the march was really brisk. They departed from Wolborz on June 26 on Thursday and stayed in Lubochnia. A day later the royal troops spent a night in the village Wysokinice. The next day they set up a camp near the pond in Sejmice. On June 29 they reached the village Kozłowo by the river Bzura.

As far as the march of the Polish army to the arranged place of the meeting in Czerwinsk is known from Jan Długosz's accounts, the march of the Grand Duke Vytautas' army can only be recreated by a certain probability. In order to ensure the borders

prawdopodobieństwem. W celu zabezpieczenia granic swego rozległego władztwa książę pozostawił z pewnością część bojarów ruskich do obrony pogranicza tatarskiego na wypadek napaści. Ubezpieczył także granicę z Inflantami. Również w Kownie i Wilnie stacjonowały silne garnizony obronne. Przebiegły jak zawsze Witold nakazał nadto pewnym oddziałom prowadzenie działań zaczepnych, by zwieść Krzyżaków co do swych planów. Wojska te musiały wzorowo wypełnić powierzone sobie zadanie, skoro zastępca komtura zamku w Królewcu donosił 27 czerwca o wtargnięciu Litwinów „z wielkim wojskiem”. W dniach 26-28 maja wielki książę przebywał nadal, jak gdyby nigdy nie planował udać się dalej, niż na łowy, w swym zamku w Trokach. W tych bowiem dniach nie tylko potwierdził wspomniane wyżej zawieszenie broni z Zakonem, lecz przyjął nadto Krzysztofa Gersdorffa, posła króla węgierskiego Zygmunta. Tymczasem zarówno tabor, jak i armaty opuściły już zamek i wyruszyły „w

viena nuo kitos, buvo įsitikinę, kad didysis kunigaikštis vyks prie Ragainės. Vytautas judėjo Nemuno dešiniaja puse Gardino kryptimi, čia perėjo upę, kad galėtų pasukti į Vakarų ir dingti miškuose, iš kurių išėjo tik prie Narevo. Tikriausiai čia susijungė su savo likusia kariuomene, t. y. su Rusios ir totorių būriais. Panašu, kad tai įvyko iki birželio 14 dienos, sprendžiant iš sunerimusio Osterodės komturio, stebėjusio priešiškos kariuomenės veiksmus, laiško. Prie Narevo, siekiant įvesti tvarką padidėjusioje armijoje, o taip pat, kad pernelyg greitai nebūtų pasiekta sutarta vieta, turbūt ilsėtasi keletą dienų. Mat judėti greičiau džiajam kunigaikščiui buvo pavojinga, kadangi jam nebuvo taikomos Jogailos sudarytos paliaubos su kryžiuočiais. Praėjus kelioms dienoms po sustojimo, toliau pajudėta kairiuoju Narevo krantu Vakarų kryptimi. Tarp birželio 24 ir 28 dienos kunigaikščio kariuomenė turėjo persikelti per Bugą, kadangi birželio 29 dieną, kai Jogaila, kaip jau minėta, buvo Kozlove, užmegztas ope-

of his vast dominion the Grand Duke charged some of the Russian boyars with the task of protecting the Tatar borderland in case of attack. He also ensured the border with Livonia. Large defensive garrisons were deployed in Kaunas and Vilnius as well. As usually shrewd Vytautas ordered the most reliable troops to carry out provocative actions in order to deceive the Crusaders following his plan. The armies were supposed to perform perfectly their tasks seeing that the komtur's deputy in the castle of Kenigsberg on June 27 informed about the Lithuanian's invasion "with a mighty army". On May 26-28 the Grand Duke was still staying in his castle in Trakai, as if he had never planned to move farther than to the place of hunting, for those days he not only confirmed the ceasefire with the Crusaders, but also welcomed the King of Hungary Sigismund's envoy Christopher Gersdorff. Meanwhile the army service columns as well as the cannons left the castle and moved "in unknown direction". The Lithua-

nieznanym kierunku”. Cała zaś litewska armia wyprawiła się na wojnę w dniu 3 czerwca, o czym szpiedzy uwiadomili Krzyżaków. Ci z kolei, wciąż podejrzewając, że armie Jagiełły i Witolda będą działać niezależnie, trwali w przekonaniu, iż wielki książę udaje się pod Ragnetę. Witold jednakże prawą stroną Niemna posuwał się w kierunku Grodna, gdzie przekroczył rzekę, by skręcić na zachód i zniknąć w borach, z których wyszedł dopiero nad Narwią. Prawdopodobnie tutaj połączył się z resztą swoich wojsk, czyli z oddziałami ruskimi i tatarskimi. Nastąpiło to przypuszczalnie przed 14 czerwca, jak wynika z listu zaniepokojonego komtura ostródzkiego obserwującego ruchy wrogiej armii. Nad Narwią odpoczywano kilka dni, po to chyba, żeby zaprowadzić porządek w powiększonej armii, a także po to, by na umówione miejsce nie dotrzeć zbyt szybko, mogłoby to bowiem być niebezpieczne dla wielkiego księcia, który nie był objęty zawieszeniem broni zawartym przez Krzyżaków z Jagiełłą. Po paru dniach

ratywnis kontaktas su Lenkijos armija. Į Kozlovą atvyko Vytauto pasiuntinys, kuris pranešė, kad kunigaikštis, vadovaujantis savo ir totorių kariuomenei, yra prie Narevo ir prašo kelių lenkų riterijos būrių priedangos, nes nori persikelti per upę. Karalius nedelsdamas su pastiprinimu išsiuntė net dvylika būrių, o pats kitą dieną pasiekė Červinską prie Vyslos, kur žymus pontoninis tiltas jau buvo sukonstruotas ir paruoštas persikelti. Jogaila persikėlė per Vyslą ir tik kitame upės krante įrengė stovyklą. Červinske karaliaus jau laukė Mazovijos kunigaikščiai Jonušas ir Siemovitas bei tam tikra samdomų riterių dalis. Tą pačią dieną atvyko ir didysis kunigaikštis kartu su visa savo kariuomene. Jogaila pagerbė pusbrolių, išeidamas jo pasitikti su savo svita vieno ketvirtadalio mylios atstumu, ir palydėjo jį į savo stovyklą. Per kitas tris dienas visa armija su patrankomis ir gurguolėmis pavyzdingai persikėlė per Vyslą. Vėliau tiltas buvo išmontuotas ir išsiųstas į Plocką, kuris iš anksto buvo pasirinktas kaip jungti-

nian army, however, set out to the war on June 3, and the spies immediately informed the Crusaders about it. The Crusaders in turn still suspected Jogaila's and Vytautas' armies would act independently, and were convinced that the Grand Duke would go towards Ragneta. In the meantime Vytautas moved towards Grodno by the left bank of Nemunas. In Grodno he crossed the river, moved towards the west, hid in the woods and came out by the river Narew. Most probably that was the place where he joined the rest of the army, that is, the Russian and Tatar troops. Presumably it happened on June 14, as can be assumed from the letter written by an uneasy komtur of Ostroda, who had been observing the actions taken by the hostile army. The warriors had a rest of a couple of days, and not to reach the arranged place of the meeting too quickly, as an early arrival could pose danger to the Grand Duke, who had not taken part in the ceasefire agreement between the Cru-

postoi ruszono dalej lewym brzegiem Narwi w kierunku zachodnim. Między 24 a 28 czerwca armia książęca musiała przekroczyć Bug, skoro 29 czerwca, gdy Jagiełło przebywał, jak wspomniano, w Kozłowie, nawiązano kontakt operacyjny z wojskami polskimi. Do Kozłowa bowiem przybył goniec Witoldowy z informacją, że księżę na czele swych wojsk i Tatarów znajduje się nad Narwią i prosi o osłonę w postaci kilku chorągwi polskiego rycerstwa, w celu przepłynięcia się przez rzekę. Król natychmiast wysłał ze wsparciem aż dwanaście chorągwi, sam zaś w dzień późniejszy dotarł do Czerwińska nad Wisłą, gdzie słynny most pontonowy był już rozłożony i przygotowany do przepawy. Jagiełło przepłynął się przez Wisłę z marszu i dopiero na drugim brzegu rzeki rozłożył się obozem. W Czerwińsku oczekiwali już na króla książęta mazowieccy Janusz i Siemowit, nadto jakaś część rycerzy najemnych. Tego samego dnia nadszedł też i wielki księżę na czele całej swej potęgi. Jagiełło wyróżnił stryjecznego

nés armijos operatyvinė ir aprūpinimo bazė.

Armijai būnant prie Červinsko į karaliaus stovyklą atvyko Dobieslavas Skoračovskis, kitas lenkas, tarnaujantis Vengrijai, kurį atsiuntė karaliaus Zigmanto pasiuntiniai – Štiboras iš Štibožicų ir Mikalojus iš Garos. Pasiuntiniai tik dėl akių bandė vesti taikos derybas tarp kryžiuočių ir Lietuvos bei Lenkijos. Šis riteris prašė Jogailos pasikirti vengrų pasiuntinių ir karaliaus susitikimo terminą ir vietą, siekiant toliau vesti taikos derybas. Jogaila nurodė pasiuntiniams atvykti artimiausią šeštadienį arba sekmadienį, t. y. liepos 5 arba 6 dieną. Karalius nenorėjo išduoti savo žygio krypties pasiuntiniui, kuris turėjo grįžti pas kryžiuočius, todėl atsakė, jog negali nurodyti, kur bus, kadangi „kariuomenė niekur nesustos nustatytose vietose, ir jis negali apibrėžti savo žygio maršruto numatytomis vietovėmis“. Jogailos atsakymas buvo padiktuotas įvalgumo, kadangi grįžusių į kryžiuočių stovyklą Skoračovskį tučtuojau pradėjo kankin-

saders and Vladislovas Jogaila. After the stopover the army moved further along the left bank of the river Narew towards the west. Between June 24 and 28 the army must have crossed the Buh River, since on June 29, while Jogaila was staying in Kozlow, an operational contact was established with the Polish army. Vytautas' courier arrived to deliver the information about the Duke, being in command of his army and the Tatar army, staying by Narew and asking for several covering troops of the Polish knights in order to cross the river. The King immediately sent as many as twelve covering troops and a day later he himself reached Czerwinsk upon Vistula, where the famous pontoon bridge was built and prepared for crossing the river. Jogaila crossed the river and set up a camp on the right bank of the river. The Dukes of Masovia Janusz and Siemowit, as well as a part of the mercenaries had already been expecting the King. The same day the Grand Duke also arrived with his army. The King favored his

brata, wychodząc mu naprzeciw wraz z całą świtą na odległość ćwierci mili, i zaprowadził do swego obozu. W ciągu trzech następnych dni cała armia wraz z armatami i taborami, we wzorowym porządku, przeprawiła się przez Wisłę. Następnie most zwinięto i odesłano do Płocka, który już wcześniej został wybrany na bazę operacyjną i zaopatrzeniową połączonych armii.

W czasie pobytu wojsk pod Czerwińskiem do obozu królewskiego przybył Dobiesław Skoraczowski, kolejny Polak w węgierskiej służbie, wysłany przez posłów króla Zygmunta – Ścibora ze Ściborzyc i Mikołaja de Gara, którzy próbowali, raczej tylko dla zachowania pozorów, prowadzić między Krzyżakami a Litwą i Polską rokowania pokojowe. Rycerz ten prosił Jagiełłę o wyznaczenie miejsca i terminu spotkania posłów węgierskich z królem celem dalszego prowadzenia rozmów pokojowych. Jagiełło nakazał posłom przybycie w najbliższą sobotę lub niedzielę, czyli 5 lub 6 lipca. Nie chcąc zaś zdradzać kierunku swego

ti magistras Ulrichas. Didysis magistras klausė ir apie Vytauto armiją, apie kurią nebuvo itin geros nuomonės. Jis konstatavo, kad Lietuvos kariuomenė je „daugiau žmonių susirenka valgyti, nei kariauti“. Šis arogantiškas pareiškimas turbūt nebuvo labai nuoširdus, o greičiau turėjo užmaskuoti nerimą, nes Skoračovskis daug ir noriai kalbėjo ne tik apie Jogailos, bet ir apie Vytauto armijos puikumą ir jėgą, o juk nuo šių karių kryžiuočiai ne kartą gavo į kailį. Galų gale fon Jungingenas turėjo jį nutraukti, pripažindamas, jog riteris Dobieslavas būdamas lenkas, sąmoningai perdėtai giria lenkų ir lietuvių riterijos privalumus.

Liepos 3 dieną lenkų ir lietuvių armija paliko stovyklą prie Červinsko ir vyko į šiaurę link Prūsijos sienos, netoli Žukovo vietovės įsirengė stovyklą. Čia pusbrolius pasiekė žinia, kuri visai armijai pakėlė nuotaiką. Garsus riteris Janušas Beržagalvis (lenk. Janusz Brzozogłowy) užpuolė kryžiuočių žemes netoli Švietės, įviliojo į pasalą gausų ordino būrį ir pasiekė pergale,

cousin by going forward with his retinue a quarter of the mile to meet him and lead to his own camp. In the next three days the whole army, carrying its cannons and army service columns, crossed the Vistula in the right order. Then they rolled up the bridge and sent it to Plock, which had earlier been chosen as an operational and support base of the united armies.

During the army's stay by Czerwinsk Dobiesław Skoraczowski, another Polish man from Hungary being on duty, who was sent by the envoys of the King Sigismund (Scibor from Sciborzyce and Mikolaj de Gara), visited the royal camp. The envoys were trying, rather to keep up appearances, to conduct peace negotiations between the Crusaders, and Lithuania and Poland. The knight Skoraczowski asked Jogaila to appoint the place and the date for the meeting of the Hungarian envoys with the King with the aim of resuming the peace negotiations. Jogaila ordered the envoys to come the next Saturday or Sunday,

marszu wysłannikowi, który miał powrócić prosto do Krzyżaków odparł, że nie jest w stanie podać, gdzie będzie przebywał, bowiem „wojsko nigdzie nie zatrzymuje się na ustalonych stanowiskach i nie może określić trasy swojego przemarszu jakimiś wyznaczonymi miejscowościami”. Odpowiedź Jagiełły istotnie podyktowana była przezornością, bowiem po powrocie do obozu krzyżackiego Skoraczowski natychmiast został wzięty na spytki przez mistrza Ulricha. Przy okazji wielki mistrz wypytywał też o wojska księcia Witolda, o których nie miał chyba zbyt wysokiego mniemania, skoro stwierdził, że w armii litewskiej „więcej ludzi do łyżki niż do zbroi”. To butne stwierdzenie nie było chyba jednak zbyt szczere, lecz maskować miało niepokój, gdyż Skoraczowski dużo i chętnie rozwodził się nad wspaniałością i siłą wojsk nie tylko Jagiełły, lecz także i Witolda, od których wszak nie raz Krzyżacy brali tegie lanie. W końcu przerwać mu musiał von Jungingen, który uznał, że rycerz Dobiesław,

kuri nors ir neturėjo didesnės karinės reikšmės, pakėlė sąjungininkų nuotaiką. Kaip paaiškėjo vėliau, Janušas Beržagalvis geriau būtų pasilikęs pilyje ir žaidęs šachmatais, kadangi kryžiuočiai bijodami šio įžymaus riterio ginti Švietę paliko komtūrą Henriką fon Plaueną (vok. Heinrich von Plauen), apie kurią netrukus išgirsime...

Palikusi Žukovą, Jogailos unijos kariuomenė naktį iš liepos 4 į 5 dieną nakvojo nežinomoje vietoje. Tą naktį iš karaliaus stovyklos matėsi gaisrų pašvaistės. Tai totoriai ir lietuvių lengvoji kavalerija įsiveržė į kryžiuočiams užstatytą Zavkšės žemę ir pradėjo ją negailestingai plėšti, imdami belaisvius ir žudydami „lopšiuose verkšlenančius vaikus“. Dlugošas, norėdamas išteisinti abu valdovus, elgėsi iš esmės nenuosekliai. Jis nurodo, kad Zavkšės žemės užgrobimas įvyko tyliai, prieš karaliaus ir kunigaikščio valią, o netrukus rašo, kad belaisviai buvo laikomi stovykloje, ir išlaisvinti karaliaus ir didžiojo kunigaikščio tik įsikišus lenkų riterijai. Apie tai, kad

that is, on July 5 or 6. The King did not want to reveal their route, so he told the emissary, who was going to return straight to the Crusaders, he could not indicate the exact place of his staying, as “the army does not stop over in the arranged posts, therefore the route cannot be determined by some fixed places”. Jogaila’s answer was prudent indeed, since as soon as Skoraczowski returned to the Teutonic camp the Master Ulrich started his inquiry. On that occasion the Master also enquired about the Grand Duke Vytautas’ army. He did not have a high opinion about it, since he had claimed that the Lithuanian army “looks better with a spoon than with armours”. This arrogant statement was rather not very candid, yet it had to hide his anxiety, which was caused by Skoraczowski’s glowing accounts about both Jogaila’s and Vytautas’ magnificent and mighty armies, which had many times given the Crusaders a good thrashing. Then von Jungingen had to interrupt him having considered that the knight Do-

jako Polak, celowo wyolbrzymia zalety polskiego i litewskiego rycerstwa.

Dnia 3 lipca wojska polsko-litewskie opuściły obóz pod Czerwińskiem i udały się na północ w kierunku granicy pruskiej, rozbijając się obozem w pobliżu miejscowości Żukowo. Tutaj dotarła do braci stryjecznych wiadomość, która całe wojsko wprawiła w doskonały humor. Otóż znakomity rycerz Janusz Brzozogłowy zaatakował ziemie krzyżackie w pobliżu Świecia, wciągnął w zasadzkę spory oddział zakonny i odniósł zwycięstwo, mające niewielkie znaczenie militarne, lecz ogromnie podnoszące morale. Jak się jednak później okazało, Janusz Brzozogłowy lepiej by wówczas zrobił, gdyby został w zamku i grał w szachy, bowiem w obawie przed tym znakomitym rycerzem do obrony Świecia Krzyżacy pozostawili komtura Henryka von Plauen, o którym jeszcze wkrótce usłyszymy...

Po opuszczeniu Żukowa wojska Unii Jogailańskiej nocowały z 4 na

Zavkšės žemės buvo nusiaubtos ne tik žinant karaliui, bet ir vykdant aišką jo paliepiamą, mus informuoja anoniminė *Konflikto kronika*.

Šeštadienį, liepos 5 dieną, lenkų ir lietuvių kariuomenė įsirengė stovyklą prie Ježevo. Čia atvyko vengrų pasiuntiniai – Mikalojus iš Garos, Štiboras iš Štibožicų ir Kristupas (arba Jurgis) fon Gersdorfas, norėdami paklausti apie taikos sąlygas. Karalius, pasitaręs su Vytautu ir lenkų ponais, kitą dieną atsakė pasiuntiniams, kad jis būtų pasiryžęs sudaryti taiką, jei kryžiuočiai grąžintų Dobrynės žemę, atsisakytų pretenzijų į Žemaitiją ir atlygintų nuostolius, kurių dydį turėtų nustatyti karalius Zigmantas Liuksemburgietis. Po bendrų pusryčių karalius išformavo stovyklą ir neatsisveikinęs su pasiuntiniais, pasiekė Vkros upę, prie kurios įrengė kitą stovyklą. Čia didysis kunigaikštis apžiūrėjo savo kariuomenę. Išrikiavęs visą armiją, jis ją padalino „pagal gimtą įprotį ir rikiuotes ir raitelių būrius“. Vėliau turbūt buvo trumpai supažindintas su

bieslaw, being a Polish man, deliberately exaggerated the advantages of the Polish and Lithuanian knights.

On July 3 the Polish-Lithuanian army left their camp in Czerwinsk and moved to the north towards the Prussian border, pitching a camp near the town Zukowo. The cousins received a message there, which put them in a jubilant mood, as an outstanding knight Janusz Brzozogłowy attacked the Teutonic lands near Swiecie, set up a successful ambush for a considerable troop and celebrated victory, which had minor military importance, but a considerable inner importance. However, later it proved that Janusz Brzozogłowy would have rather stay in the castle and play chess, since the Crusaders, being in fear of this outstanding knight, posted a guard in defence of Swiece – the komtur Henry von Plauen. Soon you will hear more about him...

Having left Zukow the army of the Jogailanian union spent the night of

5 lipca w nieustalonym miejscu. Tej nocy widziano z obozu królewskiego łuny pożarów. To Tatarzy oraz lekka jazda litewska wpadli w zastawioną Krzyżakom ziemię zawkrzańską i zaczęli ją niemiłosiernie łupić, biorąc jeńców i mordując „dzieci kwilące w kołyskach”. Długosz, chcąc wybielić obu władców naraził się tu na znaczącą niekonsekwencję. Podaje bowiem, że złupienie polskiej wszak ziemi zawkrzańskiej odbyło się po cichu, wbrew królowi i książętom, by za chwilę napisać, że brańców trzymano w obozie i zostali oni uwolnieni przez króla i wielkiego księcia dopiero na wyraźną interwencję polskiego rycerstwa. O tym, że spustoszenie ziemi zawkrzańskiej odbyło się nie tylko za wiedzą króla, ale wręcz na wyraźny królewski rozkaz informuje nas z kolei anonimowa *Kronika Konfliktu*.

W sobotę, 5 lipca, armia polsko-litewska rozbiła obóz pod Jeżewem. Tutaj dotarli posłowie węgierscy – Mikołaj de Gara, Ścibor ze Ściborzyc oraz Krzysztof (lub Jerzy) von Gersdorff, by

taisyklėmis, kaip išrikiuoti riteriją kolonomis ir trikampiū. Dluogošas nurodo, kad „kiekvienos rikiuotės viduryje statomi kariai, jojantys žemesniais arkliais ir blogiau ginkluoti, juos dengia kariai, jojantys aukštesniais arkliais ir geriau ginkluoti. Tokios suspaustos rikiuotės vengė laisvo armijos išdėstymo. Pavienės rikiuotės jojo atskirai gan dideliu atstumu viena nuo kitos“. Galbūt šis rikiuotės parengimas buvo susijęs su faktu, kad Lietuvos armija iš viso nebuvo pripratinta prie išdėstymo, koku į ataką jojo sunkiai ginkluoti riterių būriai. Po baigtų pratybų Vytautas savo kariuomenei išdalino keturiasdešimt vėliavų ir paskyrė vadus. Viską stebėjo vengrų pasiuntiniai, nuo kurių Jogaila nieko neslėpė. Priešingai, parodė jiems visą savo kariuomenę, žinodamas, kad jos aprašymas pasieks didžiojo magistro ausis. Tą dieną surengtas bandomasis aliarmas, kad būtų galima patikrinti riterijos pasirengimą kovai. Testas pavyko, nes „visa kariuomenė griebėsi ginklų“. Liepos 7 dieną Vladislovas ir Vytautas

July 4 to 5 in an unidentified place. That night the royal camp was seen set on fire. These were the Tatars and the Lithuanian cavalry that invaded the Teutonic land in Zawkrze and started relentlessly looting it, taking captives and murdering “the children whimpering in the cradles”. Długosz wanted to vindicate both rulers, therefore he allowed a serious inconsistency in his text. He writes that the Polish-Lithuanian army looted the lands of Zawkrze on the quiet – against the King’s and the Dukes’ orders – but later he writes that the captives were imprisoned in the camp and later released by the King and the Grand Duke, not before the intervention of the Polish knights. *The Conflict Chronicle* by an anonymous author, however, writes that the land of Zawkrze was devastated not just to the King’s knowledge, but by his direct order.

On Saturday, July 5 the Polish-Lithuanian army pitched a camp near Jezew. The Hungarian envoys Mikołaj de Gara, Scibor from Sciborze and

zapytać o warunki pokoju. Król, naradziwszy się z Witoldem oraz panami polskimi, w następnym dniu odpowiedział posłom, że gotów byłby zawrzeć pokój, gdyby Krzyżacy zwrócili ziemię dobrzyńską, zrzekli się pretensji do Żmudzi oraz zapłacili odszkodowanie, którego wysokość miałby ustalić król Zygmunt Luksemburski. Po wspólnym śniadaniu król zwinął obóz i, nie rozstając się jeszcze z posłami, dotarł nad rzekę Wkrę, gdzie rozbito kolejny. Tutaj wielki książę dokonał przeglądu swoich wojsk. Rozwinąwszy wszystkie swe siły, podzielił armię „starym ojczystym zwyczajem na szyki i oddziały jazdy”. Następnie odbył najprawdopodobniej skrócony kurs ustawienia kolumnowo-klinowego swojego rycerstwa. Długosz bowiem podaje, że „w każdym szyku umieszcza w środku żołnierzy na niższych koniach i lichu uzbrojonych, których osłaniali żołnierze na większych koniach i świetnie uzbrojeni. Takie zaś ściśnięte i stłoczone szyki unikały luźnego ustawienia szeregów. Pojedynczy jednak szyk

pasiekė Bondzynį prie Vkos, Zavkšės žemės. Čia dvi dienas stovyklavo prieš įžengdami į priešo teritoriją. Įveikus apie dvi mylias pasienio giriomis, armija įžengė į „tam tikrą lygumą“, jau ordino žemėse. Čia kariuomenė, išdėstyta maršo rikiuote, ištraukė ir išskleidė vėliavas. Kai buvo išskleidžiami karaliaus, didžiojo kunigaikščio ir Mazovijos kunigaikščių vėjarodžiai, žygio dalyviai pradėjo melstis. Vėliau kai kurie riteriai su ašaromis akyse sugiedojo „Dievo Motiną“. Nuo šiol karalius Vladislovas nusprendė rūpintis tik karinio pobūdžio reikalais, o ne gurguolių ir stovyklos įrengimo klausimais. Vyresniuoju kariuomenės tarnautoju, o gal ir žygio vadu paskyrė riterį Zindramą iš Maškovicų, Saulės herbo. Tą dieną armija pasiekė Lidzbarką Velską, čia tarp ežerų Tėcino ir Chelsto buvo įrengta stovykla. Patį miestą jau ankščiau sudegino ir tikriausiai apiplėšė lietuviai ir totoriai, kurie judėjo kaip žvalgai. Jie taip pat nusiaubė bažnyčias ir išniekino Švenčiausiąją Sakramentą, kurį pokštaudami išmetė iš

Christopher von Gersdorff arrived into this place in order to ask about the peace conditions. The next day, having discussed it with the Duke Vytautas and the noblemen, the King gave his reply to the envoys by saying he would agree to enter into peace agreement, if the Crusaders gave him back the lands of Dobrin, gave up the Samogitian lands and paid a compensation for all damages. The amount of the compensation would be fixed by the King Sigismund of Luxembourg. After the general breakfast the King broke the camp, (but did not take leave of the envoys yet) and moved towards the river Wkra to set up another camp. In this place the Duke decided to inspect his army. Using his all power the King divided the army “according to the old native country into the formations and cavalry troops”. Next he must have arranged the army into the column-wedge formation. According to Długosz “the warriors with the smallest horses and poorly armed warriors are placed in the middle of every troop.

szedł oddzielnie w znacznej odległości od drugiego”. Być może ta musztra związana była z faktem, że wojska litewskie na ogół nie były przyzwyczajone do ustawienia, w jakim ruszały do ataku ciężkozbrojne hufce rycerskie. Po odbytych ćwiczeniach Witold rozdał swej armii czterdzieści chorągwi i wyznaczył dowódców. Wszystkiemu przypatrywali się posłowie węgierscy, przed którymi Jagiełło się nie krył. Przeciwnie, pokazał im całą swoją potęgę, wiedząc, że jej opis dotrze do uszu wielkiego mistrza. Tego dnia zarządzono jeszcze próbny alarm, by sprawdzić gotowość rycerstwa do boju. Test wypadł pomyślnie, bowiem „całe wojsko chwyciło za broń”. W dniu 7 lipca Władysław i Witold dotarli do Bądzynia nad Wkrą, w ziemi zawkrzańskiej, gdzie obozowano dwa dni przed wkroczeniem na terytorium nieprzyjaciela. Dwa dni później nadszedł w końcu moment wkroczenia na terytorium nieprzyjaciela. Po przejściu około dwóch mil nadgraniczną puszcza, armie wkroczyły na „pewną rów-

tabernakulio. Tuo pasipiktinusi lenkų riterija pasiskundė karaliui ir didžiam kunigaikščiu, ir taip pat pareiškė, kad nestos į armiją, jeigu kaltininkai nebus nubautsi, o plėšimai nesiliaus. Pagal šį ultimatumą rasti du lietuviai, kurie nuniokojo Dievo namus. Vytautui paliepus, jie turėjo pasistatyti kartuves, o vėliau pasikarti. Pasmerkti pavaldiniai tai padarė ne tik „be jokios prievartos”, bet ir vienas iš jų skubino kitą, baimindamasis, kad kunigaikščio pyktis dar labiau neįsiliepsnotų. Iš to matyti, kaip Vytauto klausė jo bajorai, jiems jis buvo ponas, lemiantis gyvenimą arba mirtį.

Liepos 10 dieną, švintant, Jogailos unijos armija iš Lidzbarko nusigavo prie Rubkovo ežero netoli Kužentniko, ketindama paspartinti brastų statybas Drvencoje ir toliau žygiuoti Malborko link. Pilyje buvę kryžiuočiai nepastebėjo atžygiavusios lenkų ir lietuvių kariuomenės, kadangi upėje maudė arklius. Lenkų žvalgai užgrobė penkiasdešimt žirgų ir be jokių nuostolių grįžo į stovyklą. Iki tol viskas vyko pagal

They are covered by other well armed soldiers on large horses. The troops so much squeezed and crowded avoided arrangement in loose columns. Yet the single formations marched separately at a considerable distance from each other”. This drill was possibly concerned with the fact that the Lithuanian armies generally were not used to the way the regiments of knights were arranged for the attack. After the training Vytautas distributed his army forty standards and appointed commanders. The Hungarian envoys observed everything happening, anyway Vladislovas Jogaila did not intend to hide anything from them. On the contrary the King showed them his power, since he knew its description would reach the Grand Master’s ear. The same day the King raised a test alarm in order to check the knights’ operational readiness. The test was successful, as “the whole army took up their arms”. On July 7 Vladislovas and Vytautas reached Badzyn by the river Wkra in the territory of Zawkrze. They

ninę”, już na terenie państwa zakonnego. Tutaj wojsko ustawione w szyku marszowym wyciągnęło i rozwinęło chorągwie. Gdy rozwijano proporce królewskie, wielkiego księcia i książąt mazowieckich, uczestnicy wyprawy jęli się modlić. Następnie rycerze, niektórzy ze łzami w oczach, zaśpiewali Bogurodzicę. Ponieważ od tej pory król Władysław chciał się troszczyć wyłącznie o sprawy natury militarnej, nie zaś o sprawy taborów i ustawienia obozu, wyznaczył oboźnym, a być może i dowodzącym marszem, rycerza Zyndrama z Maszkowic, herbu Słońce. Tego dnia orszak dotarł w pobliże Lidzbarka Welskiego, gdzie rozbito się między jeziorami Trzcinnu i Chelst. Samo miasto zostało już wcześniej spalone i złupione, prawdopodobnie przez posuwających się w charakterze zwiadu Litwinów i Tatarów. Miało wówczas miejsce splądrowanie kościołów i zbezczeszczenie Najświętszego Sakramentu, który dla zabawy wyrzucano z tabernakulum. Oburzone tym rycerstwo polskie udało się na skar-

karaliaus planą, tačiau prie Kužentniko atsirado netikėtą sunkumą. Didysis magistras, jau kurį laiką nujausdamas Jogailos sumanymus, su savo kariuomene sustojo kitoje upės pusėje, už jo nugaros kaip ramstis stovėjo Kužentniko tvirtovė. Kadangi kryžiuočių pajėgos buvo silpnesnės nei Jogailos, Ulrichas jau liepos 2 dieną liepė sutvirtinti brastas, norėdamas šioje jam palankioje vietoje pradėti didelį mūšį, ir iš patrankų bei balistų iššudyti lenkų ir lietuvių riteriją šiems keliantis per upę. Kadangi taip susiklostė įvykiai, Jogaila nusprendė sušaukti specialią karinę tarybą, kuri turėjo padėti karaliui pasirinkti tinkamiausią sprendimą, nustatyti maršrutą ir vietą stovykloms. Tarybą sudarė: didysis kunigaikštis Vytautas, Kristinas iš Ostrovo, Krokuvos kaštelionas, Janas iš Tarnovo, Krokuvos vaivada, Sendzivojus iš Ostrorogo, Poznanės vaivada, Mikalojus iš Michalovo, Sandomiro vaivada, Mikalojus Tomba, karaliaus kanclerio pavaduotojas, Petras Šafranecas, Krokuvos pakamaris ir karalystės maršalas

set up a camp and stayed there for two days before entering the enemy's territory. After two days a moment of invading came. Having walked two miles through the frontier woods the armies reached “a certain plain” being already on the Teutonic territory. That was the place where the armies formed an order of battle and hoisted their standards. When the pennants of the King, the Grand Duke and the Dukes of Masovia were being unfurled the warriors started praying. Then the knights, some of them with tears in their eyes, sang *Hodegetria*. The King Vladislovas decided from that time on to take care only of the military matters, and leave the matter of the army service columns or the camp, therefore he appointed a quartermaster, or even a commander of the march, the knight Zyndram from Maszkowice with the coat of arms Sun. The same day the retinue reached Lidzbark Welski. The whole army settled between the lakes of Trzcino and Chelst. The town itself had been burnt and plundered before,

gę do króla i wielkiego księcia oraz oświadczyło, że nie stanie w szeregi, jeśli winowajcy nie zostaną ukarani, a same grabieże ostatecznie ukrócone. Wobec takiego ultimatum odszukano dwóch Litwinów, bezpośrednio biorących udział w płądowaniu Domu Bożego. Z rozkazu Witolda musieli oni zbudować sobie szubienicę, a następnie własnoręcznie się powiesić. Skazani poddani księcia uczynili to nie tylko „bez żadnego przymuszania”, lecz nadto jeden z nich popędzał drugiego w obawie, by gniew księcia nie wybuchł gwałtowniej. Widać stąd, jakim posłuchem cieszył się Witold u swych bojarów, wobec których był najwyraźniej panem życia i śmierci.

O świcie 10 lipca wojska Unii Jogailańskiej zwinęły obóz i spod Lidzbarka dotarły nad jezioro Rubkowo, w pobliżu Kurzętnika, z zamiarem sforsowania brodów na Drwęcy i kontynuowania marszu na Malbork. Znajdujący się w zamku Krzyżacy nie zauważyli nadejścia armii polsko-litewskiej, pławili bowiem konie w rzece, gdy nadszedł

Zbignevas iš Bžezės. Pagrindinis klausimas, kurį išskėlė Lenkijos monarchas, buvo toks - ar stiprinti Drvencą lenkų ir lietuvių kariuomenei nepatogioje vietoje, ar grįžti iš Kužentniko ir bandyti apeiti upę jos žiotyse? Nuspręsta į kryžiuočių stovyklą oficialiai išsiųsti riterį Petrą Kocborgą, kuris turėjo derėtis su vengrų pasiuntiniais apie iliuzines taikos sąlygas, o iš tiesų norėta susigaudyti, koks ordino kariuomenės skaičius ir jos pasirengimas kovai. Kocborgo atvežta informacija iš priešų stovyklos nepaliko abejonių, kad sustiprintų Drvencos krantų puolimas būtų savižudybė. Taryba nutarė ilgiau nedelsti ir pasitraukti tamsiu paros metu. Iš tikrųjų, liepos 11 dieną nustebę kryžiuočiai nebeužtiko lenkų ir lietuvių kitoje upės pusėje. Jogailos ir Vytauto armija „su pirmąja aušra“ išformavo stovyklą ir, žygiuodama tuo pačiu keliu, kuriuo ir atėjo, grįžo prie Lidzbarko. Tačiau nesustojo, o judėjo toliau ir sustojo nakvoti prie Vysokos kaimo netoli Dzialdovo. Tą dieną įdėta nepaprastai daug pastangų įveikiant

most probably by the Lithuanians and Tatars who had been passing by with a reconnaissance mission. The churches had been plundered then and the Holy Sacrament desecrated – thrown out of the tabernacle. The Polish knights complained indignantly to the King and the Grand Duke about that incident and stated they would not line up, unless the culprits were punished for their acts, while the pillages reduced. Therefore due to this ultimatum two Lithuanian warriors, who personally attended the plunder, were sought out. By Vytautas' order they had to build a gibbet, and hang themselves. The subjects condemned to death not only did that “without any compulsion”, yet one of them rushed the other into doing it, for fear of the Duke's more violent outburst of anger. Thus boyars' obedience to their Duke Vytautas can be seen. He was the one who controlled their life and death.

At dawn on July 10 the armies of the Jogailanian army broke the camp and left Lidzbark, then moved to the

zwiad polski, który zagarnął pięćdziesiąt wierzchowców i, bez żadnych strat powrócił do obozu. Do tej pory wszystko szło zgodnie z królewskim planem. Pod Kurzetnikiem jednak doszło do niespodziewanych komplikacji. Wielki mistrz, który przeczuwał już od jakiegoś czasu zamiary Jagiełły, stanął po drugiej stronie rzeki, mając jako oparcie potężną kurzetnicką twierdzę, na czele całej swej potęgi. Ponieważ siły krzyżackie były słabsze od armii Jagiełły, Ulrich już 2 lipca nakazał umocnienie i ufortyfikowanie brodów, chcąc w tym korzystnym dla siebie miejscu wydać walną bitwę i zmasakrować polskie i litewskie rycerstwo z dział i kusz podczas przeprawy przez rzekę. Wobec takiego obrotu sytuacji Jagiełło zdecydował się na powołanie specjalnej wojennej rady, która miała konsultować monarsze decyzje i pomagać królowi w wyborze najwłaściwszego rozwiązania, ustalać marszrutę i miejsca na obozy. Do rady weszli: wielki książę Witold, Krystyn z Ostrowa, kasztelan krakowski, Jan z

42 km trasą.

Prie Dzialdovo buvo stovyklaujama dvi naktis, iki liepos 13 dienos ryto. Be abejonės, kryžiuočiai iš pradžių nustebo ir buvo dezorientuoti Jogailos veiksmų. Tačiau greitai suprato karaliaus kariuomenės maršrutą, nes iki Vysokos kaimo nusigavo vengrų pasiuntinys, riteris Fričas iš Reptkos. Jis ne tik pranešė karaliui apie tai, kad magistras atmetė taikos sąlygas, bet ir įteikė Vladislavui Zigmanto Liuksemburgiečio skelbimą apie karą, anksčiau surašytą Budoje. Apie šį faktą pranešta tik karaliaus tarybai. Eiliniai riteriai nesužinojo, kad iš pietų jiems grasi na vengrų armija. Jogaila ir Vytautas nenorėjo silpninti savo kariuomenės. Kai prašvito liepos 13 diena, Lenkijos karalius išklausė šv. Mišias ir uždarė stovyklą. Judėta per užimtą Dzialdovą Dombrovnos kryptimi. Didysis magistras, lenkų ir lietuvių armijai palikus vietą prie Kužentniko, ir įsitikinęs, kad tai nėra tariamas pasitraukimas, turintis įvilioti jo riteriją į pasalą, pajudėjo į Drvencos aukštupį. Per jį kirsdamas

lake Rubkowo, near Kurzetnik, intending to ford the river Drweca, and continue their march to Malbork. The Crusaders being in the castle did not notice the Polish-Lithuanian army approaching, as they were soaking their horses in the river. The Polish warriors approached and captured fifty mounts, and returned to their camp without any losses. Till that moment the King's plan succeeded, however, sudden complications arouse near Kurzetnik. The Grand Master, having a premonition about Jogaila's intentions, arrived to the other side of the river. The Teutonic army was weaker than Jogaila's army, therefore as early as on July 2 Ulrich ordered to reinforce and fortify the fords, in order to give a fierce battle in the useful place as well as slaughter the Polish and Lithuanian knights using cannons and crossbows during the ford. Because of this situation Vladislavas Jogaila decided to form a special military council, whose task was to provide counsel on the monarch's decisions and assist the

Tarnowa, wojewoda krakowski, Sędziwój z Ostroroga, wojewoda poznański, Mikołaj z Michałowa, wojewoda sandomierski, Mikołaj Trąba, podkanclerzy królewski, Piotr Szafraniec, podkomorzy krakowski oraz marszałek Królestwa Zbigniew z Brzezia. Podstawowym pytaniem, postawionym radzie przez polskiego monarchę było: czy forsować Drwęcę w miejscu niekorzystnym dla polsko-litewskiej armii, czy dokonać odwrotu spod Kurzętnika i próbować obejść rzekę u jej źródeł? By wyrobić sobie pogląd na sytuację, zdecydowano się na wysłanie do obozu krzyżackiego rycerza Piotra Korcborga, oficjalnie celem pertraktacji z posłami węgierskimi iluzorycznych warunków pokoju, nieoficjalnie, celem zorientowania się w stanie liczebnym wojsk zakonnych i ich gotowości do bitwy. Informacje przywiezione przez Korcborga z nieprzyjacielskiego obozu nie pozostawiały wątpliwości, że atak na umocnione brzegi Drwęcy byłby samobójstwem. Rada postanowiła zatem dłużej nie zwlekać i, wycofać się

dvylika tiltų persikėlė liepos 12 dieną Bratijano vietovėje, o vėliau įrengė stovyklą Liubavoje. Kitą dieną, tikriausiai jau turėdamas tikslios informacijos apie priešiškos armijos maršruto kryptį, iš Liubavos pasiekė Frignovą, į šiaurę nuo Dombrovnos. Jis ketino užstoti kelią Jogailai Lubenio ežero apylinkėse, ir ten paskelbti karą, kuris lemtų pergale.

Tuo metu Jogaila ir Vytautas, pasiekę Dombrovnos apylinkes, įrengė stovyklą prie Dombrovnos ežero. Pats miestas atrodė sunkiai užkariaujamas, kadangi jo gynybai puikiai pasitarnavo natūralus sąsiauris tarp dviejų ežerų. Vakare, kai didžiulė kaitra sumažėjo, lenkų riterija priartėjo prie miesto, o jo gynėjai užpuolė lenkus. Kilo spontaninė, Dlugošo nuomone, kova. Tačiau pagal anoniminę *Konflikto kroniką*, pats karalius įsakė užkariauti Dombrovną. Vienaip arba kitaip, gynėjai buvo priremti prie sienų, o riteriai įsiveržė į miestą, jį padegė, apiplėšė ir užkariauvo. Didžiojo gaisro pėdsakus archeologai atskleidė praėjusio amžiaus šeštojo

King in choosing the right solutions, as well as the routes and places for the camps. The council consisted of: the Grand Duke Vytautas, Krystyn from Ostrow, the castellan of Cracow, Jan from Tarnow, the governor of Cracow, Sedziwoj from Ostrorog, the governor of Poznan, Mikolaj from Michalow, the governor of Sandomierz, Mikolaj Traba, the royal vice-chancellor, Piotr Szafraniec, the chamberlain of Cracow, and the marshal of the Kingdom Zbigniew from Brzezie. The main question raised by the monarch was: if they should cross the river Drweca in the place that is not useful for the Polish-Lithuanian army, or if they should try to walk round the river by its springs. Therefore the rulers decided to send to the Teutonic camp the knight Piotr Korcborg, in order to develop a view on the situation. The official aim of the visit was to negotiate with the Hungarian envoys on the "illusory" conditions of the peace agreement, whereas unofficial aim was to find out the manpower of their army and operational

pod osłoną nocy. Istotnie, rankiem 11 lipca zdumieni Krzyżacy nie zastali Polaków i Litwinów po drugiej stronie rzeki. Armia Jagiełły i Witolda „o pierwszym brzasku” zwinęła obóz i, wracając tą samą drogą, którą przyszała, powróciła pod Lidzbark. Nie zatrzymała się jednak, lecz ruszyła dalej i stanęła na nocleg aż pod wsią Wysoka koło Działdowa. Tego dnia dokonano ogromnego wysiłku, przemierzając trasę 42 kilometrów.

Pod Działdowem obozowano przez dwie noce, do rana 13 lipca. Krzyżacy, początkowo niewątpliwie zaskoczeni i zdezorientowani działaniami Jagiełły, szybko ustalili marszrutę wojsk królewskich, skoro do wsi Wysoka dotarł wysłannik poselstwa węgierskiego, rycerz Frycz z Reptki, który nie tylko poinformował króla o odrzuceniu przez mistrza warunków pokojowych, lecz nadto wręczył Władysławowi wypowiedzenie wojny przez Zygmunta Luksemburczyka, wystawione zawnazasu w Budzie. O fakcie tym została poinformowana tylko rada królewska.

dešimtmečio pabaigoje. Neapsieita be vietinių žmonių žudynių. Dalis gyven-tojų žuvo lenkų padegtoje bažnyčioje. Prie Dombrovnos buvo stovyklaujama dvi dienas, iki liepos 15 dienos saulės patekėjimo. Iš dalies tai lėmė noras iki galo apiplėšti sudeginą miestą. Liepos 15 dienos rytą Jogaila pageidavo išklaudyti Mišias. Pakilo smarkus vėjas, kuris neleido pastatyti palapinių. Vytautui patarus, nuspręsta nedelsiant judėti toliau. Įveikus apie 10 kilometrų, greičiausiai maršrutu per Jankovicus, Gardinus, Turovą, Broviną, nueita iki Ulnovo, esančio netoli trikampio Stembarkas-Griunvaldas-Lodvigovas. Lubenio ežero pietinėje pusėje buvo įrengta stovykla. Čia pagaliau, kai rytinį lietų pakeitė saulė, karalius liepė pastatyti palapinę, kadangi norėjo dalyvauti Mišiose. Prieš pat Mišias pas karalių atvyko riteris Hanekas iš Kulmo su žinia, kad netoliese pastebėta priešo žvalgyba. Pas karalių atvyko ir kiti riteriai, pranešdami apie artėjančią priešo armiją. Pranešimų neišgąsdintas karalius nenutraukė maldos, o

readiness of their warriors. The information delivered by Korcborg from the enemy camp left no doubts that the attack of the fortified banks of Drweca would be a suicide. Therefore the council decided immediately break the camp and withdraw at night. Indeed on July 11 the Crusaders did not find the Polish and the Lithuanians on the other side of the river. At daybreak Jogaila's and Vytautas' armies broke their camp and returned to Lidzbark by the same road. However, they did not stop over Lidzbark, but kept on going and stayed for the night as far as by the village Wysoka near Działdowo. That day the army expended a hard effort having walked the route of 42 kilometres.

They army spent two nights near Działdowo, till the morning of July 13. The Crusaders were first startled and bewildered by Jogaila's actions, but then they retraced the route of the royal army. The emissary of the Hungarian legation the knight Frycz from Reptka soon reached the village Wys-

Szeregowi rycerze nie dowiedzieli się, że od południa zagraża im potęga węgierska. Jagiełło i Witold nie chcieli osłabiać wysokiego morale swej armii. Gdy nastał świt 13 lipca, król Polski wysłuchał mszy świętej i zwinął obóz. Ruszono przez zajęte wcześniej Działdowo, kierując się w stronę Dąbrówna. Z kolei wielki mistrz, po opuszczeniu przez armię polsko-litewską stanowiska pod Kurzetnikiem i po upewnieniu się, że nie jest to odwrót pozorowany, mający zwabić jego rycerstwo w zasadzkę, ruszył w górę Drwęcy, przez którą przeprawił się 12 lipca w miejscowości Bratian, na dwunastu mostach, po czym rozłożył się obozem w Lubawie. Następnego dnia spod Lubawy dotarł do Frygnowa, na północ od Dąbrówna, mając już zapewne dokładne informacje o kierunku marszu wrogich wojsk i chcąc zabiec drogę Jagielle w okolicach jeziora Łubień, tak by tam wydać mu bitwę, przesądzającą ostatecznie o zwycięstwie.

Tymczasem Jagiełło i Witold, po dotarciu w okolice Dąbrówna, rozło-

narodė maršalui Zbigneviui iš Bžezios pradėti vadovauti „keturiems arba šešiams būriams“, ir atremti priešą. Greitai kryžiuočių atakai karalių mėgino palenkti Vytautas. Jis iš pradžių nusiuntė pas Jogailą pasiuntinius, o vėliau pats prisistatė monarchui, ir ragino kuo greičiau pradėti sprendžiamą kovą. Tačiau karalius nenutraukė pamaldų, kol neišklausė dviejų Mišių. Tuo metu karaliaus kariuomenę kairiajame sparne kovai rengė Zindramas iš Maškovicų, o lietuvių būrius dešiniajame sparne asmeniškai rikiavo didysis kunigaikštis. Jėgos šiame deliame mūšyje buvo pasiskirsčiusios netolygiai. Jogailos unijos pusėje išsiriaviavo iš viso 51 būrys. Tarp jų buvo samdyti čekai, moravai, sileziečiai, moldavai, žemaičiai, naugardiečiai ir totoriai. Iš 40 lietuvių būrių, kuriems vadovavo Vytautas, buvo ir pagalbinių Rusios būrių, tarp kurių - vėliau išgarsėję Smolensko būriai, vadovaujami kunigaikščio Lengvenio. Kryžiuočiai buvo surikiuoti į 51 būrį, kuriuos sudarė ordino pavaldiniai, daug samdo-

oka and informed the King about the Master's refusal to peace conditions. He also delivered a declaration of war by Sigismund of Luxembourg, which had earlier been drawn up in Buda. The royal council was the only one to find out about this fact. Other soldiers did not know about the danger threatening them from the Hungarian power. Jogaila and Vytautas did not want to weaken their warriors' courage. At dawn of 13 July the King of Poland heard a mass and broke his camp. The army then moved again through Dzialdowo towards Dabrowna. When the Polish-Lithuanian army left their post by Kurzetnik, the Master in turn made certain of their withdrawal not being dummy, or laying ambush for his knights, he moved up along the river Drweca. On July 12 he crossed the river in Bratian through 12 bridges and encamped in Lubawa. The next day he reached Frygnow, towards the north from Dabrowna. Probably at that time he had precise information about the direction of the route of the

żyli się obozem nad jeziorem Dąbrowieńskim. Samo miasto, obwarowane i doskonale bronione naturalnym położeniem w wąskim przesmyku między dwoma jeziorami, wydawało się trudne do zdobycia. Kiedy jednak wieczorem, gdy zełżał srogi upał, rycerstwo polskie podeszło pod gród, obrońcy urządzili wypad i zaatakowali Polaków. Wywiązała się spontaniczna, zdaniem Długosza, walka. Wszakże według jednak anonimowej *Kroniki konfliktu*, to sam król polecił zdobyć Dąbrówno. Tak czy inaczej, obrońcy zostali zepchnięci w obręb murów, zaś rycerze wpadli do miasta, zdobyli je, podpalili i doszczętnie złupili. Ślady wielkiego pożaru zostały odkryte przez archeologów pod koniec lat 50. ubiegłego wieku. Nie obeszło się przy tym bez rzezi miejscowej ludności. Część mieszkańców zginęła w podpalonym przez Polaków kościele. Pod Dąbrównem obozowano dwa dni, do świtu 15 lipca. Częściowo było to spowodowane chęcią dokładnego obrabowania zgłiszczy spalonego miasta. Rankiem 15 lip-

mę riterių iš daugelio Vakarų Europos šalių. Abiejų armijų skaičius iki šiol diskutuotinas ir ginčytinas. Vertinama, kad Jogailos ir Vytauto pusėje dalyvavo apie 20 tūkstančių lenkų ir 15 tūkstančių didžiojo kunigaikščio karių. Ordinas savo žinioje galėjo turėti apie 21 tūkstantį raitelių ir keletą tūkstančių valstiečių pėstininkų. Lenkų armijoje valstiečių pėstininkų priešingai nei mano Sienkiewiczzius, Kuczyńskiš ir teigia propagandinis Fordo filmas, veikiau nebuvo, išskyrus stovyklos tarnus, nesuformuotus į atskirus ginkluotuosius būrius.

Prieš pat kovą karalius Vladislovas į riterius nutaikė „tūkstantį arba daugiau ginkluotųjų“, vėliau, pasipuošęs šarvais, sėdo ant žirgo. Jis jau buvo pasiruošęs susiremti, kai Jogailą ir Vytautą pasiekė pasiuntiniai, nešini dviem vėliau taip išgarsintais plikais kalavijais. Vieną iš jų didysis magistras atsiuntė Jogailai, o kitą – didysis maršalas Vytautui. Taip abu valdovai buvo raginami stoti į mūšį, į kurį ypač veržėsi kryžiuočių pusėje kovojanti

Polish-Lithuania army, therefore he intended to block Jogaila's army in the vicinity of the lake Lubien and give the enemies a decisive battle.

Meanwhile Jogaila and Vytautas reached Dabrowna and encamped by the lake of Dabrowna. The town itself was fortified perfectly guarded by a natural narrow pass between the two lakes, thus it seemed difficult to be conquered. In the evening, however, the heat abated and the Polish knights approached the castle, and were attacked by the defenders. A spontaneous battle began, according to Długosz. Yet according to the Conflict Chronicle it was the King who ordered to capture Dabrowna. In any case, the guard was pushed aside to the walls, and the knights entered the town, captured it, burnt and plundered it. The archaeologists discovered the traces of the great fire in the end of the fifth decade of the previous century. Many local inhabitants were murdered. Some of them died in the church that was set on fire. Jogaila had stayed with his

ca Jagiełło pragnął wysłuchać mszy. Zerwał się jednak gwałtowny wiatr, który uniemożliwił rozstawienie namiotu. Za radą Witolda postanowiono zatem bez zwłoki ruszyć w dalszą drogę i po przejściu około 10 kilometrów, prawdopodobnie trasą przez Jankowice, Gardyny, Turowo, Browinę, dotarto do Ulnowa, leżącego opodal trójkąta Stębark-Grunwald-Łodwigowo. Tutaj rozłożono się obozem na południowym krańcu jeziora Łubień. Tutaj wreszcie, gdy po porannym deszczu wyszło słońce, król nakazał rozstawienie namiotu celem udziału w nabożeństwie. Tuż przed wysłuchaniem mszy przybył do króla rycerz Hanek z Chełmu, który przyniósł wieści o zauważeniu w pobliżu wrogich podjazdów. Po Hanku do króla zaczęli przybywać i inni rycerze, donosząc o pojawieniu się całej wrogiej armii. Niezrażony doniesieniami król nie przerwał modlitw, nakazał natomiast marszałkowi Zbigniewowi z Brzezia wzięcie pod swoją komendę „czterech lub sześciu hufców” i odzuceniu nieprzyjaciela. Do szybkiego

Vakarų Europos riterija. Nusiuntus pasiuntinius, jau niekas negalėjo sutrukdyti mūšiai. Karalius, tiesiogiai kovoje nedalyvaujantis, užėmė vietą ant kalvos, kad gerai matydamas mūšio eigą, galėtų duoti įsakymus atskiems būriams. Vytautas, kovojęs pirmoje eilėje, buvo visų lenkų ir lietuvių dešiniajame pajėgų sparne.

Prieš prasidedant kovai, riterija užgiedojo „Dievo Motiną“, o vėliau palenkę ietis, pajudėjo link pagalbinių būrių. Pirmasis puolė lenkų ir lietuvių kariuomenės dešinysis sparnas, t. y. lietuviai, kuriems vadovavo didysis kunigaikštis. Jie smogė kryžiuočių pėstininkams ir ordino surikiuotiems būriams. Šie sugebėjo paleisti dvi salves, kurios nesudarė kliūčių didžiajam kunigaikščiui. Vėliau abu kryžiuočių sparnai smogė iš karto. Įsplieskė įnirtinga kova, o dešiniajame sparne sudarė du kautynių centrai. Lengviau ginkluota lietuvių kariuomenė priešinosi sunkiai ginkluotiems ordino raiteliams. Jogailos armijos kairysis sparnas stabdė pagrindines kryžiuo-

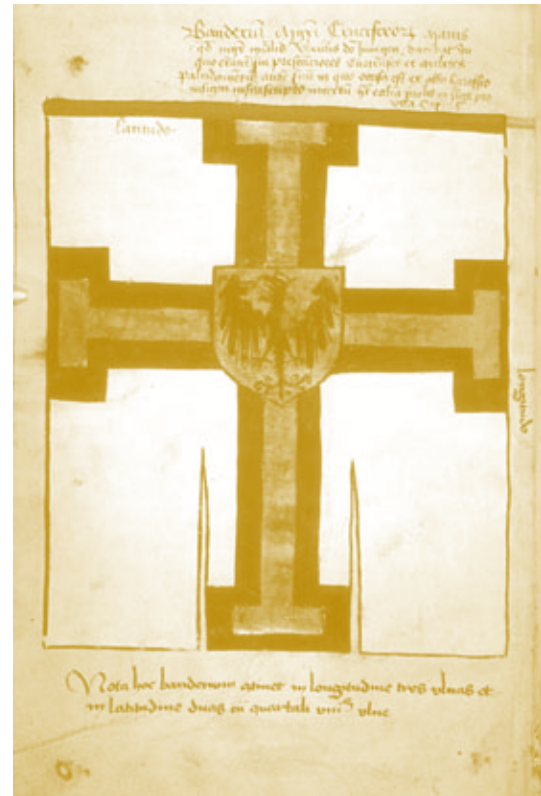
army in Dabrowno for two days, till the morning of July 15. Partially the reason for their staying was their intention to rob the ruins of the town. In the morning of July 15 Jogaila wished to attend the mass, however, a fierce wind blew up and pitching the tents became impossible. Following Vytautas' advice the army kept going without delay and having made a distance of 10 kilometres, most probably along the route through Jankowice, Gardyny, Turowo, Browina, reached Ulnow, being nearby the triangle Stebark-Grunwald-Lodwigowo. In Ulnow they set up a camp by the southern shore of the lake Lubien. After the morning rain the King finally commanded that the tents should be pitched for the morning service. Just before the mass the knight Hanek from Chelm arrived to the King with a message about noticing the enemies nearby. Then other knights started coming up to the King and informing about the whole army approaching. The King, however, was not discouraged by this piece of news

ataku na Krzyżaków usiłował skłonić króla Witolda, który najpierw wysłał do Jagiełły gońców, a w końcu sam zjawił się przy monarsze, wzywając do jak najszybszego rozpoczęcia walnej bitwy. Król jednak nie przerwał nabożeństwa, nim nie wysłuchał dwu mszy. W tym czasie wojsko królewskie, na lewym skrzydle, szykował do boju Zyndram z Maszkowic, zaś oddziały litewskie, na skrzydle prawym, ustawiał w porządku bitewnym osobiście wielki książę. Siły w tej wielkiej bitwie rozłożone były nierównomiernie. Po stronie Unii Jogailańskiej stanęło 51 chorągwi polskich, wśród których znajdowali się także zaciężni Czesi, Morawianie, Ślązacy, Mołdawianie oraz 40 chorągwi litewskich, dowodzonych przez Witolda, w skład których wchodziły także posiłkowe oddziały ruskie, w tym osławione chorągwie smoleńskie pod rozkazami księcia Lingwena, żmudzkie, nowogrodzkie, wreszcie Tatarzy. Krzyżacy uszykowani byli w 51 chorągwi złożonych z poddanych zakonnych i licznych zaciężnych oraz rycerskich

čių pajėgas. Praėjus valandai, o mūšis prasidėjo 9 valandą ryto, kaip teigia Janas Dlugošas, lietuvių armija turėjo pasitraukti, o vėliau ir bėgti. Veltui Vytautas esą rėkė ir botagu stengėsi priversti savo būrius kovoti. Kartu su lietuviais bėgti pradėjo ir dalis lenkų, tikriausiai kovojančių viso fronto centre. Vieninteliai, kurie nedalyvavo dešiniojo sparno kampanijoje, buvo kunigaikščio Lengvenio Simono vadovaujami smolenskiečiai, kaip skelbia šaltiniai, išžudyti visi iki vieno. (Informacija apie dešiniojo sparno bėgimą naujausioje istoriografijoje abejojama. Galbūt lietuviai sąmoningai imitavo pasitraukimą, norėdami priešą įvilioti į spąstus. Apie tai liudija prieš kurį laiką surastas nežinomo vardo vado laiškas, adresuotas didžiajam magistrui, kuriame šis vadas įspėja kryžiuotį, kad lietuviai tik imituoja bėgimą.) Vytis bėgančių būrių puolė kryžiuočių būriai, įsitikinę, kad jau beveik galutinai nugalėjo „pagonis“. Tačiau kai kryžiuočiai grįžo atgal į mūšio lauką, pamatė, kad kairysis Jogailos armi-

and therefore continued praying. Yet he ordered the marshal Zbigniew from Brzez “to take control over four or six troops” and defeat the enemy. The Grand Duke Vytautas tried to induce the King to immediately start a decisive battle, at first by sending to Jogaila messengers, later coming to the monarch himself. However, the King refused to stop the service until two masses were celebrated. At that time Zyndram from Moszkowice was preparing the royal army for the combat on the left wing, while the Grand Duke arranged the Lithuania army on the right wing. The forces, however, in this great battle were distributed unevenly. The Jogailanian Union consisted of 51 standards, among them being mercenaries from Czech, Moravia, Slask and Moldova, whereas the Lithuanian part of the army under Vytautas’ command consisted of 40 standards, among them being Russian reinforcement troops, also the praised standards of Smolensk under the Duke Lingwen command, the Samogitians,

Chorągiew wielkiego mistrza Ulryka von Jungingen
Didžiojo magistro Ulricho fon Jungingeno vėliava
The Grand Master Ulrich von Jungingen's standard

gości z wielu krajów zachodniej Europy. Liczebność obu armii do dziś podlega dyskusjom i sporom. Szacuje się, że po stronie Jagiełły i Witolda w walce wzięło udział około 20 tysięcy Polaków i 15 tysięcy wojsk wielkiego księcia. Z kolei Zakon mógł dysponować siłą około 21 tysięcy jazdy i kilku tysięcy chłopskiej piechoty, której raczej, wbrew Sienkiewiczowi, Kuczyńskiemu i propagandowemu filmowi Forda, nie było w wojsku polskim, poza obozową czeladzią, niezorganizowaną jednak w osobne oddziały zbrojnych.

Tuż przed bitwą król Władysław pasował na rycerzy „tysiąc albo i więcej zbrojnych”, następnie przybrawszy zbroję, wsiadł na konia. Gotów był już do starcia, kiedy do Jagiełły i Witolda dotarli posłowie, niosąc osławione dwa nagie miecze. Jeden z nich został przysłany przez wielkiego mistrza Jagielle, drugi zaś przez wielkiego marszałka Witoldowi, by zachęcić obydwu władców do walki, do której rwało się zwłaszcza walczące po krzyżackiej stronie rycerstwo zachodnioeuropej-

jos sparnas spaudžia ordino raitelius, kurie palūžo ir pasitraukė stovyklos link. Matydamas besiartinantį pralaimėjimą, didysis magistras iš 16 būrių suformavo rezervą ir pajudėjo, kad galėtų užpulti centrą ir besikaunančių lenkų kairįją sparną. Tuomet atsitiko įsimintinas dalykas: norėdamas pradėti dvikovą su riteriu nuostabiais šarvais, stovinčiu ant netolimos kalvos, iš didžiojo magistro rezervo atsitraukė riteris Dipoldas fon Kiokericas (vok. Diepold von Kökeritz); ant kalvos stovėjo pats karalius. Jogaila susikirto su riteriu ir ietimi sužeidė jam veidą. Balne svyruojantį Dipoldą ieties nuolauža iš šono nukovė Zbignevas Olesnickis. Kryžiuočių rezervo ataka nepavyko ir dėl to, kad grįžo dalis pabėgusių lietuvių, kurie vėl stojo į kovą. Paskutinėje mūšio fazėje žuvo pats didysis magistras, taip pat užkariauta įnirtingai besiginanti stovykla. Kova baigėsi apie 19 valandą.

Vokiečių ordino pralaimėjimas buvo triuškinantis. Be didžiojo magistro mūšio lauke žuvo beveik visi

the standards of Novgorod, as well as the Tatars. The Crusaders were formed in 51 standards, consisting of monks and numerous mercenaries, as well as the knights from various countries of the Western Europe. The greatness of both armies is still a debatable issue to this day. It is estimated that Jogaila's and Vytautas' army consisted around 20 thousand Polish warriors and 15 thousand warriors of Lithuania having taken part in the battle, whereas the Order had about 21 thousand warriors in the cavalry and infantry consisting of several thousand peasants. The Polish army rather did not have infantry, despite Sienkiewicz, Kuczynski and a propagandist film by Ford, apart from the camp retinue, which was not arranged into armed troops.

Just before the battle the King Vladislovas knighted “a thousand or even more warriors”, then he put on his armours and mounted his horse. He seemed to be ready for the clash, when envoys came up to Jogaila and Vytautas with two swords. One of

skie. Po odprawieniu posłów nic już nie mogło powstrzymać boju. Król, nie biorąc bezpośredniego udziału w bitwie, zajął stanowisko na wyniosłym wzgórzu, by stąd, mając doskonały widok, wydawać rozkazy poszczególnym chorągwiom. Z kolei Witold, walcząc w pierwszym szeregu, znajdował się na prawym skrzydle całości sił polskolitewskich.

Przed walką rycerstwo odśpiewało Bogurodnicę, po czym, pochylając kopie, ruszyło do zapasów. Jako pierwsze natarło prawe skrzydło armii polskolitewskiej, czyli dowodzeni przez wielkiego księcia Litwini. Uderzyli oni na krzyżacką piechotę i ustawione przez Zakon działa, które zdołały oddać dwie salwy, nie czyniąc jednak żadnych szkód, po czym zamilkły. W kolejnej fazie bitwy oba skrzydła krzyżackie uderzyły na całym froncie. Rozgorzały zażarte zmagania, w których wyniku wytworzyły się dwa ośrodki walki. Walczące na prawym skrzydle, lżej uzbrojone wojska litewskie stawiały opór ciężkiej zakonnej jeździe. Z kolei

aukšti ordino pareigūnai. Gyvas išliko tik didysis špitolininkas Verneris fon Tetingenas (vok. Werner von Tettingen), kuriam laikinai pasimaišė protas, tačiau pavyko pabėgti į Elbingą. Į nelaisvę pateko senas didžiojo kunigaikščio pažįstamas Makvardas fon Zalcbachas ir žemaičių vaitas Šumbergas (Schumberg), kuriuos pagavo ne kas kitas, o Jano Dlugošo tėvas. Juos, nepaisant galimų Jogailos perspėjimų, didysis kunigaikštis liepos 20 dieną liepė nužudyti. Oficiali kryžiuočių mirties priežastis – fon Zalcbachas ir bičiuliai įžeidinėjo Vytautą. Tačiau atrodo, kad tai buvo politinis susidorojimas, kuriam Jogaila davė leidimą. Fon Zalcbachas pernelyg daug žinojo kunigaikščio paslapčių, todėl buvo labai nepageidautinas belaisvis.

Jogaila kartu su savo pusbroliu iki ordino sostinės Marienburgo nusigavo tik liepos 25 dieną, pergalingame žygyje užimdamas daug pasiduodančių prūsų miestų. Iki tol energingas Švietės komturas, anksčiau minėtas Henrikas fon Plauenas, spėjo pasiek-

them was sent to Jogaila by the Grand Master, the other one – to Vytautas by the marshal. It was an act encouraging both rulers to start a battle, in which the Western European part of the Teutonic army was eager to take part. When the envoys left nothing could keep the parties from fight. The King did not take part directly in the battle, instead he took a position on a towering hill so that he could keep everything in sight and give orders to particular troops. Vytautas fought in the first lines of the right wing of all Polish-Lithuanian forces.

Just before the battle the knights sang The Mother of God and set off for the fight leaning their lances. The right wing of the Polish-Lithuanian army was the first to attack the enemies, that is, the Lithuanian troops being in command of the Grand Duke. They stroke the Teutonic infantry, who managed to fire two volleys, however, without making any damage, after that falling silent. In the next phase of the battle both wings of the

lewe skrzydło wojsk Jagiełły wiązało główne siły Krzyżaków. Po godzinie bitwy, która zaczęła się około 9 rano, wojska litewskie, jak chce Jan Długosz, zostały zmuszone do odwrotu, który przemienił się w ucieczkę. Na próżno Witold krzyczał podobno i biczem usiłował nakłonić swe oddziały do walki. Wraz z Litwinami do rzekomej ucieczki rzuciła się także część Polaków, zapewne walczących w centrum całego frontu. Jedynymi, którzy nie wzięli udziału w ucieczce prawego skrzydła, byli dowodzeni przez księcia Semena Lingwena Smoleńszczanie, jak głoszą przekazy – wycięci praktycznie w pień. Te informacje, o ucieczce prawego skrzydła bywają jednak w nowszej historiografii kwestionowane. Być może Litwini celowo upozorowali odwrót, chcąc wciągnąć wroga w pułapkę. Świadczyć może o tym odnaleziony jakiś czas temu list nieznanego z imienia dowódcy zaciężnych krzyżackich adresowany do wielkiego mistrza, w którym ów dowódca przestrzega Krzyżaka przed pochopnym rzucaniem się

ti Marienburgą, numalšinti paniką ir paruošti tvirtovę gynybai. Marienburgas nesėkmingai buvo apgultas iki rugsėjo 19 dienos, kai stovykla buvo išformuota ir grįžtama namo. Didysis kunigaikštis išvyko keletą dienų anksčiau, tvirtindamas, kad jo kariuomenę, neįpratusią prie tokio maisto gausumo, kankina viduriavimas, ir ji dėl šios priežasties netinkama kovai. Jogaila, jau pats norėdamas pasitraukti nuo ordino sostinės sienų, davė pusbroliui šešis lenkų riterijos būrius, turėjusius saugoti lietuvių armiją, stipriai nukraujavusią Žalgirio mūšio metu, nuo netikėtų Livonijos kryžiuočių, kurie nedalyvavo didžiojo magistro armijos pralaimėjime, užpuolimų.

Didysis karas nesibaigė Žalgirio mūšiu ir Marienburgos apgultimi. Mūšiai vis dar vyko. Prūsų miestus, pasiduodančius karaliui ir didžiajam kunigaikščiui bei užimtus lenkų įgulų, reguliariai atkovodavo Henrikas fon Plauenas, kuris lapkričio 9 dieną buvo išrinktas naujuoju didžiuoju magistru. Šiame kare lenkai laimėjo dar vieną

army stroke at the whole front. A bitter struggle intensified resulting in two centres of the fight. The Lithuanian troops fighting on the right wing were lightly armed, however, they had to oppose a strong Teutonic cavalry, whereas the left wing of the Jogailanian troops took the central forces of the Teutonic army. After an hour of fight, which started at 9 in the morning, the Lithuanian army was forced to withdraw and then escape, according to Jan Długosz. Vytautas shouted and tried to induce the Lithuanian troops to come back to fight, however, in vain. Supposedly a part of the Polish army followed escaping Lithuanians, probably the troops fighting in the centre of the front. The only troops not having taken part in the action of the right wing were the warriors from Smolensk, being under command of the Duke Semen Lingwen. The records suggest that these troops were totally exterminated. The information about this escape, however, is questioned in new historiography. Possibly Lithua-

Bitwa pod Grunwaldem wg obrazu z berneńskiej kroniki Schillinga (1484 - 1485)

Žalgirio mūšis pagal Šilingo (vok. Schilling) Berno kronikos (1484 - 1485) paveikslą

The Battle of Grunwald based on the painting from the chronicle of Bernensk by Schilling (1484 - 1485)

w pogoń za pozornie uciekającymi Litwinami. Do pościgu za pierzchającymi oddziałami rzuciły się chorągwie krzyżackie, przekonane, że odniosły już ostateczne niemal zwycięstwo nad „poganami”. Kiedy jednak Krzyżacy powrócili z pościgu, okazało się, że lewe skrzydło armii Jagiełły bierze górę nad zakonną jazdą, która załamała się i cofnęła w kierunku obozu. Widząc zbliżającą się klęskę swoich oddziałów, wielki mistrz zebrał składający się z 16 chorągwi odwód i ruszył, by uderzyć na centrum i lewe skrzydło walczących polskich chorągwi. Miało wówczas miejsce pamiętne wydarzenie, gdy z odwodowych chorągwi wielkiego mistrza oderwał się rycerz Diepold von Kökeritz, który chciał stoczyć pojedynek ze stojącym na pobliskim wzgórzu rycerzem we wspaniałej zbroi; okazał się nim być sam król. Jagiełło starł się z rycerzem i zranił go kopią w twarz. Chwiejącego się w siodle Diepolda uderzył z boku ułamkiem kopii Zbigniew Oleśnicki i dobił. Atak odwodowych chorągwi krzyżackich

įspūdingą pergale prieš kryžiuočius – spalio 10 dieną prie Koronovo. Galiausiai abi šalys, išvargintos karų, linko prie taikos, ji buvo sudaryta 1411 m. vasario 1 d. Torunėje. Pagal jos nuostatas, viso karo *casus belli*, t. y. Žemaitija, buvo grąžinta Lietuvai, tačiau tik kol gyvi bus Jogaila ir Vytautas, o Dobrynės žemė grąžinta karalystei. Be to, kryžiuočiai buvo įpareigoti sumokėti šimtą tūkstančių Prahos grošų nuostoliams atlyginti. O užstatyta Zavkšės žemė turėjo būti grąžinta Mazovijos kunigaikščiui Siemovitui be pareikalavimo, kad šis sumokėtų užstatytą sumą. Nors šiandien Pirmoji Torunės taika vertinama negatyviai, tačiau būtina prisiminti, kad lenkų ir lietuvių pusė pasiekė visus tikslus, užsibrėžtus prieš prasidedant karui.

nians simulated their retreat in order to entrap the enemies. Recently found letter, written by an unknown commander of the Teutonic mercenaries, suggest that it is true. The letter was addressed to the Grand Master, who was warned of giving hasty pursuit of the Lithuanians pretending to escape. The Crusaders set off in pursuit of escaping troops and were absolutely sure about their ultimate victory against “the pagans”. However, when the Crusaders returned to the fight, it turned out that the left wing of the Jogailanian army was getting the upper hand over the Teutonic cavalry, later having wavered and withdrawn towards their camp. As soon as the Grand Master realized that failure of his troops was approaching, he gathered the reserves of 16 standards intending to strike the centre and the left wing of the Polish army. A memorable event occurred then... A knight Diepold von Kökeritz came off the Teutonic troops and attempted to fight a duel against the knight in splendid armour standing on

nie powiódł się, zwłaszcza, że z ucieczki powróciła część Litwinów i ponownie przystąpiła do walki. W ostatniej fazie boju poległ sam wielki mistrz, zdobyto także rozpaczliwie broniący się obóz nieprzyjaciół. Bitwa zakończyła się około godziny 19.

Klęska Zakonu Krzyżackiego była zupełna. Oprócz wielkiego mistrza śmierć na placu boju ponieśli niemal wszyscy wyżsi dostojnicy zakonni. Ocalał jedynie wielki szpitalnik Werner von Tettingen, któremu udało się zbiec do Elbląga, postradał jednak chwilowo zmysły. Do niewoli natomiast dostał się stary znajomy wielkiego księcia Markward von Salzbach oraz wójt żmudzki Schumberg, których pojmał nie kto inny, jak ojciec Jana Długosza. Tych, pomimo rzekomych napomnień Jagiełły, wielki książę 20 lipca kazał ściąć. Oficjalnym powodem śmierci Krzyżaków było użyczenie Witoldowi przez von Salzbacha i towarzyszy. Wydaje się jednak, że był to mord polityczny, na który Jagiełło dał przyzwolenie. Von Salzbach znał

the nearby hill; the knight on the hill turned out to be the King. Vladislovas Jogaila fought against the knight and injured his face with a lance. The knight wavering in the saddle was hit by Zbigniew Olesnicki, who finished him off with a lance. The attack of the Teutonic reserves did not succeed, all the more since the Lithuanian warriors, having escaped before, returned and continued their fight. During the final phase of the battle The Grand Master of the Teutonic Order died. Moreover the camp of the enemies, desperately trying to defend themselves, was captured. The battle ended at 7 in the evening.

The Crusaders faced a complete failure. In addition to the Grand Master almost all the other notable figures of the Order were killed on the battlefield. The hospitaller Werner von Tettingen was the only one who survived the battle and managed to escape to Elblag. He only took leave of his senses temporarily. The Polish-Lithuanian army captured an old acquaintance of

zbyt wiele tajemnic księcia, był zatem jeńcem bardzo niewygodnym.

Jagiełło wraz ze swym stryjecznym bratem dotarli pod stolicę Zakonu, Malbork, dopiero 25 lipca, w tryumfalnym pochodzie, biorąc pod swoje panowanie wiele poddających się pruskich miast. Do tej pory energiczny komtur Świecia, wspomniany wyżej Henryk von Plauen, zdołał już dotrzeć do Malborka, opanować panikę i przygotować twierdzę do obrony. Malbork oblegano bezskutecznie do 19 września, kiedy to zwinięto obóz i powrócono do domów. Wielki książę odszedł już kilka dni wcześniej, twierdząc, że jego wojsko, nieprzywykłe do takiej obfitości pożywienia, cierpi na biegunkę, jest przeto niezdolne do walki. Jagiełło, sam chcąc już odstąpić od murów zakonnej stolicy, wydał zgodę, dał nadto bratu sześć chorągwi rycerstwa polskiego, które miało ubezpieczać litewską armię, mocno przetrzebioną pod Grunwaldem, od niespodziewanego ataku Krzyżaków inflanckich, którzy nie wzięli udziału

the Grand Duke – Markward von Salzbach, as well as the Samogitian prefect Schumberg, who were caught by father Jan Długosz himself. The Grand Duke ordered to behead them on July 20, despite the alleged admonitions. The official reason for the Crusaders' failure was the offence, given to Vytautas by von Salzbach and his companions. Von Salzbach knew a lot of Vytautas' secrets, therefore he was not a convenient captive.

Vladislovas Jogaila and his cousin reached the capital of the Order Malbork not before July 25. They marched in a triumphal procession and captured many surrendering towns of Prussia on their way. Till then vigorous komtur of the town Swiecie Henry von Plauen, who has already been mentioned before, managed to advance to Malbork, bring panic under his control and prepare the fortress for defence. Malbork was being besieged to no avail until September 19 – when the army broke the camp and returned home. The Grand Duke had left a cou-

w klęsce wojsk wielkiego mistrza.

Bitwa pod Grunwaldem i oblężenie Malborka nie zakończyły wielkiej wojny. Walki trwały nadal. Poddające się królowi i wielkiemu księciu miasta pruskie, obsadzone polskimi załogami, były systematycznie odbijane przez Henryka von Plauen, wybranego 9 listopada na nowego wielkiego mistrza. W tej wojnie Polacy odnieśli jeszcze jedno świetne zwycięstwo nad Krzyżakami – 10 października pod Koronowem. Ostatecznie jednak, obydwie strony, zmęczone wojną, skłaniały się ku pokojowi, który został zawarty 1 lutego 1411 roku w Toruniu. W myśl jego postanowień, *casus belli* całej wojny, czyli Żmudź, wracała do Litwy, lecz tylko na okres życia Jagiełły i Witolda, zaś ziemia dobrzyńska wracała do Korony; ponadto Krzyżacy zobowiązani zostali do wypłaty stu tysięcy kóp groszy praskich tytułem odszkodowania. Co do zastawionej ziemi zawkrzańskiej, miała ona wrócić do księcia Ziemowita mazowieckiego bez konieczności zapłaty przez niego sum

ple of days before, after stating that his army, unaccustomed to such a profusion of food, suffered from diarrhoea and was not able to fight. Jogaila himself wanted to withdraw from near the walls of the Teutonic town, therefore he expressed his consent. Moreover the King furnished his cousin with six standards from the Polish army to protect the Lithuanians, having suffered badly on the battlefield of Grunwald, from an unexpected attack of Livonian Crusaders, who did not take part in the failure of the Grand Master's army.

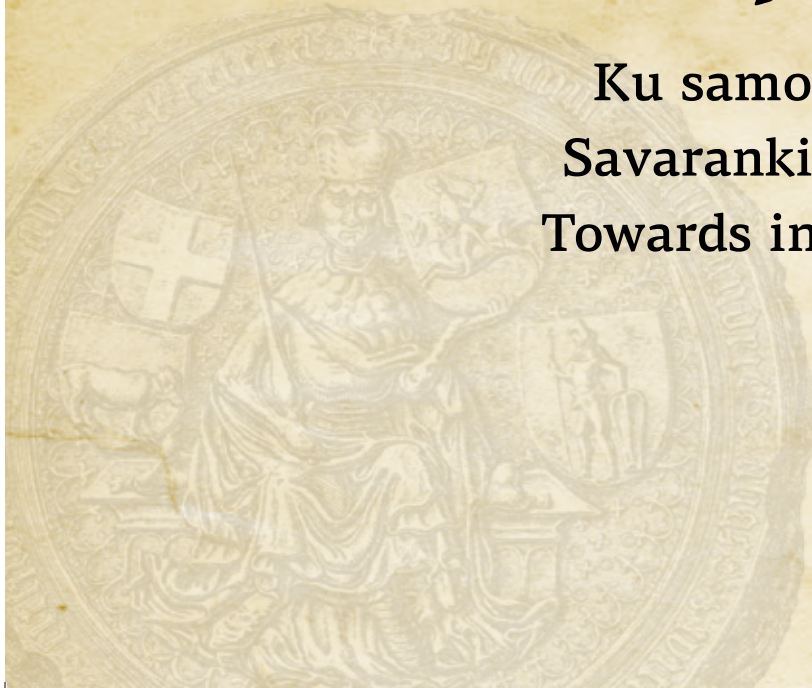
In spite of everything the battle of Grunwald and the siege of Malbork were not the final points of the great war. Henry von Plauen, who was appointed to the post of the new Grand Master on November 9, was systematically retaking all the towns of Prussia, having surrendered to the King and the Grand Duke, and occupied by Polish garrisons. In this war the Polish army successfully defeated the Crusaders once more on October 10 near Koronowo. Nevertheless

zastawnych. Choć dzisiaj I pokój toruński bywa oceniany negatywnie, to należy jednak pamiętać, że strona polsko-litewska osiągnęła wszystkie zakładane u progu wojny cele.

both parties were exhausted by the war and aimed at establishing peace, which eventually happened on 1 February 1411 in Thorn. According to the terms of the agreement the Crusaders were obliged to return to Lithuania *casus belli* of the war – Samogitia – for the lifetime of Jogaila and Vytautas, whereas the territories of Dobrin were returned to the Kingdom. Furthermore the Crusaders were obliged to pay a hundred thousand dozens of Prague cents as compensation. The land of Zawkrze, which had been left as a pledge, was returned to the duke Ziemowit of Masovia without paying any sums of pledge. Despite negative evaluation of the First Peace of Thorn, it is worth remembering that the Polish-Lithuanian party achieved all its goals set on the threshold of the war.

VII

Ku samodzielności
Savarankiškumo link
Towards independence

Tuż po grunwaldzkiej wiktorii sława Litwy i wielkiego księcia Witolda znacznie wzrosła. Wielki książę wraz z królem Władysławem, w tryumfalnym objeździe ziem litewskich i ruskich, wszędzie zbierali dowody uznania i przyjmowali hołdy poddańcze. Pod wrażeniem klęski Zakonu ziemie dotychczas niechętne Polsce i Litwie na wyścigi zawierały ze stryjecznymi braćmi układy i sojusze. Ukorzyli się i Nowogrodzianie, i Pskowianie, ukorzył się Smoleńsk.

Szybkie podpisanie pokoju w Toruniu, obok wspomnianego wyżej zmęczenia stron wzajemnym konfliktem, i inną jeszcze miało przyczynę. Otóż po Grunwaldzie wielki książę przestał się palić do wojaczki z Zakonem, któremu przecież zawdzięczał sporo, łącznie z pierwszym ze swych trzech chrztów. Powodem jednak nie były sentymenty. Otóż Witold ponownie się zwrócił w kierunku ulubionej polityki wschodniej, chcąc osadzić na chańskim tronie swego sojusznika spod pod Grunwaldu – Dżelal-ed-Dina. W roku 1411

Iškart po laimėto Žalgirio mūšio, Lietuvos ir didžiojo kunigaikščio Vytauto šlovė dar labiau padidėjo. Didysis kunigaikštis su karaliumi Vladislovu, pergalingai apvažiuodami lietuvių ir Rusios žemes, visur buvo pripažįstami; jie priimdavo pavaldinių priesaiką. Po ordino pralaimėjimo, žemės, iki šiol nepalankiai nusiteikusios Lenkijos ir Lietuvos atžvilgiu, dabar viena už kitą greičiau stengėsi sudaryti sutartis ir sąjungas su nugalėtojais. Nusilenkė ir naugardiečiai, ir pskoviečiai, nusilenkė Smolenskas.

Taika Torunėje buvo greitai sudaryta ne tik dėl šalių nuovargio, atsiradusio dėl abipusio konflikto. Po Žalgirio mūšio didysis kunigaikštis nebedegė noru kariauti su ordinu, kuriam buvo už daug ką dėkingas, taip pat ir dėl pirmojo iš savo trijų krikštų. Tačiau ne dėl sentimentų nebenorėjo kariauti su ordinu. Vytautas vėl grįžo prie mėgstamiausios Rytų politikos krypties, norėdamas į chano sostą pakelti Žalgirio mūšio sąjungininką Dželalą-ed-Diną. 1411 m. Vytauto

Just after the victory in the Battle of Grunwald the fame of Lithuania and the Grand Duke grew rapidly. During a triumphal procession through the lands of Lithuania and Russia the Grand Duke and the King Vladislovas were gaining win recognition and homage of surrender. The lands, which earlier had been ill-disposed to Poland and Lithuania, were now impressed by the Crusaders' failure and were willing (trying to outdo each other to enter) into treaties and alliances with the winners. Other lands, such as Novgorod, Pskov, and Smolensk, were forced to resign.

Both parties' exhaustion from the conflict, mentioned before, was not the only reason for a quick signing of the peace agreement in Thorn. After the Battle of Grunwald the Grand Duke was not eager anymore to fight with the Order, because there was a reason the Grand Duke should have thanked the Teutonic Order, which is baptism. The reason, however, was not the sentiments. Vytautas directed again his attention towards his favourite eastern

Witoldowy sojusznik najechał Złotą Ordę, zaś w kolejnym, dzięki wydatnej pomocy wielkiego księcia, zasiadł na chańskim tronie. Wdzięczny chan, obok innych, domniemanych jedynie, dowodów uległości wobec władców Polski i Litwy, wysłał Jagielle poselstwo do Budy, gdzie akurat przebywał polski monarcha. Poselstwo to zapewniło o wsparciu Polski całą potęgą Złotej Ordy i przywiozło, oprócz innych darów, także trzy wielbłądy, co zostało skwapliwie odnotowane przez Długosza. Wkrótce jednak Dželal-ed-Din został zrzucony z tronu. Wielki książę nie omieszkał skorzystać z okazji do interwencji w Złotej Ordzie, gdzie w końcu udało mu się osadzić na tronie chana Jeremferdena. Pokój na wschodnim teatrze działań zapanował ostatecznie, w roku 1419, kiedy to stary znajomy Witolda znad Worskli, Edygej, do tej pory zwalczający zwierzchność litewską nad Ordą, zawarł z wielkim księciem stosowny traktat.

Niezależnie od interwencji wschodnich, nie zaniedbywał wielki książę

sajungininkas užpuolė Aukso ordą, o kitais metais, stipriai padedant didžiajam kunigaikščiui, sėdo į sostą. Dėkingas chanas išsiuntė savo pasiuntinius į Budą, kur tuo metu buvo Lenkijos monarchas. Tai buvo chano dėkingumo ženklas Lenkijos ir Lietuvos valdovams. Pasiuntiniai užtikrino paremsią Lenkiją visa jėga, ir be kitų dovanų atvežė tris kupranugarius, kaip apie tai rašė Janas Długoszas. Tačiau netrukus Dželal-as-ed-Dinas buvo nuverstas nuo sosto. Didysis kunigaikštis nepraleido progos įsikišti į Aukso ordos reikalus, taigi galų gale jam pavyko į sostą iškelti chaną Jeremferdeną. Taika Rytų fronte galutinai įsiviešpatavo 1419 m., kai senas Vytauto pažįstamas prie Vorkslos, Edigėjus, iki tol kovojęs dėl ordos pavaldumo lietuviams, su didžiuoju kunigaikščiu sudarė atitinkamą sutartį.

Nepriklausomai nuo interwencijų Rytuose, didysis kunigaikštis nenustojo rūpintis vidaus politika. O ši, po Žalgirio mūšio tarptautinių atgarsių, reikalavo greito ir stabilaus sureguliu-

politics and intended to put his ally from the Battle of Grunwald Jalal ad-Din on the throne of khanate. In 1411 Vytautas' ally attacked the Golden Horde, whereas the next year he came to the throne of the khanate with a considerable help of the Grand Duke. Grateful khan sent his deputation for Jogaila to Buda, where at that very moment the Polish monarch was staying. That was one of the khan's signs of deference to the rulers of Poland and Lithuania. The deputies ensured the support of Poland with the whole power of the Golden Horde, what is more, they brought three camels, among other gifts, which Jan Długosz readily emphasized. However, soon Jalal ad-Din was toppled from the throne. The Grand Duke failed to use his opportunity to intervene in the affairs of the Golden Horde, however, he managed to put khan Jeremferden on the throne. In 1419 peace finally came to the eastern area of activities. It happened when an old acquaintance of Vytautas, whose name was Edigey, concluded an appropriate treaty, till then

również polityki wewnętrznej. A ta, wobec międzynarodowych reperkusji po Grunwaldzie, wymagała szybkiego i trwałego uregulowania. Energiczny i agresywny komtur Świecia Henryk von Plauen, który po katastrofie roku 1410 został wybrany wielkim mistrzem, był człowiekiem niezwykle wojowniczym. Niemal od samego zawarcia pokoju toruńskiego uparcie dążył do podważenia jego ustaleń. Jego agresywna polityka wobec Unii Jogailańskiej doprowadziła do tego, że sami Krzyżacy, przerażeni planami wielkiego mistrza i zbliżającym się kolejnym konfliktem ze znacznie silniejszym teraz przeciwnikiem, w 1413 roku złożyli von Plauena z urzędu, w jego miejsce wybierając Michała Kuchmeistera, który się zdawał być człowiekiem bardziej ugodowym. Pomimo tego stosunki z Zakonem dalekie były od normalizacji. W tej napiętej sytuacji tak Polska, jak i Litwa dążyły do precyzyjnego uregulowania wzajemnych relacji. Inicjatorem działań w tym był przede wszystkim Witold,

vimo. Energingas ir agresyvus Švietės komtūras Henrikas fon Plauenas, kuris po 1410 m. katastrofos buvo išrinktas didžioju magistru, buvo ypatingai karingas žmogus. Beveik nuo pat Torunės taikos sudarymo pradžios, siekė sugriauti jos nuostatas. Jo agresyvi politika Jogailos unijos atžvilgiu lėmė tai, kad patys kryžiuočiai pasipiktinę didžiojo magistro planais ir besiantinančiu eiliniu konfliktu su tuo metu dar labiau sustiprėjusiu priešininku, 1413 m. nušalino fon Plaueną nuo pareigų, o į jo vietą išrinko Mykolą Kuchmeisterį (vok. Kuchmeister), kuris atrodė į kompromisus linkęs žmogus. Nepaisant to, santykiai su ordinu nebuvo normalūs. Būdamą įtemptoje padėtyje tiek Lenkija, tiek Lietuva siekė tiksliai sureguliuoti tarpusavio santykius. Šių veiksmų iniciatoriumi visų pirma buvo Vytautas, siekiantis sustiprinti pozicijas ne tik Didžiojoje Kunigaikštystėje, bet ir Lenkijoje, kurioje sugebėjo susikurti labai stiprų palaikymą. Beje, Kęstutaičio šalininkams priklausė pats karalystės mar-

fighting for Lithuanian supremacy on the territories of Orda.

Apart from the interventions in the East the Grand Duke was also concerned with internal politics of his country. Internal politics needed to be regulated quickly and stably, due to the international consequences that followed the Battle of Grunwald. Vigorous and aggressive komtur Henry von Plauen, after the catastrophe in 1410 appointed to the post of the Grand Master, was an extremely warlike personality. Almost from the moment of concluding the Peace of Thorn he aimed to undermining his decisions. His aggressive politics in relation to the Jogailanian Union led to the decision, by which the Crusaders, scared of the Grand Master's plans and an impending conflict with a much more powerful enemy now, removed von Plauen from office, and appointed Michael Kuchmeister, who seemed to be a more conciliatory person. Despite that the relationships with the Order were far from normalization. Both Poland and Lithuania aspired to

który dążył do umocnienia pozycji nie tylko w Wielkim Księstwie, ale i w Polsce, gdzie zresztą zdołał stworzyć bardzo silne stronnictwo. Do stronników Kiejstutowicza należał między innymi sam marszałek Królestwa Zbigniew z Brzezia. Negocjacje polsko-litewskie toczyły się już w roku 1412, kiedy stryjeczni bracia spotkali się w Hrubieszowie, następnie z poselstwem do króla przybył marszałek wielkiego księcia Rumbold Wolimuntowicz. Po spotkaniu z posłem stryjecznego brata Władysław odbywał zjazdy i narady z panami polskimi, gdzie zapewne doszło do wysunięcia postulatów strony polskiej. Obydwaj władcy wypracowali wspólne stanowisko zapewne podczas pobytu Jagiełły na Litwie zimą roku 1412 na 1413. Było zresztą tradycją, że król Polski miesiące zimowe spędzał w Wielkim Księstwie. Wreszcie 2 października 1413 roku doszło do pamiętnego zjazdu w Horodlu. Spotkali się tam Witold, Jagiełło oraz delegacje panów polskich i litewskich. Dokument wystawiony na zjeździe prze-

šalas Zbignevas iš Bžezios. Lenkų ir lietuvių derybos buvo vedamos jau 1412 m., kai pusbroliai susitiko Hrubeshove, vėliau su pasiuntiniais pas karalių atvyko didžiojo kunigaikščio maršalas Rumbaudas Valmantaitis. Susitikęs su pusbrolio pasiuntiniu, Vladislovas rengė suvažiavimus ir pasitarimus su lenkų ponais, kuriuose tikriausiai nutarta pateikti lenkų šalies postulatų. Greičiausiai Jogailai būnant Lietuvoje 1412-1413 metų žiemą, abu valdovai parengė bendrą poziciją. Tapo tradicija, kad Lenkijos karalius žiemos mėnesius praleisdavo Didžiojoje Kunigaikštystėje. Galų gale 1413 m. spalio 2 d. įvyko įsimintinas suvažiavimas Horodlėje. Ten susitiko Vytautas, Jogaila bei lenkų ir lietuvių ponų delegacijos. Suvažiavimo metu pasirašytas dokumentas įėjo į istoriją kaip Horodlės unija. Jame pakartota pastraipa apie Lietuvos prijungimą prie Lenkijos karalystės. Tačiau tai buvo tik tušti žodžiai. Iš tikrųjų ir toliau buvo pabrėžiamas Didžiosios Kunigaikštystės atskirumas. Nuo tol

a precise settlement of relationships in such an intense situation. Vytautas was the first above all who initiated the actions intended to settle the relationships and aimed at strengthening his position not only in the Grand Duchy, but also in Poland, where besides he managed to form a strong party. One of his supporters among others was the marshal of the Kingdom Zbigniew from Brzez. The negotiations between Poland and Lithuania started in 1412, when the cousins met in Hrubieszow, and after that the Grand Duke's marshal Rumbold Wolimuntowicz with his deputies arrived to the King. After the meeting with the cousin's envoy Vladislovas arranged many conventions and conferences with the Polish gentlemen, which resulted in issuing the Polish party's demands. The two rulers elaborated their mutual stance, probably during Jogaila's visit in Lithuania in the winter of 1412 to 1413. On 2 October of 1413 a memorable convention finally took place in Horodlo, where Vytautas, Jogaila and the delegations of the

szedł do historii jako unia horodelska. W jego treści ponowiono ustęp o inkorporacji Litwy do Korony. Były to jednak puste słowa. W rzeczywistości bowiem podkreślano dalej odrębność Wielkiego Księstwa. Od tej pory Litwa miała być rządzona przez Witolda jako wielkiego księcia – aż do jego śmierci, podczas gdy Jagiełło wciąż tytułował się „księciem najwyższym”. Po śmierci Kiejstutowicza miała Litwa otrzymać odrębnego władcę, wyznaczonego przez polskiego króla po zasięgnięciu rady panów obydwu państw. Z kolei po zgonie Jagiełły nowy król Polski nie mógł zostać wybrany wbrew zdaniu Litwinów i wielkiego księcia. Ważnym postanowieniem Horodła było stwierdzenie, że unia pomiędzy oboma państwami miała trwać także w wypadku wygaśnięcia rodów Olgierda i Kiejstuta. Na unii najbardziej zyskało katolickie bojarstwo litewskie, które zostało zrównane w prawach z polskim rycerstwem. Symbolem tej równości stało się przyjęcie przez szlachtę polską do swych herbów 47 rodów bojarских.

Lietuvą iki pat savo mirties turėjo valdyti Vytautas kaip didysis kunigaikštis, tuo metu, kai Jogaila vis dar buvo tituluojamas „vyriausiuoju kunigaikščiu“. Po Kęstutaičio mirties Lietuvai bus paskirtas atskiras valdovas, kurį išrinks Lenkijos karalius pasitaręs su abiejų valstybių ponais. O po Jogailos mirties naujas Lenkijos karalius negalės būti išrinktas nepaisant lietuvių ir didžiojo kunigaikščio nuomonės. Svarbus Horodlės sprendimas buvo tas, kad unija tarp dviejų valstybių turėjo galioti pasibaigus Algirdo ir Kęstučio dinastijai. Ši unija labiausiai pasitarnavo lietuvių katalikų bajorijai, kurios teisės buvo sulyintos su lenkų riterijos teisėmis. Šią lygybę patvirtina tai, kad lenkų šlėktos į savo herbus priėmė 47 bajorų gimines. Be to, Lietuvoje iš dalies įvestos Lenkijoje galiojančios pareigos – vaivados, seniūnai, kaštelionai. Numatyti bendri suvažiavimai Liubline ir Parčeve, siekiant rengti pasitarimus, susijusius su abiejų šalių politika. Horodlės unija, nepaisant pabrėžiamo tarpusa-

Polish and Lithuanian Noblemen met. The document that was drafted in the meeting went down in history as the Pact of Horodlo. It contained a passage telling about Lithuania's incorporation into the Kingdom. These were, however, hot air. In reality the Grand Duchy's autonomy was emphasized. From that time on Vytautas was supposed to be the Grand Duke of Lithuania for life, whereas Jogaila still called himself by "the Grandest Duke's" title. After Vytautas' death Lithuania would be appointed a separate ruler by the King and the councils of both countries. Similarly after Jogaila's death a new king would not be elected without Lithuania's and the Grand Duke's consent. An important statement of the pact was stating that the union between the two countries would have to last even in case of ending of Algirdas' and Kęstutis' dynasties. Lithuanian boyars made the best profit on the union, as their rights were equalized to the rights of the Polish knights. The sign of such equality was the fact that Polish nobility admitted 47 dynas-

Ponadto na Litwie częściowo wprowadzono obowiązujące w Polsce urzędy – wojewodów, starostów, kasztelanów. Miano odbywać także wspólne zjazdy w Lublinie i Parczewie, celem obradowania nad polityką obydwu państw. Unia w Horodle, pomimo podkreślenia wzajemnej odrębności, silnie i trwale spoiła obydwie organizmy państwowe, wzmocniła też znacznie pozycję wielkiego księcia.

Po uregulowaniu spraw wewnętrznych polsko-litewskich możliwe stało się ponowne zwrócenie uwagi na kwestię krzyżacką. Chociaż wielki mistrz Kuchmeister wyraźnie się obawiał nowego konfliktu, nie mógł się wszelako pogodzić z wysuniętym obecnie przez Polskę i Litwę rewindykacyjnym programem maksimum, obejmującym nie tylko ostateczne zrzeczenie się Żmudzi, ale także zwrot Pomorza Gdańskiego, ziemi chełmińskiej i michałowskiej, a ponadto Santoka i Drezdenka. Wobec fiaska rokowań w Grabiach pod Raciążkiem, król wypowiedział w 1414 roku wojnę Zakonowi. Ponownie Po-

vio atskirumo, stipriai ir ilgam sujungė abi valstybes, labiau sustiprino didžiojo kunigaikščio padėtį.

Sureguliuavus lenkų ir lietuvių vidaus reikalus, vėl imta kreipti dėmesį į kryžiuočius. Nors didysis magistras Kuchmeisteris aiškiai baiminosi naujo konflikto, vis dėlto negalėjo susitaikyti su Lenkijos ir Lietuvos iškelta maksimalia turto ir nuosavybės grąžinimo programa, kuri reikalavo ne tik galutinai atsisakyti Žemaitijos, bet ir grąžinti Gdąnsko Pamarį, Kulmą ir Michalovę žemes, tai pat Santoką ir Drezdenką. Atsižvelgiant į derybų nesėkmę Grabiuose prie Racionzko, karalius 1414 m. paskelbė ordinui karą. Vėl lenkai ir lietuviai įžengė į Prūsiją. Tačiau šį kartą kryžiuočiai, atsimindami neseniai įvykusį Žalgirio mūšį, kuriame buvo išvanoti, neišdrįso pasipriešinti lenkams ir lietuviams atvirame lauke. Vietoj to užsirakino gerai sustiprintose pilyse, kurių Jogailos ir Vytauto kariuomenė negalėjo užkariauti, išskyrus Olštinką, Olštiną ir Nidzicą. Už tai negailestingai nunio-

ties of boyars to the Polish coats of arms. What is more Lithuania was introduced to some of the titles used in Poland – voivodes, prefects, castellans. General conventions were planned to take place in Lublin and Parzewo for the purpose of debating the politics of the two countries. Despite the emphasized autonomy, the Pact of Horodlo closely and firmly united the two national organisms, and significantly strengthened the position of the Grand Duke.

When Poland and Lithuania regulated their internal affairs they could focus on the issue of the Teutonic Order. Although the Grand Master Kuchmeister was strongly concerned with a possible new conflict, he could not leave the “re-vindication program” issued by Poland and Lithuania as it was, since by that agreement the Order was forced to relinquish Samogitia, to return Pomeralia, the lands of Chelm and Michalow, as well as Santok and Drezdenek. In 1414 the King declared a war to the Order, due to the failure of the negotiations in Grabie near Raciążek. The Polish

lacy i Litwini wkroczyli do Prus. Tym razem jednak Krzyżacy, mając świeżo w pamięci grunwaldzkie lanie, nie odważyli się stawić Polakom i Litwinom czoła w otwartym polu. Zamiast tego pozamykali się w dobrze obwarowanych zamkach, których z kolei wojska Jagiełły i Witolda nie były w stanie zdobyć, poza Olsztynkiem, Olsztynem i Nidzicą. Spustoszyły za to niemiłosiernie nieprzyjacielski kraj, stąd wojna otrzymała nazwę „głodowej”. Gdy wojska polsko-litewskie oblegały Brodnicę, w obozie Jagiełły pojawił się legat papieski Wilhelm de Challant i skłonił władcę do zawarcia dwuletniego rozejmu oraz poddania sporu pod obrady zbierającego się właśnie w Konstancji soboru powszechnego. Sobór miał uregulować sprawy Kościoła, rządzonego jednocześnie przez aż trzech papieży, z których każdy uważał się za prawowitego następcę Świętego Piotra. W ten sposób konflikt polsko-litewsko-krzyżacki stał się sporem dyplomatycznym. Zwaśnione strony przygotowały się zresztą na obrady

kojo priešo kraštą, todėl karui suteiktas „bado“ pavadinimas. Kai lenkų ir lietuvių armija apgulė Brodnicą, Jogailos stovykloje pasirodė popiežiaus legatas Vilhelmas de Challant, kuris įkalbėjo valdovą sudaryti dvejų metų truncančias paliaubas ir ginčą pavesti spręsti Konstancie besirenkančiam visuotiniam susirinkimui. Susirinkimas turėjo sureguliuoti bažnyčios klausimus, vienu metu valdomos trijų popiežių, iš kurių kiekvienas save laikė teisėtu šventojo Petro įpėdiniu. Tokiu būdu lenkų-lietuvių-kryžiuočių ginčas tapo diplomatiniumi. Susipykusios šalys pasirengė susirinkimui ne prasčiau, nei tikram karui. Lenkų pasiuntiniams vadovavo pats Gniezno arkivyskupas Mikalojus Tromba. Kartu su juo į Konstanciją nuvyko Kujavų vyskupas Janas Kropidla, Plocko vyskupas Jokūbas Kurdvanovskis, Krokuvos universiteto rektorius Paulius Vlodkovicus. Delegacijos „žvaigždė“ buvo riteris Zaviša Juodasis, tai tokia žinoma asmenybė Europoje, kurią šiandien pavadinume „kultine“. Sino-

and Lithuanian armies again entered Prussia. This time, however, the Crusaders did not risk standing up to the enemies on the open battlefield, since they still remembered having taken a beating by Grunwald. Instead they hid in well fortified castles, which Jogaila and Vytautas were not able to capture, except of Olsztynek, Olsztyn and Nidzica. The army, however, relentlessly ravaged the enemy's country, thus the name for the war – “Hunger War”. As the Polish-Lithuanian army was besieging Brodnica, the Pope's legate Wilhelm de Challant appeared in Jogaila's camp and induced the ruler to establish a two year armistice treaty, as well as to bring up the dispute for discussion in the general council, taking place in Konstanz. The council was supposed to regulate the matters of the Church, which was governed at the same time by three popes, each of them considering being the rightful Saint Peter's successor. That was the way the conflict between Poland, Lithuania and Teutonic Order became a diplomatic dis-

soboru nie gorzej, niż na prawdziwą bitwę. Poselstwu polskiemu przewodniczył sam arcybiskup gnieźnieński Mikołaj Trąba. Wraz z nim do Konstancji pojechali m.in. biskup kujawski Jan Kropidło, biskup płocki Jakub Kurdwanowski, rektor Uniwersytetu Jogailańskiego Paweł Włodkowic. „Gwiazdą” delegacji był rycerz Zawisza Czarny, postać tak sławna w Europie, że dzisiaj nazwalibyśmy go „ikoną kultury”. Podczas obrad soboru zarówno Krzyżacy, jak i Polacy z Litwinami, starali się jak mogli, by przeciągnąć uczestników na swoją stronę. Zakon oczerniał zarówno Jagiełłę, jak i Witolda i przedstawiał obu władców jako pogan, którzy pozornie jedynie przyjęli chrzest. Głośnym echem odbiły się dwa traktaty. Jeden, napisany przez niejakiego Jana Falkenberga, stanowiący paszkwil na Królestwo i Wielkie Księstwo. Falkenberg dowodził w nim, że Polacy i Litwini to wrogowie Kościoła, i jako tacy powinni być pozbawieni władzy oraz obrócenii w niewolników. Z kolei drugi traktat, autorstwa Pawła Włod-

do pasitarimo metu tiek kryžiuočiai, tiek lenkai su lietuviais kaip įmanydami stengėsi dalyvius patraukti savo pusėn. Ordinas juodino tiek Jogailą, tiek Vytautą, pristatė abu valdovus kaip pagonis, kurie tik tariamai priėmė krikščionybę. Garsiai nuskambėjo du traktatai. Vienas, kurį parašė kažkoks Jonas Falkenbergas, buvo paskvilis apie karalystę ir didžiąją kunigaikštystę. Falkenbergas jame liudijo, kad lenkai ir lietuviai – tai bažnyčios priešai, todėl turi prarasti valdžią ir tapti belaisviais. Kitame traktate pavadintame *Apie popiežiaus ir imperatoriaus valdžią netikinčiųjų atžvilgiu*, jo autorius Paulius Vlodkovicus įrodinėjo, kad pagonys turi lygias teises su krikščionimis, o atvertimas į tikėjimą jėga yra klaida. Kadangi kryžiuočiai bet kokia kaina siekė atgauti Žemaitiją, jie skelbė, kad tai yra pagonių žemė, kurią būtina pakrikštyti, savaiame suprantama, pagal žinomus ordino metodus. Argumentavo, reikia pripažinti, įspūdingai. Didžiojo kunigaikščio atsakas buvo genialus, jis

pute. Besides, the arguing parties were prepared for the conference as if for a real battle. The Polish legation was represented by the archbishop of Gniezno Mikołaj Traba. The archbishop was accompanied in Konstanz by the bishop of Plock Jakub Kurdwanowski, the rector of the Jogailanian University Paweł Wlodkowic. A very prominent figure in Europe the knight Zawisza Czarny, who can be called “an icon of culture”, was a real “star” of the delegation. Both parties – the Crusaders and the Polish with the Lithuanians – did their best to win the attendants over to their side during the debates of the council. The Crusaders casted aspersions on both Jogaila and Vytautas, and introduced the rulers as pagans, who were baptized only to keep up appearances. Two treatises had wide repercussions. The first, written by somebody by the name of John Falkenberg, constituted of the libel against the Kingdom of Poland and the Grand Duchy of Lithuania. The author argued that Poles and Lithuanians are

kowica, pod tytułem *O władzy papieża i cesarza wobec niewiernych* udowodniał, że poganie mają równe prawa z chrześcijanami, a nawracanie siłą jest błędem. Ponieważ Krzyżacy dążyli za wszelką cenę do odzyskania Żmudzi, głosili przeto, że jest to ziemia pogańska, którą należy ochrzcić, oczywiście według znanych zakonnych metod. Argumentowali, trzeba przyznać, sugestywnie. Tu jednak w pełni zadziałał geniusz wielkiego księcia, który w odpowiedzi sprowadził w 1415 roku do Konstancji własną delegację, złożoną z kilkudziesięciu nawróconych Żmudzinów. Zgodnie opowiedzieli oni soborowi, że cały lud Żmudzi wprost marzy o chrzcie, lecz tylko wówczas, kiedy dokonają tego biskupi polscy i litewscy. Delegacja żmudzka wywarła na uczestnikach soboru ogromne wrażenie. Przesztano dawać wiare zarzutom wysuwany przez Zakon Krzyżacki, zwłaszcza wobec sformułowanej w 1416 roku na piśmie skargi Żmudzinów na Krzyżaków, napisanej najprawdopodobniej na wileńskim

1415 m. i Konstancją sukviētē savo delegacijā iš keliasdešimt i naują tikėjimą perėjusių žemaičių. Jie vieningai susirinkimui pareiškė, kad visi žemaičiai tiesiog svajoja apie krikštą, bet tik tuomet, jeigu juos pakrikštys lenkų ir lietuvių vyskupai. Žemaičių delegacija susirinkimo dalyviams padarė didžiulį įspūdį. Nustota tikėti Vokiečių ordino reiškiamomis pretenzijomis, ypač dėl 1416 m. raštu suformuluoto žemaičių skundo kryžiuočiams, kuris tikriausiai buvo parašytas Vilniaus dvare. Dėl gerai suderintų lenkų ir lietuvių diplomatinių veiksmų popiežiumi išrinktas kardinolas Odo Kolona (Odo Colonna), žinomas kaip Martynas V, nuo to laiko karaliui ir didžiajam kunigaikščiui patikėjo Žemaitijos krikštą, taip pat įvykdyti misiją „schizmatikų“ atžvilgiu, t. y. išpažįstančiųjų stačiatikybę. Dėl šio šventojo Petro įpėdinio sprendimo teoriniai tolimesnio ordino egzistavimo pagrindai Prūsijoje neteko reikšmės. Tuomet pirmą kartą sugalvota arba visiškai likviduoti kryžiuočius, arba

the enemies of the Church therefore they have to be deprived of power and turn them into slaves. The second treatise, whose author was Pawel Wlodkowic, was titled *On pope's and emperor's power over the faithless*. In his piece he attempted to prove that pagans have equal rights to Christians, whereas conversion by force is a mistake. The Crusaders wanted to conquer Samogitia at all costs; thereupon they had been proclaiming that Samogitia was a pagan land that needs to be baptized, certainly using the well known methods of the Crusaders. Admittedly, the arguments were rather imposing. In this situation, however, the Grand Duke's genius undertook an action in reply by which in 1415 he brought to Konstanz his own delegation, consisting of several dozens of converted Samogitians. They replied the council that all Samogitians are eager to be baptized on condition that the ceremony would be performed by the bishops of Poland and Lithuania. Nobody believed the Crusaders anymore, especially due to the complaint written

dworze. Wskutek skoordynowanej dyplomatycznej akcji polsko-litewskiej kardynał Odo Colonna, wybrany papieżem i znany odtąd jako Marcin V, powierzył królowi i wielkiemu księciu akcję chrystianizacji Żmudzi, a także prowadzenie działalności misyjnej wobec „schizmatyków”, czyli wyznawców prawosławia. W wyniku takiego postanowienia następcy Świętego Piotra, teoretyczne podstawy dalszego istnienia Zakonu w Prusach traciły rację bytu. Wtedy to po raz pierwszy wysunięto pomysł albo zupełnej likwidacji Krzyżaków, albo przeniesienia ich na południe, by tam, walcząc z Tatarami i Turkami, mogli realizować swoje „zadania statutowe”. Rzecz jasna wielki mistrz odrzucił z oburzeniem te polskie propozycje. Zarówno Jagiełło, jak i Witold podczas soboru w Konstancji występowali także jako zwolennicy unii kościelnej pomiędzy zachodnim i wschodnim odłamek chrześcijaństwa. Z inicjatywy obydwu władców w 1418 roku sprowadzili nawet na sobór Grzegorza Camblaka, metropolite

perkelti juos į pietus, kad ten, kovodami su totoriais ir turkais, jie galėtų realizuoti savo „statuto užduotis“. Suprantama, kad didysis magistras su pasiūlymumu atmetė šiuos lenkų pasiūlymus. Tiek Jogaila, tiek Vytautas susirinkimo metu Konstancie pasireiškė kaip bažnyčios unijos šalininkai, siekiantys suvienyti Vakarų ir Rytų krikščionybės atšakas. Abiejų valdovų iniciatyva 1418 m. į susirinkimą pakviestas netgi Kijevo metropolitas Grigalius Cambalakas. Deja, lenkų ir lietuvių ambicingi planai neišdegė, bet buvo puikus propagandos elementas.

Tiek ordinas, tiek lenkų ir lietuvių unija siekė patikrinti Pirmąją Torunės taiką, tačiau Konstancie ginčytini klausimai taip ir nebuvo galutinai išsiaiškinti, o virš Jogailos unijos ir Vokiečių ordino pakibo naujojo karo šmėkla. Siekdama kovoti prieš vienuolius „iš dviejų pusių“, Lenkija ir Lietuva sudarė sutartį su Eriku, Kalmaro unijos karaliumi. Kai prie Prūsijos sienos būrėsi kariuomenė,

by Samogitians in 1416 most presumably in the Vilnius castle. In consequence of the diplomatic action, coordinated by Poland and Lithuania, the cardinal Odo Colonna, appointed to pope and known as Martin V from that time on, confided the King and the Grand Duke to Samogitia's baptism, as well as to conducting the missionary activity aimed at “schismatics”, that is, Orthodox. As a result of such a resolution proposed by Saint Peter's successor, theoretical bases of further existence of the Order in Prussia were losing its *raison d'etre*. At that time an idea of absolute liquidation of the Crusaders, or an idea of moving them into the south in order to let them perform their “statutory tasks” by fighting with the Tatars and Turks, emerged. Naturally the Grand Master rejected Poland's suggestion. Both Jogaila and Vytautas appeared on the council of Konstanz as the supporters of ecclesiastical union between the Western and Eastern factions of Christianity. In 1418 the two rulers brought to the council the metropolitan of Kiev Gregory Cam-

kijowskiego. Niestety, ambitne plany polsko-litewskie spełzły na niczym, były jednak znakomitym elementem propagandowym.

Ponieważ zarówno Zakon, jak i unia polsko-litewska dążyły do rewizji I pokoju toruńskiego, zaś sprawy sporne nie zostały ostatecznie załatwione w Konstancji, nad Unią Jogailańską i Zakonem Krzyżackim zawisło widmo kolejnej wojny. W celu wzięcia zakonników „w dwa ognie” zawarto porozumienie z Erykiem, królem Unii Kalmarskiej. Już na granicy pruskiej zbierały się wojska, już rycerstwo gotowe było do nowej zbrojnej rozprawy, gdy do polskiego obozu przybył wysłannik Zygmunta Luksemburczyka – arcybiskup Antoni Capra, który ponownie skłonił obie strony do oddania sporu pod sąd rozjemczy króla rzymskiego. Tym razem obaj stryjeczni bracia liczyli na przychylny stanowisko Zygmunta, zażądali zatem m.in. zwrotu Pomorza Gdańskiego oraz ostatecznej rezygnacji Krzyżaków z pretensji do ziemi żmudzkiej. Jakież

o riterija jau buvo pasirošusi naujam ginkluotam susirėmimui, į lenkų stovyklą atvyko Zigmanto Liuksemburgiečio pasiuntinys – arkivyskupas Antanas Kapra, kuris vėl įkalbėjo abi šalis ginčą pavesti spręsti Romos karaliaus kaip tarpininko teismui. Šįkart abu pusbroliai tikėjosi palankios Zigmanto pozicijos, tarp kitko, pareikalavo gražinti Gdanską Pamarį ir, kad kryžiuočiai galutinai atsisakytų pretenzijų į Žemaitiją. Kokia gi buvo Jogailos ir Vytauto nuostaba, kai Zigmantas 1420 m. vasario mėnesį Vroclave priėmė sprendimą, palankų kryžiuočiams, sankcionuodamas ne tik Torunės taikos nuostatas, bet ir pripažindamas ordinui tam tikras pasienio vietoves. Lenkų ir lietuvių pasipiktinimas buvo didžiulis. Pas Zigmantą išsiųsti pasiuntiniai, kuriems vadovavo Zbignevas Olesnickis, atstovaujantis Lenkijai, ir Mikalojus Cebulka iš didžiojo kunigaikščio pusės. Pasiuntiniai griežtai paprieštaravo Zigmanto sprendimui, o Vytautas papildomai nusprendė atkeršyti. Proga pasitaikė

blak. Unfortunately the plans of Poland and Lithuania were not implemented; nevertheless, they were a superb element of propaganda.

Jogailanian Union and Teutonic Order were again exposed to danger of another war, since both the Order and the Union strived for the revision of the First Peace of Thorn, whereas debatable matters had not been settled yet in Konstanz. Poland and Lithuania entered into agreement with the King of the Kalmar Union Eric in order to fight against the Order from two sides. The armies gathered by the Prussian border and the knights were ready for a new armed fight, when the envoy of Sigismund of Luxembourg – the archbishop Antony Capra, arrived to the Polish camp and induced both parties to bring up the dispute to the arbitration court of the Roman Emperor. This time the cousins hoped on Sigismund's benevolent position and requested return of the lands of Pomerelia and final resignation of Samogitia by the Crusaders. Jogaila and Vytautas were very much startled after

było zaskoczenie Jagiełły i Witolda, gdy Zygmunt w lutym 1420 roku we Wrocławiu wydał wyrok korzystny dla strony krzyżackiej, sankcjonując nie tylko postanowienia pokoju toruńskiego, ale przyznając Zakonowi pewne graniczne miejscowości. Oburzenie Polaków i Litwinów było ogromne. Do Zygmunta wysłano poselstwo, na którego czele stanęli Zbigniew Oleśnicki, reprezentujący Polskę, i Mikołaj Cebulka ze strony wielkiego księcia. Posłowie ostro zaprotestowali przeciw decyzji Zygmunta, zaś Witold dodatkowo postanowił się zemścić. Okazja nadeszła wkrótce. Akurat zmarł w Pradze król czeski Waclaw. Korona Królestwa Czech przypadła jego bratu, którym był Zygmunt Luksemburczyk, władca w Czechach serdecznie znieawidzony, podobnie jak zmarły brat. Wówczas w kręgu czeskich husytów Jana Žižki narodziła się myśl ofiarowania korony Władysławowi Jagielle. Ten uprzemie odmówił, oznaczałoby to bowiem opowiedzenie się po stronie herezji Jana Husa. Gotowość do objęcia czeskiego

netrukus. Prahae mirė Čekijos karalius Vaclovas. Čekijos karalystės karūna atiteko jo broliui Zigmantui Liuksemburgiečiui, kurio visi neken-tė, panašiai kaip ir jo mirusio brolio. Tuo metu Jano Žižkos čekų husitų aplinkoje gimė idėja padovanoti karūną Vladislavui Jogailai. Šis mandagiai atsisakė, kadangi tai reikštų, jog jis yra Jano Huso erezijos pusėje. Norą įžengti į Čekijos sostą išreiškė Didysis kunigaikštis, mat labai jautėsi įžeistas Zigmanto už nepalankų Wrocławo sprendimą. Buvo tik viena problema. Husitai iš didžiojo kunigaikščio reikalavo prisiekti dėl Prahos straipsnių, o Vytautas troško palenkti husitus primti katalikų tikėjimą. Jeigu didysis kunigaikštis būtų buvęs jaunesnis ir nebūtų turėjęs ko prarasti, neatmeta-ma, kad už karaliaus karūną jis visa širdimi būtų parėmęs čekų ereziją. Prisimindami jo tris krikštus ir kalbas, kuriose „paprastai šaipydamosis, abejojo tikėjimo straipsniu apie prisiekimą“, galime drąsiai teigti, kad jo santykis su religija buvo veikiau ins-

Sigismund having announced a verdict favorable to the Crusaders in February of 1420 in Wrocław. Sigismund not only sanctioned the terms of the Peace of Thorn, but also awarded the Order certain frontier territories. The Polish and Lithuanian nations were full of great indignation. They sent to Sigismund a delegation under command of Zbigniew Olesnicki, representing Poland, and Mikolaj Cebulka, representing the Grand Duke. The deputies strongly protested against Sigismund's decision, whereas Vytautas decided to get his revenge in addition. Soon an occasion arouse. At that very moment the King of Bohemia Wenceslaus died in Prague. The crown of the Kingdom was passed to his brother Sigismund of Luxembourg, whom everyone detested, similarly to his deceased brother. Then an idea of placing the crown on Vladislav Jogaila's head occurred to the circle of the Bohemian hussites of Jan Zizka. The king, however, politely refused, as it would mean getting on the right side of heresy of John Huss (Jan Hus). Unlike

tronu wyraził za to wielki książę, mocno obrażony na Zygmunta za niekorzystne orzeczenie wrocławskie. Był tylko jeden problem. Husyci żądali od wielkiego księcia zaprzysiężenia artykułów praskich, Witold zaś pragnął przywrócić husytów na łono kościoła katolickiego. Gdyby wielki książę był młodszy i mniej miał do stracenia, niewykluczone, że za cenę korony królewskiej całym sercem poparłby czeską herezję. Pamiętając bowiem jego trzy chrzty oraz przemówienia, w których „zwykle kpiąc, podawał w wątpliwość artykuł wiary o zmartwychwstaniu”, możemy śmiało stwierdzić, że jego stosunek do religii był raczej instrumentalny. Obecnie jednak, jako władca europejskiego formatu, nie mógł sobie na to pozwolić. Pomimo tego jednak wysłał do Pragi Zygmunta Korybutowicza, który objął w jego imieniu władzę. Książę Zygmunt postąpił jednak wbrew intencjom autora pomysłu i zaprzysiągł artykuły praskie, czym ścignął na Polskę i Litwę papieski gniew. Zygmunt nie odniósł w Czechach suk-

trumentinis. Dabar, būdamas įžymiu Europos valdovu, negalėjo sau šito leisti. Nepaisant to, į Prahą išsiuntė Žygimantą Kaributaitį, kuris jo vardu priėmė valdžią. Tačiau kunigaikštis Žygimantas pasielgė priešingai idėjos autoriaus ketinimams ir prisiekė dėl Prahos straipsnių, todėl Lenkija ir Lietuva užsitraukė popiežiaus pyktį. Žygimantas Čekijoje nepasiekė nei diplomatinių, nei karinių laimėjimų, įsitraukdamas į husitų ginčus, vykusių tarp utrakvistų ir taboritų. Netrukus pasipiktinęs Vytauto elgesiu, popiežius Martynas V paragino kunigaikštį atšaukti Kaributaitį iš Prahos. Dėl Jogailos ir Vytauto sukulto čekų skandalo, Europoje susilpnėjo Jogailaičių unijos padėtis. Popiežius buvo įžeistas, o karalius Zigmantas Liuksemburgietis tuo metu įkalbinėjo kryžiuočius pulti „eretikus“. Norėdami užkirsti kelią galimam ordino užpuolimui, karalius ir didysis kunigaikštis suprato, kad geriausia gynyba yra puolimas. Todėl didžiajam magistrui Pauliui Rusdorfui (vok. Paul

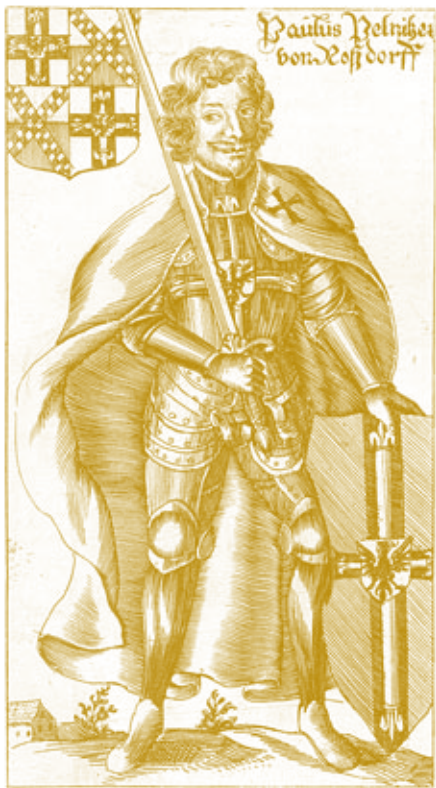
Jogaila, the Grand Duke Vytautas expressed his willingness to assume the Bohemian throne and resented Sigismund taking an unfavorable decision in Wrocław. Yet there was a problem. The hussites demanded from the Grand Duke that he should attest to the Articles of Prague, while Vytautas was willing to bring them to the Catholic Church. If the King was younger and had less to be lost, perhaps he would support the Bohemian heresy at the cost of the royal crown. Considering his three baptisms and speeches that “usually sneeringly called resurrection into doubt”, we can rightfully claim that the Duke’s relation to religion was rather ancillary. At that time, however, he could not venture to do that, as he was a well known ruler in the whole Europe. Despite that he sent to Prague Sigismund Korybutowicz, who acceded to the throne on behalf of the Grand Duke. However, the Duke Sigismund acted against the intentions of the author of the idea, as he attested to the Articles of Prague, thus incurring the great wrath of the Pope at Poland

cesów, ani dyplomatycznych, ani militarnych, angażując się w wewnętrzny husyckie spory między utrakwistami a taborytami. Wkrótce też oburzony postępowaniem Witolda papież Marcin V wezwał księcia do odwołania Korybutowicza z Pragi. Wobec czeskiej awantury Jagiełły i Witolda osłabła pozycja Unii Jogailańskiej w Europie. Papież był obrażony, a król Zygmunt Luksemburski namawiał w tym czasie Krzyżaków do ofensywy na „herezyków”. Chcąc uprzeczyć ewentualne uderzenie Zakonu, król i wielki książę słusznie uznali, że najlepszą obroną jest atak. Wypowiedziano zatem wojnę wielkiemu mistrzowi Pawłowi Russdorfowi. Tak jak w 1410 roku, tak i w lipcu 1422, siły polsko-litewskie zebrały się pod Czerwińskiem, po czym wkroczyły w ziemie zakonne, wując i grabiąc, głównie jednak grabiąc, gdyż Krzyżacy, podobnie jak w czasie wojny głodowej, pochowali się w dobrze ufortyfikowanych zamkach, odmawiając stoczenia bitwy w otwartym polu. W związku z tym, już 27 września nad

Russdorf) paskelbtas karas. Taip kaip 1410 m., taip ir 1422 m. liepos mėnesį, lenkų ir lietuvių pajėgos susirinko prie Červinsko, vėliau įžengė į ordino žemes kariaudami ir plėšdami, kadangi kryžiuočiai, tikriausiai kaip „bado“ karo metu, pasislėpė gerai sutvirtintose pilyse, atsiskydami stoti į kovą mūšio lauke. Todėl jau rugsėjo 27 dieną prie Melno ežero sudaryta taika. Pagal jos nuostatas, Lenkijai buvo grąžinta keletas pasienio gyvenviečių, tokių kaip Nešava, Mužinas ir Orlovas, kurios buvo Liuksemburgiečio atiduotos ordinui ir buvo ginčo objektas. Žymiai svarbesnis taikos punktas buvo tai, kad kryžiuočiai galutinai ir amžinai atsisakė pretenzijų į Žemaitiją. Tai buvo paskutinis karas su Vokiečių ordinu esant gyvam didžiajam kunigaikščiui Vytautui.

Paskutiniaus gyvenimo metais Vytautas įgavo didelės įtakos Lenkijos karalystėje. Kai mirė karaliaus Vladislovo žmona Elžbieta, visuotinai neapkenčiama Lenkijoje, pats karalius, iki tol neturėdamas vyriškos

and Lithuania. Sigismund was not successful in ruling the Kingdom of Bohemia, neither on diplomatic, nor on military arena, as he engaged in the hussite disputes between utraquists and taborites. Indignant at Vytautas' behavior soon the Pope Martin V summoned on the Grand Duke to dismiss Sigismund. The position of the Jogailanian Union weakened in Europe due to the bohemian scandal, in which Jogaila and Vytautas were engaged. The Pope was outraged, while the King Sigismund of Luxembourg instigated the Crusaders to launch an offensive against the “heretics”. The King and the Grand Duke regarded attack being the best defence, as they wanted to precede the Crusaders' attack. Consequently a war against Pawel Russdorf was declared. Similarly to the year 1410, the Polish-Lithuanian forces gathered near Czerwinski in July of 1422, entered the Teutonic territory, and started fighting and plundering – mainly plundering, since the Crusaders hid in well fortified castles and refused to give battle in an open field.

Wielki mistrz Paweł Rusdorf, ryc. Z XVI wieku

Didysis magistras Paulius Rusdoras (vok. Rusdorf), XVI a. piešinys

The Grand Master Paul Rusdorf, the picture of the 16th century

jeziorem Melno podpisano pokój. W myśl jego postanowień do Polski wracało kilka przygranicznych osad, które były przedmiotem sporu i zostały przez Luksemburczyka przyznane Zakonowi, w tym Nieszawa, Murzynno i Orłowo. Daleko ważniejszym natomiast punktem pokoju było ostateczne i wieczyste zrzeczenie się roszczeń krzyżackich do Żmudzi. Konflikt ten był ostatnią wojną z Zakonem Krzyżackim toczoną za życia wielkiego księcia Witolda.

W ostatnich latach życia zdołał Witold uzyskać wielki wpływ na sprawy w Królestwie Polskim. Toteż kiedy zmarła żona króla Władysława – Elżbieta, powszechnie w Polsce znienawidzona, zaś sam król ponownie, wobec ciągłego braku męskiego potomka, postanowił wstąpić w związki małżeńskie, wielki książę podsunął mu idealną kandydatkę na żonę – młodą i piękną kniaziównę Zofię, zwaną powszechnie Sonką. Sonka, mając widoki na zostanie królową, nie wahała się przed zmianą wiary z prawosławia na katolicyzm. Podobno król Władysław

lyties įpėdinio, vėl nusprendė vesti, o didysis kunigaikštis pakišo jam idealią kandidatę į žmonas – jauną ir gražią kunigaikštytę Zofiją, visuotinai žinomą kaip Sonka. Numačiusi tapti karaliene, Sonka nedvejodama perėjo iš stačiatikybės į katalikybę. Tikėtina, jog karalius Vladislovas prašė Vytauto tarpininkauti pas Drucko kunigaikštį Simoną, Sonkos dėdę, kad tas pritartų jųdviejų tuoktuvėms. Į didįjį kunigaikštį jis kreipėsi tokiais žodžiais: „Turėjęs tris žmonas, dvi lenkes ir vieną vokiebę, dabar prašau tavęs, išrūpink man iš kunigaikščio Simono jo jaunesniąją dukterėčią Zofiją, kad vesčiau ją iš slavų dinastijos, kad Dievas man duotų palikuonių“. Jogailos ir Zofijos sutuoktuvės įvyko 1422 metais. Po dvejų metų išsipildė monarcho amžiaus svajonė. Jam gimė vyriškos lyties palikuonis, kuriam suteiktas Vladislovo vardas, jis įėjo į istoriją kaip Varnietis. Po metų jam gimė sūnus Kazimieras, kuris netrukus mirė. Labai greitai jaunoji karalienė pagimdė dar vieną sūnų, kurį

As a result on September 27 the parties entered into the peace agreement by the lake Melno. Following the terms of the agreement some of the border settlements, which had been an object of dispute and had been given to the Order by Sigismund of Luxembourg, were returned to Poland, including Nieszawa, Murzynno and Orłowo. However, a much more important point of the peace agreement was the final and perpetual renunciation of Samogitia by the Teutonic Order. That conflict was the last war waging against the Order in the Grand Duke Vytautas' lifetime.

During the last years of his life Vytautas managed to extend his influence over the Kingdom of Poland. When the King Vladislovas's wife Elizabeth, generally hated by the Polish people, died and the King again decided to get married due to the lack of male descendant in his family, the Grand Duke offered him a perfect candidate for a wife – young and beautiful Sofia, often named Sonka. A young woman having prospects of becoming a queen did not

prosił nawet Witolda o pośrednictwo u księcia druckiego Semena, wuja Sonki, by ten wyraził zgodę na ich ślub. Miał jakoby zwrócić się do wielkiego księcia takimi słowami: „Miałem trzy żony, dwie Laszki i jedną Niemkę, a teraz proszę cię, wyjednaj mi u kniazia Semena jego młodszą siostrzenicę Zofię, żebym ją pojął za żonę z pokolenia ruskiego, aby Bóg dał mi potomstwo”. Zaślubiny Jagiełły i Zofii odbyły się w 1422 roku. W dwa lata później spełniły się marzenia wiekowego monarchy. Narodził mu się męski potomek, który otrzymał imię Władysława, zaś do historii przeszedł jako Warneńczyk. Rok później narodził się Kazimierz, który jednak szybko zmarł. Wkrótce jednak młoda królowa powiła kolejnego syna. Jego także nazwano Kazimierzem. Ślub z Zofią okazał się być wybawieniem dla króla Jagiełły, którego zapewne nie cieszyła wizja śmierci bez posiadania męskiego potomka. Kilka lat wcześniej i sam sędziwy Witold ożenił się zresztą po raz kolejny. W 1418 roku zmarła bowiem jego wieloletnia towarzysząca

taip pat pavadino Kazimiero vardu. Santuoka su Zofija karaliui Jogailai buvo tikras išsigelbėjimas, jis, ko gero manė, kad amžių baigs, neturėdamas įpėdinio. Prieš keletą metų senyvas Vytautas tai pat vėl vedė, 1418 metais mirus jo daugiametei laimės ir nelaimės bičiulei, didžiajai kunigaikščienei Onai. Kunigaikštis, ilgai nemąstydamas, nusprendė vesti kunigaikštę Julijoną, artimą būsimos karalienės Šonkos giminaite.

Sūnų gimimas visiškai pakeitė Vladislavo Jogailos strategiją. Nuo tol pagrindinis jo politikos tikslas – siekti užtikrinti savo palikuonims karaliaus karūną. Tai nebuvo paprasta, kadangi lenkų riterija nenorėjo taikytis su atimama privilegija rinkti valdovą. Opozicijai vadovavo Krokuvos vyskupas Zbignevas Olesnickis, tas pats, kuris Žalgirio mūšyje pribaugė atakuojantį karalių Dipoldą fon Kiokericą. Didikai buvo linkę sutikti su Vladislavo karūnavimu, tačiau tikėjosi Jogailos dėkingumo toliau plečiant luomo privilegijas. Atsirado net dokumentas

hesitate to change religion Orthodox to Catholic. Supposedly the King Vladislav even asked the Duke Semen, Sonka's uncle, for assent to their marriage by hand of Vytautas. He addressed the Grand Duke by these words: "I have had three wives already – two from Laszki, the other one from Germany. Now I ask you to obtain from the knyaz Semen his younger niece Sofia for me to marry her and by God's help produce a Russian-blooded offspring". Jogaila's and Sofia's wedding took place in 1422. Two years later the monarch's dream came true. A son was born to him, who was given a name of Vladislav, however, in history known as Warnencyk. After a year another son was born – Casimir, who soon died. However, soon Sofia delivered the King another son, who was also given a name of Casimir. The King's, who perhaps would not be satisfied with the vision of his death without a descendant, marriage with Sofia was a real salvation for him. A year before aged Vytautas got married as well, since in 1418 his partner through thick and thin, the Grand

doli i niedoli, wielka księżna Anna. Książę, nie zastanawiając się długo, postanowił pojąć za żonę kniaziównę Julianę, skądinąd blisko spokrewnioną z przyszłą królową Sonką.

Narodziny synów całkowicie zmieniły strategię Władysława Jagiełły. Odtąd naczelnym celem jego polityki stało się dążenie do zapewnienia swym potomkom korony królewskiej. Nie było to proste, gdyż polskie rycerstwo nie chciało się godzić na odebranie sobie przywileju elekcji władcy. Opozycji przewodził Zbigniew Oleśnicki, biskup krakowski, ten sam, który pod Grunwaldem dobił szarżującego na króla rycerza Diepolda von Kökeritz. Możliwością byli skłonni zgodzić się na koronację Władysława, liczyli jednak na wdzięczność Jagiełły w postaci dalszego rozszerzenia przywilejów stanowych. Powstał nawet dokument z odpowiednimi zapisami. Gdy jednak król nie zgodził się na zawarte w nim postanowienia, podczas zjazdu w Łęczycy rycerstwo posiekano pismo mieczami na oczach Jagiełły.

su atitinkamais įrašais. Kai karalius nesutiko su jame esančiomis nuostatomis, suvažiavimo metu, Lenčicoje, riterija sukapojo raštą kalavijais Jogailos akivaizdoje.

Duchess Anna died. The Duke without any deliberations decided to marry Julianna, who was a close relative of the future Queen Sonka.

Vladislovas Jogaila totally changed his strategy due to the birth of his sons. From that time on the main goal of his politics was the pursuit of ensuring his descendants the royal crown. It was not easy, as the Polish knights did not agree with deprivation of the privilege of electing the ruler. The leader of the opposition was Zbigniew Olesnicki, the bishop of Cracow, the one who murdered the knight Diepold von Kökeritz charged at the King on the Battle of Grunwald. The magnates perhaps would be willing to accept the coronation of Vladislovas, though they counted on Jogaila's gratitude expressed by extending the state privileges. The document for this matter was drafted. However, when King did not agree with the terms of the document during the convention in Leczyca, the knights chopped the script before Jogaila's eyes.

VIII

Łabędzi śpiew
Gulbēs giesmē
The swan song

Po podpisaniu w roku 1422 pokoju w Melnie na granicy krzyżacko-litewskiej zapanował długo oczekiwany spokój, a linia przebiegu owego kordonu – pomijając drobne korekty i większe zawirowania dziejów – przetrwała do roku 1945 jako granica niemiecko-polska (i trwa nadal w postaci rozgraniczeń wojewódzkich). Myliłby się jednak ten, kto mógłby sądzić, że oto teraz wielki książę, będąc u szczytu powodzenia, w końcu odpocznie i będzie zbierał owoce burzliwego życia. Ledwo osiągnąwszy porozumienie z Krzyżakami, począł Witold ponownie mieszać się do polityki wschodniej, która zawsze była jego „oczkiem w głowie”. W 1425 roku zmarł książę moskiewski Wasyl, którego żona, Zofia była, jak wspomniano, córką litewskiego władcy. Po śmierci Wasyla Zofia powróciła na Litwę wraz ze swym małoletnim synem, Wasylem II i oddała się w opiekę Witoldowi, wykonując tym samym ostatnią wolę zmarłego małżonka. Umożliwiło to wielkiemu księciu zdobycie sporych wpływów

1422 metais pasirašius taiką Melne kryžiuočių ir lietuvių pasienyje įsiviešpatavo ilgai laukta ramybė, o šios sienos kirtimo linija – nežiūrint į smulkius pataisymus ir didesnius istorijos posūkius – išliko iki 1945 metų kaip Vokietijos ir Lenkijos siena (ir egzistuoja iki šiol kaip vaivadijų ribos). Tačiau klystų tas, kuris manytų, kad jau dabar didysis kunigaikštis, būdamas sėkmės viršūnėje, galų gale pailsės ir rinks audringo gyvenimo vaisius. Vos tik susitaręs su kryžiuočiais, Vytautas vėl pradėjo kištis į Rytų politiką, kuri visuomet buvo jo „mėgstamiausia“. 1425 metais mirė Maskvos kunigaikštis Vasilijus, kurio žmona, kaip jau minėta, buvo Lietuvos valdovo dukra. Po Vasilijaus mirties Zofija grįžo į Lietuvą su savo mažamečiu sūnumi, Vasilijumi II, ir atsidavė Vytauto globon, tuo pačiu vykdydama paskutinę mirusiojo sutuoktinio valią. Tai leido didžiajam kunigaikščiui išplėsti savo įtaką Maskvos kunigaikštystėje ir palenkti į savo pusę Pronsą bei Riazanę. Tačiau to neužteko nenu-

After signing the Treaty of Melno in 1422 a long expected peace prevailed on the Teutonic-Lithuanian border, whereas the line of the cordon – omitting minor corrections and bigger maelstroms of the history – survived till 1945 as a German-Lithuanian border (and further existed as a line of demarcation between the voivodeships (counties)). However, one would be wrong to think that the Grand Duke, being at the height of his success, would have a rest and pick the fruits of his eventful life. As soon as he reached an agreement with the Crusaders, he started intervening into the Eastern politics, which had always been at the centre of his interest. In 1425 the Duke of Moscow Wasyl, whose wife Sofia was the Lithuania ruler's daughter, died. After the Duke's death Sofia returned to Lithuania with his little son Wasyl II and let Vytautas take care of them, which was the last will of her deceased spouse. This situation provided Vytautas with the opportunity to extend his influence in the Grand

w Wielkim Księstwie Moskiewskim oraz podporządkowanie sobie Prońska i Riazania. To jednak nie wystarczyło niestrudzonemu władcy. W 1426 roku wyprawił się zbrojnie przeciwko republice Pskowa, mając u swego boku, oprócz Litwinów, także Polaków, Czechów, Tatarów i Wołochów. Dobrze bronionych pskowskich twierdz nie udało się zdobyć, za to dokładnie spustoszone i obrabowane podległe miastu terytoria. Zarówno z jednej, jak i z drugiej strony dopuszczano się niesłychanych okrucieństw. Pojmanych wrogów żywcem obdzierano ze skóry. W końcu mediacji pomiędzy stronami konfliktu podjęli się panowie moskiewscy. Za cenę tysiąca rubli, które Psków zapłacił księciu, strony zawarły pokój. Już jednak w następnym roku Witold przedsiębrał kolejną wyprawę, tym razem na uzależnioną od Litwy Ruś, w celu poskromienia nielojalnych kniaziów. Wyprawa była wielkim pasmem sukcesów i przerodziła się niemal w pochód tryumfalny. Ruscy książęta na wyścigi przybywali do wielkiego księ-

ilstančiam valdovui. 1426 metais su ginklu rankoje jis išsirengė į Pskovo respubliką, šalia savęs be lietuvių turėdamas lenkus, čekus, totorius ir valakus. Gerai ginamų Pskovo tvirtovių nepavyko užkariauti, todėl visiškai nuniokotos ir apiplėštos buvo miestui pavaldžios teritorijos. Tiek viena, tiek kita pusė elgėsi labai žiauriai. Pagautiems priešams buvo gyviems nulu-pama oda. Galų gale tarpininkavimo vaidmens, sprendžiant konfliktą tarp šalių, ėmėsi Maskvos ponai. Už tūkstantį rublių, kuriuos Pskovas sumokėjo kunigaikščiui, šalys sudarė taiką. Tačiau jau kitais metais Vytautas ėmėsi kito žygio, šįkart į Rusią, priklausomą nuo Lietuvos, norėdamas ten su-tramdyti nelojalius kunigaikščius. Šis žygis tapo didelių laimėjimų grandine ir peraugo beveik į triumfo eiseną. Slavų kunigaikščiai, lenktyniaudami tarpusavyje, atvykdavo pas didįjį kunigaikštį su brangiomis dovanomis ir žadėdavo lojalumą ir ištikimybę ligi gyvos galvos. Pasveikinti Vytauto į Smolenską iš Didžiojo Naugardo iš-

Duchy of Moscow, as well as acquire the lands of Pronsk and Ryazan. However, the ruler was not satisfied with this achievement. In 1426 Lithuanian army, together with the Polish, Czech, Tatar armies and the army of Wolochy, entered into the Republic of Pskov. They failed to capture the well defended fortresses, even so they ravaged and robbed all the settlements belonging to the town. Both parties inflicted extreme cruelties. The captured enemies were being skinned alive. Eventually Moscow decided to take on mediation. The parties entered into peace agreement for the cost of a thousand roubles that Pskov had to pay the Duke. The next year Vytautas again arranged an invasion into Russia, which had been dependent on Lithuania, with the aim of curbing disloyal knyazes. The invasion was a pure success and almost turned into a triumphal procession. The Russian Dukes were arriving to Vytautas carrying expensive gifts and assuring the Grand Duke of loyalty and fealty. In Smolensk Vytautas

cia z bogatymi darami i zapewnieniami o dozgonnej lojalności i wierności. W Smoleńsku powitała Witolda delegacja wysłana z Nowogrodu Wielkiego, wioząca wspaniałe podarki. Niewiele to jednak Nowogrodzianom pomogło, gdyż w rok później wielki książę zawitał zbrojnie i do nich. Wyprawa, która uderzyła na ziemię Nowogrodu, była potężna. W składzie Witoldowych wojsk znajdował się i książę mazowiecki Kazimierz, i wielu znacznych polskich rycerzy. Wieziono również ze sobą liczną artylerię, w tym jedno szczególnie wielkie działo noszące nazwę Kawka. Wyprawa pomyślana była niezwykle chytrze. Latem, ze względu na bagna, nie można było przejść do Nowogrodu od strony Litwy. Książę jednak postanowił przebić się lasami. Wysłał więc przodem czeladź z siekierami, która wyrąbała w lesie przecinę, a następnie wyłożyła drogę zrąbanymi drzewami. Wyprawa nowogrodzka nie odniosła jednak zamierzonego efektu. Nie udało się wielkiemu księciu, mimo machin oblężniczych i artylerii,

siūsta delegacija, atvežusi nuostabių dovanų. Nedaug tai naugardiečiams padėjo, kadangi po metų didysis kunigaikštis su ginklu rankoje aplankė ir juos. Žygis, smogęs Naugardo žemei, buvo galingas. Vytauto kariuomenėje taip pat buvo Mazovijos kunigaikštis Kazimieras ir daug žymių lenkų riterių. Su savimi jie vežėsi gausią artileriją, įskaitant ypač didelį pabūklą pavadinimu „Kavka“. Žygis planuotas labai gudriai. Vasarą per susidariusias pelkes į Naugardą negalima buvo pereiti iš Lietuvos pusės. Tačiau kunigaikštis nusprendė prasiveržti per miškus, todėl į priekį išsiuntė tarnus su kirviais, kurie miške iškirto skynimą, o vėliau kelią išklojo nukirstais medžiais. Naugardo žygis neatnešė planuotos sėkmės. Turinčiam apgulties priemonės ir artileriją didžiam kunigaikščiui nepavyko užkariauti nė vienos galingos respublikos pilies. Noromis nenoromis Vytautas sutiko priimti didelę išpirką iš naugardiečių už armijos pasitraukimą, vėliau grįžo į Lietuvą, ir tai buvo paskutinis didžiojo

welcomed a delegation from Veliky Novgorod and received lavish gifts. This, however, did not help much the inhabitants of Novgorod, for the next year the Grand Duke entered into the town with an armed army. Vytautas organised a full-scale military invasion. Among the warriors of the army was the Duke of Masovia Casimir, as well as other notable knights of Poland. The army had a lot of artillery, including large cannon, called Kawka. The Duke organised the invasion extremely craftily. In summer one could not reach Novgorod through the Lithuanian side due to the swamps. Thus the King decided to go through the woods. He sent his retinue with hatchets in front of the army to form a glade and lay a path with the fallen trees. Unfortunately the invasion was not as successful as the Duke hoped for. He failed to capture any of the castles of the huge Republic, despite the war machines and artillery. Though unwillingly, Vytautas agreed to accept a ransom for the cost of withdrawal of

zdobyć żadnego z zamków potężnej republiki. Chcąc, nie chcąc, dla zachowania twarzy Witold zgodził się przyjąć od Nowogrodzian wysoki okup za cenę wycofania swej armii, po czym powrócił na Litwę. Była to ostatnia wielka wyprawa litewskiego księcia.

Tymczasem w Królestwie Polskim starzejący się monarcha coraz zacieklej walczył z magnaterią, domagającą się rozszerzenia swych praw w zamian za zgodę na elekcję małoletniego Władysława. Królewicz miał także, po śmierci Witolda, zostać władcą Litwy, zaś po zgonie monarchy regentem w Królestwie miał stać się wielki książę wraz z królową Sonką. Starania o sukcesję dla syna zakłócił jednak głośny skandal. Oto królowa została oskarżona o małżeńskie zdrady. Jej kochankami miało być aż kilku rycerzy: Hińcza z Rogowa, Piotr Kurowski, Wawrzyniec Zareba, Jan Krasko, Jan z Koniecpola oraz Piotr i Dobiesław ze Szczekocin. W tej całej sprawie niejasna jest rola Witolda. Jan Długosz podaje bowiem, że to on był jednym z głównych autorów akcji

kunigaikščio žygis.

Tuo metu Lenkijos karalystėje senstantis monarchas atkakliai kovojo su diduomene, reikalaujančia išplėsti jų teises mainais už sutikimą valdovu išrinkti mažametį Vladislavą. Karalaitis po Vytauto mirties turėjo tapti Lietuvos valdovu, o regentu po monarcho mirties karalystėje turėjo tapti didysis kunigaikštis su karaliene Sonka. Pastangas dėl įpėdinystės sūnui sudrumstė garsus skandalas. Karalienė buvo apkaltinta neištikimybe. Manoma, kad jos meilužiais buvo net keletas riterių: Hinča iš Rogovo, Petras Kurovskis, Laurynas Zaremba, Janas Krasko, Janas iš Koniecpolio bei Petras ir Dobeslavas iš Ščekocino. Visame šiame reikale neaiškus yra Vytauto vaidmuo. Janas Dluogošas nurodo, kad jis buvo vienas iš pagrindinių kampanijos prieš Sonką autorių. Iš kitos pusės, korespondencijoje su lenkų didikais, kunigaikštis ragino atmesti nepagrįstus kaltinimus. Karalienė buvo priversta žeminančiai prisiekti savo nekaltumą, liudininkų, įskaitant Zbigneavą

the Lithuanian army from Novgorod. This invasion was the last one organised by the Grand Duke of Lithuania.

In the meantime aging monarch was fighting in the Kingdom of Poland with the magnates, demanding extension of their rights in exchange for consent to electing juvenile Vladislavas. After Vytautas' death the royal prince would rule Lithuania as well, whereas in case of the King's death the Grand Duke would become a regent of the Kingdom with his wife Sonka. A big scandal disrupted the King's endeavor to enthrone his son, when the Queen was accused of marital infidelity. Several knights were considered to be her lovers: Hincz from Rogow, Piotr Kurowski, Wawrzyniec Zareba, Jan Krasko, Jan from Koniecpole, as well as Piotr and Dobieslaw from Szczekociny. However, Vytautas' role in this grand affair is unknown. Jan Długosz claims he was one of the main authors of the action against Sonka. On the other hand the Grand Duke called the magnates for withdrawal of all

Pieczęć króla Polski Władysława Warneńczyka
Lenkijos karaliaus Vladislovo Varniečio antspaudas
Seal of the King of Poland Vladislovas of Varna

przeciw Sonce. Z drugiej jednak strony w korespondencji z polskimi możnowładcami wielki książę wzywał do odrzucenia bezpodstawnych oskarżeń. Królowa została zmuszona do upokarzającego przysięgania o swej niewinności, w obecności świadków, w tym Zbigniewa Oleśnickiego. Oskarżani o swawole z żoną Jagiełły rycerze zostali wtrąceni do więzienia, niedługo ich jednak wypuszczono i przywrócono do dawnych urzędów. Uwieszono za to głównego oskarżyciela Sonki Jana Strasza z Białaczowa.

Sprawa rzekomych zdrad królowej Zofii mocno zaszkodziła staraniom Jagiełły o sukcesję dla swego starszego syna. Wobec tego w roku 1428 powstał plan obdarzenia koroną królewską Witolda. Po jego zgonie królem Litwy miałby zostać syn Jagiełły, którego, zgodnie z planami polskich możnowładców, by nie likwidować związku z Litwą, miano by wybrać także na króla Polski. Panowie polscy gorąco zaprotestowali przeciw takim pomysłom stryjecznych braci. Idea ta znalazła jed-

Olesnicką, akivaizdoje. Apkaltintieji sangulavimu su Jogailos žmona riteriai buvo pasodinti į kalėjimą, tačiau netrukus buvo paleisti ir sugražinti į ankstesnes pareigas. Tačiau į kalėjimą buvo pasodintas pagrindinis Sonkos kaltintojas Janas Strašas iš Bialačovo.

Karalienės Zofijos neištikimybės skandalas sukliudė Jogailos pastangoms tvarkyti vyriausiojo sūnaus įpėdinystę. Todėl 1428 metais atsirado planas karaliaus karūna apdovanoti Vytautą. Po jo mirties Lietuvos karaliumi turėtų tapti Jogailos sūnus, kurį, pagal lenkų didikų planus, siekiant ne likviduoti sąjungos su Lietuva, reikėtų išrinkti ir Lenkijos karaliumi. Lenkų ponai karštai užprotestavo tokius pusbrolių planus. Tačiau šią mintį netikėtai palaikė abiejų valdovų senas pažįstamas, karalius Zigmantas Liuksemburgietis. Zigmantas turėjo visai kitą tikslą, nei Jogaila ir Vytautas. Šis monarchas daug pastangų dėjo norėdamas susilpninti ryšius, jungiančius abi šalis. Taip buvo ir ši kartą. Karaliaus karūna, turinti papuošti didžiojo

the groundless charges. The Queen was forced humiliatingly to swear her innocence in the presence of the witnesses, including Zbigniew Olesnicki. The knights accused of wantonness with Jogaila's wife were imprisoned at first, however, soon they were released and returned to their previous posts, while the main accuser Strasz from Bialaczow was imprisoned for his deeds.

The scandal of accusing Jogaila's wife of alleged infidelity strongly influenced Jogaila's efforts to enthrone his elder son. Consequently in 1428 a plan evolved as to how the crown can be put on the Grand Duke's head. According to the Polish magnates' plans, after Vytautas' death the post of the Grand Duke of Lithuania should be devolved to Jogaila's son, who was supposed to be the King of Poland as well, so that not to break off the relationships with Lithuania. The Polish noblemen strongly protested against such an idea of the cousins. This idea, however, reached an old acquaintance

nak nieoczekiwane poparcie ze strony starego znajomego obydwu władców, króla Zygmunta Luksemburskiego. Zygmunt miał jednak zgoła inny cel niż Jagiełło i Witold. Monarcha ten bowiem wiele swego wysiłku przez lata wkładał w rozluźnienie więzów łączących obydwaj kraje. Tak było i tym razem. Korona królewska, która miała ozdobić skronie wielkiego księcia byłaby z pewnością godnym ukoronowaniem jego długiego życia. Sprawę koronacji Witolda obaj bracia omówili z Zygmuntem podczas zjazdu w Łucku, do którego doszło w roku 1429. Wielki książę podobno początkowo odniósł się niechętnie do propozycji wyniesienia go do godności królewskiej, obawiając się reakcji polskiego rycerstwa i możnowładców, z którego pomocy ciągle korzystał w swych wyprawach na wschód. Nie pomylił się, bowiem przeciwko planom królewskim zaprotestował Zbigniew Oleśnicki wraz z innymi dostojnikami polskimi. Pod ich wpływem Jagiełło wycofał się ze swych planów. Nie wziął jednak pod

kunigaikščio smilkinius, tikriausiai būtų buvęs deramas jo ilgo gyvenimo apvainikavimas. Vytauto karūnavimą abu pusbroliai aptarė su Zigmantu 1429 m. suvažiavimo metu Lucke. Didysis kunigaikštis tikriausiai nenoriai priėmė pasiūlymą karūnuoti jį karaliumi, baimindamasis lenkų riterijos (kurios pagalba naudojosi savo žygiuose į Rytus), ir didikų reakcijos. Jis nesuklydo, kadangi karaliaus planus užprotestavo Zbignevas Olesnickis kartu su kitais aukštais pareigūnais. Jų veikiamas Jogaila atsisakė savo planų. Tačiau neatkreipė dėmesio į savo pusbrolio reakciją, kuris, įsižeidęs dėl užgautų ambicijų, vis dėlto nusprendė karūnuotis, o karūną gausias iš „Romos karaliaus“ Zigmanto. Vytautui jokie poveikio neturėjo nei Zigmantui rašyti laišku iš karaliaus kanceliarijos, kuriais buvo nepritariama šiem Vytauto ketinimams, nei Krokuvos universiteto mokslininkų išvados, aiškinančios, kad Zigmantas, būdamas Romos karaliumi, negali karūnuoti sau lygių karalių. Nepadėjo netgi po-

of the two rulers the King Sigismund's ear, who supported it. Sigismund of Luxembourg, however, had a different plan from Jogaila and Vytautas. The monarch had long been struggling to weaken the bonds between the countries. The royal crown, which was supposed to adorn the Grand Duke's temples, would certainly be a proper coronation of his long life. In 1429 during the convention in Luck the cousins discussed with Sigismund the matter of Vytautas' coronation. The Grand Duke at first reacted reluctantly to this suggestion, since he worried about the reaction of the Polish knights and magnates – he had always been using them in his invasions to the East. Eventually it turned out that he was right, as Zbigniew Olesnicki and other notable figures of Poland objected to the King's plans. Strongly influenced by their protest Vladislovas Jogaila gave up his plan. However, the King did not consider his cousin's reaction, who finally made a decision to be crowned by "the Roman King" Sigis-

uwagę reakcji swego stryjecznego brata, który, urażony w swej ambicji, postanowił się jednak koronować, otrzymując koronę z rąk „króla rzymskiego” Zygmunta. Na nic się zdały pisma protestacyjne kancelarii królewskiej do Zygmunta, na nic zdały się wywody uczonych prawników z Uniwersytetu Krakowskiego, którzy udowodniali, że Zygmunt jako król rzymski nie może kreować równych sobie monarchów. Nie pomogły nawet listy papieża Marcina V, który napominał wielkiego księcia, by ten nie przyjmował korony z rąk Luksemburczyka. Im bardziej w Polsce protestowano, tym bardziej Witold trwał w swym uporze. Wobec planów koronacyjnych wielkiego księcia i ochłodzenia stosunków polsko-litewskich Jagiełło został zmuszony do pójścia na kompromis wobec szlachty, w celu zagwarantowania sukcesji dla swego syna Władysława. W tym celu wydał w 1430 roku przywilej w Jedlni, spełniając żądania rycerstwa w zamian za zgodę na koronę dla Władysława po śmierci ojca. W tym cza-

pieżiaus Martyno V laiškai, kuris liepė didžiam kunigaikščiui nepriimti karūnos iš Liuksemburgiečio rankų. Kuo labiau Lenkijoje buvo protestuojama, tuo atkakliau Vytautas spyrėsi. Atsižvelgdamas į didžiojo kunigaikščio karūnavimo planus ir į lietuvių bei lenkų santykių atšalimą, Jogaila, norėdamas savo sūnui Vladislovui garantuoti įpėdinystę, buvo priverstas eiti į kompromisą su šlėkta. Todėl 1430 metais Jedlnėje išdavė privilegiją, tenkinančią riterijos reikalavimus, tačiau mainais už sutikimą Vladislovui karūnuotis po tėvo mirties. Tuo metu Vytautas ramiai ruošėsi karūnavimui. Tačiau būta tam tikrų teisinio pobūdžio abejonių. Buvo svarstoma, ar karūnos priėmimas prieš popiežiaus valią iš Romos karaliaus, netrukus tapsiančio imperatoriumi, rankų, bus teisiškas. Norėdamas išsklaidyti kunigaikščio abejones, Liuksemburgietis išsiuntė jam pasiuntinius: daktarą Baptistą Cigalą ir Zigmantą Rotą (Roth), turinčius paliudyti Vytautui karūnavimo teisėtumą. Tačiau pasiuntiniai nenusigavo

mund. Nothing made Vytautas change his mind, neither the letters of protest sent by the royal chancellery to Sigismund, nor the arguments of the lawyers from the Cracow University, who attempted to prove that Sigismund, as a Roman King, has no right to control the monarchs of equal rank. Even the Pope Martin V's letters, reminding the Grand Duke not to accept the crown from Sigismund of Luxembourg, were sent for nothing. The more Poland protested, the more Vytautas' stubbornness increased. Jogaila was forced to come to compromise, due to the Grand Duke's coronation and deteriorating relationships between Poland and Lithuania. The King was forced to yield to the demands of nobility in order to ensure the throne to his son Vladislovas. With that aim in 1430 the King granted the knights a privilege in Jedlnia and satisfied all the demands of the knights in exchange to the crown for Vladislovas after Jogaila's death; while dauntless Vytautas was preparing for his coronation. There were,

sie niezrażony Witold szykował się do koronacji. Były jednak pewne wątpliwości natury prawnej. Zastanawiano się, czy przyjęcie korony wbrew papieżowi, a z rąk króla rzymskiego, który co prawda miał wkrótce zostać cesarzem, będzie ważne. W celu rozwiania wątpliwości księcia Luksemburczyk wysłał mu posłów, doktora Baptystę Cigalą i Zygmunta Rotha, którzy mieli poświadczyć Witoldowi o legalności koronacji. Poselstwo jednak do księcia nie dotarło, wpadło bowiem w ręce rycerstwa wielkopolskiego pod komendą podkomorzego poznańskiego Jana Czarnkowskiego, które przechwyciło wraz z posłami także listy, zawierające propozycję sojuszu litewsko-cesarskiego oraz wiele niepoehlebnych słów o Władysławie Jagiellie. Wzburzenie Polaków było tak wielkie, że wysłannicy Zygmunta zostali pobici i, otrzymawszy po jednym koniu, wygnani do Krzyżaków, skąd dopiero dotarli do Wilna. Pomimo lekcji udzielonej im przez Wielkopolan udało się przekonać wielkiego księcia do legalności przyję-

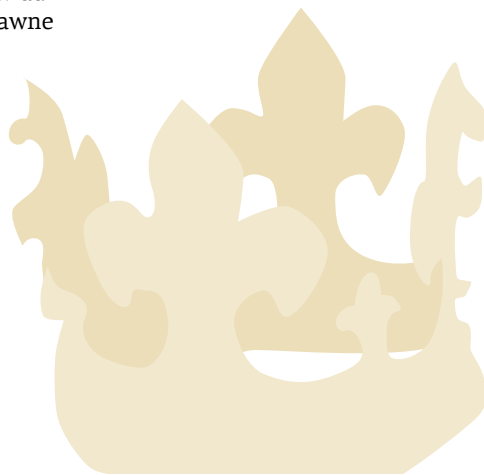
iki kunigaikščio, nes pakliuvo į Didžiosios Lenkijos riterijos, vadovaujamos pakamario Jano Čarnkovskio, rankas, kuri kartu su pasiuntiniais perėmė ir laiškus su pasiūlymu sudaryti lietuvių ir imperatoriaus sąjungą. Šiuose laiškuose taip pat buvo daug neigiamų žodžių apie Vladislovą Jogailą. Lenkų pasipiktinimas buvo toks didelis, kad jie sumušė Zigmanto pasiuntinius, o šie, gavę po vieną žirgą, buvo išvyti pas kryžiuočius, ir tik iš ten pasiekė Vilnių. Nepaisant Didžiosios Lenkijos lenkų suteiktos pamokos, didįjį kunigaikštį pavyko įtikinti dėl karūnos priėmimo teisėtumo. Iškilmės paskirtos 1430 m. rugsėjo 8 d. Kadangi iki tos dienos monarcho regalijos, kuriamos Niurnbergo dirbtuvėse, į Vilnių nepristatytos, karūnavimą teko atidėti. Galų gale paskirta data – rugsėjo 29 diena. Ir šio termino nepavyko laikytis. Pas Vytautą atvyko karaliaus sekretorius, kuris karaliaus vardu paprašė atidėti karūnavimą ir surengti susitikimą bei aptarti ginčytinus klausimus. Ūmaus būdo Kęstutaitis jau nustojo pykti, to-

however, some doubts from the legal point of view. A question was raised concerning whether the coronation, performed against the Pope's will, though by the Roman King, who soon was supposed to become an emperor, would have legal power. Sigismund of Luxembourg sent the Duke two envoys – the doctor Baptysta Cigal and Sigismund Roth – whose task was to certify the legitimacy of the coronation in order to dispel the Duke's doubts. Unfortunately the emissaries did not reach the Duke, as they were captured by the knights of Greater Poland under command of the chamberlain of Poznan Jan Czarnkowski. The knights intercepted the letters containing a proposal for the Lithuanian-imperial ally and a lot of unfavorable words about Vladislovas Jogaila. As a result of the agitation of the Polish noblemen Sigismund's messengers were beaten up, given each a horse, expelled to the Crusaders, from where they finally arrived to Vilnius. Despite the lesson that the knights of the Greater Po-

cia korony. Uroczystość wyznaczono na 8 września 1430 roku. Ponieważ jednak w tym terminie nie dostarczono do Wilna insygniów monarszych, które powstawały w warsztatach norymberskich, koronację należało przełożyć. Ostatecznie ustalono datę 29 września. I ten termin nie został jednak dotrzymany. Do Witolda dotarł bowiem sekretarz królewski, który w imieniu króla poprosił o zwłokę i osobiste spotkanie celem omówienia spornych kwestii. Zapalczywy Kiejstutowicz zdążył już ochłonąć z gniewu, toteż natychmiast wysłał do stryjecznego brata posła z zaproszeniem do Wilna. Król zaproszenie przyjął i tak doszło do ostatniego zjazdu obu władców, 9 października 1430 roku. Dawne

dėl nedelsdamas pas pusbrolių nusiuntė pasiuntinį su kvietimu į Vilnių. Karalius priėmė kvietimą, tokiu būdu 1430 m. spalio 9 d. įvyko paskutinis abiejų valdovų suvažiavimas. Senos draugystės ryšiai nugalėjo neseniai įsiplieskusias audras. Vytautas ir Jogaila sugėbėjo vėl rasti bendrą kalbą. Nežinome tikslios pokalbio eigos, tačiau kai netrukus Zigmantas parašė kunigaikščiui, kad išsiųs jam karaliaus regalijas su gerai saugoma palyda, Kęstutaitis atrašė, kad šis to nedarytų, nes jau priėmęs tam tikrus sprendimus su ka-

land taught the envoys, the Duke was finally convinced of the coronation validity. The planned date of Vytautas' coronation was in September 8 of 1430. The coronation, however, had to be postponed, because regal insignias, being produced in Nuremberg Manufactory, did not arrive on time. The final date for coronation was September 29, however, it did not take place that day. The King's secretary came to Vytautas with a request for delay and for a personal meeting with the King in order to discuss certain controversial issues. Impetuous Vytautas recovered from his anger and immediately sent his envoy to the cousin with an invitation to Vilnius. The King accepted the Grand Duke's invitation and on 9 October 1430 the rulers met on the last convention. The old bonds of friendship between Poland and Lithuania underwent recent tests. Vytautas and Jogaila again spoke the same language. Although the exact course of the debate is unknown, what is known is that when Sigismund sent the Duke

więzy przyjaźni przetrwały niedawne burze. Witold i Jagiełło po raz kolejny potrafili znaleźć wspólny język. Nie znamy co prawda dokładnego przebiegu rozmów, kiedy jednak wkrótce Zygmunt napisał księciu, że wyśle mu insygnia królewskie pod silną eskortą, Kiejstutowicz odpisał, żeby Luksemburczyk tego nie czynił, powziął bowiem pewne ustalenia z królem Władysławem. Wydaje się, że sam Jagiełło zdążył się już oswoić z myślą o koronie dla Witolda, obiecał mu bowiem, że zwoła zjazd rycerstwa, na którym będzie przekonywał panów polskich do zgody na wyniesienie stryjecznego brata. Wszystkie te ustalenia straciły jednak na znaczeniu 16 października 1430 roku. Tego dnia stryjeczni bracia w otoczeniu swych orszaków wyjechali z Wilna. Jagiełło udawał się do Trok, Witold zaś go odprowadzał. Nagle wielki książę zachwiał się i spadł z konia. Podniesiono go szybko i zawieziono do trockiego zamku w wozie jego żony. Księżu odnowiła się dawna rana między łopatkami. Wiedziano już,

raliumi Vladislovu. Regis, kad pats Jogaila jau priprato prie minties apie Vytauto karūnavimą, kadangi žadėjo jam sušaukti riterijos suvažiavimą, kurio metu įtikintų lenkų ponus, kad šie priartų pusbrolio karūnavimui. Visi šie sprendimai neteko prasmės 1430 m. spalio 16 d. Tądien pusbroliai, lydimi savo svitų, išvažiavo iš Vilniaus. Jogaila vyko į Trakus, o Vytautas jį lydėjo. Staiga didysis kunigaikštis susiūbavo ir nukrito nuo žirgo. Jis buvo greitai pakeltas ir žmonos vežimu nuvežtas į Trakų pilį. Kunigaikščiui atsinaujino sena žaizda tarp menčių. Buvo aišku, kad artėja jo mirtis. Šiomis paskutinėmis dienomis prie Kęstutaičio patalo budėjo jo pusbrolis, bičiulis ir draugas. Per paskutines likusias gyvenimo dienas Vytautas spėjo sutvarkyti nemažai valstybės reikalų. Savo mirties dieną sukviėtė svarbiausius dvariškius ir jų akivaizdoje vėl atidavė Lietuvą valdyti Jogailai, tuo pat metu prašydamas jo atleidimo už visus kivirčius, dėl kurių daug kartų jų keliai išsiskirdavo. Paskutines Kęstutaičio gyvenimo aki-

a letter informing about his sending the regal insignias under armed escort, the son of Kęstutis replied to the letter saying that Sigismund did not have to do that, because he had negotiated certain settlements with the King Vladislovas. Apparently Jogaila had already got accustomed to the idea of Vytautas' coronation, since he promised the Grand Duke to arrange a convention for the knights in order to convince them to give consent to Vytautas' enthronement. From 16 October 1430 all the decisions, however, became meaningless. That day the cousins left Vilnius with their retinues. Jogaila moved to Trakai, whereas Vytatutas accompanied him. Suddenly the Grand Duke tottered and fell off the horse. He was lifted and taken to the castle of Trakai by his wife's cart. The Duke's old wound between the shoulder blades reopened. It was obvious that Vytautas was going to die. During those last days his cousin, partner and friend was sitting up by him sick. Within those several days of his life

że zbliża się jego koniec. W tych ostatnich dniach przy łożu Kiejstutowicza czuwał jego stryjeczny brat, towarzysz i przyjaciel. W ciągu kilku dni życia, jakie zostały Witoldowi zdążył pozatławić wiele jeszcze spraw państwowych. Na koniec, w dniu swej śmierci, zwołał najznacniejszych dworzan i w ich obecności oddał Litwę ponownie pod panowanie Jagielle, prosząc go jednocześnie o wybaczenie wszystkich niesnasek, przez które wiele razy rozchodziły się ich drogi. Ostatnie chwile życia Kiejstutowicza zakłóciły doniesienia o postępowaniu Świdrygiełły, który z niecierpliwością oczekiwał na wieści o zgonie wielkiego księcia, mając za sobą silne stronnictwo i wyraźną ochotę na tron litewski. Umierający starzec, wciąż jeszcze myślący z niepokojem o sprawach państwowych, przestrzegął króla przed Świdrygiełłą przez swoich dworzan – wojewodę wileńskiego oraz swego marszałka. Wielki książę litewski Witold zmarł 27 października 1430 roku. Jego zwłoki przez osiem dni wystawione były

mirkas sutrikdė pranešimai apie Švitrigailos elgesį, kuris su nekantrumu laukė žinių apie didžiojo kunigaikščio mirtį, turėdamas stiprų palaikymą ir didelį norą įžengti į Lietuvos sostą. Mirštantis senolis, vis dar su nerimu mąstantis apie valstybės reikalus, įspėjo karalių apie Švitrigailą per savo dvariškį – Vilniaus vaivadą ir savo maršalą. Lietuvos didysis kunigaikštis mirė 1430 m. spalio 27 d. Jo kūnas buvo pašarvotas aštuonias dienas. Kiekvieną dieną po tris kartus buvo apraudojama taip ir nepatapusiojo karaliumi mirtis. Praėjus šiam laikui, Vytauto žemiškas kūnas atgulė amžinojo poilsio šalia jo mylimos žmonos, didžiosios kunigaikštienės Onos Vilniaus katedroje. Didžiojo kunigaikščio mirtis palčiai nuaidėjo visoje Europoje. Kartu su Vytautu baigėsi tam tikra epocha. Tai buvo ambicingas, dažnai žiaurus valdovas, tačiau būtina prisiminti laikus, kuriais jam teko gyventi. Jei ne jo užsispyrimas siekiant tikslo, Lietuva jo valdymo metu nebūtų tapusi viena iš didžiausių ir galingiausių

Vytautas managed to handle many internal affairs of his country. The final day of his life Vytautas called together his most notable courtiers and in their presence he left again his country under Jogaila's reign. Vytautas also asked his cousin to forgive him all misunderstandings and disagreements that they had undergone through, and due to which their roads diverged many times. The last moments of Vytautas' life were disturbed by the messages about Svitrigaila, who impatiently awaited the Duke's death, since he had a lot of supporters and a strong will to become the ruler of Lithuania. A dying old man, still concerned about the affairs of his country, cautioned the King against Svitrigaila through his courtiers – the governor of Vilnius and his marshal. The Grand Duke Vytautas died on 27 October 1430. His corpse was laid out publicly for eight days. People mourned three times a day an unrealized King of Lithuania. After that Vytautas' earthly remains reposed in the Vilnius Cathedral by

na widok publiczny. Każdego dnia, po trzy razy, oplakiwano zgon niedoszłego króla Litwy. Po tym czasie doczesne szczątki Witolda spoczęły u boku jego ukochanej żony, wielkiej księżnej Anny, w katedrze wileńskiej. Śmierć wielkiego księcia odbiła się szerokim echem w całej Europie. Wraz z Witoldem skończyła się pewna epoka. Był to władca ambitny, często okrutny, lecz pamiętać należy, w jakich przyszło mu działać czasach. Gdyby nie jego upór w dążeniu do celu, Litwa nie stałaby się za jego panowania jednym z największych i najsilniejszych państw europejskich. Nie stałaby się nowoczesnym krajem, rządzonym według feudalnych zasad średniowiecznej sprawiedliwości społecznej. „Na Witoldzie zaczyna się i kończy wielkość Litwy”. To litewskie powiedzenie najlepiej oddaje charakterystykę i działalność wielkiego księcia Aleksandra-Witolda.

Europos valstybių. Ji nebūtų tapusi šiuolaikiška šalimi. „Vytautu prasideda ir baigiasi Lietuvos didybė“. Šis lietuvių posakis geriausiai atspindi didįjį kunigaikštį Aleksandrą Vytautą ir jo nuveiktus darbus.

his dear wife the Grand Duchess Anna. The Grand Duke's death had wide repercussions throughout the whole Europe. A certain epoch had gone together with Vytautas. He was an ambitious, often cruel ruler, but we should not forget about the times that he lived in. Lithuania would not become one of the biggest and powerful countries of Europe during Vytautas reign without him. Lithuania would not become a modern country, governed by feudal principles of medieval social justice. "The magnitude of Lithuania starts and ends with Vytautas". It is a Lithuanian saying that best characterizes the Grand Duke Alexander-Vytautas and his work.

IX

Epilog
Epilogas
Epilogue

Po śmierci sędziwego Kiejstutowicza powstał problem obsady wakującego stanowiska wielkksiążęcego. Król Władysław Jagiełło postanowił tron Litwy powierzyć swemu najmłodszemu bratu, zjadłemu przeciwnikowi zmarłego księcia – Świdrygielle. Miał w tym Jagiełło osobisty cel. Ponieważ wciąż jeszcze nie było w Polsce zgody na elekcję Jagiełłowego syna, chciał król w ten sposób zapewnić litewski tron bezdzietnemu Świdrygielle, by ten po swej śmierci przekazał władzę nad Litwą któremuś ze swych brataników. Stało się to jednak wbrew radzie koronnej, która oburzona, zaczęła gorąco protestować, bowiem wybór ten stał w sprzeczności z postanowieniami unii w Horodle. Z polecenia panów rady koronnej, a bez wiedzy króla, wojska polskie wkroczyły na Podole, przyłączając tę prowincję, złączoną z Litwą, do Korony. Uważano bowiem, że ziemia ta przynależała do Litwy tylko na czas życia Witolda. Wysunięto także pretensje do ziemi łuckiej. Dzielnice te miały być haraczem dla Polski

Po senyvo Kęstutaičio mirties atsirado problema, susijusi su neužimta didžiojo kunigaikščio vieta. Karalius Vladislovas Jogaila nusprendė Lietuvą patikėti savo jauniausiajam broliui, aršiam mirusio kunigaikščio priešininkui Švitrigailai. Čia Jogaila turėjo asmeninių tikslų. Atsižvelgiant į tai, kad vis dar nebuvo sutikimo karūnuoti Jogailos sūnų, karalius tokiu būdu pageidavo užtikrinti Lietuvos sostą bevaikiam Švitrigailai, kad šis po savo mirties Lietuvos valdymą perduotų vienam iš savo brolių. Tačiau tai įvyko prieš Karūnos tarybos valią, kuri pasipiktinusi užprotestavo, nes šis pasirinkimas prieštaravo Horodlės unijos nuostatoms. Karūnos tarybos ponų nurodymu ir be karaliaus žinios lenkų armija įžengė į Podolę, prijungdama su Lietuva sujungtą provinciją prie Lenkijos karalystės. Buvo manoma, kad ši žemė priklausė Lietuvai tik tol, kol Vytautas buvo gyvas. Taip pat buvo pareikštos pretenzijos į Lucko žemę. Šios teritorijos turė-

After aged Vytautas' death a problem, concerning a vacant post of the Grand Duke, arose. The King Vladislovas Jogaila decided to entrust the Lithuanian throne to his youngest brother Švitrigaila – the deceased Duke's fierce enemy. Jogaila had a personal reason for such a decision. As the King had not yet gained consent to the enthronement of his son, in this way he planned to ensure the crown of Lithuania to the childless Švitrigaila, so that he entrusted his post to one of his nephews after death. The King initiated the implementation of his idea despite the royal council's disagreement. The royal council started protesting, because the King's decisions conflicted with the terms of the Union of Horodlo. Following the royal council's instructions the Polish army invaded Podole and attached this province to the Kingdom without the King's knowledge. Poland considered this land belonging to Lithuania only for the period of Vytautas life. The Polish government made

w zamian za zgodę na uznanie desygnowania Świdrygiełły. W odpowiedzi nowy wielki książę zawarł sojusz z Krzyżakami i Mołdawią, skierowany przeciwko Królestwu Polskiemu, po czym w lutym 1431 roku zaatakował pograniczne polskie zamki: Zbaraż i Olesko. Jednocześnie najmłodszy Olgierdowicz podjął rozmowy z Zygmuntem Luksemburczykiem celem uzyskania dla siebie korony królewskiej i zupełnego zerwania unii polsko-litewskiej. Tego było już za wiele dla sędziwego Jagiełły. Z bólem serca zgodził się na podjęcie działań zbrojnych przeciwko swemu najmłodszemu bratu. Wojna toczyła się jednak dosyć niemrawo. Polacy nie mogli poradzić sobie ze zdobyciem Łucka. Jednocześnie na pogranicze Kujaw i Wielkopolski spadł najazd krzyżacki, który został rozбитy przez Polaków pod Dąbkami siłami okolicznych chłopów i drobno-rycerstwa. Toczona ze zmiennym szczęściem wojna została przerwana rozejmem we wrześniu 1431 roku. Świdrygiełło umacniał się na Litwie

jo būti duoklė Lenkijai mainais už pripažinimą paskirti Švitrigailą didžiuoju kunigaikščiu. Atsakydamas naujasis didysis kunigaikštis sudarė sąjungą su kryžiuočiais ir Moldova, nukreiptą prieš Lenkijos karalystę, o vėliau, 1431 m. vasario mėnesį, užpuolė lenkų pasienio piliis: Zbaražą ir Oleską. Tuo pat metu jauniausias Algirdaitis pradėjo derybas su Zigmantu Liuksemburgiečiu, siekdamas sau karaliaus karūnos ir visiškai nutraukti Lenkijos ir Lietuvos uniją. Senyvam Jogailai to jau buvo per daug. Skaudama širdimi sutiko jis imtis karinių veiksmų prieš savo jauniausiąją brolių. Karas vyko pakankamai vangiai. Lenkai negalėjo užkariauti Lucko. Tuo pat metu Kujavus ir Didžiosios Lenkijos pasienį netikėtai užgriuvo kryžiuočių puolimas, kurį prieš Dombkų sustabdė lenkai, pasitelkdami aplinkinių valstiečių ir smulkios riterijos jėgas. Vykstantis karas su permaininga sėkme baigėsi paliaubomis 1431 m. rugsėjo mėnesį. Švitrigailos padėtis Lietuvoje sti-

a claim for the land of Luck as well. These territories were supposed to be Poland's tribute in exchange for consent to Svitrigaila's enthronement. In response the new Grand Duke created an alliance with the Crusaders and Moldova against the Kingdom of Poland, and in February of 1431 attacked frontier Polish castles: Zbaraz and Olesko. At the same time the youngest son of Algirdas started negotiations with Sigimung of Luxembourg with the aim of gaining the throne and dissolving the union between Poland and Lithuania. This was too much for aged Vladislovas Jogaila. Though with a heavy heart, he decided to attack his youngest brother. The war, however, was tardy, as the Polish army did not even manage to capture Luck. At the same time the Crusaders attacked the frontier lands of Kuyavia and Greater Poland, however, they were defeated by the Polish army near Dabki with the help of local peasants and minor knights. A war with a variable success was interrupted by an armistice

w oparciu o faworyzowanych przezeń prawosławnych bojarów. Wywołało to niezadowolenie katolickiej części panów litewskich. W porozumieniu z Polakami, wśród których prym wiódł niezmordowany Zbigniew Oleśnicki, dokonali oni we wrześniu 1432 roku przewrotu, obalając Olgierdowicza. Ten, choć zdołał uciec, utracił panowanie na Litwie, kontynuując jednak walkę w oparciu o dzielnice ruskie. Władzę na Litwie przejął Zygmunt Kiejstutowicz, brat zmarłego Witolda. Zygmunt szybko zakończył działania wojenne przeciw Polsce podpisując w październiku 1432 roku tak zwaną unię grodzieńską, dzięki której otrzymał w dożywotni zarząd Litwę – z obowiązkiem złożenia hołdu Koronie. Nieco wcześniej król Polski załatwił w końcu na zjeździe w Sieradzu sprawę sukcesji tronu dla swego syna Władysława. Wraz z uspokojeniem się sytuacji na Litwie Polska postanowiła wziąć srogą rewanż na Krzyżakach za zawarcie sojuszu ze Świdrygiełłą. Do tego celu zaangażowano sięjących po-

prėjo, nes ją palaikė jo proteguojami stačiatikių bajorai. Tai sukėlė kai kurių katalikų lietuvių ponų nepasitenkinimą. Susitarę su lenkais, tarp jų pirmuoju smuiku griežė nenuilstantis Zbignevas Olesnickis, jie 1432 m. rugsėjo mėnesį įvykdė perversmą, nuversdami Algirdaitį. Nors jam pavyko pabėgti, tačiau jis prarado Lietuvos valdžią, ir tęsė kovą dėl Rusijos teritorijų. Lietuvoje valdžią perėmė Žygimantas Kęstutaitis, mirusio Vytauto brolis. Žygimantas greitai baigė karinius veiksmus prieš Lenkiją, 1432 m. spalio mėnesį pasirašydamas Gardino uniją, pagal kurią iki mirties turėjo valdyti Lietuvą įsipareigodamas duoti ištikimybės priesaiką Lenkijos karalystei. Kiek anksčiau Lenkijos karalius galų gale suvažiavimo metu Seradze sutvarkė savo sūnaus Vladislovo įpėdinystės sosto klausimą. Lietuvoje aprimus įvykiams, Lenkija nutarė griežtai atsirevanšuoti kryžiuočiams už sudarytą sąjungą su Švitrigaila. Į šį tikslą įtraukė visoje Europoje sėjan-

in September of 1431. Svitrigaila was gaining advantage among the Orthodox boyars, and this led to the Catholic boyars' dissatisfaction in Lithuania. In September, 1432 they launched a coup with the help of Poland, where indefatigable Zbigniew Olesnicki had the lead, and overthrew the son of Algirdas. Although Svitrigaila managed to escape, he lost his dominance in Lithuania, and continued his fight for the Russian lands. The reign was taken over by Sigismund the son of Kęstutis and Vytautas' brother. Sigismund quickly ended military actions against Poland by signing the Union of Grodno in October of 1432, by means of which he received a lifelong right for ruling Lithuania – on condition that he pays homage to the Kingdom. Somewhat earlier during the convention in Sieradz the King of Poland resolved the matter of ensuring his son Vladislovas enthronement. Alongside with the improvement of the situation in Lithuania Poland decided to take revenge on the Crusaders for enter-

strach w całej Europie husytów. Czeski oddział „Sierotek” pod wodzą Jana Čapka wraz z polskim rycerstwem dowodzonym przez Sędziwoja z Ostroga i Mikołaja z Michalowa, atakując Pomorze i Nową Marchię skutecznie wybił wielkiemu mistrzowi Pawłowi Russdorfowi z głowy chęć do dalszej walki.

1 czerwca 1434 roku zmarł sędziwy król Polski, najwyższy książę Litwy Władysław Jagiełło. Podobno przeziębził się, słuchając śpiewu słowika. Organizm starca nie poradził sobie z chorobą. Panowanie Jagiełły, trwające lat 48, podobnie jak i Witolda, stanowi niezwykle ważki okres w dziejach Polski i Litwy. Bilans życia obydwu braci, pomimo przejściowych niepowodzeń, wypada nader korzystnie. Zarówno w Polsce, jak i na Litwie zaszły w tym czasie ogromne zmiany. Pod Grunwaldem, w jednej z największych bitew średniowiecznej Europy, złamano potęgę Zakonu Krzyżackiego. Ród Jogailański, nie kończąc się na Jagiellach, wyrósł wkrótce na czołową dynastię

čius baimę husitus. „Našlaičių“ čekų būrys su lenkų riterija, vadovaujama Sendzivojaus iš Ostrogo ir Mikalojaus iš Michalovo, atakuodamas Pamarį ir Naująją Marchiją, sėkmingai išmušė iš didžiojo magistro galvos norą kovoti toliau.

1434 m. birželio 1 d. mirė senyvas Lenkijos karalius, Lietuvos vyriausiasis kunigaikštis Vladislovas Jogaila. Jis tikriausiai peršalo, klausdamasis lakštingalos giesmės. Senolio organizmas nesugebėjo kovoti su liga. 48 metų trukęs Jogailos valdymas, panašiai kaip ir Vytauto, yra nepaprastai svarbus Lenkijos ir Lietuvos istorijoje. Abiejų pusbrolių gyvenimo pusiausvyra nepaisant laikinų nesėkmių, atrodo labai teigiama. Tiek Lenkijoje, tiek Lietuvoje tuo metu įvyko svarbių pasikeitimų. Žalgirio mūšio metu, viename iš didžiausių viduramžių Europos mūšių, palaužta Vokiečių ordino galia. Jogailaičių dinastija, nesibaigusi Jogaila, netrukus tapo pirmaujančia Europos dinastija. O dar ne taip se-

ing into agreement with Svitrigaila. The King engaged in his plan the husites, who stroke terror into the hearts of the whole Europe. The Czech troop “Sierotek” controlled by Jan Čapek, together with the Polish knights under command of Sedziwoj from Ostroga and Mikolaj from Michalow attacked Pomerania and Neumark, and knocked Pawel Russdorf;s desire to fight out of his head.

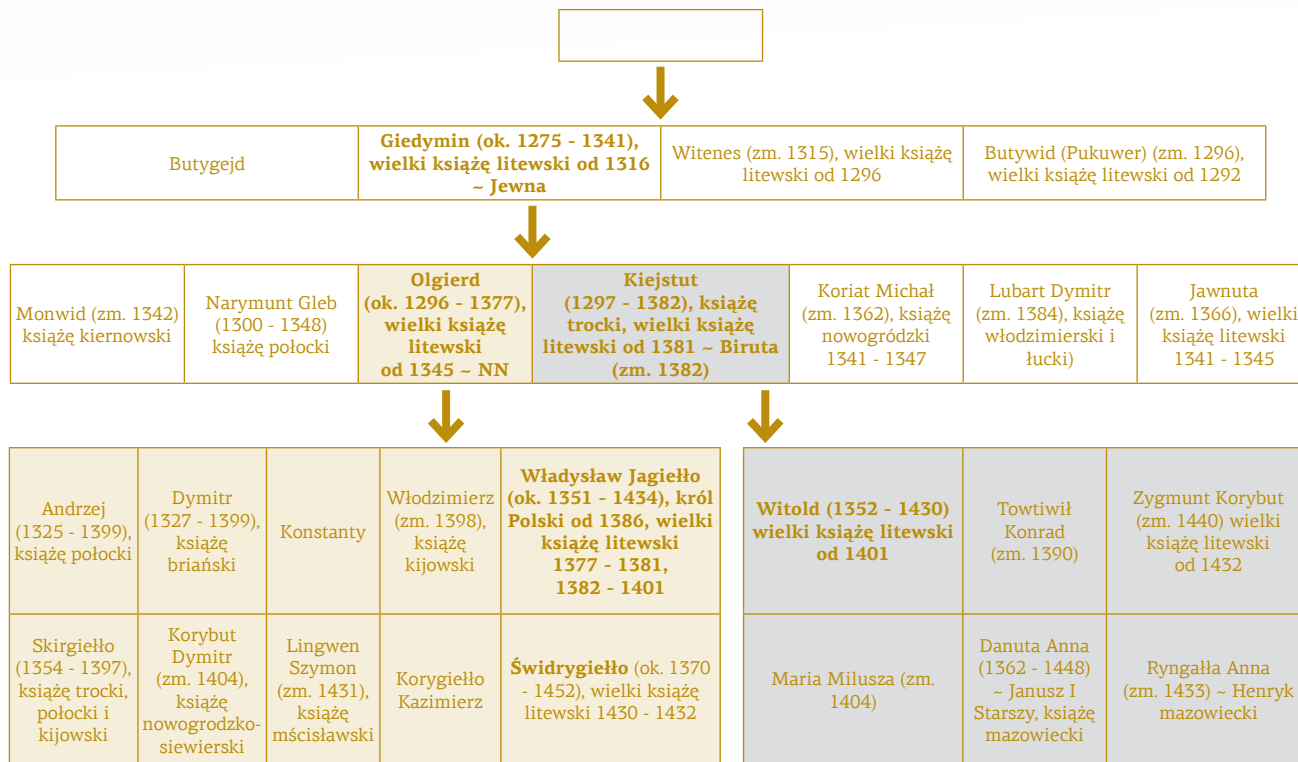
On 1 June 1434 the aged King of Poland and the Grandest Duke of the Duchy of Lithuania Vladislovas Jogaila died. Supposedly he caught a cold while he was listening to the nightingale singing. The old man’s organism was not able to get over the illness. The reigning period of Jogaila, lasting 48 years, similarly to Vytautas, is a weighty period in the history of Poland and Lithuania. The balance of life of the two cousins turns out to be very advantageous, despite temporary failures. Both Poland and Lithuania faced decisive changes during the period of their reign. In the Battle of Grunwald

europijską. A jeszcze ojcowie Witolda i Jagiełły byli – zaledwie i aż – litewskimi *kunigasami*, walczącymi o byt swego pogańskiego księstwa.

niai Vytauto ir Jogailos tėvai buvo tik Lietuvos kunigaikščiai, kovojantys dėl savo pagonių kunigaikštystės egzistavimo.

the Polish-Lithuanian Union destroyed their enemy – the Teutonic Order. Jogaila was not the last descendant in his family, which extended to a leading dynasty of Europe. Moreover the fathers of Vytautas and Jogaila were – only and even – the *kunigas* (dukes) of Lithuania, who fought for the existence of their pagan duchy.

RÓD GIEDYMINA (WYBÓR)

GEDIMINAS DYNASTY (SELECTION)

Butegeidis	Gediminas (~ 1275 - 1341), the Grand Duke of Lithuania from 1316 ~ Jewna	Vytenis (died 1315), the Grand Duke of Lithuania from 1296	Butvydas (Pukuveras) (died 1296), the Grand Duke of Lithuania from 1292
------------	---	--	---

Manvydas (died 1342) the Duke of Kernavė	Narimantas Glebas (1300 - 1348) the Duke of Polock	Algirdas (~1296 - 1377), the Grand Duke of Lithuania from 1345 ~ NN	Kęstutis (1297 - 1382), the Duke of Trakai, the Grand Duke of Lithuania from 1381 ~ Biruta (died 1382)	Karijotas Michał (died 1362), the Duke of Novgorod 1341 - 1347	Liubartas Dmitry (died 1384), the Duke of Vladimir and Luck)	Jaunutis (died 1366), the Grand Duke of Lithuania 1341 - 1345
--	--	--	---	--	--	---

Andrew (1325 - 1399), the Duke of Polock	Dmitry (1327 - 1399), the Duke of Bryansk	Konstantinas	Vladimir (died 1398), the Duke of Kiev	Władysław Jagiełło (~1351 - 1434), the King of Poland from 1386, the Grand Duke of Lithuania 1377 -1381, 1382 -1401
Skirgaila (1354 - 1397), the Duke of Trakai, Polock and Kiev	Koribut Dmitry (died 1404), the Duke of Novgorod and Siewierz	Lingwen Semen (died 1431), the Duke of Mscislaw	Karigaila Casimir	Švitrigaila (~1370 - 1452), the Grand Duke of Lithuania 1430 -1432

Vytautas (1352 - 1430) the Grand Duke of Lithuania from 1401	Towtiwł Konrad (died 1390)	Sigismund Koribut (died 1440) the Grand Duke of Lithuania from 1432
Maria Milusza (died 1404)	Danuta Anna (1362 - 1448) ~ Janusz I of Warsaw, the Duke of Masovia	Rimgaila Anna (died 1433) ~ Henry of Masovia

X

Bibliografia
Bibliografija
Bibliography

ŹRÓDŁA / ŠALTINIAI / MAIN SOURCES:

Akta unii Polski z Litwą, wyd. S. Kutrzeba, W. Semkowicz, Kraków 1932.

Długosz J., *Roczniki, czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 5,6.

Kronika konfliktu Władysława króla polskiego z Krzyżakami w roku pańskim 1410, Olsztyn 1988.

OPRACOWANIA / MONOGRAFIJOS / STUDIES:

Baczkowski K., *Dzieje Polski późnośredniowiecznej (1370-1506)*, Kraków 1999.

Kosman M., *Wielki książę Witold*, Warszawa 1967.

Kuczyński S., *Wielka wojna z Zakonem Krzyżackim*, Warszawa 1987.

Jučas M., *The Battle of Grunwald*, Wilno 2009.

Jóźwiak S., Kwiatkowski K., Szweda A., Szybkowski S., *Wojna Polski i Litwy z Zakonem Krzyżackim w latach 1409-1411*, Malbork 2010.

Lewicki A., *Powstanie Świdrygiełły. Ustęp z dziejów unii Litwy z Koroną*, Kraków 1892.

Łowmiański H., *Prusy-Litwa-Krzyżacy*, Warszawa 1989.

Łowmiański H., *Witold, wielki książę litewski*, Wilno 1930.

Nadolski A., *Grunwald. Problemy wybrane*, Olsztyn 1990.

Prochaska A., *Dzieje Witolda wielkiego księcia Litwy*, Kraków 1914.

Stolarczyk T., *Świdrygiełło przeciwko Jagielle – tzw. wojna łucka w 1431 roku*, http://warsztathistoryka.uni.lodz.pl/sredniowiecze/swidrygiello_1.pdf.

Wdowiszewski Z., *Genealogia Jogailanów*, Warszawa 1968.

Wisner H., *Litwa. Dzieje państwa i narodu*, Warszawa 1999.

BIBLIOGRAFIA DODATKOWA / PAPILDOMOS LITERATŪROS SĄRAŠAS / ADDITIONAL REFERENCES

1. Boockmann H., *Vokiečių ordinas. Dvylika jo istorijos skyrių*, Vilnius 2003.
2. Čapaitė R., *Gotikinis kursyvas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto raštinėje*, Vilnius 2007.
3. Dundulis B., *Lietuvos kova dėl valstybinio savarankiškumo XV amžiuje*, Vilnius 1993.
4. Ekdahl S., *Žalgiris: šiandienos žvilgsnis*, Vilnius 1999.
5. Gudavičius E., *Lietuvos europėjimo keliais: istorinės studijos*, Vilnius 2002.
6. *Jogaila*, red. Šapoka A., Kaunas 1991.
7. Jučas M., *Žalgirio mūšis*, Vilnius 1999.
8. Krzyżaniakowa J., *Ochmański Jerzy, Jogaila*, Vilnius 2010.
9. Mickūnaitė G., *Vytautas Didysis. Valdovo įvaizdis*, Vilnius 2008.
10. Nikžentaitis A., *Vytauto ir Jogailos įvaizdis Lietuvos ir Lenkijos visuomenėse*, Vilnius 2002.
11. Petrauskas R., *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a.: sudėtis-struktūra-valdžia*, Vilnius 2003.
12. Pfcneris J., *Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas kaip politikas*, Vilnius 1989 (2 leid.).
13. *1385 m. rugpjūčio 14 d. Krėvos*, sudarė Jūratė Kiaupienė, Vilnius 2002.
14. Urban W., *Žalgiris ir kas po jo. Lietuva, Lenkija ir Vokiečių ordinas – nemirtingumo beieškant*, Vilnius 2004.
15. *Vytautas Didysis*, red. Šležas P., Vilnius 1988 (2 leid.).
16. *Vytautas Didysis ir jo epocha*, Trakai 2010.
17. *Žalgirio laikų Lietuva ir jos kaimynai*, Vilnius 1993.

**Recenzje publikacji
Leidinio recenzijos
Publication reviews**

Wielki książę Witold – nowa, interesująca monografia

Zwięzła, bazująca na klasycznych źródłach i podstawowych opracowaniach monografia pióra Szymona Drejus, od niedawna kierownika Muzeum Grunwaldzkiego w Stębarku – filii olsztyńskiego Muzeum Warmii i Mazur, to trzecia pozycja książkowa w dorobku autora, kojarzonego dotychczas głównie z bardzo przyzwoitą *Świątą Warmią*, gdzie w podobnie przystępny i skrótowy sposób opisał skomplikowane dzieje tej ziemi.

Tym razem, w związku z hucznie obchodzoną 600. rocznicą zwycięstwa pod Grunwaldem, autor sięgnął po historię życia i dokonań postaci, która była jednym z trzech głównych rozgrywających Bitwy i całej wczesno-Jogailańskiej epoki. Witold Kiejstutowicz, stryjeczny brat Jagielly Olgierdowicza, wielokrotnie stanowił obiekt

Nauja ir reikšminga monografija apie didįjį kunigaikštį Vytautą

Tai glausta, pagrįsta klasikiniiais šaltiniais ir pagrindiniais veikalais monografija. Ją parašė Szymonas Drejus, neseniai paskirtas vadovauti Griunvaldo (Žalgirio) mūšio muziejui Stembarke, Lenkijoje. Tai trečioji autoriaus knyga. Iki šiol geriausiai žinomas jo veikalas - *Šventoji Varmija*, kurioje prieinamai ir trumpai aprašyta sudėtinga šios žemės istorija.

Šįkart, atsižvelgdamas į iškilmingai švenčiamą laimėto Žalgirio mūšio 600-metį, autorius prisiminė vienos iš trijų pagrindinių asmenybių, laimėjusių mūšį, ir visos ankstyvosios Jogailaičių epochos gyvenimo ir laimėjimų, istoriją. Vytautas Kęstutaitis, Jogailos Algirdaičio pusbrolis, ne kartą buvo tapęs istorikų, beletristų ir kino režisierių susidomėjimo objektu. Rengdamas jubiliejinę biografiją, Szymonas Drejus

The Grand Duke Vytautas – a new and a noteworthy monograph

A concise monograph by Szymon Drej (not so long time ago having become the manager of the Grunwald Museum in Stębark), which is based on the classical sources and elementary studies, is the author's third book. Before writing this book he had been associated with a pretty decent work *Saint Warmia*, in which he described a complicated history of this land in an intelligible and shortened way.

In connection with the sumptuous celebration of the 600th anniversary of the Grunwald victory, this time the author dated back to life and achievements of the personality, who was one of the three basic figures having attended the Battle and the whole early Jogailanian epoch. Vytautas the Great – Jogaila's (the son of Algirdas) cousin – for a long time has been the object of interest of

zainteresowania historyków, beletrystów czy filmowców. Przygotowując rocznicową biografię, Szymon Drej nie zamierzał, rzecz jasna, prowadzić nowych, szeroko zakrojonych badań źródłowych, ani tworzyć ogromnych rozmiarów opracowania, wykorzystującego wszelkie znane i dostępne wyniki prac kolejnych pokoleń. Celem autora była popularna prezentacja znanej postaci historycznej, rzeczowa, skupiona na węzłowych wydarzeniach z życia wielkiego księcia i – co ważne i niezwykle budujące – maksymalnie obiektywna w przedstawianiu kontrowersyjnych momentów, nie zawsze służących chwale najwybitniejszego syna narodu litewskiego.

Chciałbym z mocą podkreślić tę szczególną cechę i zarazem, w moim przekonaniu, zaletę recenzowanej tu książki. Zarówno osoby Witolda, jak i Władysława Jagiełły nie są w niej kłliwe ani papierowe, choć do takiego odbioru część z nas może być przyzwyczajona – już to przez Sienkiewicza, już przez Aleksandra Forda, już to

neketino nei atlikti naujų plačių šaltinių tyrimų, nei kurti didžiulio veikalo, pagrįsto vélesnių kartų darbų rezultatais. Autoriaus tikslas – populiariai pristatyti žinomą istorinę asmenybę, taip pat objektyviai, koncentruotai pažvelgti į svarbius didžiojo kunigaikščio gyvenimo įvykius, ir – kas ypač svarbu ir nepaprastai kūrybinga – maksimaliai objektyviai pateikti diskutuotinus momentus, kurie ne visada teigiama išviete žymiausia Lietuvos liaudies sūnų.

Būtent objektyvumas, mano nuomone, yra svarbiausias knygos privalumas. Tiek Vytauto, tiek Vladislavo Jogailos asmenybės nėra vaizduojamos pernelyg „saldžiai“. Prie tokio „nusaldinto“ šios temos vaizdavimo dalis mūsų jau esame įpratę: taip ją pateikia Senkevičius, Aleksandras Fordas, o iš akademiųjų tribūnų girdime apie „šiuos nekenčiamus kryžiuočius“. Iš tiesų laikai buvo žiaurūs, nuolat vyko karas, kraujas liejosi srovėmis, o karaliaus pusbroliis, didysis Europos politikas ir lietuvių galios kūrėjas,

many historians, belletrists and filmmakers. When Szymon Drej had been working on the anniversary biography he surely did not intend to carry out any new and so much extended source investigation, nor did he intend to conduct any detailed research using various well-known and available works of the successive generations. The author's aim was to prepare a substantial presentation of the well-known historical figure, concentrated on the main events from the life of the Grand Duke, as well as the most possible objective presentation of the controversial moments, which were not positive for the most prominent and outstanding son of the Lithuanian nation.

I would like to strongly emphasize this notable feature, which is, in my opinion, an advantage of the book I am reviewing. The figures of Vytautas as well as of Vladislavas Jogaila are not presented in this book in a sentimental or “paper” manner, although many of us may be used to this kind of perception due to Sienkiewicz, Alexander

przez szkolne przesłodzenie tematu, zwłaszcza w opozycji do „tych wstrętnych Krzyżaków”. Czasy były okrutne, permanentnie wojenne, krew lała się strumieniami, a prócz aktów odwagi czy roztropności stryjeczny brat króla, polityk europejski wielkiego formatu i kreator litewskiej potęgi, popełniał czasem potworne zbrodnie. Potworne z naszego punktu widzenia, ale niekoniecznie dla ludzi czternastego czy piętnastego stulecia. By zasłużyć na miano władcy, który stworzył wielkość Litwy – wielkość, która zdaniem niejednego Litwina odeszła z nim do grobu w chwili śmierci największego z *kunigasów* – musiał na taką opinię nielicho zapracować... Rzezie, okrucieństwa, brutalna likwidacja osób stojących „na przeszkodzie”, chorobliwa ambicja i mściwość, niegardzenie zdradą i kręctwem. Tak, z jednej strony. Z drugiej – uparta, iście po litewsku, służba ojczyźnie, dla której potęgi i glorii gotów był poświęcić wszystko, włącznie z własną reputacją. Czy to siekąc batem plecty rejterujących po

ne tik buvo drąsus ar įžvalgus, bet ir kartais darydavo šurpius nusikaltimus. Nors mums jie atrodo siaubingi, taip neatrodė žmonėms, gyvenusiems keturioliktajame ar penkioliktajame šimtmečiuose. Tam, kad užsitarnautų valdovo, sukūrusio Lietuvos didybę, vardą, Vytautas turėjo nemažai padirbėti... Viena vertus, tam prireikė žudyti, žiaurumų, brutalaus „kliudančių“ žmonių šalinimo, ligotų ambicijų ir kerštingumo, neištikimybės ir sukčiavimų. Kita vertus, tai buvo tarnavimas tėvynei, dėl kurios galios ir garbės jis galėjo paaukoti viską, įskaitant ir savo reputaciją. Botagu kirsdamas besitraukiančiuosius iš mūsų vietos pirmojo Žalgirio mūšio susirėmimo, degindamas arba plėšdamas Rusios ir prūsų vietas, įsitraukdamas į nepavykusį čekų skandalą, laviruodamas tarp kryžiuočių, lenkų, Maskvos ir totorių, galiausiai bausdamas arba apdovanodamas sukilusius ar padlaižiaujančius lietuvių ir Rusios bajorus – *Vytautas* visuomet yra *Didysis*. *Vytautas* yra *Didysis*, nes toks ir turėjo

Ford, or academic over-exaggeration of the issue, especially in opposition to “those repulsive Crusaders”. The times were cruel, permanently facing war and floods of blood. Besides the acts of courage or prudence the king’s cousin, the great European politician and the creator of the Lithuanian power, was infrequently characterised by a villainous conduct. It was villainous from our viewpoint, however not necessarily from the point of view of the people living in the 14th or 15th centuries. In order to deserve the title of the ruler, who created the greatness of Lithuania – the greatness which many Lithuanians could think had gone away with the greatest lifetime duke – he must have worked hard for such an opinion... The slaughters, cruelties, brutal liquidation of the persons who were considered as obstacles, as well as the burning ambition and vindictiveness, not despising betrayals and frauds... – this is of course on the one hand. And on the other hand – serving your homeland and devoting everything for its power and glory, in-

pierwszym grunwaldzkim starciu, czy paląc i grabiąc ruskie bądź pruskie osady, czy angażując się w nieudaną hecę czeską, czy lawirując między Krzyżakami, Polakami, Moskwą i Tatarami, czy wreszcie karząc albo nagradzając zbuntowanych lub wazeliniańskich bojarów litewsko-ruskich – *Vytautas* jest zawsze *Didysis*. Witold jest Wielki, bo takim być musi, takie są wymogi czasu i złożonej racji stanu.

Solidna, porządkująca istniejącą wiedzę praca Szymona Dreja, nowego kierownika dobrze rokującego przyszłości Muzeum Grunwaldzkiego, znakomicie przybliżył czas, kiedy nad malowniczymi wzgórzami czworokąta Łodwigowo-Ulnowo-Stębark-Grunwald latem fruwały jedynie rozszalałe skowronki, a żaden z ocierających pot pruskich żeńców nie był w stanie przewidzieć zawrotnej kariery towarzyszących jego znojowi pól.

Mgr Igor Strumiński

būti, tokie buvo laiko reikalavimai ir valstybės interesai. Daugelio lietuvių nuomone, ši didybė kartu su Vytautu nuėjo į kapus mirus didžiausiam iš kunigaikščių.

Perspektyvaus naujojo Žalgirio mūšio muziejaus vedėjo Szymono Drejaus solidus darbas puikiai vaizduoja laikus, kai virš nuostabių Lodvigovo-Ulnovo-Stembarko-Griunvaldo kvadrato kalvų skraidė vieversiai, o praktiškai besišluostantys pjovėjai negalėjo numatyti, koks išskirtinis likimas laukia šių kaitra svaiginančių laukų.

Mgr. Igor Strumiński

cluding your reputation. Whether by flicking the whip towards the backs of the warriors after the first clash by the Grunwald, or by burning and robbing the Prussian settlements, whether by engaging into Czech farce, or by manoeuvring between the Crusaders, Poles, Moscow and Tatars, whether by punishing or rewarding rebellious and oily Lithuanian-Russian boyars – Vytautas has always been *the Grand*. Vytautas is Grand, because he must be Grand – these are the requirements of the time and that is the right status.

The solid work, arranging the existing knowledge, by Szymon Draj – the new manager of the promising Grunwald Museum – brings us closer to the times, when the larks were flying in summer above the spectacular hills of the places of Łodwigowo-Ulnowo-Stębark-Grunwald, and the Prussian harvesters, mopping their sweat, could not predict the extraordinary destiny of their fields.

MA Igor Strumiński

Witold Wielki – popularnie

Popularno-naukowa monografia, napisana przez historyka Muzeum Bitwy Grunwaldzkiej w Stębarku w Polsce Szymona Dreja, ma na celu dokonanie krótkiego przeglądu rozwoju politycznego nietypowej postaci i wyjątkowej dla historii Litwy epoki, nazywanej epoką Witolda. Prawdopodobnie autor postanowił napisać o Witoldzie, jedynym litewskim władcy, określanym najwyższym tytułem Wielkiego, przy okazji jubileuszu 600-lecia Bitwy Grunwaldzkiej, obchodzonej w Polsce i na Litwie. Na Litwie zostały zorganizowane dwie znaczące konferencje międzynarodowe, mające na celu uczczenie tej okrzęglej daty¹. W

Vytautas Didysis – populiariai

Griunvaldo (Žalgirio) muziejaus Stembarke, Lenkijoje (Muzeum Bitwy Grunwaldzkiej w Stębarku), istoriko Szymono Drejaus populiariai parašytoje nedidelės apimties monografijoje siekta trumpai apžvelgti išties neeilinės asmenybės ir išskirtinės Lietuvos istorijai epochos, vadinamos Vytautine epocha, politinę raidą. Autoriaus sprendimą rašyti apie Vytautą, Lietuvoje vienintelį Didžiojo titulą turintį valdovą, greičiausiai nulėmė Lenkijoje ir Lietuvoje minėtos Žalgirio mūšio 600-ųjų metų jubilėjaus metinės. Lietuvoje buvo suorganizuotos dvi reikšmingesnės tarptautinės konferencijos,

Vytautas the Great – from the popular point of view

Szymon Drej, the manager of the Grunwald Museum in Stębark (Muzeum Bitwy Grunwaldzkiej w Stębarku) and historian, wrote a small volume monography in a popular manner, by which he aimed at surveying the political development of an extraordinary figure indeed and of the so-called Vytautas epoch, which is an exclusive period in the history of Lithuania. The author's decision to write about Vytautas, the only monarch of Lithuania with the title of the Grand, was most likely determined by the celebration of the 600th Anniversary of the Battle

¹ Którą w dn. 21-23 października 2010 r. zorganizował Uniwersytet Wileński we współpracy z Instytutem Goethego oraz z Instytutem Polskim w Wilnie, drugą zaś w dn. 25-26 listopada 2010 r. zorganizował Litewski Instytut Literatury i Folkloru.

¹ 2010 spalio 21–23 d., kurią organizavo Vilniaus universitetas, bendradarbiaujant su Goethe's institutu ir Lenkijos institutu Vilniuje, o antroji – 2010 lapkričio 25–26 d., organizuota Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto.

¹ 2010 October 21-23 organized by Vilnius University in cooperation with the Goethe Institute and Polish Institute in Vilnius, the second one – 2010 November 25-26 organized by the Institute of Lithuanian Literature and Folklore.

litewskiej historiografii Witold Wielki nieodłącznie wiąże się z Bitwą pod Grunwaldem, ponieważ właśnie temu władcy przypisuje się laury zwycięzcy bitwy, Jagiełłę pozostawiając gdzieś na uboczu, gorąco modlącego się, trochę nieśmiałego i mniej zdecydowanego. Właśnie taki obraz gorąco modlącego się Jagiełły nam pozostawił polski kronikarz XV-wieczny Jan Długosz, zresztą niezbyt lubiący prekursora dynastii Jagiellonów...

Całkiem logiczne jest, że autor swoje opowiadanie rozpoczął od wcześniejszych czasów, za pomocą drobnych szkiców kreśląc sylwetkę bohatera. Po zaaplikowaniu czytelnikowi „na rozgrzewkę” krótkiej historii rozwoju politycznego państwa litewskiego poczynając od Mendoga i kończąc na rozstrzygających dla Witolda czasach, gdy w lasach w Dawidyszkach, w czasie polowania na dzikie zwierzęta, Witold otrzymał od Fortuny szansę wykazać się jako polityk. Autor w porządku chronologicznym opisał wszystkie ważniejsze wydarzenia po-

skirtos šiai apvaliai datai pažymėti¹. Lietuvių istoriografijoje iki šiol Vytautas Didysis yra neatskiriamas nuo Žalgirio mūšio, nes būtent šiam valdovui yra uždedami mūšio laimėtojo laurai, Jogailą paliekant kažkur užribyje, karštai besimeldžiantį, truputį nedrąsų ir mažiau ryžtingą. Būtent tokio besimeldžiančio Jogailos paveikslą mums yra palikęs XV a. lenkų kronikininkas Janas Długosz, šiaip nelabai mėgęs Jogailaičių dinastijos pradininko...

Visiškai logiška, kad autorius savo pasakojimą pradėjo nuo anksčiau laikų, taip nedideliais potėpiais nubrėždamas pagrindinio herojaus gyvenimo kontūrus. Skaitytąją „apšildęs” trumpa Lietuvos valstybės politinės raidos istorija nuo Mindaugo iki lemtingų Vytautui laikų, kuomet Dovydiškės miškuose, medžiojant laukinius žvėris, Vytautui buvo mestas pirmasis Fortūnos šansas pasireikšti kaip politikui, autorius chronologine tvarka aprašė visus svarbiausius su Vytauto gyve-

of Grunwald in Poland and Lithuania. Lithuania organized two meaningful conferences on an international scale dedicated to commemoration of the anniversary¹. Vytautas the Great is a figure hitherto inextricable from the Battle of Grunwald in the Lithuanian historiography, as he is the one who is awarded victor's laurels, whereas Jogaila is left behind, praying earnestly, slightly hesitant and less decisive. It is precisely the image of praying Jogaila that the 15th century Polish chronicler Jan Długosz left for us, who otherwise was never in favor of the initiator of the Jogailian dynasty...

It is absolutely logical that the author started his story with earlier ages, gradually drawing the shapes of the main hero's life. At first the author “warmed up” the readers by describing the history of the political development of Lithuania dating back to Mindaugas' times and fateful Vytautas's times, when during wild animals hunting in the woods of Dovydiskes Vytautas was provided

lityczne, związane z życiem Witolda. W taki sposób z niedoświadczonego polityka, jakiego widzimy w okresie poczynając od układu w Dawidyszkach i kończąc pierwszą ucieczką na ziemię Zakonu Krzyżackiego, Witold, spaliwszy zamek w Marienburgu, powrócił na Litwę bardziej doświadczony i korzystając z niepopularności Skirgiełły i Jagiełły w pewnych grupach dostojników, wygłąda na to, że wygrał pierwszą partię w szachy. Jednak, jak w swojej monografii ujawnia autor, do powstania postaci optymistycznego Witolda, jakiego widzimy na zjeździe salińskim, musi upłynąć sporo czasu. Wszystkie te walki niewątpliwie hartowały Witolda jako osobowość. Chociaż autor nie ujawnił psychologicznego obrazu Witolda (gdyż miał inne cele), możemy się tylko domyślać, jak się musiał czuć przyszły władca podczas dwóch ucieczek do rycerzy Zakonu Krzyżackiego, albo w polach Worskli, kiedy to, cytując autora: „Cała władza i poważanie, którymi cieszył się książę rozsypana się w ciągu kilku godzin pod

nim susijusius politinius įvykius. Taip iš neįgudusio politiko, kokį matome laikotarpiu nuo Dovydiškių sutarties iki pirmojo pabėgimo į Vokiečių ordino žemes, Vytautas, sudėginęs Marienburgo pilaitę, į Lietuvą grįžo gerokai „pasikaustęs“ ir, pasinaudojęs Skirgailos bei Jogailos nepopuliarumu kai kuriose didikų grupėse, lyg ir laimėjo pirmąją šachmatų partiją. Tačiau, kaip atskleidžia savo monografijoje autorius, iki optimistiškojo Vytauto, kokį mes matome Salyno suvažiavime, dar turėjo nutekėti daug vandens. Visos šios kovos neabejotinai grūdino Vytautą kaip asmenybę. Nors autorius psichologinio Vytauto paveikslo ir neatkleidė (buvo kiti tikslai), galime tik įsivaizduoti, kaip abiem bėgimo pas Vokiečių ordino riterius atvejais turėjo jaustis būsimas valdovas, arba Vorsklos laukuose, kuomet, cituojant autorių „Visą galią ir pagarbą, kurias turėjo, išbarstė per kelias valandas kertant totorių kardams“. Lygiai taip pat Vytauto savimeilę turėjo glostyti

with a first chance to assert himself as a politician. The author described all important political events, related to Vytautas's life, in a chronological order. He namely introduced us with the history of an inexperienced politician Vytautas (as one can see in the period from the Treaty of Dovydiskes to the first escape to the territories of the Teutonic Order), who returned to Lithuania much more confident, having burnt the Marienburg castle. Vytautas took advantage of Jogaila's and Skirgaila's unpopularity among some groups of magnates, and seemed to have won the first chess match. However, the author revealed in his historiography that a lot of time had passed until Vytautas became an optimistic figure, whom we can see at the Salynas congress. All the battles hardened Vytautas and shaped his personality. Although the author did not reveal the psychological depiction of Vytautas (because he had other intentions), we can only imagine how the future ruler Vytautas must have felt during his two

ciosami tatarskich szabel”. Podobnie ambicje Witolda musiało podbudowywać nie tylko w Salinie wypowiedziane życzenie bojarów widzieć go na tronie, ale też zwycięstwo w Bitwie pod Grunwaldem, wygrana sprawa przeciwko Zakonowi Krzyżackiemu w Konstancji podczas soboru kościelnego, i w końcu mający ozdobić starość wieniec królewski. Symptomatyczne, iż dotychczas jako jedyny podjął próby ujawnienia obrazu psychologicznego Witolda tylko poeta J. Mačiulis-Maironis w swoich dramatach. W tym wypadku litewska historiografia na swego Stefana Zweiga jeszcze musi poczekać...

Wszystkie te najważniejsze wydarzenia politycznej kariery Witolda autor opisał krótko, lecz nieskazitelnie, nie wplątując czytelników w większe spory historyczne. Jednak całkiem logiczne, że autor więcej uwagi poświęcił polityce Witolda na Zachodzie i sprawie żmudzkiej. Rzeczywiście, Litwa niemal przez dwa stulecia na swoich zachodnich krańcach trwała w sta-

ne tik Salyne bajorų išreikštas pagėdavimas jį matyti savo karaliumi, bet ir Žalgirio mūšyje patirtas laimėjimas, Konstancos bažnytiniam suvažiavime laimėta byla prieš Vokiečių ordiną, galiausiai karališkas vainikas, turėjęs praturtinti senatvę. Simptomiška, kad iki šiol tik vienas poetas J. Mačiulis-Maironis savo dramose pabandė atskleisti Vytauto psichologinį paveikslą. Šiuo atveju lietuviškoji istoriografija savojo Stefano Cveigo dar turėtų palaukti...

Visus šiuos svarbiausius Vytauto politinės karjeros įvykius autorius atskleidė trumpai, bet nepriekaištingai, neveldamas skaitytojų į didesnius istoriografinius ginčus. Visiškai logiška, kad autorius didesnę dėmesį skyrė Vytauto Rytų politikai bei Žemaitijos klausimui. Išties, Lietuva beveik du šimtus metų savo vakariniuose regionuose gyveno karo salygomis. Vienas iš žymiausių užsienio tyrinėtojų Sven Ekdahl savo darbuose² puikiai atskleidė, ką reiškė lietuviams gyventi nuolatinių

escapes to the Teutonic Order, or in the field of Vorskla, when, according to the author, “all his power and respect was used while brandishing his sword against the Tatars”. Not only bayors’ wish, expressed in Salynas, to see Vytautas as their king, did a lot to boost Vytautas’s ego, but also the victory in the Battle of Grunwald, the case that Vytautas won against the Order in the Council of Constance, as well as the royal crown, which was supposed to enrich the ruler’s old age. Symptomatically, the only poet, who attempted to describe Vytautas’s psychological image, was J. Mačiulis – Maironis, whereas Lithuanian historiography is still waiting its Stefan Zweig...

All the events of Vytautas’s political career were described briefly, but accurately, without engaging the readers into bigger issues of historiography, however, the author focused more on Vytautas’s eastern politics and Samogitian issues, which was logical. Indeed the inhabitants of the western part of Lithuania had been

nie wojny. Jeden z najwybitniejszych badaczy zagranicznych Sven Ekdahl w swoich pracach² doskonale odtworzył, co znaczy dla Litwinów ciągle żyć na tle utarczek i zatraceń, gdy Wielkie Księstwo Litewskie musiało włożyć wiele wysiłku w powstrzymanie niezliczonych *Litauenreisen* – wypraw wojskowych na Litwę. Takie doświadczenie Litwy być może pomogło Witoldowi w polityce wschodniej, jednak „zmilitaryzowało” całe społeczeństwo. Właśnie tego „militaryzmu” musiała się pozbyć Litwa za pomocą chrztu, jednak, jak pokazuje sam autor, kropka nie została postawiona na polach pod Grunwaldem. Rzeczywiście, Witold a tym samym również Jagiełło z Zakonem Krzyżackim byli zmuszeni walczyć aż do pokoju w Melnie, więc, nawet sobór w Konstancji, nawet ostre

susirėmimų ir netekčių fone, kuomet Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė turėjo padėti daug pastangų, atlaikant nesenančius *Litauenreisen* – karinius žygius į Lietuvą. Tokia Lietuvos patirtis gal ir padėjo Vytauto Rytų politikoję, tačiau visą visuomenę „militarizavo“. Kaip tik tokią „militarizmą“ krikšto dėka Lietuva turėjo nusimesti, tačiau, kaip parodė ir autorius, taškas nebuvo padėtas Žalgirio laukuose. Iš tiesų, Vytautui (o kartu ir Jogailai) su Vokiečių ordinu dėl Žemaitijos teko kovoti iki pat Melno taikos, taigi, net Konstancos bažnytinis susirinkimas, net Pauliaus Vlodkovičiaus aštri plunksna, pagaląsta sodriuose teologiniuose traktatuose, nenumalšino Vokiečių ordino siekių. Kaip visiškai teisingai rašo autorius, iki pat Melno Vokie-

living nearly 200 years in the war conditions. One of the most famous foreign investigators Sven Ekdahl depicted in his works² Lithuanians' difficult life in the context of constant clashes and losses, when the Grand Duchy of Lithuania was forced to make a hard effort to oppose timeless *Litauenreisen* – armed invasions into Lithuania. Possibly this state of the country helped Vytautas in implementing his eastern politics, however, it “militarized” the society. Lithuania had to refuse its “militarism” as soon as it was baptised, however, as the author implied, the Battle of Grunwald was not the endpoint. Actually Vytautas (and Jogaila) had to fight for Samogitia against the Order up to the moment of signing the Treaty of Melno, therefore, neither the Council of Constance, nor Pawel Wlod-

² Litewskim czytelnikom polecałbym przeczytać – S. Ekdahl, Krikštijimas, apgyvendinimas, lietuvių reisai. Lietuvos krikštas kaip Vokiečių ordino dilema, *Lietuvos krikščionėjimas Vidurio Europos kontekste*, (oprac. V. Dolinskas, w języku litewkim i niemieckim), Vilnius, 2005, str. 174–188.

² Lietuvos skaitytojams rekomenduočiau paskaityti – S. Ekdahl, Krikštijimas, apgyvendinimas, lietuvių reisai. Lietuvos krikštas kaip Vokiečių ordino dilema, *Lietuvos krikščionėjimas Vidurio Europos kontekste*, (sud. V. Dolinskas, liet. ir vok. k), Vilnius, 2005, p. 174–188.

² I would strongly recommend the Lithuanian readers to read S. Ekdahl, Krikštijimas, apgyvendinimas, lietuvių reisai. Lietuvos krikštas kaip Vokiečių ordino dilema, *Lietuvos krikščionėjimas Vidurio Europos kontekste*. (Compiler V. Dolinskas, Lithuanian and German 1-ages), Vilnius, 2005, p. 174-188.

pióro Pawła Włodkowica, zastrzone w soczystych traktatach teologicznych, nie zmniejszyło zakusów Zakonu Krzyżackiego. Jak słusznie pisze autor, aż do samego Melna, Zakon grał to kartą husytów, a to najmłodszego brata Jagiełły - Świdrygiełły, a to znowu jakąś inną kartą. Oczywiście, gdyby objętość publikacji była większa, Szymon Drey być może zwróciłby uwagę na kartę „Żmudź” w relacjach Wielkie Księstwo Litewskie - Zakon Krzyżacki. Tu przede wszystkim mam na myśli nie tyle darowanie Żmudzi, ile niejednolitość samej Żmudzi, którą wykorzystywał Zakon Krzyżacki do Bitwy pod Grunwaldem³ i po niej.

Nie mniejsza była intryga z koronacją Witolda. Autor słusznie zauważył, że Jagiełło zamierzając obydwójgu swoim dzieciom zapewnić tron polski

čių ordinas naudojosi tai husitų, tai Jogailos jaunėlio brolio Švitrigailos, tai dar kokia kita korta. Žinoma, jeigu leidinio apimtis būtų didesnė, galbūt Szymonas Dreyjus būtų atkreipęs dėmesį ir į „Žemaitijos” kortą LDK - Vokiečių ordino santykiuose. Čia pirmiausia turiu omenyje ne tiek Žemaitijos dovanojimus, kiek pačios Žemaitijos nevienalytiškumą, kuriuo naudojosi Vokiečių ordinas iki Žalgirio mūšio³ (ir po jo).

Nė kiek ne mažesnė intriga buvo su Vytauto karūnavimu. Autorius visiškai teisingai pastebėjo, kad Jogaila, siekęs abiems savo vaikams užtikrinti Lenkijos ir Lietuvos sostus, karūnacijos ginče linko į Vytauto pusę (Vytautas vyriškos lyties palikuonių neturėjo). Tokia mintis nėra nauja ir lietuvių istoriografijoje.

kowicz's sharp quill pen, used in deep theological treatises, suppressed the Order's burning ambitions. As the author writes, Teutonic Order had used side support before the Melno Treaty: Hussites, Jogaila's younger brother Svitrigaila etc. Szymon Drey would definitely focus more on another tramp card in the Lithuanian-German relationships - Samogitia - but for the size of the study. I mean not the fact of giving Samogitia back and forth, but its heterogeneity, of which the Order had many times taken advantage till the Battle of Grunwald³ (and after it).

Vytautas's coronation was a big intrigue as well. The author noted justly that although Jogaila wanted to ensure the Polish and Lithuanian throne to his children, during the coronation dispute he tended to support

³ Tym perypetiom przeznaczone łatwo czytające się studium V. Almonaitiasa - V. Almonaitis, *Žemaitijos politinė padėtis 1380-1410 metais*, Kaunas, 1998.

³ Šioms peripetijoms yra skirta lengvai skaitoma V. Almonaičio studija - V. Almonaitis, *Žemaitijos politinė padėtis 1380-1410 metais*, Kaunas, 1998.

³ For these peripetias read V. Almonaitis' study - V. Almonaitis, *Žemaitijos politinė padėtis 1380-1410 metais*, Kaunas, 1998.

i litewski, w sporze o koronę skłaniał się do strony Witolda (Witold potomków płci męskiej nie miał). Taka myśl nie jest nowa również w litewskiej historiografii. Dla dociekliwych czytelników możemy tylko dodać, iż w Norynberdze (Niemcy) kuta korona nie została skradziona przez Polaków, jak czasami można słyszeć. Jednak, niestety, nie ozdobiła ona skroni Witolda i została przetopiona przez złotników z Norynbergi⁴... W taki sposób w przetopionej koronie z czasem roztopił się cały stworzony przez Witolda ład.

Na koniec chciałbym się podzielić kilkoma uwagami. Autor, który opisał działalność polityczną Witolda, nie unikał określania bohatera różnymi przymiotnikami, co właśnie dla gatunku biografii jest dopuszczalne. Czytelnikom zostaje tylko przypomnieć, że

Smalsiems skaitytojams galime tik pridurti, kad Niurnberge (Vokietijoje) kaldinta karūna nebuvo pagrobta lenkų, kaip kartais tenka išgirsti. Ji, deja, Vytauto galvos taip ir nepasiekė, ir buvo išlydyta Niurnbergo aukšakalių⁴... Taip išlydytoje karūnoje ilgainiui išsilydė Vytauto rėsta visa tvarka.

Pabaigai norėtuši pasidalinti kai kuriomis pastabomis. Autorius, aprašęs Vytauto politinę veiklą, nevengdavo herojų apibūdinti įvairiais būdvardžiais, tai biografijos žanrui yra leistina. Skaitytojams belieka tik priminti, kad nevienareikšmiškai Vytautas buvo vertinamas jau amžininkų ir vėlesnių kartų. Tai liudija Giedrės Mickūnaitės atliktas puikus tyrimas⁵. Taigi, iš daugybės šimtmečių perspektyvos dabar yra sunku

Vytautas (Vytautas did not have male descendants). That is not a new idea in Lithuanian historiography. We can only add specially for curious readers that the crown, which was being produced in Nuremberg (Germany), was not kidnapped by the Polish people, as one may hear. Unfortunately, the crown did not reach Vytautas's head and was smelted by the goldsmiths of Nuremberg⁴... That is how Vytautas's long created order "smelted" in the gold crown.

Let me finally share some comments. As the author depicted Vytautas's political activities he did not avoid using descriptive adjectives, which was permissible in general. The readers simply have to be reminded that Vytautas had many times been assessed differently by his contempo-

⁴ Kto się interesuje całą historią straconej korony, więcej o tym – R. Petrauskas, Vytauto vainikas. Neįvykusios karūnacijos ir „dingusios karūnos“ reikšmės, *Naujasis Židinys-Aidai*, 2009, Nr 10–11, str. 388–393.

⁴ Kam įdomi visa karūnos dingimo istorija, plačiau – R. Petrauskas, Vytauto vainikas. Neįvykusios karūnacijos ir „dingusios karūnos“ reikšmės, *Naujasis Židinys-Aidai*, 2009, nr. 10–11, p. 388–393.

⁴ For those interested in the history of disappearance of the crown read R. Petrauskas, Vytauto vainikas. Neįvykusios karūnacijos ir „dingusios karūnos“ reikšmės, *Naujasis Židinys-Aidai*, 2009, nr. 10–11, p. 388–393.

niejednoznacznie Witold był oceniany już przez współczesnych oraz późniejsze pokolenia. O tym świadczy wspomniane badanie, przeprowadzone przez Giedrę Mickūnaitę⁵. Więc, z perspektywy wielu stuleci trudno jest teraz odtworzyć, jaki był „prawdziwy“ Witold i gdzie sam władca i jego otoczenie tworzyli pewne wizerunki.

Dopełniając tekst autora, czytelnikowi chciałoby się przytoczyć i inne uwagi, które jedynie poszerzają tekst, czytelnika natomiast zmotywują do zainteresowania się naszą przeszłością. Dokonany przez autora opis historii Litwy do czasów Witolda wymaga pewnych wyjaśnień dla czytelników litewskich (a sądzę, że i dla polskich również). Przede wszystkim, w sprawie nazwy Żmudzi. Wywodzenie nazwy Żmudz od „niskiego miej-

atsekti, kur būta „tikrojo“ Vytauto, o kur pats valdovas ir jo aplinka formavo tam tikrus įvaizdžius.

Papildant autoriaus tekstą, norėtuši pateikti ir kitų pastabų, kurios skaitytoją labiau paskatins domėtis mūsų praeitimi. Mūsų šalies (manau, taip pat ir Lenkijos) skaitytojams reikėtų paaiškinti autoriaus Lietuvos istorijos iki Vytauto laikų aprašymą. Pirmiausia dėl Žemaitijos pavadinimo. Žemaitijos pavadinimo aiškinimą, esą jis kilęs iš „žemos vietos“, lenkų kronikininko Jano Długoszo lūpomis buvo pateikęs pats Vytautas. Tačiau tai niekaip nepaiškina, kaip aukštuma, užimanti nemažą dalį dabartinės Žemaitijos, lėmė „Žemaitijos“ pavadinimą, jeigu manysime, kad tai susiję su „žemumu“. Taigi, akivaizdu, kad ne geografinės sąvo-

raries and later generations. Giedrė Mickūnaitė's brilliant research paper attests to it⁵. Therefore now it is difficult to distinguish the “real” Vytautas, and different images created by the ruler himself and by the environment from the perspective of so many centuries.

The reader may want to add more comments to the author's text, extending it and encouraging the reader to express more interest in our past. The author's description of the Lithuanian history up to Vytautas's times needs to be explained to the readers of Lithuania (or perhaps even Polish). First – the name of Samogitia (Žemaitija). Vytautas himself explained the meaning of this name and the Polish chronicler Jan Długosz introduced it by telling that it is originated from “low lands”

⁵ G. Mickūnaitė, *Vytautas Didysis. Valdovo įvaizdis*, Vilnius, 2008.

⁵ G. Mickūnaitė, *Vytautas Didysis. Valdovo įvaizdis*, Vilnius, 2008.

⁵ G. Mickūnaitė, *Vytautas Didysis. Valdovo įvaizdis*, Vilnius, 2008.

sca“, ustami kronikarza Jana Długosza potwierdził sam Witold. Jednak to w żaden sposób nie wyjaśnia, jak wyżyna, zajmująca niemalą część ówczesnej Żmudzi, uwarunkowała nazwę „Żmudzi“, jeżeli będziemy uważać, że jest to związane z „niskością“.

W literaturze XIX-XX w. znajdujemy zdanie, że Mendog mógł być koronowany na króla Litwy w Nowogródku. Współczesna litewska historiografia obszar poszukiwań miejsca koronacji identyfikuje z miejscem domeny, nkreślonym przez wybitnego historyka polskiego Henryka Łowmiańskiego, nie odrzucając i tego, że ogólnie rzecz biorąc, koronacja mogła się odbyć nie koniecznie w którymś z ważnych centrów domeny Mendoga. Tak uważać pozwala niemal w tym samym czasie mająca miejsce koronacja księcia ha-

kos nulémė Žemaitijos pavadinimą.

XIX a.–XX a. pr. literatūroje aptinkame nuomonę, kad Mindaugas galėjo būti karūnuotas Lietuvos karaliumi Naugarduke. Šiuolaikinė lietuvių istoriografija karūnacijos vietos paieškų arealą tapatina su žymaus lenkų istoriko Henriko Łowmianskio nubrėžta Mindaugo domėno vieta, neatmetant to, kad apskritai karūnacija galėjo įvykti nebūtinai kuriame nors svarbiame Mindaugo domėno centre. Taip manyti leidžia Haličo kunigaikščio Danieliaus karūnacija, kuri beveik tuo pat metu įvyko karo stovykloje, o ne vienoje iš kunigaikščio rezidencijų⁶. Taip pat šiuolaikinė lietuvių istoriografija nėra kategoriška Mindaugo apostazės (atsimetimo nuo krikščionybės) klausimu. Pamario kunigaikščio

(“žemos vietos”). However, it does not explain how the highland, occupying a large territory of the present Samogitia, determined this name, if we consider that it relates to “low”. Thus it is absolutely clear that geographical concepts did not determine the name of “Žemaitija”.

In the literature of the 19th and of the beginning of the 20th centuries an opinion appeared, according to which Mindaugas could have been crowned the King of Lithuania in Navahrudak. Modern Lithuanian historiography associates the searching area of the coronation places with Mindaugas' territories, determined by the Polish historian Henryk Lowmianski, however, the possibility that the coronation could have taken place not necessarily in important centers within Mindau-

⁶ Więcej – E. Gudavičius, *Mindaugas*, Vilnius, str. 239.

⁶ Plačiau – E. Gudavičius, *Mindaugas*, Vilnius, p. 239.

⁶ More in E. Gudavičius, *Mindaugas*, Vilnius, p. 239.

lickiego Daniela, która odbyła się w obozie wojskowym, a nie w jednej z rezydencji księcia⁶. Również współczesna historiografia litewska jest kategorię wobec apostazji (odstępstwa od chrześcijaństwa). Przykład księcia Świętopełka (współczesnego Mendogowi) pokazuje, że Mendog mógł zostać przedstawiony jako apostata przez kronikarzy niemieckich w związku z wojną, prowadzoną z Zakonem Inflanckim (z powodu wojny z Zakonem Krzyżackim Świętopełk również był przedstawiany jako apostata). Są i inne argumenty, których z powodu braku miejsca nie będziemy przytaczać⁷.

Prawdopodobnie autor od romantyków przejął obraz Biruty, matki Witolde, jako pogańskiej kapłanki (choć autor słusznie zauważa, że porwanie, dokonane przez Kiejstuta również jest

Sventopelko (Mindaugo amžininko) pavyzdys rodo, kad Mindaugas apostatu vokiečių kronikininkų galėjo būti paverstas dėl karo su Livonijos ordinu (dėl karo su Vokiečių ordinu Sventopelkas taip pat buvo vaizduojamas kaip apostatas). Yra ir kitų argumentų, kurių dėl vietos stokos nesiimsime perteikti⁷.

Ko gero iš romantikų autorius perėmė ir Birutės, Vytauto motinos, kaip pagonių vaidilutės, įvaizdį (nors autorius teisingai pastebi, kad Kęstučio įvykdytas jos pagrobimas taip pat yra romantikų sukurtas vaizdelis). Tyrinėtojai neturi jokių įrodymų, kad senovės baltai būtų turėję vaidilučių instituciją. Greičiausiai iš lotyniškos Europos raštijos, užsimenančios apie senovės baltų religiją, jos „atklydo“ iš senovės Romos, kur

gas' domains is not rejected. This version is acceptable as the coronation of the Duke Daniel of Galicia took place in a military camp – not in one of the Duke's castles⁶. Lithuanian historiography is not categorical towards the issue of Mindaugas' apostasy (lapsing from Christianity). The example of the Pomeranian Duke Swietopelk (Mindaugas' contemporary) shows that Mindaugas was possibly forced to become an apostate due to the war against the Livonian Order (Swietopelk was being introduced as an apostate as well due to the war against the Order).

There are also other arguments not provided in this review due to the lack of place⁷.

The author must have adapted

⁷ Litewskim czytelnikom polecałbym przeczytać studium, napisane jeszcze w I połowie XX – J. Stakauskas, *Lietuva ir Vakarų Europa XIII amžiuje*, Kaunas, 1934, str. 185–240.

⁷ Lietuvos skaitytojams rekomenduočiau paskaityti dar XX a. I-oje pusėje parašytą studiją – J. Stakauskas, *Lietuva ir Vakarų Europa XIII amžiuje*, Kaunas, 1934, p. 185–240.

⁷ I would strongly recommend the Lithuanian readers to read the study written in the beginning of the 20th century – J. Statkauskas, *Lietuva ir Vakarų Europa XIII amžiuje*, Kaunas, 1934, p. 185–240.

mitem, stworzonym przez romantyków). Badacze nie dysponują żadnymi dowodami na to, że dawni Bałtowie mieli instytucję kapłanek. Prawdopodobnie z łacińskiego piśmiennictwa europejskiego, wspominającego o starożytnej religii Bałtów, „przywędrowały” one ze starożytnego Rzymu, gdzie występowały westalki. Autor słusznie zauważył, że pogańska religia Bałtów jednak praktykowała ofiary ludzkie. Wspominają o tym źródła pisane z XIII-XIV w., które nie należy poddawać w wątpliwość⁸. Jednak czy to były „tradycyjne obrzędy”, jak twierdzi autor – to jeszcze pytanie...

Czytelnik, mniej zapoznany z historią, w monografii napotka ciekawy termin – rejzy, którego słusznie używa autor. Nazwa pochodzi od wyrazu niemieckiego „reisen”, co oznacza –

būta vestalių. Autorius teisingai pastebėjo, kad baltų pagoniškoji religija vis tik praktikavo žmonių aukojimus. Tai mini XIII–XIV a. rašytiniai šaltiniai, kuriais abejoti nereiktų⁸. Tačiau ar tai buvo „tradicinės apeigos“, kaip teigia autorius – klausimas.

Su istorija mažiau susipažinęs skaitytojas monografijoje susidurs su įdomiu terminu – reisa, kuri visiškai teisingai vartoja autorius. Pavadinimas kilęs nuo vokiško žodžio „reisen“, kuris reiškė karo žygį. Istoriografijoje tokie žygiai į Lietuvą vadinami tiesiog *Litauerreisen* arba *Litauenreisen*. Taip pat atskiro trumpo komentaro reiktų Vokiečių ordino (ir jo atšakos – Livonijos ordino) dvyliptumui atskleisti. Autorius savo tekste ordino riterius dažnai įvardija kaip vienuolius. Tai nėra visiškai

from romanticists the image of Birutė, Vytautas's mother, as a pagan priestess (although the author notes that the kidnap by Kęstutis shaped the image created by romanticists). Researchers have no evidence suggesting that the Ancient Balts had had an institution of priestesses. According to the Latin scripts of Europe, mentioning the ancient religion of the Balts, priestesses arrived from Ancient Rome, were a lot of priestesses lived. The author as well noted reasonably that in pagan religion the Balts practised human sacrifice. There is a mention about that in the written sources dating back to the 13-14th centuries, which cannot be put in question⁸. However, the question is whether this was “a traditional rite”.

The reader knowing less about history will face an interesting term –

⁸ Litewskim czytelnikom polecałbym przeczytać jeszcze jeden ciekawy artykuł o praktyce ofiarowania jeńców w społecznościach bałtyckich – A. Damarackaitė, Karo belaisvių aukojimo paprotys baltų kraštuose XIII–XIV amžiuje, *Acta et commentationes universitatis Vytauti Magni. Darbai ir dienos: karų Lietuva*, 2000, Nr 21, str. 17–38.

⁸ Lietuvos skaitytojams rekomenduočiau paskaityti vieną įdomų straipsnį apie karo belaisvių aukojimo praktikas baltų visuomenėse – A. Damarackaitė, Karo belaisvių aukojimo paprotys baltų kraštuose XIII–XIV amžiuje, *Acta et commentationes universitatis Vytauti Magni. Darbai ir dienos: karų Lietuva*, 2000, nr. 21, p. 17–38.

⁸ I would strongly recommend the Lithuanian readers to read an interesting article about the military slaves sacrifice practices in the Baltic communities – A. Damarackaitė, Karo belaisvių aukojimo paprotys baltų kraštuose XIII–XIV amžiuje, *Acta et commentationes universitatis Vytauti Magni. Darbai ir dienos: karų Lietuva*, 2000, nr. 21, p. 17–38.

wyprawę wojskową. W historiografii takie wyprawy na Litwę nazywano po prostu *Litauerreisen* albo *Litauenreisen*. Również na krótki komentarz zasługuje ujawnienie dwoistości Zakonu Krzyżackiego (i jego odłamu – Zakonu Inflanckiego). Autor w swoim tekście często rycerzy nazywa zakonnikami. Nie jest to całkiem dokładne określenie. Zakon Krzyżacki składał się z dwóch podstawowych kategorii ludzi – rycerzy (oraz ich pomocników mieczników), którzy żyli według pewnych zasad oraz duchownych. Trzecia kategoria – tzw. „personel techniczny” – inni bracia zakonni. Oczywiście, na wyprawy wojenne przeciwko Litwie wyruszyli zarówno jedni, jak i drudzy. Jednak właśnie rycerze (a nie duchowni) mieli prawo nosić broń oraz prowadzić wszystkie działania wojenne. Trzeba mieć to na uwadze czytając to studium.

Na pewną uwagę zasługuje również opisywany przez autora układ, zawarty w Dubissie. Mianowicie twierdzi on, że w dn. 19 lipca 1383 r. układu

tikslu. Vokiečių ordiną sudarė dviejų pagrindinių kategorijų žmonės – riteriai (ir jų pagalbininkai – ginklanešiai), gyvenę pagal tam tikrus vienuoliško gyvenimo ypatumus, bei dvasininkai. Trečia kategorija – vadinamasis „techninis personalas“ – kiti ordino broliai. Žinoma, į karo žygius prieš Lietuvą vykdavo ir vieni, ir kiti. Tačiau būtent riteriai (bet ne dvasininkai) turėjo teisę nešioti ginklą ir atlikti visus karinius veiksmus. Tai reikia turėti omenyje, skaitant ir šią studiją.

Vienos pastabos reikalauja ir Dubysos sutartis, kurią aprašo autorius. Jis teigia, kad 1383 m. liepos 19 d. ji nebuvo pasirašyta dėl kunigaikščių tarybos pasipriešinimo Jogailai. Mūsų manymu, kiek tai lėmė būtent didžiojo kunigaikščio taryba (kurios kaip tokios dar net ir nebuvo) – klausimas. Greičiau tai parodo, kad pats Jogaila nesiruošė rimtai vykdyti Dubysos sutarties, kad jos preliminarus pasirašymas tebuvo taktinis manevras (priminsiu, kad 1382 m. spalio

rejzy (Polish) – which is used by the author absolutely correctly. The word originates from the German word “*reisen*”, which meant military actions. In historiographies they are simply called *Litauerreisen* or *Litauenreisen*. A separate comment is needed in order to explain the Teutonic Order’s duality (and its branch – the Livonian Order). The knights of the Order are often designated by the author of the text as the monks. It is not quite clear. Teutonic Order consisted of the two main categories of people – the knights (as well as their assistants – arms carriers), who lived according to certain peculiarities of the monastic life, and the cloth. The third category, the so-called “technical personnel”, included the other brothers of the Order. Obviously, both the knights and the cloth attended the crusades. However, these were the knights (not the cloth), who were allowed to be armed with weapons and carry out all military actions. It should be considered while reading this study as well.

nie podpisano z powodu sprzeciwienia się Jagielle rady książęcej. Naszym zdaniem, to jeszcze pytanie, w jakim stopniu, spowodowała to właśnie rada wielkiego księcia (której jako takiej nawet nie było). To raczej świadczy, że sam Jagiełło nie zamierzał rygorystycznie przestrzegać układu, zawartego w Dubissie, i że jego wstępne podpisanie było jedynie manewrem taktycznym (przypomnę, iż układ zawarty w Dubissie dn. 31 października 1382 r. nie został nawet opatrzony pieczęcią, dlatego Zakon Krzyżacki próbował jeszcze raz, tj. dn. 19 lipca 1383 r. spotkać się z Jagiełłą i ratyfikować układ). Ponieważ plany Jagiełły uległy zmianie, nic dziwnego, że w żaden sposób „nie mógł” on spotkać wielkiego mistrza Zakonu Krzyżackiego.

Gdy autor mówi o unii w Krewie, czytelnikom należy jedynie przypomnieć, że na podstawie tego aktu została podpisana unia personalna polsko-litewska, gdy wielki książę litewski Jagiełło stał się „podwładnym” Jagiełły – króla Polski⁹. Przypomnę

31 d. Dubysos sutartis net nebuvo užantspauduota, dėl to Vokiečių ordinas stengėsi dar kartą, t. y. 1383 m. liepos 19 d. susitikti su Jogaila ir sutartį ratifikuoti). Kadangi Jogailos planai buvo pasikeitę, nenuostabu, kad jis niekaip „negalėjo” pasitikti Vokiečių ordino didžiojo magistro.

Kuomet autorius kalba apie Krėvos aktą, skaitytojams tereikia priminti, kad šiuo aktu buvo sudaryta personalinė Lenkijos–Lietuvos unija, tuomet Lietuvos didysis kunigaikštis tapo „pavaldus” Jogailai – Lenkijos karaliui⁹. Taip pat tepriminsiu, kad Jogaila Lenkijoje tapo karaliumi Vladislovu II.

Dar vieną pastabėlę reiktų skirti Salyno suvažiavimo metu bajorų išreikštam norui Vytautą karūnuoti karaliumi. Iš tiesų tokią Lietuvos bajorų manifestaciją reikia vertinti kaip Vytauto tam tikrą siekiamybę, bet ne realiai įvykusį faktą (juk dėl karūnacijos diplomatinės batalijos vyko 1429–1430 m.). Kita vertus,

Another event that needs a comment is the Treaty of Dubysa, being one of the issues that the author discussed. He claims that the treaty was not signed on 19 July 1383, because the council of the knights opposed Jogaila. In our view, the question is to what extent it was determined by the Duke’s council (which had not been formed fully yet). It rather implies that Jogaila did not intend seriously to keep to the Treaty of Dubysa, and his signature was just a tactical manoeuvre (let me remind you that on 31 October 1382 the Treaty of Dubysa was not sealed yet, therefore the Order attempted to arrange a meeting with Jogaila on 19 July 1383 and ratify the agreement). Since Jogaila had changed his plans, it is clear why he “was not able” to meet the Grand Master of the Order.

As the author discusses the Act of Krewa, the readers should consider that Poland and Lithuania formed a union under this act, and Vytautas – the Grand Duke of the Duchy of Lithuania

również, że Jagiełło w Polsce stał się królem Władysławem II.

Jeszcze jedną uwagę należałoby poświęcić wyrażonemu przez bojarów życzeniu objęcia tronu przez Witolda. Rzeczywiście, taką manifestację litewskich bojarów należy traktować jako pewien zamiar, a nie rzeczywisty fakt (gdyż w sprawie koronacji batalie dyplomatyczne trwały w latach 1429-1430!). Z drugiej zaś strony należy zwrócić uwagę na żądanie królowej Jadwigi, żeby Witold płacił daninę, o czym pisze autor. Dodajmy optymistyczne nastawienie Witolda wobec Moskwy i Tatarów. A więc, na takim tle powstał pomysł bojarów ogłoszenia Witolda królem.

Jak już wspomniano, te uwagi mają charakter raczej uściślający, ży-

atsižvelgtina į Lenkijos karalienės Jadvygos reikalavimą, esą Vytautas turis mokėti duoklę, apie tai rašo ir autorius. Pridėkime Vytauto optimistišką nusistatymą Maskvos ir totorių atžvilgiu. Taigi, tokiam fone ir kilo bajorijos sumanymas Vytautą paskelbti karaliumi.

Kaip minėta, šios pastabos veikiau yra patikslinimai, linkint patiems skaitytojams toliau domėtis Vytauto asmenybe ir jo palikimu. Tad skaitytojams yra pateikiama nauja (kiti sakytų – dar viena) knyga apie Vytautą. Nuo XX a. 3-4 d., kuomet lietuvių istorikai daug dėmesio skyrė šiai asmenybei, iki šių dienų praėjo daug laiko. Po 1990-ųjų Vytautas, išskyrus minėtą G. Mickūnaitės monografiją, daugiau specialių sintetinių tyrimų nesusilaukė. Tad

– became “subordinate” to the King of Poland Jogaila⁹. I should also remind you that Jogaila became the King of Poland Vladislovas II.

Finally I would like to make a remark on the bayors’ wish to crown Vytautas the king, which they expressed during the Salynas congress. Actually such a manifestation can only be considered as a certain Vytautas’s aspiration rather than a fact (diplomatic battles due to the coronation took place in 1429-1430). On the other hand the Queen Jadwiga’s requirement to pay tribute (posed to Vytautas), which the author also mentioned, should be taken into account, as well as Vytautas’s optimistic attitude towards Moscow and the Tatars. That was the background on which the idea of Vytautas’s coronation appeared in boyar’s minds.

⁹ Więcej – E. Gudavičius, *Lietuvos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1569 metų*, Vilnius, 1999, p. 161–165.

⁹ Plačiau – E. Gudavičius, *Lietuvos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1569 metų*, Vilnius, 1999, str. 161–165.

⁹ More in E. Gudavičius, *Lietuvos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1569 metų*, 1999, p. 161-165.

cząc czytelnikom i dalej interesować się postacią Witolda i spuścizną po nim. A więc, prezentujemy czytelnikom nową (ktoś powiedziałby kolejną) książkę o Witoldzie. Od czasu, gdy litewscy historycy w 3-4 dziesięcioleciu XX w. sporo uwagi poświęcili tej postaci, do dni obecnych upłynęło sporo czasu. Po 1990 r. Witold, za wyjątkiem monografii G. Mickūnaitė, nie doczekał się kolejnych syntetycznych badań. A zatem ta książka wypełni lukę, tym bardziej, że popularnych i przystępnym językiem napisanych książek o Witoldzie i jego epoce faktycznie nie mieliśmy. Ciekawej lektury!

Dr Marius Ščavinskas

ši knygelė užpildys tam tikrą spragą, juolab kad populiariai ir nesudėtingai parašytą knygą apie Vytautą ir jo epochą mes faktiškai neturėjome. Įdomaus skaitymo!

Dr. Marius Ščavinskas

As already mentioned, these comments are rather specifications, which should encourage the readers to show more interest in Vytautas's personality and his heritage. Therefore the readers are introduced with a new (or one more) book about Vytautas. A lot of time had passed since in the 3rd-4th decades of the 20th century Lithuanian historians paid special attention to this figure. Since 1990 Vytautas's personality has not been studied synthetically, with the exception of G. Mickūnaitė's monography. Therefore this book should fill a certain gap, especially considering the fact that we have never had any literature about Vytautas and his epoch written in a popular and simple manner. Have an interesting reading!

Dr Marius Ščavinskas

SZYMON DREJ

Bohater dwóch narodów
Dviejų tautų didvyris
The Hero of Two Nations

Recenzował / Recenzavo / Reviewed by
Mgr Igor Strumiński
Dr Jan Gancewski
Dr. Marius Ščavinskas

Tłumaczyła / Vertė / Translated by

Na język litewski / Į lietuvių kalbą / Into Lithuanian language
Božena Grebnickienė

Na język angielski / Į anglų kalbą / Into English language
UAB „GURU Group“

Korektor języka litewskiego i angielskiego / Lietuvių ir anglų kalbos korektorė / Lithuanian and English proofreader
Rasa Šimkutė

Zleceniodawca / Užsakovas / Customer
Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych w Olsztynie
VšĮ „Konsultus mokymai“

Wydawca / Leidėjas / Publisher
VšĮ „Marijampolės regiono plėtros agentūra“

Nakład 500 egzemplarzy / Tiražas 500 egzempliorių / Edition of 500 copies

ISBN 978-609-95271-0-9

**EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND
NEIGHBOURS IN ACTION**

